

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA
ZA 2023. GODINU**

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA
ZA 2023. GODINU**

Zagreb, 2023.

Sadržaj

Opći podaci	6
Uvod / Misija / Vizija / Vrijednosti / Ciljevi	7
Upravno vijeće Zavoda	10
Stručno vijeće Zavoda	10
Kadrovska struktura	11
Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda	11
Služba financijskih i računovodstvenih poslova	14
Služba općih pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova	32
Služba za nabavu i opće tehničke poslove	36
Arheološka kulturna baština	42
Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb	44
Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići	50
Odjel za podvodnu arheologiju	56
Odjel za restauriranje arheoloških nalaza	60
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine	65
Nepokretna kulturna baština	66
Odjel za graditeljsko naslijeđe	68
Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine	93
Odjel za zidno slikarstvo i mozaik	105
Odjel za štuko	110
Odjel za kamenu plastiku	118
Služba za odjele izvan Zagreba 3	128
Odjel za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko	130
Odsjek za kamenu plastiku	136
Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik sjedište Rijeka	146
Restauratorski odjel Osijek (Služba za odjele izvan Zagreba 1)	153
Pokretna kulturna baština	164
Odjel za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine	166
Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 1	167
Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 2	171
Odjel za štafelajno slikarstvo 1	176
Odjel za štafelajno slikarstvo 2	181
Odjel za namještaj i drvene konstrukcije	192
Odjel za tekstil, papir i kožu	195
Restauratorski odjel Osijek	197
Služba za odjele izvan Zagreba 1	200
Restauratorski odjel Ludbreg	200
Restauratorski odjel Rijeka	204
Restauratorski odjel Vodnjan – Juršići	207
Služba za odjele izvan Zagreba 2	212
Restauratorski odjel Dubrovnik	212
Restauratorski odjel Split	215
Restauratorski odjel Zadar	217
Restauratorski odjel Šibenik	221
Zajednička stručna služba	226
Informacijsko-dokumentacijski odjel	227
Arhiv	228
Knjižnica	228
Prirodoslovni laboratorij	229
Fotolaboratorij	230
Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju	230
Pregled programske djelatnosti	242

Opći podaci

Uvod

Hrvatski restauratorski zavod (dalje u tekstu: Zavod) osnovan je uredbom Vlade Republike Hrvatske od 19. prosinca 1996. godine (NN 2/97), spajanjem dviju postojećih javnih ustanova: Zavoda za restauriranje umjetnina (osnovanog 1948. godine pri tadašnjoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti) i Restauratorskog zavoda Hrvatske (osnovanog 1966. godine). Uredbom o osnivanju Zavod je određen kao središnja javna ustanova konzervatorsko-restauratorske djelatnosti u Republici Hrvatskoj koja obavlja poslove zaštite kulturnih dobara bez upravnih nadležnosti. Današnji je Zavod nasljednik višedesetljetne institucionalizirane konzervatorsko-restauratorske djelatnosti te je jedan od glavnih nosilaca suvremene prakse zaštite baštine na području Republike Hrvatske. Osnovna djelatnost Zavoda obuhvaća istraživanje, dokumentiranje, valoriziranje, interpretiranje, projektiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi konzerviranjem i/ili restauriranjem arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Ujedno je djelatnošću Zavoda obuhvaćeno i davanje stručnih mišljenja, specijalističko savjetovanje i vještačenje te izvođenje hitnih intervencija i organiziranje zaštite u izvanrednim situacijama. S ciljem provođenja praktične edukacije stručne javnosti, u sklopu djelatnosti Zavoda organizira se stručno usavršavanje konzervatora i konzervatora-restauratora, provodi se studentska stručna praksa te se njeguje stručna suradnja sa srodnim institucijama u zemlji i inozemstvu. Kako bi konzervatorsko-restauratorska djelatnost Zavoda bila dostupna i široj javnosti, sustavno se ulaže u promotivne aktivnosti. Željeni rezultati provođenja strateškog plana Zavoda zasnovani su na unaprjeđenju već postojećih visokih standarda stručne djelatnosti, na očuvanju sustava prijenosa znanja, iskustava, vještina te kompetencija, na očuvanju i razvoju baza podataka, razvoju novih metoda i tehnika rada te na jačanju stručno-znanstvene djelatnosti, s ciljem argumentiranog, pragmatičnog i dosljednog pristupa zaštiti kulturnih dobara Republike Hrvatske usklađenog sa suvremenom, pozitivnom europskom i svjetskom praksom.

Misija

Zavod je središnja javna ustanova kojoj je osnovna djelatnost istraživanje, očuvanje i prezentiranje arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Osnovna djelatnost provodi se u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija RH (dalje u tekstu: MKiM) s ciljem očuvanja postojećih te stvaranja novih vrijednosti za buduće naraštaje. Svrha djelovanja Zavoda u sklopu zaštite i očuvanja hrvatske kulturne baštine jest istraživanje, dokumentiranje, projektiranje, valoriziranje, interpretiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi kulturnih dobara postupcima konzerviranja i/ili restauriranja.

Vizija

Vizija Zavoda jest unaprjeđenje osnovne djelatnosti s ciljem sveobuhvatnog pristupa kulturnom dobru uz nastojanje da se podigne svijest primarnog korisnika o vrijednostima i značenju kulturne baštine. U skladu sa stečenim znanjima, iskustvima i vještinama te razvijenim, raznorodnim bazama podataka, cilj Zavoda je nastaviti s radom kao jedan od ključnih dionika u razvoju i provođenju nacionalne strategije zaštite i očuvanja kulturnih dobara.

Vrijednosti

Osnovna vrijednost Zavoda je visoka kvaliteta izvedenih radova postignuta zahvaljujući različitim zvanjima i zanimanjima djelatnika, što omogućava interdisciplinarni pristup stečenim specijalističkim znanjima, iskustvima i vještinama, bazama digitalnih i fizičkih podataka te materijalnim resursima.

Ciljevi

Strateški plan 2021. – 2025. zasnovan je na mjerljivim, ostvarivim, realnim i koordiniranim strateškim, taktičkim i operativnim ciljevima. Oni su utemeljeni na rezultatima dubinske analize te na postignutim rezultatima provedbe Strateškog plana 2016. – 2018. te 2019. – 2021. Nakon što su ostvareni glavni ciljevi iz prethodnog planskog razdoblja, postignuti rezultati inkorporiraju se u idućem razdoblju u stvaranje ustanove prepoznatljive misije i vizije. Ujedno se nastavlja provođenje ostalih ciljeva iz prethodnoga planskog razdoblja. Upravo su zato strateški, taktički i operativni ciljevi koji se odnose na osnovnu djelatnost Zavoda osmišljeni s pragmatičnim pristupom zasnovanim na promišljenom odnosu prema vrijednostima i realnim financijskim mogućnostima.

1. Strateški ciljevi

- nastavak provođenja usklađene osnovne djelatnosti sa strateškim ciljevima MKiM-a (opći cilj 2. Strateškog plana Ministarstva kulture 2020. – 2022., dalje u tekstu: Strateški plan MK; mjera 4.8. Provedbenog programa Ministarstva kulture i medija za razdoblje od 2021. do 2024. godine, dalje u tekstu: Provedbeni plan MKiM), s ciljem optimiziranog pristupa radu na kulturnim dobrima, tj. usklađivanje programskih ciljeva s financijskim mogućnostima (posebni ciljevi Strateškog plana MK 2.2.2. Razvoj cjelovitih programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara i 2.2.3. Poticaj Hrvatskom restauratorskom zavodu u razvoju cjelovitih programa obnove kulturnih dobara od posebnog interesa, uključivo lokalitete na Svjetskoj listi baštine i kulturnih dobara od nacionalne važnosti, te mjera Provedbenog programa MKiM 4.8.1. Razvoj cjelovitih programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara)
- nastavak jačanja partnerskog odnosa s MKiM-om, ponajprije s djelatnicima Uprave za zaštitu kulturne baštine (konzervatorski odjeli te sektori i sektorski odjeli), radi podizanja učinkovitosti provedbe osnovne djelatnosti te suradnje u konstruktivnom rješavanju općih i operativnih problema
- nastavak aktivnog uključivanja konzervatorsko-restauratorske djelatnosti Zavoda te postignutih rezultata u kulturni turizam, i to suradnjom s MKiM-om, Ministarstvom turizma i sporta RH te s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH (usklađivanje s općim ciljem 2. Strateškog plana MK)
- nastavak aktivnog sudjelovanja u zaštiti i obnovi kulturne baštine oštećene potresima koji su pogodili prostor kontinentalne Hrvatske 22. ožujka 2020. godine i 29. prosinca 2020. godine, do cjelovite provedbe
- nastavak radova na cjelovitoj obnovi jedinstvenoga poslovnog prostora zagrebačkih jedinica Zavoda do cjelovite provedbe
- stvaranje nove digitalne baze komplementarne s informacijskim sustavom kulturne baštine RH (ISKB).

2. Taktički i operativni ciljevi te aktivnosti

2.1. Razvoj osnovne djelatnosti

- nastavak razvoja usporednih pristupa radu na kulturnim dobrima, radi cjelovitog pristupa zaštiti, valorizaciji i prezentiranju pojedinoga kulturnog dobra ili cjeline te povijesnog krajolika (usklađivanje s posebnim ciljem Strateškog plana MK 2.2. Osiguran optimalni model zaštite i upravljanja kulturnim dobrima) u suradnji s djelatnicima konzervatorskih odjela
- nastavak rada na preventivnoj zaštiti najugroženijih kulturnih dobara unutar utvrđenog stanja i prioriteta Uprave za zaštitu kulturne baštine MKiM (posebno se to odnosi na potresima oštećenu baštinu)
- nastavak provedbe konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima u sklopu zajedničkih višegodišnjih programa svih službi Zavoda, radi razvoja cjelovitog pristupa istraživanju i očuvanju većih cjelina povezivanjem dionika u cjeloviti projekt u svim aspektima izvedbe
- nastavak provođenja aktivnosti (u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine MKiM-a) na sustavnoj izradi osnovne dokumentacije za kulturna dobra za koja ona ne postoji ili je nedostatna (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.1.2. Istraživanje, dokumentiranje i inventarizacija kulturnih dobara)
- nastavak razvoja savjetodavnih aktivnosti u djelokrugu osnovne djelatnosti
- nastavak održavanja i unaprjeđenja odnosa s drugim pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju poslove konzervatorsko-restauratorske djelatnosti zbog zajedničkog djelovanja, s ciljem što kvalitetnijeg rada na kulturnim dobrima
- nastavak uključivanja Zavoda (u suradnji s lokalnom te područnom samoupravom i primarnim korisnicima) u natječaje financirane sredstvima fondova Europske unije, radi jačanja kompetencija te prepoznatljivosti na regionalnoj razini (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.2.4. Provedba integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine, Operativni program „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020.)

2.2. Standardizacija osnovne djelatnosti

- nastavak unaprjeđenja standarda struke uz implementaciju standarda provođenja poslovnih procesa
- nastavak provođenja normativnog sustava te određivanje ciljeva i metoda rada za svako kulturno dobro koje je predmet osnovne djelatnosti
- nastavak praćenja provedbe osnovne djelatnosti, počevši od izbora novih programa (s cjelovitom razradom programa rada) do konačnog rezultata, uključujući i provjere svih koraka u izvođenju radova
- nastavak poticanja na timski rad radi interdisciplinarnog pristupa osnovnoj djelatnosti
- nastavak održavanja tematskih sastanaka i koordinacija radi bolje operativnosti
- osmišljavanje sustava evaluacije svih izvođača i vanjskih suradnika s referencama, opisima izvedenih radova te ocjenama realizacije
- nastavak aktivnog sudjelovanja u radu operativnih tijela Hrvatskoga zavoda za norme
- provođenje potrebnih postupaka za upis zanimanja djelatnika Zavoda (konzervator arheolog i više; konzervator povjesničar umjetnosti i više; više kategorije za arhitekte; više kategorije za konzervatore restauratore i dr.) u Nacionalnu klasifikaciju zanimanja (NKZ)

2.3. Očuvanje sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina

- nastavak izrade godišnjeg i dugoročnog plana zapošljavanja, usklađenog sa stvarnim potrebama Zavoda te s realnim mogućnostima osiguravanja radnih mjesta, uz brigu o obaveznom očuvanju prijenosa stečenih znanja, iskustava i kompetencija s generacije na generaciju (s obzirom na dugoročnu važnost toga cilja, kao parametri se koriste analize starosne dobi [životna dob u odnosu na zakonom predviđeni odlazak u mirovinu], zdravstvenog stanja [obavljanje fizički zahtjevnih radova koji znatno skraćuju mogućnost operativnog djelovanja] i dugoročnih potreba pojedine organizacijske jedinice za obavljanje osnovne djelatnosti)
- nastavak osiguravanja uvjeta za razmjenu i prijenos ishoda učenja i stečenih kompetencija radi očuvanja sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina
- nastavak uvođenja poticajnih mjera za angažiraniju djelatnost na polju osmišljavanja i provođenja stručno-znanstvenih projekata (samostalno ili u suradnji s partnerskim institucijama), objavljivanje stručnih i znanstvenih radova te sudjelovanje na predavanjima i znanstveno-stručnim skupovima (domaćim i međunarodnim) radi proširivanja kompetencija te predstavljanja rezultata osnovne djelatnosti Zavoda

2.4. Redefiniranje organizacijske strukture i sheme

- revizija sistematizacije radnih mjesta
- nastavak jačanja vertikalne i horizontalne suradnje među svim Zavodskim organizacijskim jedinicama radi učinkovitijeg funkcioniranja cijeloga sustava
- provođenje osmišljenog sustava indikatora uspješnosti radi poticanja i motiviranja djelatnika na predan odnos prema radu

2.5. Razvoj novih metodologija, metoda i tehnika rada

- razvoj metodologije (u suradnji sa svim uključenim dionicima) za praćenje stanja i korištenje kulturnog dobra nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova, radi pravovremene reakcije i anticipiranja eventualne ugroze (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.2.5. Sustavno praćenje stanja kulturnih dobara)
- nastavak poticanja razvoja novih metodologija, metoda i tehnika rada radi što kvalitetnijeg pristupa zaštiti i prezentaciji kulturnih dobara (osobito onih koji imaju znanstvenu premisu zasnovanu na dugogodišnjem praktičnom iskustvu)

2.6. Očuvanje, razvoj i nadogradnja digitalnih i fizičkih baza podataka

– održavanje postojeće digitalizirane baze konzervirane i restaurirane kulturne baštine te drugih digitalnih i fizičkih baza podataka (usklađivanje s posebnim ciljem Strateškog plana MK 2.5. Dostupnost kulturne baštine u digitalnom okružju)

– uključivanje u nacionalni projekt „e-Kultura ‘Digitalizacija kulturne baštine’“ (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK 2.5.2. Projekt „Digitalizacija kulturne baštine“ te s točkom Provedbenog programa MKiM 4.9.2. Provedba projekta „e-Kultura ‘Digitalizacija kulturne baštine’“), čiji je cilj sigurna pohrana i javna dostupnost kulturnog sadržaja uspostavom odgovarajućega informacijsko-komunikacijskog sustava

2.7. Provođenje učeničke i studentske prakse

– nastavak jačanja kontakata s obrazovnim institucijama te osiguravanje uvjeta za provođenje sustavne srednjoškolske i visokoškolske stručne prakse

2.8. Ulaganje u tehnološke mogućnosti s ciljem održavanja kvalitete osnovne djelatnosti

– nastavak stvaranja pozitivnog tehnološkog okružja nabavom potrebne opreme te sustavno obrazovanje djelatnika za rukovanje strojevima, alatima i programima

2.9. Nacionalna i međunarodna suradnja

– nastavak održavanja i unaprjeđenja nacionalne i međunarodne međuinstitucionalne suradnje, radi što cjelovitijega sagledavanja i vrednovanja pojedinoga kulturnog dobra

2.10. Vidljivost

– nastavak razvoja i održavanja službene mrežne stranice

– nastavak jačanja nakladničke djelatnosti

– nastavak rada na promišljenom predstavljanju rada Zavoda na godišnjoj razini u suradnji s primarnim korisnikom (svečane primopredaje, prigodne izložbe, javne tribine, savjetovanja, radionice i dr.) te plana organiziranja edukativnih aktivnosti (npr. konzervatorsko-restauratorski tečajevi i radionice o održavanju i pohrani umjetnina i sl.).

Upravno vijeće Zavoda

U skladu s aktima o osnivanju Zavoda, Upravno vijeće ima sedam članova, od kojih četiri imenuje ministar kulture i medija na mandat od četiri godine, a preostala tri biraju se iz redova djelatnika Zavoda. Način rada Upravnoga vijeća uređen je Poslovníkom o radu Upravnoga vijeća. Prema ovlastima i zadaćama, Upravno vijeće, između ostalog, donosi godišnji program rada i razvoja Zavoda te nadzire njegovu provedbu, odlučuje o financijskom planu i donosi godišnji obračun te Statut uz suglasnost osnivača. Na prijedlog ravnatelja donosi akt o unutarnjem ustrojstvu i druge opće akte u skladu sa Statutom i Zakonom; odlučuje u drugom stupnju u svezi s pravima djelatnika Zavoda i raspravlja o godišnjim izvješćima ravnatelja.

Upravno vijeće održalo je 2023. godine šest sjednica.

Svi su zaključci dostupni na <https://www.hrz.hr/index.php/zavod/upravno-vijece>.

Stručno vijeće Zavoda

Stručno vijeće je stručno savjetodavno tijelo koje saziva i vodi ravnatelj Zavoda. Prema članku 26. Statuta Zavoda, Stručno vijeće raspravlja i odlučuje o stručnim pitanjima rada Zavoda te daje Upravnom vijeću i ravnatelju Zavoda mišljenja i prijedloge glede organizacije rada i razvoja djelatnosti.

Prema članku 26. Statuta Zavoda, članovi Stručnoga vijeća su ravnatelj, pomoćnici ravnatelja i pročelnici službi, a na sjednice se redovito pozivaju i drugi stručnjaci, ovisno o temi sjednice. Prema zaključku Upravnoga vijeća, donesenom 30. svibnja 2015. godine, na sjednice Stručnoga vijeća redovito se pozivaju (a mogu i sudjelovati u njegovu radu) tri predstavnika djelatnika Zavoda u Upravnome vijeću. Stručno vijeće održalo je 2023. godine šest sjednica.

Svi su zaključci dostupni na <https://www.hrz.hr/index.php/zavod/strucno-vijece>.

Kadrovska struktura

U 2023. godini Zavodu je bilo odobreno 290 radnih mjesta. Prema vrsti posla koji obavljaju, djelatnike možemo svrstati u tri skupine. U prvoj, najvećoj skupini su djelatnici koji obavljaju poslove na zaštiti kulturne baštine. Sljedeća skupina (ured ravnatelja, financijsko-računovodstvena i pravna potpora, poslovi nabave i ostali poslovi propisani zakonskim i drugim aktima koji su nužni za funkcioniranje ustanove) potpora je zaposlenima na zaštiti kulturne baštine. U trećoj su, najmanjoj skupini djelatnici zaposleni na poslovima čišćenja i održavanja radnih prostora na većini lokacija Zavoda.

Također je u 2023. godini odobrena jedna potpora za stjecanje prvoga radnog iskustva, tj. pripravništva, za radno mjesto suradnika konzervatora-restauratora (Služba za odjele izvan Zagreba 1).

Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda

Za obavljanje djelatnosti Zavod raspolaže poslovnim prostorima u deset gradova: Dubrovnik (ljetnikovac Stay i Vukovarska ulica 16a), Ludbreg (dvorac Batthyány, Trg Svetog Trojstva 15), Juršići (Juršići 7), Vodnjan (crkva sv. Marije od Traverse), Osijek (Fakultetska 4 i Vijenac Murse 1), Rijeka (Užarska 26), Šibenik (Milice i Turka 4), Zadar (Bedemi zadarskih pobuna bb), Split (Porinova 2 i hangar 10 bivše Vojarne „Sveti Križ“ na Dračevcu) i Zagreb (Nike Grškovića 23, Zmajevac 8, Ilica 44, Kneza Mislava 18, Cvijete Zuzorić 43, Radićeva 26 / Kožarska 5, Voćarska 106 te skladišni prostori u bivšoj Vojarni „Dr. Ante Starčević“ u Jastrebarskom).

Tijekom 2023. godine nastavljeno je s optimiziranjem poslovnih prostora kojima se Zavod koristi na području Zagreba. Zavod je nastavio ulaganja u statičku obnovu zgrade bivše Tvornice duhana Zagreb, s ciljem osposobljavanja građevine za buduću zgradu Zavoda te je pripremljena dokumentacija za cjelovitu obnovu zgrade. Dovođenjem cjelovite obnove buduće zgrade bit će dovršen i proces optimizacije poslovanja na području Zagreba.

U 2023. godini znatna sredstva uložena su u dva objekta namijenjena pohrani umjetnina, u skladu s najvišim standardima, na prostoru nekadašnje Vojarne „Dr. Ante Starčević“ u Jastrebarskom. Objekti će se dovršiti i staviti u funkciju 2024. godine te će se koristiti za pohranu građe muzejskih institucija koje su zbog obnove zgrada (zbog potresom izazvanih oštećenja) izvan funkcije.

Rasprostranjenost Zavodskih organizacijskih jedinica diljem Hrvatske neposredno je povezana s većom operativnošću u obavljanju konzervatorsko-restauratorskih djelatnosti. No ta dislociranost nameće izvjesna ograničenja u poslovanju i zahtijeva ulaganje u prostore, kako bi svaki od njih bio prilagođen obavljanju jedne vrste posla ili više vrsta poslova osnovne djelatnosti. Istovremeno nastaju viši troškovi režija i komunikacije, kao i neizravni troškovi organizacije rada i djelovanja ustanove.

Služba finansijskih i računovodstvenih poslova

Poslovi s područja financija, računovodstva, ljudskih resursa, općih pravnih pitanja i administrativnog poslovanja te nabava i opći tehnički poslovi za sve organizacijske jedinice Zavoda obavljaju se u posebno ustrojenim Službama: Službi financijskih i računovodstvenih poslova i Službi općih, pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova, Službi za nabavu i opće tehničke poslove. Poslovi su podijeljeni prema funkcionalnom načelu. Na dan 31. prosinca 2023. godine u navedenim su službama bila zaposlena 34 djelatnika u stalnom radnom odnosu. Provedbom specijalističkih zadataka koji se odnose na poslovne procese temeljne djelatnosti, postignuća potpornih službi pridonose ostvarenju strateških i operativnih ciljeva i stvaranju jedinstvene vrijednosti Zavoda.

Optimizacija poslovnih procesa, njihovo financijsko i administrativno praćenje u potpornim službama trajni su zadatak koji zahtijeva stalni nadzor i provjeru postojećih modela, unapređenje procesa, kao i podizanje standarda kvalitete kako bi se odgovorilo izazovima poslovnog okruženja te zakonima propisanim pravilima poslovanja u javnom sektoru.

Konzervatorski i restauratorski postupci koje stručnjaci Zavoda izvode na kulturnim dobrima zahtijevaju brojne materijale te raznovrsnu i često specijaliziranu opremu; po tome se poslovanje Zavoda razlikuje od poslovanja drugih ustanova u kulturi i zahtijeva analitičko praćenje poslovnih procesa.

Temeljna pretpostavka povećanja učinkovitosti i smanjenja troškova u potpornim procesima je stvaranje poslovnog informacijskog sustava koji će postati nezaobilazni alat upravljanja. Cilj je stvaranje i uspostava sustava praćenja poslovanja, izvješćivanja i prognoziranja koji će određenim razinama upravljanja osigurati dostatne, istinite, pravovremene i korisne informacije. Da bi se to postiglo, uspostavlja se sustav internog izvještavanja koji povezivanjem informacija različitih baza podataka osigurava relevantne i pravovremene informacije za donošenje poslovnih odluka različitih razina upravljanja.

Financijski izvještaji, čija je osnovna svrha dati informacije o financijskom položaju i uspješnosti ispunjenja postavljenih ciljeva, dio su takvoga izvještajnog sustava.

Analiza koja slijedi temelji se na podacima iz Zakonom propisanih Izvještaja za 2023. godinu, a to su:

1. Bilanca (Obrazac BIL) na dan 31. prosinca 2023. godine
2. Izvještaj o prihodima i rashodima, primicima i izdacima (Obrazac PR-RAS) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine
3. Izvještaj o promjenama u vrijednosti i obujmu imovine i obveza (Obrazac P-VRIO) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine
4. Izvještaj o rashodima prema funkcijskoj klasifikaciji (Obrazac RAS-funkcijski) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine
5. Izvještaj o obvezama (Obveze) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine
6. Bilješke uz financijske izvještaje za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine

i druge operativne evidencije koje se vode za potrebe poslovanja Zavoda.

Financijski pregled poslovanja za 2023. godinu

Organizacija rada i provedba postavljenih ciljeva u Zavodu temelji se na programskoj osnovi. S ciljem osiguranja kvalitetne podloge za donošenje odluka i upravljanje složenim i razgranatim poslovanjem u Zavodu primjenjuje se sustav upravljačkog računovodstva. S aspekta računovodstvenog praćenja poslovnih promjena u poslovnim knjigama Zavoda, za svaki odobreni ili ugovoreni program čija će realizacija generirati financijski učinak, definira se radni nalog na koji se evidentiraju svi prihodi i rashodi realizacije programskih aktivnosti, uključujući i troškove izravnoga rada razmjerno radnom vremenu utrošenom za realizaciju pojedinog programa.

U 2023. godini bila su aktivna 382 programa, odnosno toliko je bilo aktivnih radnih naloga, od kojih je 315 financirano sredstvima iz Državnog proračuna RH temeljem ugovora zaključenih s Ministarstvom kulture i medija RH. U sklopu financiranja programske djelatnosti odobrena su sredstva za 291 program, a za redovitu djelatnost financirane su aktivnosti za koje su bila aktivna 24 radna naloga. Sredstvima viška prihoda prenesenog iz prethodnih godina financirane su aktivnosti vođene na četiri radna naloga. Sredstvima Fonda solidarnosti Europske unije (potres ožujak 2020.) financirane su aktivnosti jednog programa. Za 59 programa osigurano je financiranje temeljem ugovora zaključenih s vanjskim investitorima, što se razvrstava u kategoriju vlastitih prihoda; dva programa financirana su sredstvima osiguranima iz donacije, a tri programa financirana su iz izvora tekućih pomoći.

Prema vrsti aktivnosti i izvorima financiranja, radni nalozi/programi klasificiraju se u jedan od segmenata poslovanja Zavoda u 2023. godini, a podudarni su s aktivnostima i izvorima financiranja u Državnom proračunu RH na pozicijama vezanim uz Hrvatski restauratorski zavod (RKP 22339):

1. Redovita djelatnost – administracija i upravljanje (materijalni rashodi ustanove i plaće stalno zaposlenih djelatnika)
2. Programska djelatnost (zaštitni radovi na svim vrstama kulturnih dobara za koje su ugovori zaključeni s Ministarstvom kulture i medija RH, ulaganja u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti koja se sagledavaju prema ulaganju u radne prostore i opremu za obavljanje djelatnosti)
3. Fond solidarnosti Europske unije – potres ožujak 2020. (financiranje sanacije šteta od potresa na građevini koja je ujedno i poslovni prostor Zavoda; dodijeljena su sredstva za izradu projektne dokumentacije i provedbu mjera zaštite zgrade bivše Tvornice duhana, Klaićeva 13, Zagreb)
4. Aktivnosti na realizaciji vlastitih prihoda (izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima financiranih iz drugih izvora)
5. Korištenje sredstava donacija i pomoći (aktivnosti su izdvojene u posebnu cjelinu radi praćenja namjenskog korištenja sredstava)
6. Korištenje sredstava ostvarenih prodajom dugotrajne imovine (namjenska sredstva ostvarena prodajom rashodovane dugotrajne imovine).

Tijekom 2023. godine nastavljeno je s aktivnostima na provođenju mjera sanacije šteta od potresa na građevinskim objektima u kojima Zavod obavlja svoju djelatnost, za što su odobrena i dodatna sredstva Ministarstva kulture i medija RH i Fonda solidarnosti Europske unije.

Financijski plan za 2023. godinu, usvojen Odlukom Upravnoga vijeća od 29. prosinca 2022. godine, tijekom 2023. godine dobio je dvije izmjene i dopune. U srpnju 2023. godine usvojene su 1. izmjene i dopune, a u studenome 2023. godine usvojene su 2. izmjene i dopune Financijskog plana Zavoda.

Iskazivanje rezultata poslovanja

Zavod kao proračunski korisnik Državnog proračuna RH, RKP 22339, vodi poslovne knjige i druge evidencije u skladu s Pravilnikom o računovodstvu i Računskom planu. Nakon provedenih knjiženja isprava koje vjerodostojno svjedoče o nastalim poslovnim promjenama u obračunskom razdoblju, rezultat poslovanja utvrđuje se sučeljavanjem prihoda i primitaka s rashodima i izdacima određenim redoslijedom i Pravilnikom utvrđenim kategorijama. Posebnost proračunskog računovodstva, u odnosu na računovodstvo trgovačkih društava, jest u tome da se prihodi i rashodi iskazuju primjenom modificiranog načela nastanka događaja. Modificirano računovodstveno načelo nastanka događaja znači da se: ne iskazuje rashod amortizacije nefinancijske dugotrajne imovine, ne iskazuju se prihodi i rashodi zbog promjena vrijednosti nefinancijske imovine, da se prihodi priznaju u izvještajnom razdoblju u kojemu su postali raspoloživi i pod uvjetom da se mogu izmjeriti, rashodi se priznaju na temelju nastanka poslovnog događaja (obveza) i u izvještajnom razdoblju na koje se odnose neovisno o plaćanju, rashodi za utrošak kratkotrajne nefinancijske imovine priznaju se u trenutku nabave i u visini njezine nabavne vrijednosti.

Primjenom propisanih pravila za poslovnu 2023. godinu utvrđen je višak prihoda nad rashodima poslovanja, koji je na dan 31. prosinca 2023. godine iznosio 1.048.503 eura.

Rezultat iskazan u financijskim izvještajima za proračunsku godinu koristit će se u sljedećoj proračunskoj godini u skladu s Odlukom koju usvaja Upravno vijeće Zavoda i uz pridržavanje ograničenja u skladu s propisima s područja proračuna.

Pregled rezultata poslovanja iznesen je u nastavku.

Rezultat poslovanja 2023. godine

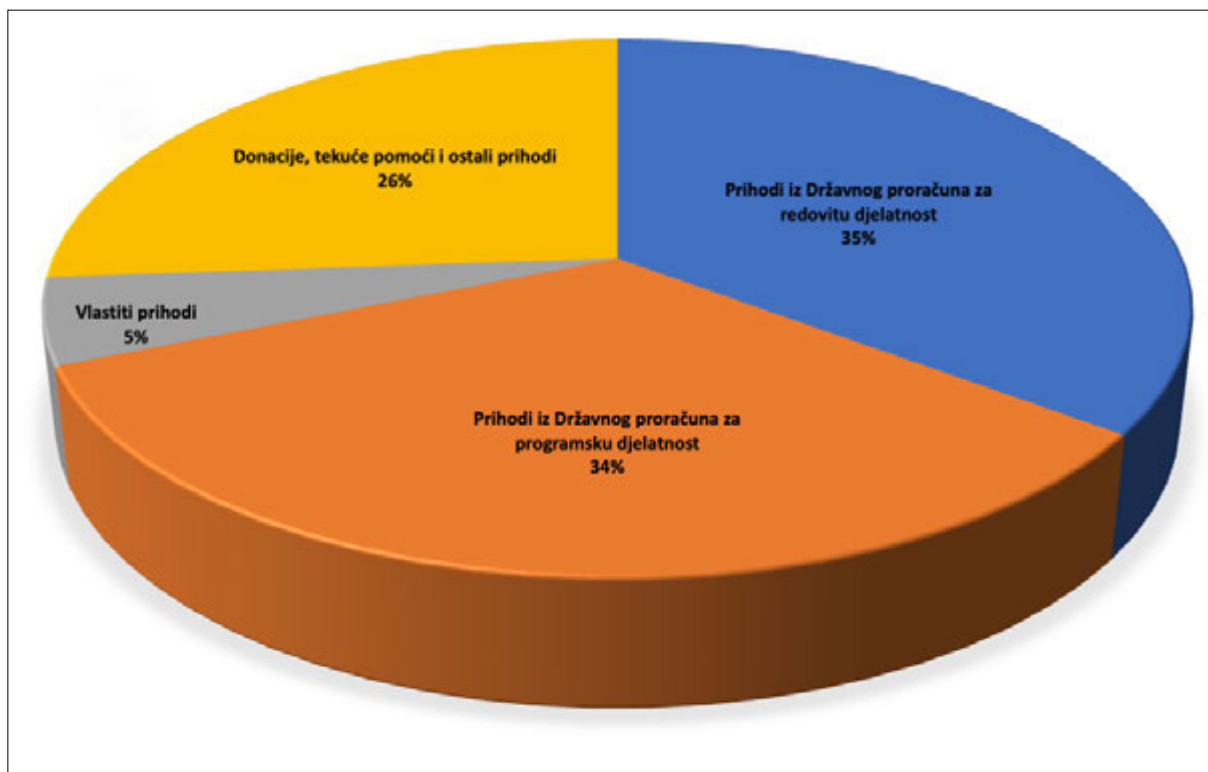
NAZIV POZICIJE	OSTVARENJE 2022.	PLAN 2023.	OSTVARENJE 2023.
UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	17.470.343	22.005.103	22.130.702
UKUPNI RASHODI I IZDACI	15.519.972	21.997.804	23.043.979
MANJAK/VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA TEKUĆE GODINE	1.950.371	7.299	-913.277
PRENESENI VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA	11.629	*1.961.780	1.961.780
VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA RASPOLOŽIV U SLJEDEĆEM RAZDOBLJU	1.962.000	1.969.079	1.048.503

Planirani prihodi i rashodi u odnosu na 2. Izmjene i dopune financijskog plana Zavoda koje su usvojene na sjednici Upravnog vijeća Zavoda održanoj 22. studenog 2023. godine uvećani su za 42.500 eura dodatno osiguranih sredstva za isplatu prava temeljem Kolektivnog ugovora, a po II. aneksu ugovora s Ministarstvom kulture i medija 26-0041-23 za aktivnost A834001

*Preneseni višak prihoda i primitaka iz 2022. godine u 2023. godinu je korigiran za 220 eura povrata neutrošenih sredstava po ugovoru br. UU21-067 za *Promociju podvodne kulturne baštine Republike Hrvatske*

Prihodi poslovanja

Ukupni prihodi poslovanja Zavoda ostvareni u 2023. godini iznosili su 22.130.702 eura.

Struktura ostvarenih prihoda poslovanja 2023. godine

Osim sredstava iz Državnog proračuna koja čine 69 % ostvarenih prihoda u 2023. godini, realizacijom zaštitnih radova na kulturnim dobrima koje su financirali ostali investitori ostvarena su sredstva vlastitih prihoda koja u strukturi čine 5 % ukupnog prihoda. Svi ostali ostvareni prihodi u 2023. godini čine 26 % ukupnog prihoda.

Iskazano u nominalnim jedinicama, vrijednost ukupno ostvarenih prihoda čini 15.207.098 eura naplaćenih za provedbu redovite i programske djelatnosti Zavoda koje financira Ministarstvo kulture i medija RH. Na ostvarene vlastite prihode odnosi se 1.140.978 eura, a prihodi naplaćeni po svim drugim osnovama u 2023. godini iznosili su 5.782.626 eura.

Ostvareni ukupni prihod u 2023. godini veći je za 27 % u odnosu na ostvarenje 2022. godine, ali je približan planiranim veličinama.

Razred	Skupina	Naziv računa/vrsta prihoda	Ostvarenje 2022.	Plan 2023.	Ostvarenje 2023.	Indeks ostvarenja plana
6		PRIHODI POSLOVANJA Ukupno	17.470.343	22.004.161	22.129.760	101
		63 POMOĆI IZ INOZEMSTVA I OD SUBJEKATA UNUTAR OPĆEG PRORAČUNA Ukupno	4.488.613	5.201.541	5.777.436	111
		632 POMOĆI OD MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA TE INSTITUCIJA I TIJELA EU Ukupno	4.448.416	5.199.049	5.236.970	101
		6323 Tekuće pomoći od institucija i tijela EU	0	0	0	0
		6324 Kapitalne pomoći od institucija i tijela EU	4.448.416	5.199.049	5.236.970	101
		633 POMOĆI PRORAČUNU IZ DRUGIH PRORAČUNA I IZVANPRORAČUNSKIM KORISNICIMA Ukupno	0	0	1.500	0
		6331 Tekuće pomoći proračunu iz drugih proračuna i izvanproračunskim korisnicima	0	0	1.500	0
		634 POMOĆI OD IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno	36.879	0	8.756	0
		6341 Tekuće pomoći od izvanproračunskih korisnika	36.879	0	8.756	0
		639 PRIJENOSI IZMEĐU PRORAČUNSKIH KORISNIKA ISTOG PRORAČUNA Ukupno	3.318	2.492	530.211	21.279
		6391 Tekući prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna	3.318	2.492	3.769	151
		6392 Kapitalni prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna	0	0	526.442	0
		64 PRIHODI OD IMOVINE Ukupno	30	398	48	12
		641 PRIHODI OD FINANCIJSKE IMOVINE Ukupno	30	398	48	12
		6413 Kamate na oročena sredstva i depozite po viđenju	4	133	48	36
		6414 Prihodi od zateznih kamata	0	133	0	0
		6415 Prihodi od pozitivnih tečajnih razlika i razlika zbog primjene valutne klauzule	26	133	0	0
		66 PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBE TE PRUŽENIH USLUGA, PRIHODI OD DONACIJA TE POVRATI PO PJ Ukupno	1.002.218	1.151.077	1.145.178	99
		661 PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBE TE PRUŽENIH USLUGA Ukupno	997.032	1.144.377	1.140.978	100
		6615 Prihodi od pruženih usluga	997.032	1.144.377	1.140.978	100
		663 DONACIJE OD PRAVNIH I FIZIČKIH OSOBA IZVAN OPĆEG PRORAČUNA I POVRAT DONACIJA PO PROTESTIRANIM JAMSTV Ukupno	5.186	6.700	4.200	63
		6631 Tekuće donacije	5.186	6.700	4.200	63
		67 PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA I OD HZZO-a TEMELJEM UGOVORENIH OBVEZA Ukupno	11.979.481	15.651.012	15.207.098	97
		671 PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA ZA FINANCIRANJE REDOVNE DJELATNOSTI PRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno	11.979.481	15.651.012	15.207.098	97
		6711 Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda poslovanja	9.637.480	10.960.328	10.670.853	14
		6712 Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine	2.342.002	4.690.684	4.536.245	97
		68 KAZNE, UPRAVNE MJERE I OSTALI PRIHODI Ukupno	0	133	0	0
		683 OSTALI PRIHODI Ukupno	0	133	0	0
		6831 Ostali prihodi	0	133	0	0
7		PRIHODI OD PRODAJE NEFINANCIJSKE IMOVINE Ukupno	0	942	942	0
		72 PRIHODI OD PRODAJE PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	0	942	942	0
		722 PRIHODI OD PRODAJE POSTROJENJA I OPREME Ukupno	0	265	265	0
		7227 Uredaji, strojevi i oprema za ostale namjene	0	265	265	0
		723 PRIHODI OD PRODAJE PRIJEVOZNIH SREDSTAVA Ukupno	0	677	677	0
		7231 Prijevozna sredstva u cestovnom prometu	0	677	677	0
		UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	17.470.343	22.005.103,04	22.130.702	101

Pregled prihoda poslovanja ostvarenih od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine

Rashodi poslovanja

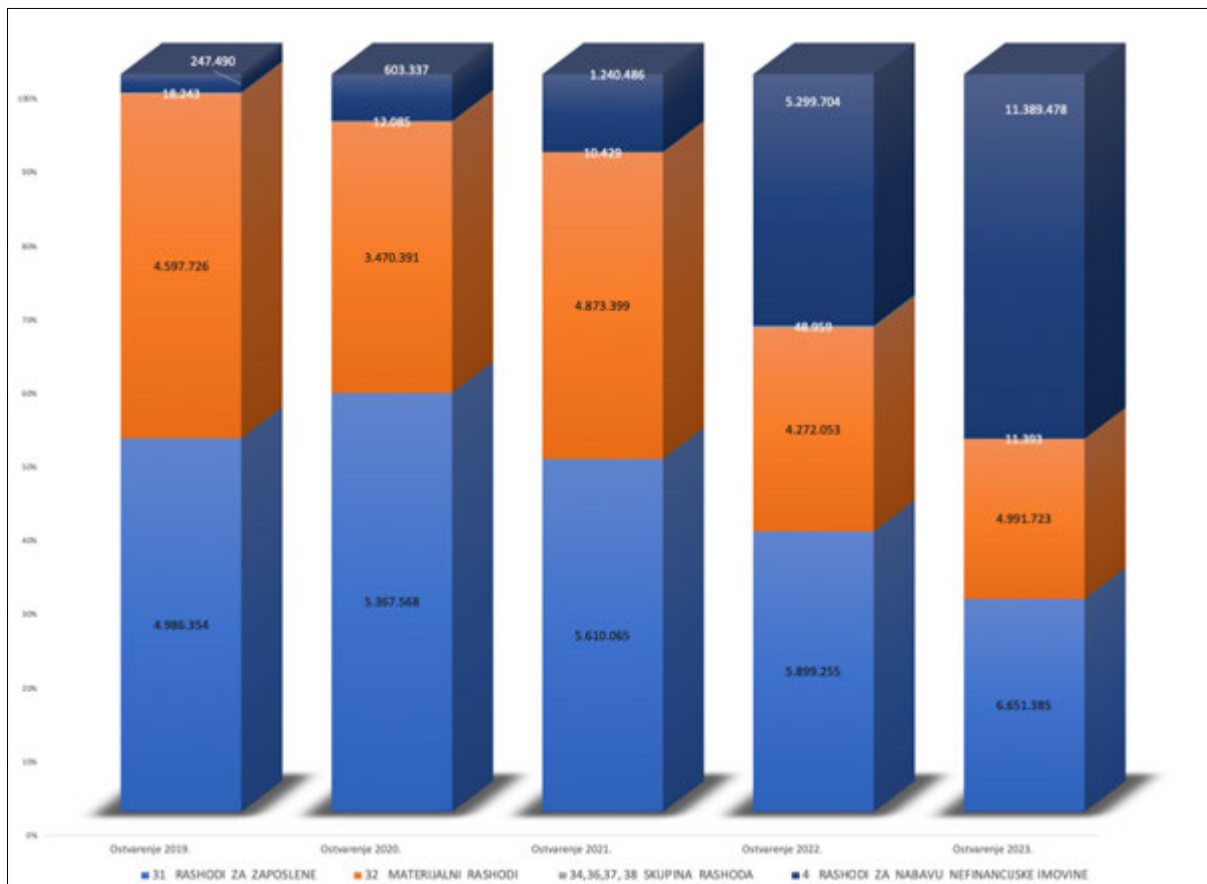
Ukupni rashodi poslovanja Zavoda nastali u 2023. godini iznosili su 23.043.979 eura, što je 5 % više u odnosu na planirane rashode, a 48 % više u odnosu na rashode ostvarene u prethodnoj poslovnoj godini. Razlog viših rashoda u odnosu na prethodnu godinu je dovršetak realizacije programa zaštite kulturno-povijesnih cjelina čija je realizacija počela 2022. godine, a dovršena je početkom 2023. godine te u povećanom dodatnom ulaganju u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti koja se sagledava u ulaganju u radne prostore.

Razred	Skupina	Naziv računa/vrsta rashoda	Izvršenje 2022.	Plan 2023.	Izvršenje 2023.	Indeks izvršenja plana
3 RASHODI POSLOVANJA Ukupno			10.220.268	11.877.139	11.654.501	98
31 RASHODI ZA ZAPOSLENE Ukupno			5.899.255	6.688.649	6.651.385	99
311 PLAĆE (BRUTO) Ukupno			4.906.925	5.530.308	5.496.183	99
		3111 Plaće za redovan rad	4.851.879	5.452.929	5.433.839	100
		3113 Plaće za prekovremeni rad	1.261	4.186	2.047	49
		3114 Plaće za posebne uvjete rada	53.786	73.193	60.296	82
312 OSTALI RASHODI ZA ZAPOSLENE Ukupno			197.416	250.958	260.109	104
		3121 Ostali rashodi za zaposlene	197.416	250.958	260.109	104
313 DOPRINOSI NA PLAĆE Ukupno			794.914	907.383	895.093	99
		3131 Doprinosi za mirovinsko osiguranje	23.461	26.997	26.499	98
		3132 Doprinosi za obvezno zdravstveno osiguranje	769.761	880.364	868.573	99
		3133 Doprinosi za obvezno osiguranje u slučaju nezaposlenosti	1.691	22	22	100
32 MATERIJALNI RASHODI Ukupno			4.272.053	5.172.730	4.991.723	97
321 NAKNADE TROŠKOVA ZAPOSLENIMA Ukupno			466.660	625.514	545.980	87
		3211 Službena putovanja	279.066	353.131	293.184	83
		3212 Naknade za prijevoz, rad na terenu i odvojeni život	176.007	188.005	181.136	96
		3213 Stručno usavršavanje zaposlenika	11.588	24.041	11.323	47
		3214 Ostale naknade troškova zaposlenima		60.337	60.337	100
322 RASHODI ZA MATERIJAL I ENERGIJU Ukupno			659.287	676.570	649.882	96
		3221 Uredski materijal i ostali materijalni rashodi	49.600	64.771	61.268	95
		3222 Materijal i sirovine	216.748	240.352	310.471	129
		3223 Energija	356.737	305.859	218.240	71
		3224 Materijal i dijelovi za tekuće i investicijsko održavanje	4.325	7.698	8.818	115
		3225 Sitni inventar i auto gume	14.420	32.928	30.405	92
		3227 Službena, radna i zaštitna odjeća i obuća	17.457	24.962	20.680	83
323 RASHODI ZA USLUGE Ukupno			3.109.971	3.818.754	3.749.739	98
		3231 Usluge telefona, pošte i prijevoza	76.176	75.278	52.326	70
		3232 Usluge tekućeg i investicijskog održavanja	249.456	275.216	223.316	81
		3233 Usluge promidžbe i informiranja	13.736	1.162	1.991	171
		3234 Komunalne usluge	61.976	74.918	70.797	94
		3235 Zakupnine i najamnine	178.282	203.187	187.427	92
		3236 Zdravstvene i veterinarske usluge	4.121	47.403	31.161	66
		3237 Intelektualne i osobne usluge	548.004	639.386	560.264	88
		3238 Računalne usluge	87.784	85.543	86.508	101
		3239 Ostale usluge	1.890.436	2.416.661	2.535.948	105
324 NAKNADE TROŠKOVA OSOBAMA IZVAN RADNOG ODNOSA Ukupno			0	4.020	8.924	222
		3241 Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa	0	4.020	8.924	222
329 OSTALI NESPOMENUTI RASHODI POSLOVANJA Ukupno			36.136	47.872	37.199	78
		3291 Naknade za rad predstavničkih i izvršnih tijela, novierenstava i slično	3.497	3.982	2.874	72
		3292 Premije osiguranja	10.304	13.566	11.017	81
		3293 Reprerentacija	2.828	8.434	3.881	46
		3294 Članarine i norme	7.204	8.801	7.794	89
		3295 Pristojbe i naknade	11.752	12.125	11.480	95
		3296 Troškovi sudskih postupaka	451	600	153	25
		3299 Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	100	364	0	0

3 RASHODI POSLOVANJA Ukupno	10.220.268	11.877.139	11.654.501	98
34 FINANCIJSKI RASHODI Ukupno	48.694	13.241	11.393	86
343 OSTALI FINANCIJSKI RASHODI Ukupno	48.694	13.241	11.393	86
3431 Bankarske usluge i usluge platnog prometa	10.533	10.966	10.223	93
3432 Negativne tečajne razlike i razlike zbog primjene valutne klauzule	116	108	0	0
3433 Zatezne kamate	38.045	2.167	1.169	54
37 NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMA NA TEMELJU OSIGURANJA I DRUGE NAKNADE Ukupno	265	2.520	0	0
372 OSTALE NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMA IZ PRORAČUNA Ukupno	265	2.520	0	0
3721 Naknade građanima i kućanstvima u novcu	265	2.520	0	0
4 RASHODI ZA NABAVU NEFINANCIJSKE IMOVINE Ukupno	5.299.704	10.120.665	11.389.478	113
41 RASHODI ZA NABAVU NEPROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	5.194.240	9.277.394	10.732.863	116
412 NEMATERIJALNA IMOVINA Ukupno	5.194.240	9.277.394	10.732.863	116
4123 Licence	0	15.230	3.418	22
4124 Ostala prava	5.194.240	9.262.164	10.729.446	116
42 RASHODI ZA NABAVU PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	101.371	843.271	656.615	78
422 POSTROJENJA I OPREMA Ukupno	20.958	487.801	361.249	74
4221 Uredska oprema i namještaj	12.573	177.131	44.680	25
4223 Oprema za održavanje i zaštitu	0	10.447	7.866	75
4224 Medicinska i laboratorijska oprema	0	140.243	245.999	175
4225 Instrumenti, uređaji i strojevi	0	2.775	1.140	41
4227 Uređaji, strojevi i oprema za ostale namjene	8.385	157.205	61.565	39
423 PRIJEVOZNA SREDSTVA Ukupno	80.413	342.521	293.813	86
4231 Prijevozna sredstva u cestovnom prometu	80.413	322.774	284.227	88
4232 Prijevozna sredstva u pomorskom i riječnom prometu	0	19.747	9.587	49
424 KNJIGE, UMJETNIČKA DJELA I OST. IZLOŽ. VRIJEDNOSTI Ukupno	0	1.000	990	99
4241 Knjige		1.000	990	99
426 NEMATERIJALNA PROIZVEDENA IMOVINA Ukupno	0	11.949	563	5
4262 Ulaganja u računalne programe	0	11.949	563	5
45 RASHODI ZA DODATNA ULAGANJA NA NEFINANCIJSKOJ IMOVINI Ukupno	4.093	0	0	
451 DODATNA ULAGANJA NA GRAĐEVINSKIM OBJEKTIMA Ukupno	4.093	0	0	
4511 Dodatna ulaganja na građevinskim objektima	4.093			
UKUPNI RASHODI	15.519.972	21.997.803,90	23.043.979	105

Pregled rashoda ostvarenih od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine

U strukturi rashoda ostvarenih 2023. godine rashodi za zaposlene čine 29 % ukupnih rashoda, materijalni rashodi čine 22 %, a svi ostali 49 % ukupnih rashoda.

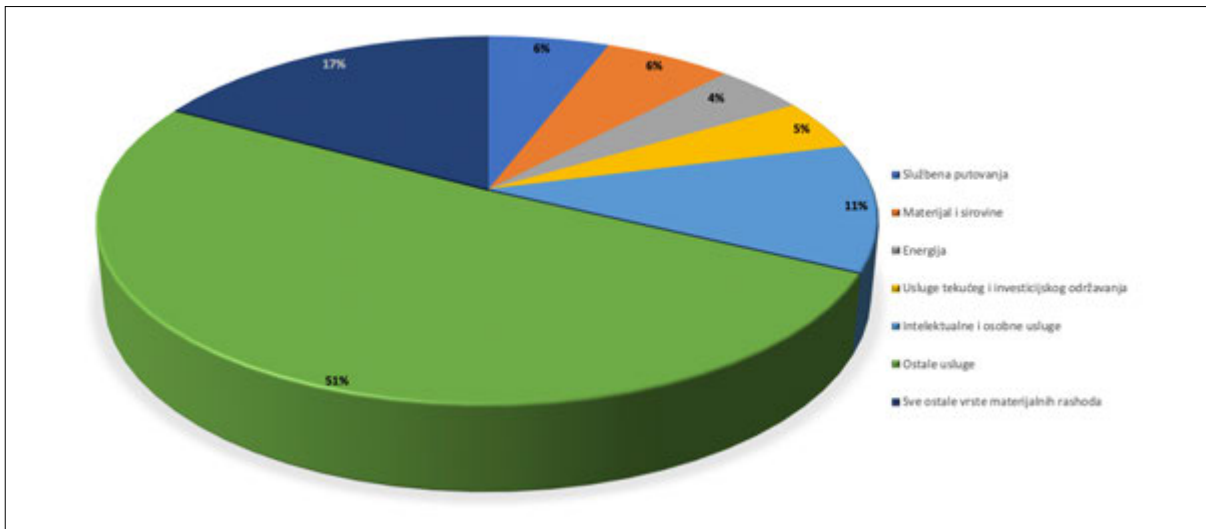
Struktura ukupnih rashoda poslovanja u 2023. godini

Osim rashoda za zaposlene, najvažniju vrstu rashoda, u apsolutnom i relativnom iskazu, čine rashodi za usluge drugih pravnih osoba, koji u 2023. godini iznose 2.535.948 eura i čine 11 % ukupnih rashoda, odnosno 50,8 % materijalnih rashoda poslovanja provedenih 2023. godine. Na tu su poziciju, temeljem računskog plana za proračunske korisnike, razvrstane usluge drugih pravnih osoba koje su angažirane za izvođenje zaštitnih radova na kulturnim dobrima. Prema ekonomskoj klasifikaciji rashoda, čine ih građevinski radovi na nepokretnim kulturnim dobrima, projektantski nadzor i druge vrste stručnih nadzora, izrade projekata, elaborata i izvješća te sve druge vrste usluga pravnih osoba koje su povezane s izvođenjem konzervatorskih ili restauratorskih radova na pokretnim ili nepokretnim kulturnim dobrima te s provedbom arheoloških istraživanja.

Od ukupno 2.535.948 eura rashoda za usluge drugih pravnih osoba, na građevinske radove odnosi se 1.123.530 eura, na angažman drugih pravnih osoba za izradu projekata, elaborata i izvješća odnosi se 460.439 eura, za izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova 441.524 eura. Također su obavljene usluge koje se odnose na arheološka istraživanja (u vrijednosti 184.020 eura), za montažu skela i poslove tehničke zaštite nastali su rashodi u iznosu od 92.058 eura, za usluge stručnog nadzora izvedbe radova 80.324 eura. Za sve ostale usluge u čijoj su provedbi sudjelovale druge pravne osobe nastali su rashodi u iznosu od 154.053 eura.

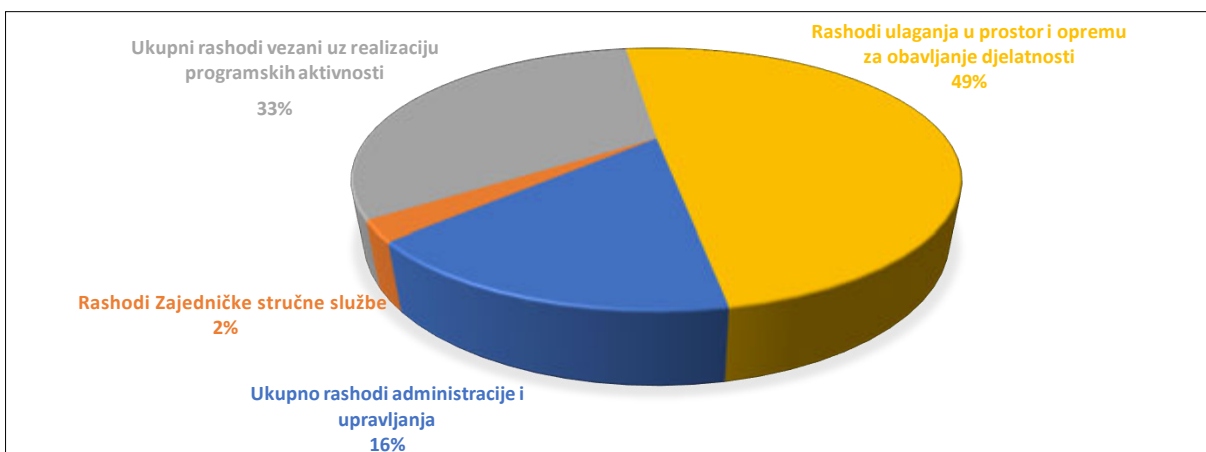
Tijekom 2023. godine za realizaciju programske djelatnosti angažirani su vanjski suradnici, fizičke osobe, temeljem ugovora o autorskom djelu ili ugovora o djelu. Na ime naknada po 173 ugovora (od čega se sedam ugovora odnosi na pravo korištenja autorskih djela bez financijskog učinka) i 15 aneksa na ugovore o autorskom djelu, isplaćena su 334.064 eura na račune 95 primatelja. Temeljem ugovora o djelu izvršene su isplate na račune 91 fizičke osobe pretežito angažirane za fizičke i pomoćne poslove na arheološkim nalazištima i druge slične poslove. Isplaćene

naknade za obavljene poslove temeljem 118 ugovora o djelu iznose 125.498 eura. U istom je razdoblju temeljem 165 ugovora za rad studenata, isplaćena naknada u iznosu od 91.774 eura. Ostali troškovi skupine računa 3237 (Intelektualne i osobne usluge) u iznosu od 8.928 eura odnose se na geodetsko-katastarske usluge, usluge prijevoda, usluge pravnog savjetovanja i ostale intelektualne usluge. Osim toga, u 2023. godini temeljem Pravilnika o stručnim zvanjima za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 104/19, 103/20, 16/22 i 107/23) Zavod je organizirao provođenje stručnih ispita za stjecanje temeljnih stručnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti. Tijekom godine održana su dva ispitna roka te je na osnovi Odluke o provedenim stručnim ispitima isplaćena naknada osobama koje su provodile postupak.

Struktura materijalnih rashoda poslovanja

Prema funkcionalnoj analizi troškova, koja podrazumijeva da se u troškove uprave i administracije uključe troškovi rada zaposlenih u upravnim i potpornim službama (Ured ravnatelja, Služba financijskih i računovodstvenih poslova, Služba općih, pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova, Služba za nabavu i opće tehničke poslove), kao i materijalni rashodi ustanove (režijski troškovi i troškovi tzv. hladnog pogona), koji su nužni za redovito poslovanje i održavanje prostora i opreme na funkcionalnoj razini, proizlazi da troškovi uprave i administracije te troškovi „hladnog pogona“ za 22 aktivne lokacije na kojima Zavod posluje, čine 16 % ukupnih rashoda. Valja napomenuti da su na taj način obuhvaćeni troškovi potpornih službi za provedbu aktivnosti konzervatorsko-restauratorske djelatnosti organizirane u sklopu Zavoda na području cijele Hrvatske. Struktura troškova prema osnovnim funkcijama u 2023. godini bila je sljedeća:

Struktura rashoda prema osnovnim funkcijama u 2023. godini

U sagledavanju rezultata poslovanja Zavoda ostvarenog u 2023. godini, važno je posebno se osvrnuti na:

Financiranje rada Zavoda iz sredstava Državnog proračuna

U 2023. godini za financiranje rada Zavoda sredstvima Državnog proračuna RH s Ministarstvom kulture i medija RH zaključen je jedinstveni Ugovor broj 26-0041-23 prema kojem osnivač osigurava sredstva za rad, prema visini sredstava utvrđenoj Državnim proračunom RH na RKP-u 22339. Ugovorom su osigurana sredstva za redovitu i programsku djelatnost.

1. Financiranje redovite djelatnosti – administracija i upravljanje (obuhvaća materijalne rashode ustanove i plaće stalno zaposlenih djelatnika)

U taj segment poslovanja razvrstavaju se troškovi održavanja prostora i opreme na funkcionalnoj razini (troškovi struje, vode, plina, razne komunalne usluge, troškovi komunikacija, troškovi tekućeg održavanja prostora i opreme s funkcionalnog i sigurnosnog aspekta). Tijekom 2023. godine Zavod se za svoje poslovanje koristio prostorima na devet lokacija u Zagrebu i na trinaest lokacija izvan Zagreba, što u velikoj mjeri predodređuje režijske troškove i troškove tekućeg i investicijskog održavanja. U lipnju 2023. godine Zavod je temeljem ugovora o prijenosu prava vlasništva u cijelosti predao poslovni prostor zgrade ljetnikovca Bunić-Kaboga u Dubrovniku Gradu Dubrovniku, a dobio pravo korištenja dijela poslovnog prostora i dormitorija Državnoga arhiva u Dubrovniku.

Prostornu dislociranost otežava i to što se radi o prostorima u kojima se obavlja restauratorska djelatnost koja zahtijeva posebne uvjete s aspekta opremanja, zaštite na radu i zaštite od požara te s aspekta sigurnosti prostora. Troškovi komunikacije i s njima povezani troškovi održavanja informatičkog sustava također su uvjetovani smještajem Zavoda. Ukupni rashodi redovite djelatnosti za poslovnu 2023. godinu iznosili su 7.817.179 eura.

Iz Državnog proračuna RH u 2023. godini osigurana su sredstva za materijalne rashode ustanove u iznosu od 1.371.460 eura. Na ime naknada za prijevoz isplaćeno je 187.200 eura, dok je za financiranje plaća i drugih prava koja se temelje na radnom odnosu zaposlenih djelatnika osigurano 6.664.998 eura. Na ime financijskih rashoda, točnije zateznih kamata i bankarskih usluga, isplaćeno je 12.870 eura. Pokrenuti sudski sporovi na ime ostvarenja prava na isplatu razlike plaća zbog promjene osnovice za razdoblje od prosinca 2015. godine do siječnja 2017. godine uzrokovali su izdatke povezane s kamatama i u 2023. godini.

Ukupno osigurana i naplaćena sredstva za redovitu djelatnost i po toj osnovi utvrđen prihod iznosila su 8.049.328 eura. Više naplaćena sredstva u iznosu od 196.511,03 eura prema uputi nadležnog Ministarstva evidentirana su u Bilanci na računu 23958 kao obveza za povrat. Povrat sredstava u Državni proračun RH izvršen je 30. siječnja 2024. godine. Manje izvršenje rashoda u odnosu na plan rashoda redovite djelatnosti u najvećoj se mjeri odnosi na rashode vezane uz materijal i energiju, budući da nije bilo moguće točno procijeniti kretanje cijena energenata, zatim na rashode vezane uz tekuće i investicijsko održavanje opreme, budući da nije bilo moguće realizirati planirano održavanje lasera.

2. Financiranje programske djelatnosti (zaštitni radovi prema svim vrstama kulturnih dobara za koje su ugovori zaključeni s Ministarstvom kulture i medija RH, ulaganja u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti)

Program rada Zavoda koji obuhvaća izvođenje konzervatorsko-restauratorskih i drugih zaštitnih radova na kulturnim dobrima u 2023. godini financiralo je Ministarstvo kulture i medija temeljem zaključenog ugovora i dva aneksa. Ugovorom broj 26-0041-23 osigurana su sredstva za zaštitne radove na nepokretnim i pokretnim kulturnim dobrima, za programe zaštite i očuvanja arheološke baštine i aktivnosti međunarodne suradnje, za investicijsku

potporu radi ulaganja u radne prostore i nabavu opreme (aktivnost A834001) u ukupnom iznosu od 7.601.684 eura. Temeljem I. i II. Aneksa ugovora iz srpnja i prosinca 2023. godine uvećana su sredstva za programsku djelatnost za 3.500.000 eura te za redovitu djelatnost za 42.500 eura. Prema ugovoru iz 2023. godine, za programsku djelatnost Zavoda naplaćena su sredstva u iznosu od 7.601.684 eura. Troškovi realizacije programske djelatnosti prema ugovoru iz 2023. godine iznosili su 7.389.919 eura, neutrošena sredstva u iznosu od 211.765 eura evidentirana su na Obvezu za povrat u Državni proračun na aktivnosti A834001. Povrat sredstava izvršen je 30. siječnja 2024. godine. Zavod je također 2023. godine imao raspoloživo za radove i dio prenesenih sredstava programske djelatnosti iz 2022. godine u visini od 2.220.257 eura. Sredstva su prenesena temeljem suglasnosti Ministarstva kulture i medija RH (klasa: 402-01/22-03/0042, ur. broj: 532-02-04-01/1-22-93 od 28. prosinca 2022. godine), a bila su namijenjena nastavku ugovorenih i započetih radova iz 2022. godine na programima koji iz objektivnih razloga nisu mogli biti obavljeni u cijelosti tijekom 2022. godine. Predmetni programi su: Jastrebarsko, Zgrada br. 5 – dio bivše Vojarne „Dr. Ante Starčević“ koja je temeljem ugovora o korištenju nekretnine (klasa: 372-01/21-01/0005, ur. broj: 532-02-03-01/4-21-6) dana Zavodu kao čuvaonica i za druge javne ustanove u kulturi kojima je osnivač RH, na kojoj je obavljena adaptacija i stručni nadzor; zatim su to građevine unutar kulturno-povijesnih cjelina grada Siska i Gline, na kojima su izvedene mjere stabilizacije i zaštite; te visokovalorizirana građevina unutar kulturno-povijesne cjeline grada Petrinje u Ulici Matije Gupca 6, na kojoj su također izvedene mjere stabilizacije i zaštite. Spomenuti radovi obavljeni su u cijelosti i sredstva su namjenski utrošena tijekom prve polovice 2023. godine.

Zbog izvanrednih okolnosti proizišlih iz razornih posljedica potresa koji su 22. ožujka i 29. prosinca 2020. godine pogodili Zagreb i širu okolicu te Banovinu, bilo je potrebno usklađivati aktivnosti i odobrena sredstva prema prioritetima provođenja zaštitnih mjera na terenu i tijekom 2023. godine. U skladu s tim, usklađivana su i financijska sredstva odobrena za realizaciju programske djelatnosti. Tijekom godine provedene su četiri preraspodjele unutar odobrenih financijskih okvira, koje je usvojilo Upravno vijeće Zavoda.

Financiranje iz izvora 11, aktivnosti A834001, ugovor UU23-001, broj ugovora Ministarstva kulture i medija: 26-0041-23

Služba	Ugovoreno	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA ARHEOLOŠKU BAŠTINU	531.002	917.718	387.311	530.407
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	5.575.160	5.910.145	648.383	5.261.762
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 1	80.561	569.099	489.161	79.938
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 2	137.638	701.259	566.214	135.045
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 3	478.240	758.438	276.623	481.815
SLUŽBA ZA POKRETNU BAŠTINU	143.121	1.230.369	1.087.105	143.264
ZAJEDNIČKA STRUČNA SLUŽBA	25.392	30.832	11.486	19.345
SLUŽBA ZA NABAVU I OPĆE TEHNIČKE POSLOVE	630.569	627.898	0	627.898
Ukupno po ugovoru UU23-001	7.601.684	10.745.757	3.466.283	7.279.474

Dio sredstava programske djelatnosti Hrvatskog restauratorskog zavoda iz 2022.g. koja su temeljem Suglasnosti Ministarstva kulture i medija (klasa 402-01/22-03/0042; ur.br. 532-02-04-01/1-22-93, od dana 28. prosinca 2022.g.) prenesena u 2023.g. za nastavak realizacije ranije sklopljenih ugovora za tri programa koja se iz objektivnih okolnosti nisu mogla izvršiti u cijelosti do kraja 2022.g., prate se i iskazuju zasebno.

Radi se o sljedećim programima:

1. Jastrebarsko, zgrada broj 5 / uređenje privremene čuvaonice (depoa), radovi adaptacije i stručnog nadzora;
2. Izvedba mjera stabilizacije i zaštite na pojedinačno zaštićenim građevinama unutar kulturno-povijesne cjeline grada Siska i grada Glina;
3. Izvedba mjera stabilizacije i zaštite na visoko valoriziranoj građevini unutar kulturno-povijesne cjeline grada Petrinje u Ulici Matije Gupca 6

Služba	preneseno u 2023.g.	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	2.220.257	2.220.251	0	2.220.251

Financiranje iz Fonda solidarnosti Europske unije, izvor 5761, aktivnost A834005 - sanacija štete od potresa na poslovnim prostorima Hrvatskog restauratorskog zavoda po UU21-035 (74-0086-21) - nastavak realizacije u 2023.g.

Obavijest Ministarstva kulture i medija (Ur.br.:532-05-03-22-13; Klasa:612-08/21-39/0146 od 26. svibnja 2022.godine) za produljenje roka realizacije Ugovora do 30. lipnja 2023. godine.

Dodatak ugovoru o dodjeli bespovratnih sredstava (Ur.br.:532-05-03-23-31; Klasa:612-08/21-39/0146 od 29. svibnja 2023.godine) temeljem kojeg se nastavak realizacije programa financira iz drugog izvora (izvor 52 -Ostale pomoći i darovnice) u razdoblju od 30.lipnja do 31.prosinca 2023. godine.

Ukupna realizacija programa u razdoblju od 2021. do 2022. godine financirana iz izvora 5761 iznosi 5.051.398 eura.

Direktni materijalni troškovi nastali na programu u toku 2023. godine iznosili su 4.849.657 eura od čega 4.323.215 eura iz izvora 5761, a 526.442 eura iz izvora 52.

Služba	Ugovoreno	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	10.284.359	4.849.657	0	4.849.657
Ukupno izvor 5761, aktivnost A834005	10.284.359	4.849.657	0	4.849.657

Pregled realizacije ugovora sklopljenih s Ministarstvom kulture i medija RH u 2023. godini

Izvešća o izvedenim radovima prema vrstama kulturnih dobara i Službama u sklopu kojih se radovi izvode, priložena su u posebnom dijelu Godišnjeg izvještaja.

Rashodi programskih aktivnosti vezanih uz realizaciju programa, koje je u 2023. godini financiralo Ministarstvo kulture i medija RH iz aktivnosti A834001, čine 13 % ukupnih rashoda Zavoda ili 2.991.146 eura. Najvažniji rashodi u tom segmentu poslovanja su materijalni rashodi u visini od 2.991.003 eura, čiju glavninu čine rashodi službenih putovanja i boravaka na terenu koji iznose 242.661 euro, rashodi materijala i energije u iznosu od 356.459 eura i rashodi za usluge drugih pravnih i fizičkih osoba na realizaciji programa što ih financira Ministarstvo kulture i medija RH, a iznosili su 2.382.860 eura.

Spomenuti rashodi za usluge uključuju troškove ostalih nespomenutih usluga za koje je isplaćeno 1.877.178 eura, a razvrstani su na rashode koji se odnose na angažman građevinskih i projektantskih tvrtki (1.246.124 eura), usluge vezane uz konzervatorsko-restauratorske radove (332.220 eura), za provođenje arheoloških istraživanja (133.913 eura), usluge stručnog nadzora izvođenja radova (54.775 eura), usluge montaže skela i poslova tehničke zaštite (92.058 eura) te ostale financijski manje zahtjevnije usluge (18.090 eura).

U skupinu rashoda za usluge ubrajaju se i naknade za intelektualne i osobne usluge (441.854 eura) te usluge tekućeg i investicijskog održavanja realizirane u iznosu od 20.227 eura, zakupnine i najamnine za građevinske objekte i opremu u iznosu od 41.121 euro i druge usluge u ukupnom iznosu od 2480 eura.

Sredstva za razvoj restauratorske djelatnosti

Razvoj restauratorske djelatnosti sagledava se ulaganjima u prostor i opremu za obavljanje djelatnosti Zavoda. U 2023. godini ulaganja u uređenje radnih prostora i nabavu opreme podmirena su većinom iz odobrenih sredstava Ministarstva kulture i medija te malim dijelom iz vlastitih sredstava u ukupnom iznosu od 6.539.821 eura te iz sredstava Fonda solidarnosti Europske unije u iznosu od 4.849.657 eura. Ukupno ulaganje u dugotrajnu imovinu za obavljanje djelatnosti u 2023. godini iznosilo je 11.389.478 eura. Od iskazanog iznosa 94 % odnosi se na sanaciju šteta od potresa na građevinskim objektima u kojima se nalaze radni prostori Zavoda.

3. Fond solidarnosti Europske unije – potres ožujak 2020. (financiranje sanacije šteta od potresa na građevini koja je ujedno i poslovni prostor Zavoda, zgrade bivše Tvornice duhana, Klaićeva 13)

Temeljem zahtjeva Ministarstva kulture i medija RH upućenog Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, Hrvatskom restauratorskom zavodu dodijeljena je na uporabu nekretnina za potrebe obavljanja registrirane djelatnosti. Prema Ugovoru o dodjeli bespovratnih sredstava broj 74-0086-21 (klasa: 612-08/21-39/0146, ur. br.: 532-05-03-21-02) osigurana su sredstva u iznosu od 10.284.359 eura.

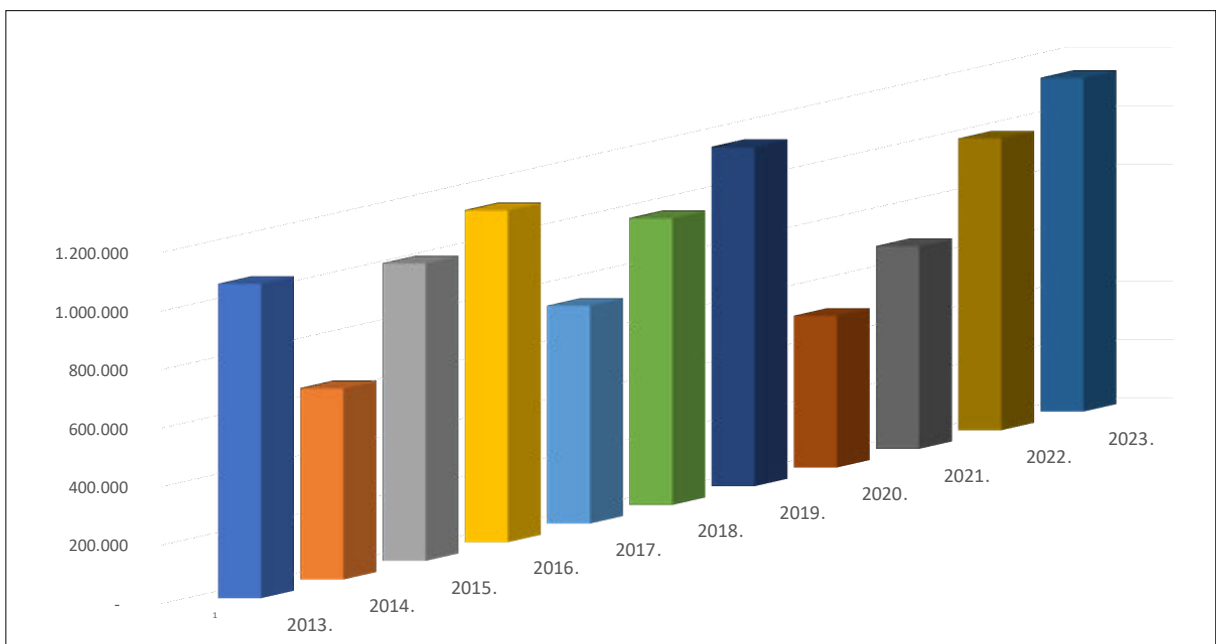
Tijekom prethodnih godina, kad su pokrenute aktivnosti na realizaciji, zbog neplanirano dugog vremena potrebnog za prikupljanje dokumentacije nastajale prethodnih godina, realizacija nije mogla brže napredovati. Predmetna dokumentacija bila je nužan preduvjet za izradu projekta obnove konstrukcije, koji je osnova za raspisivanje javne nabave za radove konstruktivne sanacije. Također je neplanirano dugo trajalo i ishođenje potrebnih akata od javno-pravnih tijela zbog golemoga pritiska na sustav, nastalog zbog brojnih zahtjeva povezanih sa štetama od potresa i konzumiranjem sredstava iz fondova. U svibnju 2022. godine upravo zbog navedenih otegotnih okolnosti i nemogućnosti realizacije programa u roku utvrđenom ugovorom, temeljem dostavljene Obavijesti Ministarstva kulture i medija (ur. br.:532-05-03-22-13; klasa: 612-08/21-39/0146 od 26. svibnja 2022.godine) prolongiran je rok realizacije programa do 30. lipnja 2023. godine.

Na navedenoj nekretnini, bivšoj Tvornici duhana Zagreb, zbog oštećenja u zagrebačkom potresu 22. ožujka 2020. godine i naknadnim potresima, Hrvatski restauratorski zavod je iz osiguranih sredstava izradio projektnu dokumentaciju za obnovu zgrade te obavio dio radova mjera zaštite građevine. Obnova je obuhvatila popravak i ojačanje konstrukcije nakon šteta koju je konstrukcija građevine pretrpjela u potresu. U lipnju 2023. godine

potpisom pripadajućeg Dodatka ugovora o dodjeli bespovratnih financijskih sredstava za operacije koje se financiraju iz Fonda solidarnosti Europske unije prolongiran je rok realizacije projekta do 31. prosinca 2023. godine pod uvjetom da se projekt financira iz drugog izvora (izvora 52 – Ostale pomoći i darovnice). Rashodi nastali na programu od 2020. do 2023. godine iznose 9.901.055 eura.

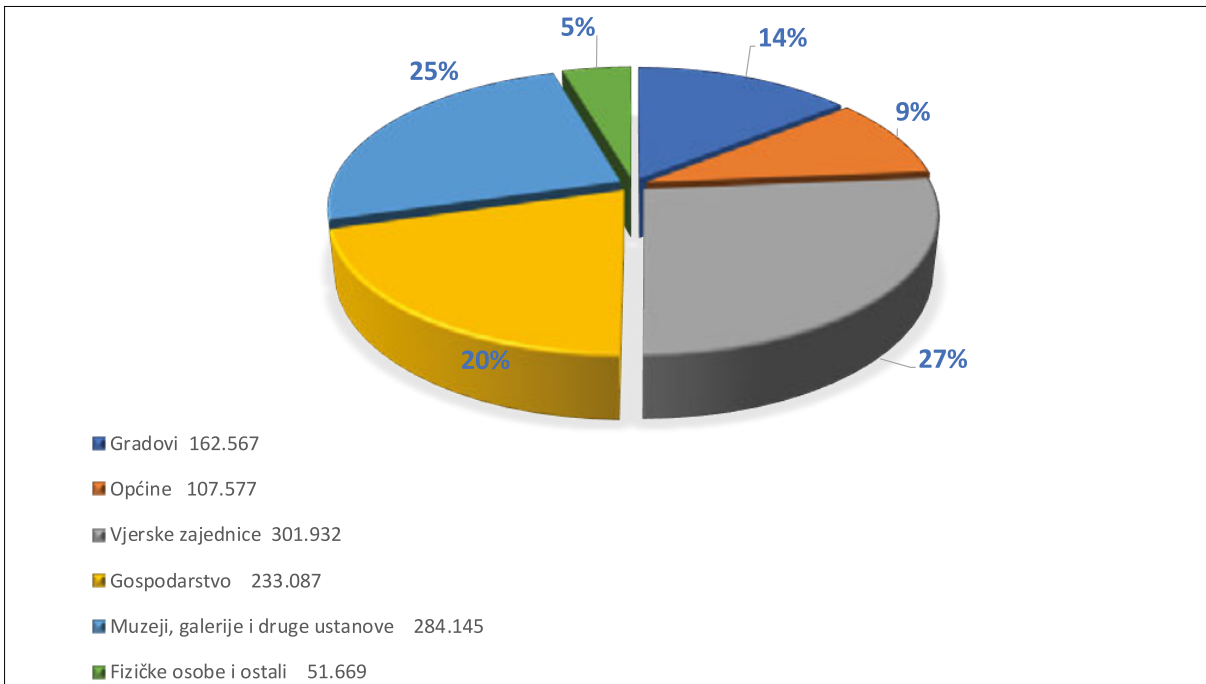
4. Ostvareni vlastiti i ostali prihodi

U 2023. godini ostvareni vlastiti prihodi od osnovne djelatnosti i ostali prihodi (od kamata, tečajnih razlika i refundacija rashoda iz prethodnih godina) iznose 1.140.978 eura i u strukturi ukupnog prihoda čine 5 %. U odnosu na ostvarenje iz 2022. godine, veći su za 143.946 eura, što je u relativnom iskazu u odnosu na prethodnu godinu povećanje od 14 %. Razlog tome je oživljavanje gospodarskih aktivnosti tijekom 2023. u odnosu na 2021. i 2022. godinu, u kojoj su bili prisutni specifični i otežani uvjeti poslovanja, djelomično zatvaranje i smanjenje gospodarskih te svih drugih poslovnih aktivnosti.

Vlastiti prihodi ostvareni od 2013. do 2023. godine

Najvažniji partneri izvan Državnog proračuna bile su vjerske zajednice (26 %), muzeji, galerije i druge ustanove (25 %), gospodarstvo (20 %), gradovi (14 %), općine (9 %) i fizičke osobe i ostali partneri (5 %).

Struktura ostvarenih vlastitih prihoda u 2023. godini

Analiza ostvarenja vlastitih prihoda prema vrsti kulturnih dobara u velikoj mjeri korespondira s ustrojstvenim jedinicama Zavoda i pokazuje da su najveći prihodi ostvareni izvođenjem konzervatorskih i restauratorskih radova na nepokretnim kulturnim dobrima (graditeljskom naslijeđu i kamenoj plastici), kao i na arheološkoj baštini, dok su interesi za financiranje konzervatorskih ili restauratorskih zahvata na pokretnim kulturnim dobrima, zidnom slikarstvu i štukodekoracijama relativno manje zastupljeni.

Naplaćeni vlastiti prihodi prema ustrojstvenim jedinicama u 2023. godini

USTROJSTVENA JEDINICA	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Služba za arheološku baštinu	2.496.247	1.352.524	2.965.868	4.462.624	355.357
Služba za nepokretnu baštinu	5.042.424	1.918.636	1.791.839	2.626.658	675.618
Služba za pokretnu baštinu	232.943	344.301	234.114	258.418	15.392
Služba za odjele izvan Zagreba 1	142.453	6.062	70.665	67.700	783
Služba za odjele izvan Zagreba 2	506.857	224.525	3.919	3.500	555
Služba za odjele izvan Zagreba 3					79.813
Zajednička stručna služba	344.050	62.960	156.681	93.241	13.460
UKUPNO NAPLAĆENI VLASTITI PRIHODI	8.764.973	3.909.008	5.223.087	7.512.141	1.140.978

Naplaćeni vlastiti prihodi prema ustrojstvenim jedinicama

5. Korištenje sredstava donacija i pomoći

Tijekom 2023. godine sklopljena su dva ugovora o donaciji, a odnose se na donaciju novca za realizaciju programa podvodnih arheoloških istraživanja u iznosu od 4200 eura te za časopis „Portal“ u iznosu od 500 eura. Troškovi realizacije izvora 61 – Donacije iznose 5626 eura. Na ime donacija u 2023. godini naplaćeno je 4200 eura.

Ukupno ugovorena sredstva za realizaciju programa koji se financiraju iz izvora 52 – Tekuće pomoći, temeljem triju zaključenih ugovora za 2023. godinu iznose 12.747 eura. Na ime pomoći u 2023. godini naplaćeno je 540.466 eura, a odnosi se na dodjelu državne potpore za zapošljavanje pripravnika, pomoć u izdavanju publikacije „Ladanje u Trstenom“ te na potporu za skup „Srednjovjekovni drveni korovi istočne obale Jadrana“. Ukupni troškovi realizacije izvora 52 – Tekuće pomoći u 2023. godini iznosili su 546.705 eura. Realizirana i naplaćena sredstva na ime pomoći dijelom se odnose i na ugovore o dodjeli potpore za pripravništvo u javnim službama, sklopljene 2022. godine.

6. Korištenje sredstava ostvarenih prodajom dugotrajne imovine (namjenska sredstva ostvarena prodajom rashodovane dugotrajne imovine)

Prodajom amortizirane i rashodovane dugotrajne imovine Zavoda u 2023. godini zaključena su dva ugovora u iznosu od 942 eura koji će nakon naplate biti razvrstani na izvor 71 – Prihodi od prodaje ili zamjene nefinancijske imovine i naknade s naslova osiguranja. Ostvareni prihod namjenski će se koristiti za nabavu imovine u sljedećem poslovnom razdoblju.

Ostali financijsko-računovodstveni poslovi

Tijekom 2023. godine zaprimljena su 3883 ulazna računa i knjiženo je 1686 primki i izdatnica za restauratorske i druge pomoćne materijale u skladištu. S investitorima je sklopljeno 77 ulaznih ugovora s financijskim učinkom i 33 ugovora o suradnji bez financijskog učinka, dok je s dobavljačima robe i izvođačima radova ili usluga zaključen 1351 izlazni ugovor (i narudžbenice) prema kojima se prati financijsko izvršenje. Ispostavljeno je 150 izlaznih računa za obavljene radove te su ispostavljene 1474 temeljnice prema kojima su evidentirane promjene u glavnu knjigu. Kako se mnogi konzervatorski ili restauratorski radovi, poglavito na graditeljskoj baštini i arheološkim nalazištima, izvode in situ, obrađeno je i procesirano 2315 putnih naloga. Tijekom 2023. godine evidentirano je 58 promjena u nadzornoj knjizi za uvoz.

U dijelu obračuna i evidencija vezanih uz rashode za stalno zaposlene djelatnike, obrađeno je 270 ugovora i aneksa ugovora o radu, kao i za fizičke osobe za koje se obračunava drugi dohodak, izvršen je obračun i plaćanje temeljem 286 ugovora s vanjskim suradnicima, obrađeno je 3456 radnih listi, 727 doznaka za bolovanje na teret Zavoda i HZZO-a, nadležnim zavodima predano je 12 zahtjeva za naknade primanja koje se refundiraju. Vezano uz obračun plaća i naknada zaposlenim djelatnicima, kao i vanjskim suradnicima, za koje se obračunava drugi dohodak, poreznim tijelima predano je 139 JOPPD obrazaca.

Za primljene isporuke dobara i usluga pravnih i fizičkih osoba koje nemaju sjedište u RH, Zavod je obveznik obračuna i plaćanja PDV-a pa se u tu svrhu vodi posebna evidencija; tijekom 2023. godine predano je devet prijava obračuna poreza na dodanu vrijednost.

Za potrebe poslovanja u 2023. godini nabavljeno je 265 komada razne opreme, 293 komada sitnog inventara za koje je provedeno evidentiranje i zaduživanje na korisnike.

U skladu s obavezama preuzetima ugovorom o sredstvima koje osigurava osnivač i Općim uvjetima financijskog i programskog poslovanja u 2023. godini, izvršeni su obračuni i predano je:

- 12 Izvješća o ostvarenim prihodima i primicima, izvršenim rashodima i izdacima prema ekonomskoj klasifikaciji za vlastite i ostale izvore (izvori 31,52,61 i drugi)
- 12 Izvješća o provedenim plaćanjima između proračunskih korisnika

- 30 zahtjeva za doznaku sredstava prema ugovoru o financiranju redovite i programske djelatnosti koji moraju biti u okvirima odobrenih sredstava u Držanom proračunu RH, odnosno Financijskom planu Zavoda, 27 zahtjeva za doznaku sredstava za plaće i materijalna prava te dva zahtjeva za doznaku sredstava za razliku plaća prema sudskim presudama za razdoblje od prosinca 2015. do siječnja 2017.
- 1 Privremeno izvješće o financijskom izvršenju odobrenih programa rada.

Izrađeni su i nadležnim tijelima predani tromjesečni, polugodišnji, devetomjesečni i godišnji financijski izvještaji. Također su pripremljene i Upravnom vijeću podnesene na usvajanje dvije Izmjene i dopune Financijskog plana Zavoda, kao i Financijski plan za 2024. godinu, koji uključuje projekcije Financijskog plana za 2025. i 2026. godinu.

Digitalizacija poslovnih procesa

U 2023. godini nastavljene su aktivnosti na digitalizaciji administrativnih i financijsko-računovodstvenih procesa vezanih uz poslovanje Zavoda. Do sada kreirani i uspostavljeni modul UR implementiran je i korišten za zaprimanje, ovjeru i čuvanje dokumenata s financijskim učinkom. Implementacija je ostvarena u većini ustrojstvenih jedinica Zavoda, a potpuna implementacija očekuje se početkom 2024. godine. Sustav je proširen mogućnošću digitalnog unosa Naloga za isplatu vezanih uz angažman fizičkih osoba temeljem ugovora o djelu i ugovora o autorskom djelu, čija se potpuna implementacija očekuje u 2024. godini. Postupkom digitalizacije dijela dokumenata smanjen je opseg dokumentacije koja se dostavlja u konvencionalnom obliku, ubrzan je proces zaprimanja, procesiranja, likvidiranja, formalne, suštinske, financijske kontrole i ovjere računa. Računi se protokoliraju i ovjeravaju elektronički, odnosno digitalnim putem u sustavu Hivergen. Dokumentacija dostavljena izvorno na papiru učitava se u sustav i prilaže uz račun. Ulazni računi protokoliraju se i ovjeravaju u modulu UR u skladu s usvojenim internim Pravilnikom o zaprimanju, ovjeri i čuvanju dokumenata s financijskim učinkom i usklađeni su s poslovnim procesima likvidature, opisanima u postupcima unutarnjih kontrola (FMC D/1 Likvidatura). Budući da je format e-računa vrlo skraćen i iz njega se često ne mogu razabrati osnovni elementi knjigovodstvenih isprava koji su preduvjet vjerodostojnosti, posebna je pozornost posvećena kreiranju odgovarajućih dokumenata koji se u sustav prilažu kao dokazi o izvršenju, a temeljeni su na Zakonu o proračunu i Zakonu o fiskalnoj odgovornosti.

Aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola (FMC) i sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti

Zavod je, kao korisnik Državnog proračuna treće razine, dužan provoditi aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru. Temeljem Zakona o fiskalnoj odgovornosti i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o fiskalnoj odgovornosti (Narodne novine 139/10, 19/14, 111/18 i 83/23), Zavod je podnošenjem Izjave o fiskalnoj odgovornosti prema Uredbi o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (Narodne novine 78/11, 106/12, 130/13, 19/15, 119/15 i 95/19) obavezan izvijestiti o funkcioniranju sustava financijskoga upravljanja i kontrola.

Radi provođenja testiranja pojedinih područja poslovanja, davanja odgovora na postavljena pitanja i popunjavanje Upitnika o fiskalnoj odgovornosti za 2022. godinu, koje je provedeno u veljači 2023. godine, oformljene su radne skupine koje su provele testiranja na temelju formiranog uzorka. Od ukupno 84 pitanja/područja cjelovitog upitnika, na poslovanje Zavoda primjenjivo ih je 56. Za sva su pitanja testovi pokazali pozitivan rezultat.

Temeljem dobivenih rezultata testiranja iz Upitnika, sastavljena je Izjava o fiskalnoj odgovornosti za 2022. godinu, na obrascu 1a, koja potvrđuje zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava, učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola unutar proračunom, odnosno Financijskim planom utvrđenih sredstava.

Izjava o fiskalnoj odgovornosti, zajedno s Upitnikom i popratnom dokumentacijom za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2022. godine, dostavljena je nadležnom Ministarstvu kulture i medija RH u veljači 2023. godine.

**Služba općih pravnih,
kadrovskih i administrativnih
poslova**

Tijekom 2023. godine u segmentu općih pravnih i administrativnih poslova obavljali su se redoviti opći pravni, radno-pravni i administrativni poslovi. Oni, između ostalog, obuhvaćaju sastavljanje ugovora o radu, ugovora o djelu i autorskih ugovora s vanjskim suradnicima, sastavljanje ugovora s naručiteljima i ostalih vrsta ugovora, stručne pripreme sjednica tijela Zavoda, izradu nacrtu općih i posebnih akata, sastavljanje ponuda za javna nadmetanja na kojima se Zavod pojavljuje kao ponuditelj, zastupanje u sudskim postupcima male vrijednosti te suradnju s odvjetničkim društvima u ostalim sudskim postupcima, kao i poslove Pisarnice i interne dostave.

Iz djelokruga općih pravnih i administrativnih poslova, uz izradu svakodnevnih usmenih i pisanih tumačenja, naputaka i mišljenja, dopisa prema trećima te vođenja evidencija, znatan udio poslova čine izrade i verifikacije ugovora (ukupno 77 ugovora s naručiteljima/investitorima, 33 sporazuma o suradnji te 174 autorska ugovora s vanjskim suradnicima fizičkim osobama). Treba istaknuti i poslove sastavljanja ponuda u javnim i bagatelnim nabavama u kojima Zavod sudjeluje kao ponuditelj, potom poduzimanje pravnih radnji u svrhu naplate potraživanja te normativno-pravnu djelatnost Odjela (donošenje općih akata ustanove).

U 2023. godini doneseni su sljedeći opći akti: dvije Odluke o izmjenama i dopunama Statuta te pročišćeni tekst Statuta, Odluka o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutarnjem ustrojstvu i Odluka o izmjenama i dopunama sistematizacije poslova i zadataka Hrvatskog restauratorskog zavoda te ostali opći i pojedinačni akti/odluke kojima se uređuju odnosi i poslovanje u Zavodu.

Vezano uz aktivnosti sastavljanja Izjave o fiskalnoj odgovornosti za 2022. godinu, od trinaest pitanja koja se odnose na rad Službe, na deset pitanja je pozitivno odgovoreno, dok tri pitanja nisu bila primjenjiva.

Iz domene kadrovskih poslova 2023. godine obavljani su sljedeći poslovi: vođenje Registra zaposlenih u javnim službama, kadrovske evidencija radnika, evidencije vezane uz ostvarivanje prava na prijevoz radnika i ostalih materijalnih prava radnika, poslovi prijavljivanja i odjavljivanja radnika nadležnim tijelima, izrada plana godišnjih odmora, izrada pojedinačnih odluka o korištenju godišnjeg odmora i drugih odluka koje se odnose na ostvarivanje prava radnika.

Posebno se ističu poslovi vezani uz: provođenje natječaja za zasnivanje radnog odnosa (raspisano je 12 natječaja za zasnivanje radnog odnosa za ukupno 32 radna mjesta, pri čemu je obrađeno 380 natječajnih prijava, što obuhvaća provedbu natječaja, sudjelovanje u izboru kandidata, izradu zapisnika prijave i provedenih provjera znanja i intervjua s kandidatima te izradu odluka o izboru kandidata); sklapanje ugovora o radu na neodređeno i određeno vrijeme (18 ugovora o radu); prestanak radnog odnosa (19 sporazuma i obavijesti o isteku ugovora o radu), provođenje i usklađivanje raznih promjena iz radnog odnosa (dostave podataka o radnicima i pravima prema kolektivnim i ostalim ugovorima nadležnom ministarstvu, promjene vezane uz posebne uvjete rada, stjecanje znanstvenog stupnja, položeni stručni ispiti za temeljena stručna zvanja, promjena naziva radnih mjesta u skladu sa sistematizacijom, promjene osobnih podataka te suradnja i dostava podataka drugim državnim i javnim tijelima i njihov unos u Registar

zaposlenih u javnom sektoru i sustav COP (Centralizirani obračun plaća); izradu aneksa ugovora o radu (252), izradu putnih naloga te odluka o službenom putu u inozemstvo; izradu pojedinačnih odluka te dostavu podataka o radnicima i pravima prema kolektivnim i ostalim ugovorima nadležnom ministarstvu, kao i dostavu podataka drugim državnim i javnim tijelima (očevidnik zaposlenih s invaliditetom u Hrvatski zavod za javno zdravstvo i dostava podataka u Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje). U 2023. godini ažurirani su postupci Odsjeka za kadrovske poslove koji se odnose na postupanje s dnevnom evidencijom radnog vremena / radnom listom djelatnika, stvaranje baza podataka o djelatnicima i izrada kadrovskih izvještaja.

U odsjeku Pisarnice, gdje se obavljaju poslovi urudžbenog zapisnika i interne dostave, u 2023. godini dodijeljeno je 12.705 urudžbenih brojeva, od kojih su 4262 ulazna, 114 je gotovinskih računa i 151 predračun. Poslano je 3386 pošiljaka. Tijekom 2023. godine u nastavku izgradnje internoga informacijskog sustava Zavoda nastavljen je postupak digitalizacije poslovanja putem modula PIS (kojim se urudžbiraju ulazna i izlazna pismena) i modula UR.

Služba za nabavu i opće tehničke poslove

Poslovi nabave robe, radova i usluga

U Službi za nabavu i opće tehničke poslove u 2023. godini provedene su sljedeće aktivnosti: utvrđivanje metodologije izrade godišnjega plana nabave, izrada i objava godišnjega plana nabave robe, radova i usluga prema Zakonu o javnoj nabavi te njihovo usklađivanje s planovima aktivnosti pojedinačnih programa rada Zavoda zbog osiguranja pravovremene, učinkovite i ekonomične nabave robe, radova i usluga potrebnih za funkcioniranje temeljne i pratećih djelatnosti Zavoda, prema raspoloživim financijskim sredstvima.

U svrhu realizacije godišnjega plana nabave robe, radova i usluga za 2023. godinu, provedeno je devet otvorenih postupaka javne nabave, temeljem Zakona o javnoj nabavi, potom jedan postupak prema Pravilniku o provedbi postupaka nabave robe, radova i usluga za postupke obnove (NN 126/21, 19/22 i 132/22), 20 otvorenih postupaka jednostavne nabave i 34 ograničena postupka jednostavne nabave s tri gospodarska subjekta temeljem internog Pravilnika o provedbi postupaka jednostavne nabave.

Prema provedenim postupcima javne nabave, jednostavne nabave ili izravnog ugovaranja, u 2023. godini sastavljeno je 407 ugovora o javnoj nabavi/jednostavnoj nabavi i izdano je 944 narudžbenice. Slijedom navedenih podataka o broju ugovora i narudžbenica, u Odjel za poslove nabave u 2023. godini dostavljeno je na obradu i ovjeru oko 1440 zahtjeva za nabavu. Evidentirano je i upisano u Registar ugovora Zavoda 165 studentskih ugovora i 118 ugovora o djelu.

U 2023. godini, preko aplikacije Elektroničkog oglasnika javne nabave RH (dalje u tekstu: EOJN RH), vođen je registar ugovora i okvirnih sporazuma o javnoj nabavi Zavoda s podacima o realizaciji, odnosno stanju realizacije ugovora i okvirnih sporazuma. Također su obrađivani dostavljani podaci preko EOJN-a RH za ugovore sklopljene temeljem okvirnih sporazuma Središnjega državnog ureda za središnju javnu nabavu (SDUSJN-a).

Nadalje, početkom 2023. sastavljen je statistički izvještaj o javnoj nabavi o ukupno ugovorenim radovima i uslugama te ugovorenoj robi u 2022. godini. Izvještaj je objavljen u EOJN-u RH u ožujku 2023. godine.

Potkraj 2023. godine djelatnici Službe registrirali su Zavod u novom Elektroničkom oglasniku javne nabave te su se pripremili za uobičajeni i neprekinuti rad u novom sustavu.

U 2023. godini na Odjelu za poslove nabave pripremljeni su troškovnici za nabavu robe i usluga iz djelokruga aktivnosti Službe te su pribavljene ponude, provedeni postupci nabave i sklopljeni ugovori s područja tekućeg poslovanja. Obavljeno je 307 primopredaja u svrhu zaduženja djelatnika za nabavljeni sitni inventar i opremu.

Djelatnici Službe sudjelovali su u pripremi i provedbi godišnjega popisa imovine i obveza sa stanjem 31. prosinca 2023. godine. Jedna djelatnica iz Službe bila je članica Središnje popisne komisije (predsjednica Komisije). Koordiniran je rad 17 popisnih komisija i pregledavani su izvještaji koje su dostavljale popisne komisije.

U Skladištu se 2023. godine provodilo skladištenje materijala i opreme te zaštita zaliha od neodgovornog rukovanja i rasipanja, briga o održavanju minimalnih (optimalnih) zaliha, doprema, zaprimanje i izdavanje robe krajnjim korisnicima te vođenje skladišnih evidencija robe.

Za potrebe konzervatorsko-restauratorske djelatnosti uobičajeni su postupci nabave raznovrsnog pribora i potrošnog materijala: boja, pigmentata, kistova, kemijskih proizvoda i sredstava, kemikalija i dr., ukupno 2082 vrste artikala, uključujući uredski i sanitarni potrošni materijal, higijenski materijal (zaštitne maske, zaštitne rukavice i sredstva za dezinfekciju ruku). Potrebna roba nabavljena je od dobavljača temeljem godišnjih ugovora o nabavi sukcesivnim isporukama prema dispoziciji skladištara, na temelju zahtjeva krajnjih korisnika. Roba (manji dio) koja nije ugovorena godišnjim ugovorima iznimno je nabavljena narudžbenicama ili izravnom kupnjom na prodajnim mjestima (uz posebna odobrenja).

U 2023. godini protokolirano je 513 primki i računa za isporučenu robu te 1173 izdatnice robe krajnjim korisnicima (djelatnicima Zavoda) na lokacijama u Zagrebu i izvan njega.

Poslovi zaštite na radu i zaštite od požara

Poslove s posebnim uvjetima rada obavlja u Zavodu oko 80 % djelatnika. Zbog toga je nužno ažurno vođenje evidencija te upućivanje djelatnika na preventivne, periodične i izvanredne zdravstvene preglede koji se odnose na uvjete rada, odnosno na potrebnu radnu sposobnost i razna osposobljavanja djelatnika, ovlaštenika poslodavca i povjerenika djelatnika za zaštitu na radu prema propisima s područja zaštite na radu i zaštite od požara (osposobljavanje za rad na siguran način, za zaštitu od požara, za rad s otrovima, zdravstveni pregled za poslove s posebnim uvjetima rada i dr.).

U 2023. godini pet djelatnika osposobljeno je za rad na siguran način, pet djelatnika za zaštitu od požara, 17 djelatnika za neposrednog izvršitelja poslova s opasnim otrovima, jedan djelatnik za pružatelja prve pomoći, a 237 djelatnika upućeno je na medicinu rada radi redovitih zdravstvenih pregleda za poslove s posebnim uvjetima rada. Ažurirana je evidencija na osnovi koje se kontinuirano prati periodika osposobljavanja i pregleda, usklađena s propisima. Nabavljena je osobna zaštitna odjeća i obuća djelatnicima koji su predali zahtjev, a ispunjavali su uvjete prema Pravilniku o osobnoj zaštitnoj opremi i procjeni rizika.

Izrađeno je 18 Procjena rizika za sve lokacije Zavoda.

Provedena su ispitivanja opreme, uređaja, radnog okoliša i druga ispitivanja s područja zaštite na radu i zaštite od požara kako je propisano Zakonom i pravilnicima.

Uklonjeni su nedostaci na uređajima i opremi te je provedeno planiranje i nabava osobnih zaštitnih sredstava i ostaloga prema potrebi.

Opći tehnički poslovi

U 2023. godini redovito su se održavali poslovni prostori te uređaji i druga oprema Zavoda.

Na Odsjeku za opće tehničke poslove vezano uz aktivnosti nužne za upravljanje voznim parkom obavljani su u 2023. godini poslovi kontinuiranog raspoređivanja vozila, kao i organiziranje njihova redovitog održavanja i izvanrednih popravaka. Također, vozila su odvožena na tehničke preglede i registracije, sezonske zamjene automobilskih guma, izvide šteta te u autopraonice.

Poslovi su uključivali i administriranje popratne dokumentacije (ponude, zahtjevi za nabavu, računi i radni nalozi), izradu troškovnika za natječaje, nadoplate cestarina i ostalih poslova u djelokrugu vođenja voznog parka. Uz to su obrađena i 993 putna radna lista i 1426 računa za gorivo (s oko 650 ispisa prolazaka kroz ENC).

Tijekom 2023. godine Zavod je sredstvima Ministarstva kulture i medija nabavio 8 novih i 2 rabljena vozila te je raspolagao s 44 vozila, 4 prikolice, 3 čamca i 6 skutera.

U cilju smanjenja troškova održavanja starih vozila i povećanja sigurnosti zaposlenika Zavoda, u prosincu 2023. godine predložen je rashod pet vozila koja nisu u voznom stanju (od prosinca nisu u upotrebi).

Na temelju navedenog, Zavod je na kraju 2023. godine imao u upotrebi ukupno 39 vozila, četiri prikolice, tri čamca i šest skutera

Poslovi Odsjeka obuhvaćaju i organiziranje i nadzor poslova na području zaštite okoliša, odnosno organizacije odlaganja više vrsta otpada: opasnog, glomaznog, elektroničkog, plastičnog i komunalnog otpada, biootpada te otpadnog papira i kartona na svim lokacijama Zavoda.

U 2023. godini uz već postojeću organizaciju navedenog, uspostavljeno je odlaganje i razvrstavanje otpadne plastike i otpadnog papira i kartona na lokaciji Zmajevac 8 u Zagrebu u aranžmanu s odjelom Čistoće Zagrebačkog holdinga. Također je s Čistoćom dogovoren odvoz otpadne plastike i za lokaciju Sjemenište, na koju je isporučen kontejner za odlaganje otpadne plastike. U više je navrata tijekom godine organiziran i proveden interventni odvoz glomaznog i elektroničkog otpada te biootpada.

Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva. Idejna rekonstrukcija utvrde. Izrada: M. Maderić, 2023.

**Arheološka
kulturna baština**

Služba za arheološku baštinu osnovana je 2005. godine. Djelatnici Službe kontinuirano rade na zaštiti arheološke baštine te surađuju na radovima zaštite kulturnih dobara Republike Hrvatske s ostalim službama Zavoda, kao i s brojnim srodnim institucijama. U Službi su na neodređeno vrijeme zaposlena 22 djelatnika. Rad na arheološkim kulturnim dobrima organiziran je u pet organizacijskih jedinica: dva Odjela za kopnenu arheologiju – sjedišta Zagreb i Juršići, Odjel za podvodnu arheologiju, Odjel za restauriranje arheoloških nalaza te Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine. Prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici s područja zaštite i očuvanja arheoloških kulturnih dobara, koji su prijeko potrebni za cjelovitu provedbu programa (najčešće se radi o neinvazivnim metodama istraživanja – npr. geofizikalna i magnetska prospekcija ili LiDAR snimanja, kao i 3D skeniranja nalazišta).

Izvođenje radova na arheološkim kulturnim dobrima provodi se prema Pravilniku o arheološkim istraživanjima. Rezultati provedenih istraživanja opisuju se u izvještaju o arheološkim istraživanjima, s valorizacijom i prijedlogom daljnjih radova ili postupaka.

Programi zaštitnih radova na arheološkim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, stoga su 2023. godine nastavljeni projekti započeti prethodnih godina. U 2023. godini sredstvima MKiM-a financirana su 33 programa zaštite arheološke baštine (ukupno ugovoreni iznos 516.291,72 eura), od kojih je jedan program sufinancirala jedinica lokalne samouprave (ukupno ugovoreni iznos 13.272,28 eura).

S realizacijom se počelo već početkom godine i sva su terenska istraživanja dovršena do listopada. U redovite programe uvršteno je pet novih programa zaštite arheološke baštine, a svi ostali programi provode se u kontinuitetu.

Realizacija pregleda stanja na terenu i izrade troškovnika provode se kontinuirano na nalazištima u svim dijelovima Hrvatske prema iskazanim potrebama vlasnika i nadležnih konzervatorskih odjela.

S vanjskim investitorima 2023. godine sklopljeno je 35 ugovora o financiranju arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na arheološkim kulturnim dobrima (ukupno ugovoreni iznos 352.797,63 eura).

Ostvarene su brojne stručne i znanstvene suradnje na realizaciji programa sa srodnim institucijama (npr. Arheološki muzej Zagreb, Arheološki muzej Split, Institut za arheologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu itd.).

Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb

Tijekom 2023. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb (jedan konzervator savjetnik arheolog, tri viša konzervatora arheologa i jedan suradnik konzervatora arheologa) realizirali su 17 programa zaštite arheološke baštine te sudjelovali u realizaciji četiriju programa zaštite nepokretne baštine. Sredstvima MKiM-a bilo je financirano 15 programa (ukupno ugovoreni iznos 275.736,20 eura). Od navedenih programa jedan je sufinancirala Općina Križ (ugovoreni iznos 13.272,28 eura). Nastavila se i izvrsna suradnja s općinama Gorjani, Križ, Generalski Stol i Sirač te je uspostavljena suradnja s Općinom Rešetari. Navedene jedinice lokalne samouprave, svjesne važnosti svoje kulturne baštine, uključile su se u realizaciju programa sufinanciranjem radova, izravnim podmirenjem dijela troškova istraživanja (priprema nalazišta za istraživanje, održavanje, troškovi mehanizacije i dr.) ili raznim načinima promoviranja.

Programima čiju je realizaciju financirao MKiM bila su obuhvaćena sustavna, zaštitna i revizijska arheološka istraživanja. Nastavljena su arheološka istraživanja antičkih nalazišta (antičke terme u Visu, zapadna nekropola antičkoga grada Salone /Hortus Metrodori/, kasnoantička utvrda i crkva Crkvišće u Gornjem Bukovlju i vila rustika na nalazištu Sipčina kod Okešince). Također su nastavljena istraživanja ostataka pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Mikleuški, ostataka benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeli, kao i ostataka dominikanskog samostana i crkve sv. Margarete s grobljem u Gorjanima. Tijekom 2023. godine nastavljena su i arheološka istraživanja ostataka plemićke kurije u Orahovici, utvrde Lopar u Novom Vinodolskom te stručna obrada i analize nalaza s višeslojnog nalazišta Bojna (Brekinjova Kosa). Novi programi pokrenuti u 2023. godini su arheološka istraživanja ruševina franjevačkog samostana u Malom Cetinu, ostataka crkve sv. Marka u Plitvica Selu (Široka Luka), crkve i groblja sv. Nikole u selu Borovci (Kula Norinska), franjevačkog samostana i crkve sv. Petra i Pavla u Šaregradu te nalazišta Loke/Kroglice u Sigecu Ludbreškom. Djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, sudjelovali su i u realizaciji programa nepokretne baštine arheološkim istraživanjima Staroga grada Milengrada kod Budinščine, ostataka benediktinske opatije Rudina kod Čečavca te zaštitnim istraživanjem oko crkve sv. Julijane u Tremi, kao i provođenjem arheološkoga nadzora nad zemljanim radovima na Starom gradu Kostelu.

Segment rada Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, čine programi koje financiraju vanjski investitori. U 2023. godini ugovorena su dva programa u cijelosti financirana sredstvima vanjskih investitora (ukupno ugovoreni iznos 17.121,22 eura). Jedan program financirala je Općina Rešetari (probno arheološko istraživanje nalazišta Lipanovac – Pustošine /Grgurevo/, ugovoreni iznos 10.617,82 eura), a jedan Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjima i drugim zaštićenim dijelovima prirode Šibensko-kninske županije – Priroda (arheološko istraživanje tvrđave sv. Nikole u Šibeniku, ugovoreni iznos 6.503,40 eura).

U ostvarenju navedenih programa svi su radovi provedeni u skladu sa zakonskim propisima Republike Hrvatske i međunarodno priznatim suvremenim metodama rada.

Rezultate provedenih radova djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju predstavili su na međunarodnim znanstvenim skupovima i izložbama te su objavili veći broj preglednih, stručnih i znanstvenih radova.

Djelatnost Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na prostoru antičkih termi u Visu, na ostacima rimske vile u Sipčini (Okešinec), na kasnoantičkom nalazištu Gornje Bukovlje (Crkvišće), na srednjovjekovnom naselju u Gorjanima te na ostacima benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeli.

Vis (πόλις Ἴσσα), jedan od najstarijih gradova na istočnoj jadranskoj obali, osnovali su u 4. stoljeću pr. Kr. sirakuški Grci. Dijelom Rimskog Carstva postao je 47. godine pr. Kr. U neposrednoj blizini luke nalaze se terme, jedan od važnijih sadržaja antičkoga grada. Prema do sada raspoloživim arheološkim podacima, isejske terme grade se u prvoj polovici 1. stoljeća. Smještene su u dnu brijega Gradine u priobalnoj, lučkoj zoni, udaljene od današnje morske linije oko 30 metara. Iako su građene i pregrađivane kroz stoljeća, u njima su dobro očuvane dekoracije (mozaici i freske).

Istraživanja provedena 2023. godine u suradnji s Arheološkim muzejom u Splitu bila su usmjerena na područje sjeverno od današnjih termi i 'helenističke' ulice 1, neposredno uz sjeverni zid terma. Oko 0,7 m iznad ulice 1

Otok Vis, Vis, antičke terme. Zračna snimka prije i nakon arheoloških istraživanja 2023. godine.
Snimka: ArheoPlan, 2023.

nađen je kameni pločnik, građen istom tehnikom kao ulica 1 (postavljene su manje i tanje ploče). Orijentacijom istok – zapad paralelan je s ulicom 1. Sjeverno od kamenog pločnika istražena su dva objekta unutar inzule koja se gradnjom i dimenzijama razlikuju od inzula pronađenih u jugoistočnom dijelu grada. Prema preliminarnim nalazima pretpostavlja se da su objekti imali javnu namjenu. Prostorija radnog naziva „1“ vjerojatno je bila neka vrsta trgovine, dok se za prostoriju „2“ pretpostavlja da je riječ o taberni. U toj je prostoriji pronađena kružna struktura promjera 1,13 m unutar koje se nalazio dolij (velika keramička posuda za spremanje zaliha: vode, ulja, žita). Istraženi objekti sa sjeverne strane završavaju masivnim zidom koji je izrađen prilagođavanjem kamena živca i klesanim kamenom.

Okešinec (Sipčina), vila rustika. Pogled sa zapada na istraženi dio nalazišta. Snimka: S. Popović, 2023.

Nalazište Sipčina smješteno je na blago povišenom položaju u južnom dijelu sela Okešinec (Općina Križ) u zapadnoj Moslavini. Otkriveno je još šezdesetih godina prošloga stoljeća, a sustavna arheološka istraživanja, započeta zbog devastacije nalazišta strojnom obradom zemlje, provode se od 2012. godine.

Rezultati geofizičkih i arheoloških istraživanja upućuju na to da se na tom položaju od 1. do 4. stoljeća nalazio kompleks rimske vile, površine oko 2 ha. Dosad su dijelom ili potpuno istražene dvije zidane građevine, obje u sjevernom dijelu kompleksa, sačuvane samo u visini temelja. Imale su sustav podnoga grijanja, jednu ili dvije apside te temelje zidova građene od kamena. Oba objekta sagrađena su tijekom 2. stoljeća, a dijelom su preslojila starije slojeve i ukope, koji se mogu datirati od kraja 1. stoljeća pr. Kr. do početka 2. stoljeća. U višegodišnjim je istraživanjima pronađena veća količina pokretnih nalaza, među kojima je najviše građevnog materijala te ulomaka keramičkih i metalnih predmeta.

Tijekom 2023. godine dijelom je istražen prostor između objekata 1 i 2 te dio objekta 2 prema zapadu. Ustanovljeno je da je navedena građevina imala ograđeno dvorište te da se između objekata nalazila višestruka kolonada stupova. Raspored građevina unutar kompleksa i raster prostorija unutar pojedinih objekata odgovara uobičajenoj tlocrtnoj dispoziciji panonskih vila rustika. Objekt 1 služio je kao termalna zgrada za potrebe stanovnika vile, a nešto veći objekt 2 vjerojatno je bio glavna zgrada u kojoj je stanovao vlasnik ili upravitelj imanja.

Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva. Zračna snimka nalazišta. Snimka: Skimi64, 2023.

Nalazište Crkvišće jedno je od najzanimljivijih sustavno istraživanih nalazišta iz razdoblja kasne antike na području sjeverozapadne Hrvatske. Kasnoantička visinska utvrda smještena je na strateškom, prirodno zaštićenom položaju nad rijekom Mrežnicom, a osnažena je obrambenim zidovima debljine oko dva metra te najmanje trima kulama. Na najvišem dijelu platoa nalazi se jednobrodna crkva iz 5. stoljeća, sa sačuvanim ožbukanim zidovima, podom, subselijem, katedrom, oltarnom pregradom i narteksom. To je najstarija (zasad) pronađena kasnoantička crkva toga tipa u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Do 2023. godine istraženo je osam objekata stambene namjene, dvije obrambene kule te obrambeni zid širine 2,4 m (istražen u dužini od 80 m).

Navedeni položaj može se promatrati u kontekstu tipičnih obrambenih utvrda kasne antike. Na temelju brojnih analogija s područja Slovenije, Austrije i sjeverne Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da je utvrda na položaju Crkvišće sagrađena tijekom 4. stoljeća. To potvrđuju i brojni pokretni arheološki nalazi (ulomci kasnoantičkih predmeta od keramike, dijelovi vojne opreme i oružja i dr.). Nalaz devedesetak primjeraka novca, datiranih od polovice 3. do kraja 5. stoljeća, potvrđuje vremensku odrednicu kasnoantičke utvrde na nalazištu Crkvišće, iako se prema pokretnim nalazima može pretpostaviti da je položaj bio korišten do kraja 6. stoljeća.

Gorjani, arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana. Zračna snimka nalazišta nakon dovršetka arheoloških istraživanja 2023. godine. Snimka: M. Maderić, 2023.

Na području srednjovjekovnoga utvrđenog naselja Gore/Gare, smještenog uz sjeverozapadni rub današnjih Gorjana, od 2017. godine u sklopu programa Arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana provode se arheološka iskopavanja i geofizička istraživanja. Magnetometrijska snimanja provedena na površini od devet hektara pokazala su razne arheološke strukture pod zemljom, od kojih se veličinom izdvajaju veći građevinski sklopovi u središnjem i sjeverozapadnom dijelu naselja. Na sjeveru i sjeveroistoku pretpostavlja se smještaj manjih građevinskih sklopova i radioničkih područja.

Analizom podataka dobivenih arheološkim i geofizičkim istraživanjima te njihovim povezivanjem s povijesnim izvorima, u sjeverozapadnom dijelu utvrđenoga srednjovjekovnog naselja, na položaju Kamenišće, koji se kontinuirano istražuje od 2018. godine, prepoznati su ostaci nekadašnjega dominikanskog samostana sv. Margarete te su potvrđene tri faze nalazišta. Prvu je moguće odrediti kosturnim ukopima od kraja 11. do kraja 13. stoljeća. Tijekom druge faze, nakon 1280. godine, izgrađena je manja jednobrodna župna crkva poligonalnog svetišta, ojačana kontraforima, uz koju je nastavljeno pokapanje ljudi. U trećoj fazi, nakon 1323. godine, sagrađena je na istome položaju i monumentalna samostanska crkva sa zvonikom na zapadnom pročelju te južno uz nju dominikanski samostan površine najmanje 1600 m².

Klaustar je vjerojatno bio sa svih strana omeđen krilima. Arheološki je dosad istražen manji dio istočnog krila s vjerojatnom kapitularnom dvoranom, a među sačuvanim strukturama uočeno je nekoliko faza gradnje. Pretpostavlja se da je samostan prestao funkcionirati početkom 16. stoljeća, kad daljnji razvoj toga važnog srednjovjekovnog naselja, blisko povezanog s moćnim plemićkim rodом Gorjanskih, prekidaju nadolazeća osmanlijska osvajanja. Boravak osmanlijske posade u Gori/Gari i nakon konačnog osvajanja 1536. godine, kad zbog svoje važnosti ona postaje središtem kadiluka, potvrđuju i pronađeni pokretni arheološki nalazi.

U radovima provedenima 2023. godine nastavljena su istraživanja na položaju Kamenišće. Istraženo je sjeverno rame crkve s uništenim kontraforom i dio sjevernog zida lađe te je pronađen temelj trijumfalnog luka. Također su djelomično istraženi zapadni i južni zid lađe čija je unutarnja dužina iznosila 27,5 m. S vanjske strane sjevernog zida lađe istraženi su temelji zidane grobnice koja je presjekla stariji grob, dok je unutar lađe evidentirano nekoliko uništenih zidanih grobnica. Istražena su 52 kosturna groba, a među brojnim pokretnim nalazima izdvaja se dvadesetak numizmatičkih.

Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete. Sjeverni klaustarski hodnik nakon dovršetka istraživanja.
Snimka: M. Maderić, 2023.

Ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete nalaze se na ovalnoj uzvisini iznad potoka Brzica, 500 m južno od sela Bijela, jugoistočno od Daruvara, sjeveroistočno od Sirača. U pisanim izvorima redovnička zajednica koja je funkcionirala prema pravilima sv. Benedikta spominje se prvi put 1332. godine kao locus ecclesiasticus podređen benediktinskoj opatiji sv. Margarete u Grabovu (Srijem). Redovničku zajednicu osnovao je u Bijeli rod Tibolda, poslije poznat kao Svetački, tijekom 13. stoljeća. Tiboldi/Svetački bili su posjednici zemlje oko Bijele, sa sjedištima u utverdama Sirač i Stupčanica te gospodari trgovišta Toplice koje se nalazilo na području današnjega Daruvara. Godine 1337. Bijela se spominje kao priorat ponovno podređen opatiji u Grabovu. Bijela je gotovo jedinstven primjer redovničke zajednice organizirane prema načelima clunjevskog reformiranog redovništva u srednjovjekovnoj Slavoniji.

U dosadašnjim iskopavanjima većim je dijelom istražena samostanska crkva, sakristija i dio sjevernoga klaustarskog hodnika. Crkva je jednobrodna građevina, pravokutnog izduženog broda i užega izduženog svetišta s poligonalnim zaključkom. Svetište je izdignuto iznad hodne razine broda, a u njemu je očuvan središnji oltar. Pravokutni brod je podijeljen na tri traveja određenih polustupovima na sjevernom i južnom zidu. Prvi i drugi travej odijeljeni su parom stupova, od kojih su nađeni temelji. Stupovi su nosili emporu, kojoj se pristupalo kružnim subištem koje se nalazilo uz južni zid broda. Sa zapadne strane crkva je određena trima masivnim zvonnicima, od kojih su dosad istražena dva. U crkvu se ulazilo kroz središnji zvonik, kroz dvostruki portal. Iz broda se prema jugu moglo doći do sjevernoga klaustarskog hodnika, a prema sjeveru do još neistražene prostorije, vjerojatno bočne kapele. Iz svetišta se pristupalo sakristiji koja se nalazi s njegove južne strane. U klaustarskom hodniku pronađeni su ostaci kamenoga popločenja. Unutar i oko crkve dosad je istraženo 48 grobnih cjelina, među kojima je grobnica opata. Na velikom broju istraženih kostura primjetni su tragovi nasilne smrti.

Tijekom 2023. godine nastavljeno je istraživanje prostora istočno od svetišta, izvan samostanske crkve, između jugoistočnog i istočnog kontrafora. Uz slojeve napuštanja objekta istražena su tri groba te južni dio jarka većih dimenzija. Južno od jarka otkriveni su i istraženi ostaci dviju vapnenica, korištenih pri gradnji crkve. Istraživalo se i na prostoru sjevernoga klaustarskog hodnika, gdje su očišćeni ostaci polukružnog stubišta kojim se pristupalo crkvi s južne strane. Pronađeni su i ostaci kamenoga popločenja te je istraženo nekoliko grobova.

Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići

Tijekom 2023. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići (dva viša konzervatora arheologa i jedan konzervator arheolog), realizirali su 18 programa zaštite arheološke baštine (sustavna i zaštitna istraživanja, arheološki nadzori te izrada konzervatorskih elaborata). Sredstvima Ministarstva kulture i medija RH bila su financirana četiri programa (ukupno ugovoreni iznos 101.930,09 eura). Sredstvima vanjskih investitora financirana su zaštitna arheološka istraživanja na trinaest programa i izrada jednog konzervatorskog elaborata te je sufinanciran jedan program Ministarstva kulture i medija RH (ukupno ugovoreni iznos 238.617,19 eura). Od toga su jedanaest financirale općine (ukupno ugovoreni iznos 126.536,57 eura), jedan Turistička zajednica grada Rovinja (ugovoreni iznos 6.632,50 eura), jedan Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj (višegodišnji projekt od kojega je 2023. godine utrošeno 77.436,98 eura), a dva privatni investitori (ugovoreni iznos 28.011,14 eura).

Realizacija projekata koje je financiralo Ministarstvo kulture i medija RH usmjerena je na zaštitu ugroženih spomenika kulture koji zahtijevaju sustavan višegodišnji pristup radi njihove sanacije i obnove. Tijekom 2023. godine nastavljeni su radovi arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih zahvata na srednjovjekovnoj kuli Turnina kod Rovinja, srednjovjekovnom kaštelu u Pazu te crkvi sv. Teodora kod Krnice, dok su pokrenuti na crkvi sv. Magdalene kod Klane.

Važan segment rada Odjela za kopnenu arheologiju sa sjedištem u Juršićima čine projekti koje financiraju vanjski investitori. Takvi su projekti u pravilu vezani uz zaštitne arheološke radove, odnosno najčešće prethode određenim građevinskim ili infrastrukturnim radovima. Tijekom 2023. godine na taj su način financirana istraživanja urbane cjeline Osora, provedena na gradilištu komunalne infrastrukturne mreže naselja, zatim istraživanja srednjovjekovnih utvrda Kožljak, Boljun, Stari Rakalj i Sveti Juraj, kaštela Rota u Momjanu, crkve sv. Kancijana kod Krasice, probnih sondiranja u Plomin Luci i na nalazištu Kaštelir kod Vodnjana te istraživanja provedena unutar povijesnih gradskih jezgri Rovinja (Trg maršala Tita), Sv. Lovreča Pazenatičkog, Bala (ulice Castel i Porta no) i Rijeke (k. č. 4286). Također, djelatnici Odjela sudjelovali su u izradi konzervatorskog elaborata s arheološkim istraživanjem koji sadrži prijedlog prezentacije srednjovjekovnoga gradskog zida na Trgu Ivana Klobučarića u Rijeci.

U realiziranju navedenih programa, neovisno o tome je li bila riječ o zaštitnim ili sustavnim istraživanjima, izradi nacrtno dokumentacije i tehničkih opisa objekata ili o nadzoru nad konzervatorsko-restauratorskim i građevinskim radovima, svi su radovi provedeni prema najvišim standardima struke i u skladu s međunarodno priznatim metodama rada.

Bitan dio svih arheoloških radova je njihova prezentacija predavanjima na različitim znanstvenim kongresima, izložbama te objavljivanjem znanstvenih članaka. Djelatnici Odjela 2023. godine objavili su nekoliko znanstvenih radova, sudjelovali na međunarodnim znanstvenim skupovima te održavali predavanja za javnost.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih istraživanja srednjovjekovne kule Turnina kod Rovinja, kaštela u Pazu, crkve sv. Teodora te srednjovjekovnih utvrda Kožljak i Sveti Juraj.

Ostaci srednjovjekovne kule Turnina nalaze se na istoimenom brdu, oko četiri kilometra istočno od Rovinja. Danas se još uvijek mogu vidjeti četiri sačuvane prizemne prostorije kule natkrivene bačvastim svodovima te dio još jedne prostorije na prvom katu, također natkrivene bačvastim svodom. Prema ostacima zidova, kao i prema starim fotografijama koje prikazuju stanje prije 1944. godine, jasno je da je građevina imala centralni dio kvadratnog tlocrta (podijeljen na četiri prostorije) i izbočeni dio na jugozapadu kule.

Radovi i istraživanja provedeni 2023. godine financirani su sredstvima Ministarstva kulture i medija te Turističke zajednice grada Rovinja. Glavnina financijskih sredstava usmjerena je na građevinsku sanaciju nalazišta. Građevinski radovi obuhvatili su zidove prvog kata kule te podnice prizemlja i prvog kata objekta. Osim toga, obavljani su pojedini pripremni radovi za postavljanje pristupnoga stubišta te za montažu klupa, stolova i informativnih ploča.

Arheološka istraživanja provedena su na sjevernom dijelu nalazišta. U istraživanju su otkriveni ostatci gospodarskog objekta koji pripada drugoj fazi funkcioniranja kule, odnosno 12. i 13. stoljeću. Unutar prostorije

Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula. Nalazište nakon radova s Rovinjem u pozadini. Snimka: J. Višnjić, 2023.

pronađeni su relativno dobro očuvani ostatci vapnene podnice na kojoj su vidljivi tragovi gorenja te manje vatrište ovalnog oblika. Zapadnije od istraženog objekta pronađeni su ostatci zidanih konstrukcija koje pripadaju kasnijim fazama razvoja kompleksa, od kojih neke vjerojatno treba povezati s pristupnim putem koji je nastao sredinom 19. stoljeća, a prolazi sjevernije i zapadnije od kompleksa.

U istraživanju je prikupljena veća količina pokretnih arheoloških nalaza koji se mogu datirati u vrijeme od 9. do 14. stoljeća. Većina pripada starijim nalazima. Uglavnom je riječ o ulomcima grubih kuhinjskih lonaca lokalne proizvodnje, no među kasnijim (mlađim) nalazima pojavljuju se i ulomci glaziranog posuđa koje je na Turninu importirano uglavnom s područja sjeverne Italije. U istraživanju su prikupljeni i metalni dijelovi oružja, najviše vrhovi strelica. U sklopu ovogodišnjih radova odrađeni su i restauratorski zahvati na dijelu pokretne arheološke građe s nalazišta.

Sveti Lovreč Pazenatički, gradske zidine. Nalazište tijekom radova. Snimka: J. Višnjić, 2022.

Crkva sv. Teodora nalazi se na granici katastarskih općina Rakalj i Krnica, a prvi se put spominje 690. godine. Crkva je jednobrodna i pravilno orijentirana, a od 19. stoljeća je napuštena, dok je sakralni inventar preseljen u župnu crkvu sv. Blaža u Vodnjanu. Početak trećega tisućljeća dočekala je bez krova i svodova, koji su bili djelomično očuvani još sredinom 20. stoljeća.

Od 2018. godine provode se sustavna arheološka istraživanja, a od 2021. i građevinska sanacija objekta. Od tada je uklonjena gusta vegetacija, snimljeno je postojeće stanje te istražena unutrašnjost crkve do kamenog popločenja, kao i prostor oko crkve s istraženim kosturnim ukopima.

Arheološko istraživanje 2023. godine provodilo se s vanjske strane južnog zida crkve i uz vanjski sjeverozapadni ugao crkve. Cilj istraživanja uz južni zid crkve bio je očistiti lice zida do matične stijene kako bi se proveli konzervatorsko-restauratorski radovi na očuvanom dijelu zida te na jugozapadnom uglu crkve. U ovogodišnjim arheološkim istraživanjima na prostoru crkve sv. Teodora istraženo je osam grobnih cjelina i deset cjelovitih ili djelomično očuvanih kostura pronađenih u anatomske položaju. Velik broj razbacanih pojedinačnih kostiju rezultat je višestrukoga pokapanja u isti grob, odnosno grobnicu. Nakon pranja osteoloških ljudskih ostataka provedena je i analiza pronađenih definiranih kostura i svih razasutih ostataka kostiju po grobnicama.

Osim analize pronađenih kostura, izuzeti su uzorci za C14 analizu koji su poslani na Kraljevsko sveučilište u Belfast. Datirani su u razdoblje između 1240. i 1548. godine.

Od grobnih nalaza pronađeno je jedanaest brončanih prstena, tri manje brončane dvopetljaste kopče i jedan kružni brončani privjesak; svi će predmeti biti restaurirani i stručno obrađeni. Od ostaloga pokretnog arheološkog materijala pronađeno je nekoliko ulomaka tegula i ulomci ranosrednjovjekovnih keramičkih posuda, posebno u sloju SJ 226 uz južni zid crkve.

Osim arheoloških istraživanja, ove je godine provedena i sanacija istaknutoga dijela južnog zida, ali i rekonstrukcija jugozapadnog ugla crkve. Jugozapadni ugao crkve rekonstruiran je novim dobavljenim kamenom koji oblikom i veličinom odgovara kamenu na sjeverozapadnom uglu crkve. Lica zidova obrađena su fugiranjem i laganim dersovanjem, dok je originalna žbuka opšivena i sačuvana. Osim južnog zida, saniran je jugoistočni kut apside u visini najvišega sačuvanog dijela te je povezan odgovarajućim postupnim padom s južnim zidom.

Paz, kaštel Paz. Vanjsko lice zapadnog zida kule nakon radova. Snimka: J. Višnjic, 2023.

Utvrdica u Pazu nalazi se iznad istoimenoga sela, na cesti koja povezuje Boljun i Pazin. U povijesnim izvorima prvi put se spominje potkraj 13. stoljeća pod nazivom Pas. Danas vidljivi ostaci odnose se na pregradnju iz 1570. godine, iako postoje i dijelovi koji se mogu odrediti kao starije faze. Do danas su u izvornoj visini očuvani glavna kula i južni zid koji se na nju naslanja. Prema temeljima perimetra utvrde, može se zaključiti da je imala oblik nepravilnog četverokuta (oko 30 x 19 m). Osim zidova kule i palasa, na terenu se razaznaju i dijelovi pomoćnih objekata, koji su se nalazili unutar prostora utvrde.

U dosadašnjem tijeku radova statički je saniran najugroženiji dio utvrde, odnosno južni zid palasa te istočni zid kule. Prethodne godine započeta je i sanacija sjevernog zida kule. Taj je zid ujedno bio polazišna točka za sanaciju ostatka toga statički iznimno ugroženog dijela kompleksa koji je sačuvan gotovo do svoje izvorne visine. Tijekom 2023. dovršena je sanacija sjevernog, ali i zapadnog zida kule.

U sklopu ovogodišnjih radova, nakon čišćenja interijera kule od deponiranog otpada i postavljanja radnih skela, najprije je očišćen bršljan i ostalo raslinje na području zahvata. Nakon toga se pristupilo konzerviranju kruništa zida s rekonstrukcijom samo u mjeri statičke stabilizacije mase zida. Spomenuto je podrazumijevalo prethodno razidavanje nevezanog kamena s kruništa te završnu rekonstrukciju u visini od tridesetak centimetara uz uporabu hidrauličkog vapna. Slijedila je sanacija plašta zida (razidavanje nevezanog kamena, čišćenje sljubnica, rekonstrukcija nedostajućih dijelova). Tijekom ovogodišnjih radova postavljeni su kameni okviri na jedna vrata i prozor sjevernog zida. Na zapadnom zidu rekonstruirana su tri prozora, što je uključivalo zidanje dovratnika prema uzoru na dijelove zatečene na kuli, rekonstrukciju rasteretnih lukova uz potrebnu izradu oplata i podupiranje te dobavu, obradu i ugradnju kamenih okvira koji su nedostajali, i to kamenom istih karakteristika i završne obrade kao što je kamen gradnje. U konačnici su kameni okviri prozora postavljeni na dva prozora koja su ih imala i u izvornoj situaciji. Vanjska ploha zapadnog zida i unutarnje plohe sjevernog i zapadnog zida obrađene su dersovanjem te usklađene s prethodnih godina saniranim dijelovima. Zidne plohe su naknadno patinirane, dok su ostatci izvornih žbuka interijera kule opšiveni i injektirani te na taj način sačuvani od daljnjeg propadanja.

Kožljak, kaštel Kožljak. Pristupno stubište feudalčeve rezidencije i pronađeni kapitel. Snimka: J. Višnjic, 2023.

Tijekom 2023. godine nastavljen je višegodišnji projekt arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na očuvanim arhitektonskim ostacima utvrde Kožljak. Utvrda je iznimno kompleksan arheološki lokalitet koji se tijekom funkcioniranja, osobito tijekom srednjovjekovnog i ranonovovjekovnog razdoblja, konstantno razvijao i sukcesivno dograđivao na temeljima primarnih faza razvoja. To je rezultiralo mnogobrojnim graditeljskim slogovima koji nose karakteristike vremena u kojemu su građene. Osobitost utvrde Kožljak jest relativno rano napuštanje dijela koji je obuhvaćao feudalčevu rezidenciju, no podgrađe je kontinuirano korišteno sve do kraja 20. stoljeća.

Ovogodišnji radovi financirani su sredstvima Općine Kršan, a provodili su se na prostoru najvišega platoa utvrde, odnosno na prostoru pretpostavljenoga pristupnog stubišta feudalčeve rezidencije. Stubište se spuštalo sve do južnog perimetralnog zida feudalčeve rezidencije, odakle se nastavljalo prema podgrađu. Račvalo se u dva kraka, koja su kod istočnoga gazišta bila postavljena radijalno. Stubište se pružalo u dužini od 14,6 m, pri čemu se svladavala visinska razlika od 3,5 m, nakon čega se pristupalo ulaznoj prostoriji. Rezultati prikupljeni u istraživanjima provedenima 2023. godine još jedanput otkrivaju vrlo dinamičan i kompleksan razvoj kožljačke utvrde. Stubište izvorno nastaje još tijekom 13. stoljeća, a vjerojatno je u kasnijim razdobljima barem parcijalno modificirano. Izvorno je bila riječ o otvorenom stubištu, koje je tek poslije, najvjerojatnije potkraj 13. stoljeća ili u 14. stoljeću inkorporirano u kompleks feudalčeve rezidencije, odnosno palasa, kad se smješta unutar ulaznoga hodnika zgrade.

Među prikupljenim arheološkim nalazima prevladavaju ulomci različitih elemenata kamene plastike; ističu se kapitel pilona dekoriran kanelurama i prepoznatljivim renesansnim profilacijama vijenaca te tri doprozornika, odnosno najvjerojatnije pjovera s karakterističnim renesansnim profilacijama. Posljednji nalaz koji vrijedi istaknuti znatno je recentniji od ostalih i pripada vremenu u kojem utvrda više nije funkcionirala i u kojem je bila odavno napuštena. Riječ je o revolveru proizvedenom na izmaku 19. ili početkom 20. stoljeća. Pronađen je skriven u južnom zidu utvrde pa ga se može povezati s nekom ilegalnom aktivnošću koja nije bila nepoznata ondašnjim stanovnicima tih krajeva.

Brtonigla, kaštel sv. Jurja. Nalazište nakon istraživanja (u pozadini ušće rijeke Mirne). Snimka: J. Višnjić, 2023.

Građevinski i arheološki ostaci kaštela sv. Jurja (među lokalnim stanovništvom, u starijim tekstovima i kartografskim prikazima poznat i pod nazivima castello di San Giorgio, castello di Santi Quaranta) nalaze se na samom rubu jezička hrpta (62 metra nadmorske visine) koji se strmo spušta prema dolini rijeke Mirne. Udaljeni su 3,8 km od ušća rijeke, no prije provedene regulacije vodotoka njezino je ušće bilo istočnije pa je kaštel nadzirao sigurnu i prostranu luku. Vidljivi ostaci naselja pružaju se u tlocrtnoj formi nepravilnog trapezoida na južnim padinama brežuljka. Širi dio nalazi se na sjevernom, odnosno povišenom dijelu, a sužava se prema riječnoj dolini.

Tijekom 2023. nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na sanaciji građevinskih ostataka crkvice sv. Jurja. Riječ je o jedinom objektu parcijalno očuvanom u elevaciji unutar perimetra nekadašnjega naselja. Arheološka istraživanja financirala je Općina Brtonigla.

Iako je inicijalno bio predviđen završetak konzervatorsko-restauratorskih radova na sanaciji vidljivih ostataka crkve, pri čišćenju prostora oko objekta (pod arheološkim nadzorom) otkriveni su ostatci starijih sakralnih objekata. U iskopu su istraženi, očišćeni i dokumentirani ostatci izvorne, veće crkve, unutar koje je sagrađena postojeća, potom ostatci druge crkve, koja je sa sjeverne strane naknadno prigradena uz izvornu, te dodatni prostori nastali oko crkve, koji su djelomično poslužili za pokapanje ljudi.

Najranija je crkva bila većih dimenzija, odnosno pružala se dalje prema zapadu. U sljedećoj fazi razvoja dobila je brojne građevinske dodatke pa se od tada može govoriti o građevinskom kompleksu, a ne o jedinstvenom objektu. Naime, sa sjeverne strane izvorne crkve u drugoj razvojnoj fazi dograđuje se još jedan sakralni objekt. Sjeverna crkva dužinom je pratila formu postojećega objekta, s tim da je na istočnoj strani njezina polukružna apsida bila upisana u ravni začelni zid. Na zidovima apsida i sjevernog zida crkve otkriveni su ostatci zidnih oslika. Nažalost, očuvani su tek niži dijelovi zidova s prikazom velarija pa je u ovoj fazi istraživanja još prerano donositi zaključke o njihovoj dataciji.

U radovima je prikupljena i manja količina pokretnih arheoloških nalaza, među kojima se ističu fragmenti stupića i dva imposta kapitela s reljefno istaknutim križevima proširenih krakova.

Odjel za podvodnu arheologiju

Tijekom 2023. djelatnici Odjela za podvodnu arheologiju (tri konzervatora savjetnika arheologa, dva viša konzervatora arheologa, jedan konzervator arheolog i jedan konzervator tehničar) realizirali su sedam programa zaštite arheološke baštine. Sredstvima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske financirano je sedam programa (ukupno ugovoreni iznos 121.045,65 eura), a za jedan je osigurana dodatna donacija privatnoga poduzeća (Iprom d.o.o.; ugovoreni iznos 4000 eura). Također je nastavljena suradnja na realizaciji projekata Odjela za podvodnu arheologiju s Ministarstvom unutarnjih poslova RH, Lošinjskim muzejom i Arheološkim muzejom u Zadru te započeta suradnja s udrugom DEGUWA (Deutsche Gesellschaft zur Förderung der Unterwasserarchäologie e.V.) iz Njemačke. Osim redovitih programa, djelatnici Odjela održali su i tečaj ronilačke specijalnosti „Podvodna arheologija“ za pripadnike Zapovjedništva za intervencije Ravnateljstva policije MUP-a RH.

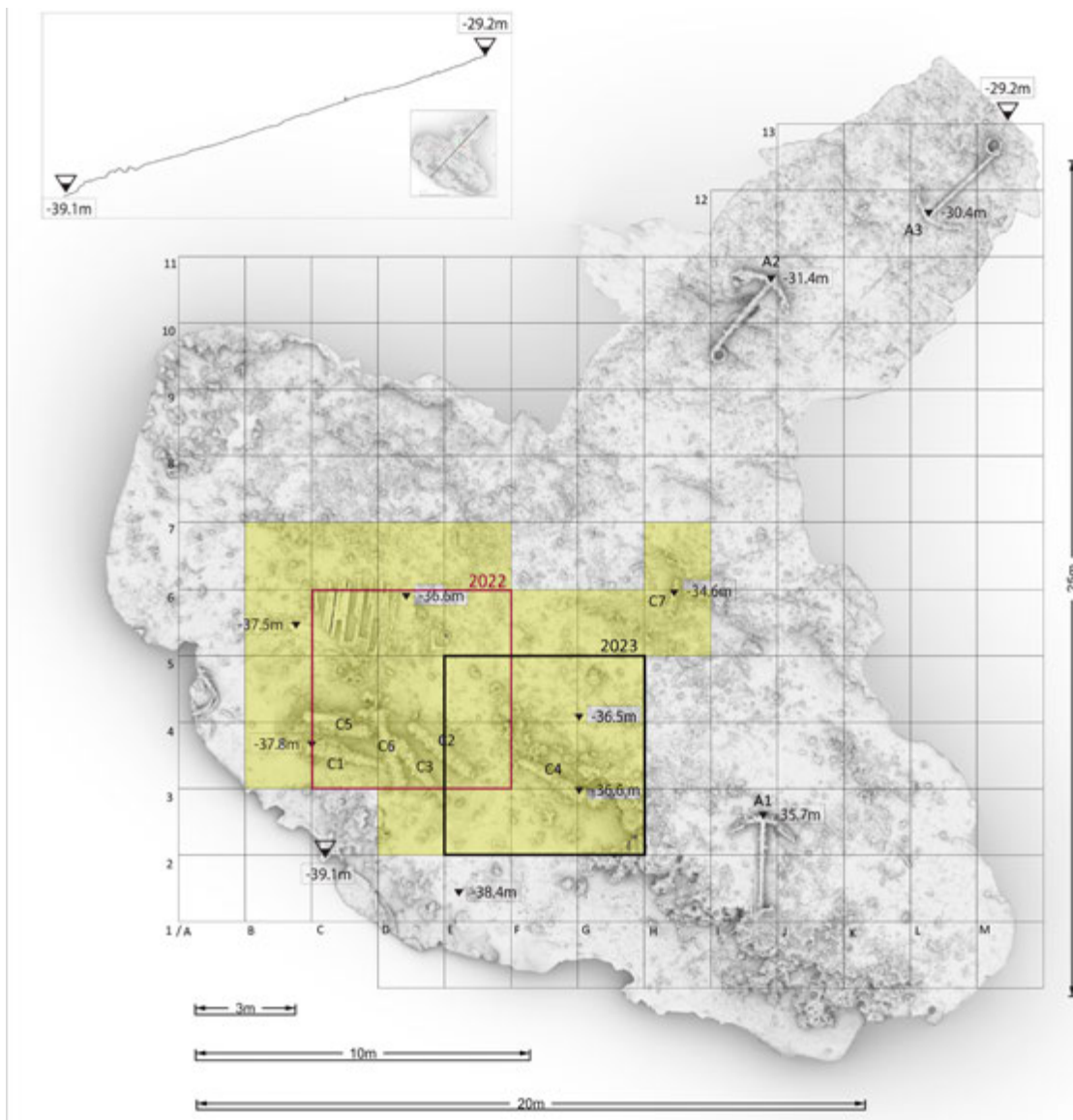
Programima čiju je realizaciju financiralo Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske bila su obuhvaćena rekognosciranja i zaštitna arheološka istraživanja. Podvodna istraživanja usmjerena su na višegodišnje radove rekognosciranja i istraživanja podmorja i kopnenih voda na području Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske i Karlovačke županije (Šibensko-kninska županija, podmorje; Splitsko-dalmatinska županija, podmorje; otok Palagruža, pličina Pupak; Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje; otok Mljet, pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom; Vinkovci – Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamensko, rijeka Kupa, rimski brodolom i Trogir, podmorje). Svi navedeni programi provode se u kontinuitetu.

Jedan od segmenata rada Odjela za podvodnu arheologiju su i projekti koje financiraju vanjski investitori. Tijekom 2023. godine realizirana su dva takva programa: Jadranski ronilački servis d.o.o. financirao je (u iznosu od 1500 eura) program „Šibenik, cjevovod kopno-Prvić-Obonjan-Kaprije-Žirje) arheološki nadzor, a GP Krk d.d. financirao je program „Zaštitna arheološka iskopavanja i arheološki i etnološki nadzor tijekom izvođenja radova na objektu: Linijske građevine aglomeracije Nerezine“ (u iznosu od 90.251,51 euro).

Svi su radovi provedeni u skladu sa zakonskim propisima Republike Hrvatske i međunarodno priznatim suvremenim metodama rada.

Djelatnost Odjela za podvodnu arheologiju moguće je predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na nalazištima u podmorju Šibensko-kninske županije, na nalazištu Bisage na Kornatima i u podmorju Splitsko-dalmatinske županije, na nalazištu Pupak kod otoka Palagruže.

U sklopu programa Šibensko-kninska županija, podmorje, od 3. do 14. srpnja 2023. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja novovjekovnog brodoloma kod otoka Bisage u blizini mjesta Vrulje na Kornatu, na području JU NP Kornati. Riječ je o ostacima trgovačkoga broda potonulog početkom 18. stoljeća s teretom osmanskih keramičkih proizvoda i druge robe, na putu kroz Kornatski kanal prema Veneciji. Na dubini od 30 do 50 metara i na području od oko 600 četvornih metara nalaze se ostaci konstrukcije i opreme potonulog broda: tri velika željezna sidra, sedam topova i brojna pokretna arheološka građa: od brončanoga brodskog zvona, inventara brodske kuhinje i osobnih predmeta posade i putnika, do velikoga trgovačkoga tereta raznovrsnih duhanskih lula osmanskog podrijetla i keramičkih servisa za kavu proizvedenih u maloazijskom gradu Kütahyi. Područje nalazišta podijeljeno je na kvadratna polja u kojima je proveden arheološki iskop; izrađena je nacrtana dokumentacija brodske konstrukcije i pokretnih nalaza. Nalazi i vidljive strukture na dnu nacrtano su i fotografski dokumentirani in situ. Najviše pokretnih nalaza otkriveno je unutar kvadranta E/3/4 i F/3/4, s očitom razlikom u karakteru nalaza. U kvadrantima E/3/4 pronađen je širok raspon nalaza brodske opreme, inventara kuhinje i predmeta koji su pripadali posadi, dok su u kvadrantima F/3/4/5 prevladavali nalazi koji se odnose na teret broda. Od brodske opreme pronađeni su dijelovi velike drvene stezalice za nepomičnu užad broda te drveni kolotur za kontrolu i privez jedara. Nedaleko je pronađena drvena grabilica za rasuti teret, što daje naslutiti da se na brodu nalazio i teret rastresite robe, poput kave ili duhana. Od trgovačkoga tereta osmanske provenijencije pronađeni su brojni primjerci glinenih duhanskih lula te šalice (fincan) i vrčeva (kavanos) za serviranje kave iz radionica grada Kütahya. Pokretni nalazi su, nakon dokumentacije in situ, izvađeni iz mora, evidentirani, fotografirani i deponirani na proces desalinizacije u radionici HRZ-a u Dračevcu. Top br. 4 očišćen je od morskog obraštaja te je nacrtano i fotografski dokumentiran. Kao i u prethodnim kampanjama, programom Agisoft Metashape izrađeni su digitalna ortofotografija i 3D model nalazišta i određenih segmenata nalazišta.

Otok Kornati, Bisage. Plan nalazišta i područje iskopa u 2022. i 2023. godini. Snimka: J. Macura i V. Zmaić, 2023.

Otok Kornati, Bisage. Plan nalazišta i područje iskopa u 2022. i 2023. godini. Snimka: J. Macura i V. Zmaić, 2023.

Otok Palagruža – pličina Pupak. Položaj sonde na nalazištu. Snimka: D. Frka, 2023.

U podmorju otoka Palagruže od 2017. godine provode se arheološka istraživanja na nalazištima osam brodoloma. Iznimno bogatstvo i raznolikost podvodne kulturne baštine zorno svjedoče o intenzitetu plovidbe od 5. stoljeća pr. Kr. do 20. stoljeća i upućuju na važnost geografsko-maritimnog položaja palagruškog otočja. Tijekom posljednje etape istraživanja u podmorju pličine Pupak nastavljeni su radovi započeti na nalazištu naoružanoga mletačkog brodoloma iz 16. stoljeća. Iskopom u sondama na dubini od 43 metra otkriveni su brojni nalazi predmeta brodskog naoružanja, opreme broda i kostiju osoba mlađe životne dobi. Najviše nalaza odnosi se na skupinu od osamnaest kugli i projektila topova i ručnog vatrenog oružja te četiriju brodskih topova i dviju komora za barut. Među nalazima predmeta za serviranje i konzumaciju hrane ističu se nalazi keramičkih i kositrenih posuda, drvenih držaka noževa i jedne djelomično očuvane vilice izrađene od bakrene slitine. Koncentracija i tipologija novih nalaza dokumentiranih na površini od 20 četvornih metara upućuju na to da su radovi zahvatili krmenu sekciju naoružanoga mletačkog trgovačkog broda. Istraživanje je provedeno uz sudjelovanje djelatnika Zapovjedništva za intervencije MUP-a RH, logističku potporu Civilne zaštite i Grada Komiže. Program je zbog važnosti i dosadašnjih rezultata na natječaju platforme IPERION HS dobio i sredstva za arheometrijske analize nalaza, koja Europska unija dodjeljuje za projekte istraživanja i zaštite kulturne baštine.

Odjel za restauriranje arheoloških nalaza

Tijekom 2023. godine djelatnici Odjela za restauriranje arheoloških nalaza (dva viša konzervatora-restauratora, jedan konzervator-restaurator, jedan restaurator majstor i jedan restaurator tehničar) sudjelovali su u realizaciji konzerviranja i restauriranja arheoloških nalaza na 38 programa. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na 1958 nalaza, a u cijelosti su završeni na njih 1331. Obradeno je najviše brončanih (452), željeznih (396) i keramičkih (300), potom staklenih (98), srebrnih (37) i koštanih (34) nalaza. Radovi su obavljani i na manjem broju kamenih (6), olovnih (4), kositrenih (1) i drvenih (1) nalaza te nalaza od nekoliko različitih materijala (2). S obzirom na to da neki predmeti zahtijevaju dugotrajne radove (među inim i zbog kemijskih procesa koji katkad traju i godinu dana), u radu je još 565 željeznih, 34 drvena, 25 keramičkih i tri staklena nalaza. Valja napomenuti da se pod jednim nalazom veoma često podrazumijeva više predmeta. Svi predmeti su nakon dovršenih radova fotografirani te je sastavljena pisana dokumentacija.

Sredstvima Ministarstva kulture i medija RH bilo je financirano sedam programa (ukupno ugovoreni iznos 33.180,70 eura): Zagreb, Banski dvori, sjeverno dvorište; Zagreb, Stari grad Medvedgrad; Čakovec, Muzej Međimurja, keramičke posude; Popovača, Stari grad Jelengrad; Jalžabet, Bistričak; Splitsko-dalmatinska županija, otok Vis, uvala Labotovo; Nadin, Gradina.

Primarna djelatnost Odjela jest konzerviranje i restauriranje nalaza pronađenih tijekom realizacije redovitih programa ostalih odjela Službe za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda. U 2023. godini obrađeni su nalazi s njih 29.

U 2023. godini ugovorena su dva programa u cijelosti financirana sredstvima vanjskih investitora (ukupno ugovoreni iznos 5.307,71 euro). Muzej Brodskog Posavlja financirao je konzervatorsko-restauratorske radove na drvenom čamcu/monoksilu, inv. br. A 643 (ukupno ugovoreni iznos 3.318,07 eura). Obnovljena je suradnja s Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja iz Rijeke na konzerviranju i restauriranju keramičkih predmeta s arheološkoga nalazišta Grobnik/Grobišće (ukupno ugovoreni iznos 1.989,64 eura).

Svi konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su prema zakonskim propisima Republike Hrvatske i u skladu s međunarodno priznatim metodama rada.

Rezultate konzervatorsko-restauratorskih radova djelatnici Odjela za restauriranje arheoloških nalaza predstavili su na znanstvenim skupovima.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na pokretnim nalazima s kopnenih nalazišta Nadin, Gradina i otok Lošinj, državna cesta 100 (dionica Osor – Nerezine) te s podvodnih nalazišta otok Mljet, pličina Sv. Pavao i otok Vis, uvala Labotovo.

Nadin, Gradina. Helenistički krater iz groba 105 prije i poslije konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2023.

Tijekom 2023. godine uspostavljena je suradnja s Odjelom za arheologiju Sveučilišta u Zadru, kako bi se proveli konzervatorsko-restauratorski radovi na keramičkim nalazima s nalazišta Nadin, Gradina, na kojem je Odjel istraživao od 2005. do 2020. godine. Tijekom 2018. godine istražena je intaktna helenistička grobnica datirana u 2. i 1. st. pr. Kr., prva takve vrste u Liburniji, u kojoj je bilo pokopano najmanje 226 osoba, s velikom količinom pratećih metalnih i keramičkih nalaza. Pronađeno je više od dvjesto keramičkih posuda, među kojima su najzastupljeniji helenistički reljefni krateri, zdjelice te reljefne kupe.

Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su na 15 helenističkih reljefnih kratera. Prije radova izrađena je fotodokumentacija postojećeg stanja te su obavljena preliminarna konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Na površini su bili vidljivi tragovi gorenja te kalcitne naslage, a struktura materijala je kvalitetna i čvrsta pa su predmeti uglavnom dobro očuvani. Krateri su izrađeni na lončarskom kolu, u kalupima od fine, dobro pročišćene gline. Na većini je očuvana prevlaka od fine gline u crvenoj ili crnoj boji. Neki su predmeti prethodno bili lijepljeni neutvrđenim ljepilom pa je na njima bilo ostataka ljepljivih traka. Nalazi su oprani i uklonjene su površinske nečistoće. Većina predmeta bila je prekrivena kalcifikatom, koji je s površine uklonjen mehanički i kemijskim sredstvima, nakon čega su predmeti ispirani više sati tekućom vodom. Već spojeni predmeti su rastavljeni, a onda su s ulomaka uklonjeni ostaci ljepila.

Nakon čišćenja, predmeti su strukturalno konsolidirani odgovarajućim sredstvom. Potom su ulomci preliminarno lijepljeni krep-trakom te trajno ljepilom za arheološku keramiku. Za integraciju je upotrijebljen alabasterni gips. Reljefni ukrasi rekonstruirani su uzimanjem otisaka originala zubarskim silikonom. Nakon obrade gipsa ručnim alatom i ponovnog čišćenja, gips je nijansiran akrilnim bojama nekoliko nijansi svjetlijim tonom od originalne boje, kako bi se vidjela razlika između originalnih i rekonstruiranih dijelova. Nekoliko predmeta nije imalo nožicu ili obje ručke pa nisu rekonstruirani dijelovi koji nedostaju. Svi predmeti su nakon završenih radova fotografirani, a u izradi je pisana restauratorska dokumentacija, nakon čega će biti vraćeni nadležnom arheologu.

Otok Lošinj, državna cesta 100 (dionica Osor – Nerezine). Željezni prsten s gemom iz groba 108 prije i poslije konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2023.

Tijekom 2023. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na pokretnim arheološkim nalazima pronađenima u istraživanju antičke nekropole na trasi državne ceste 100 (dionica Osor – Nerezine) na otoku Lošinj. Manji dio grobova može se datirati u razdoblje prapovijesti, dok većina od 202 istražena groba s raznovrsnim grobnim priložima pripada razdoblju od kraja 1. st. pr. Kr. do sredine 2. stoljeća. Uz desetak kosturnih grobova, preostali pripadaju paljevinskom načinu ukapanja. Spaljeni ostaci pokojnika položeni su u kamene, staklene i keramičke urne.

Rad na predmetima počeo je obradom keramičkih urni, posuda i uljanica, s obzirom na to da ih je trebalo što prije izvaditi iz zemlje u koju su položene da ne bi propadale. Keramika je oprana i konsolidirana, fragmenti su spojeni, rekonstruirani i obojeni.

Brojni stakleni predmeti nađeni su potpuno očuvani, samo prekriveni zemljom i kalcifikatom. Takvi su se predmeti najprije prali i čistili mekim četkicama; uslijedilo je čišćenje blagom kiselinom radi uklanjanja kalcifikata. Fragmentirani predmeti su spajani, lijepljeni i rekonstruirani. Riječ je o staklenim urnama, bocama, balzamarijima, čašama, posudicama i tanjurima. Brončani predmeti (fibule, igle, strigili, posudice, lampice, prstenje i novac), mehanički su čišćeni od korozije skalpelom pod binokularnim povećalom, mikropjeskarnikom, mikromotorom ili ultrazvučnom iglom. Predmeti od više ulomaka su lijepljeni, rekonstruirani te završno zaštitno premazani. Složeni konzervatorsko-restauratorski radovi na željeznim, brončanim, staklenim, organskim i preostalim keramičkim predmetima nastavit će se sljedećih godina. Cjelokupni materijal fotografiran je prije i poslije radova. Izrađuje se pisana i fotografska dokumentacija.

Otok Mljet, pličina Sv. Pavao. Oslikani vrč prije i poslije radova. Snimke: P. Gamulin, 2023.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na predmetima s novovjekovnog brodoloma na pličini Sv. Pavao kod otoka Mljeta kontinuirano prate istraživanja Odjela za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda od 2013. godine.

Tijekom restauratorskih radova 2023. godine obrađen je 31 keramički i stakleni nalaz, prethodno desaliniziran tri godine. Keramički predmeti uključivali su vrčeve, tanjure, zdjele i ulomke posuda. Oslikani i glazirani luksuzni predmeti porijeklom iz Iznika (Turska) bili su trgovački teret, a jednostavnije keramičke ili ukrašene majoličke venecijanske posude imovina posade, odnosno dio brodske opreme. Nakon fotografiranja zatečenog stanja, provedena su preliminarna istraživanja. Nalazi su očišćeni od obraštaja i nečistoća mehaničkim i kemijskim metodama. U suradnji s Odsjekom za kamenu plastiku, na keramičkim je nalazima uspješno isprobana i metoda čišćenja laserom. Keramika je zatim premazana konsolidantima, ulomci su lijepljenjem spajani u cjeline, a nedostajući dijelovi rekonstruirani alabasternim ili zubarskim gipsom. Nakon mehaničke obrade, gips je obojen akrilnim bojama sličnih tonova kao površina originala. Slikani ukrasi su rekonstruirani ako su za to postojali očuvani elementi. Cjelovito je rekonstruirano 12 predmeta. Na kraju je izrađena završna fotografska i pisana restauratorska dokumentacija.

Otok Vis, uvala Labotovo. Keramička zdjelica prije i poslije konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimke: M. Mustaćek, 2023.

U 2023. godini obavljani su konzervatorsko-restauratorski radovi na 31 nalazu iz istraživanja srednjovjekovnog/novovjekovnog brodoloma u uvali Labotovo (otok Vis). Obađeno je osam keramičkih, četrnaest kamenih, sedam brončanih i dva staklena nalaza. Među keramičkim predmetima većinom se radi o glaziranom posuđu datiranom u razdoblje od 14. do 17. stoljeća. U prvoj fazi restauratorskih radova vizualnim je pregledom utvrđeno stanje keramičkih predmeta, koji su potom mehanički očišćeni pod povećalom te su s njih uklonjene kalcitne i korozivne naslage, a materijal je stabiliziran i konsolidiran. U drugoj fazi radova pristupilo se konsolidiranju predmeta zaštitnim premazom i spajanju fragmenata ljepilom. Uslijedila je rekonstrukcija predmeta gipsom i na kraju bojenje akrilnom bojom. Brončani predmeti su očišćeni i stabilizirani, a potom je na njih nanesen zaštitni premaz. Stakleni i kameni predmeti mehanički su očišćeni od obraštajnih organizama i naslaga kalcifikata.

Svi predmeti su nakon završenih radova fotografirani te pojedinačno zapakirani u polietilenske plastične vrećice (zajedno s pripadajućim signaturama) i predani ovlaštenom arheologu na daljnju obradu. Za sve je predmete izrađena pisana restauratorska dokumentacija.

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine osnovan je 2018. godine. Na Odsjeku je zaposlen jedan stručni djelatnik (konzervator arheolog). Opseg poslova Odsjeka obuhvaća pohranu dokumentacije završenih programa, pregled i odabir dokumentacije za formiranje dosjea, pretvorbu gradiva iz analognog u digitalni oblik za završene programe, pripremu dokumentacije za rad na kulturnim dobrima te proučavanje, razradu i primjenu informacijsko-dokumentacijskih sustava Zavoda (BREUH).

Tijekom 2023. godine djelatnik Odsjeka za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine realizirao je pretvorbu gradiva sljedećih završenih programa iz analognog u digitalni oblik: Daruvar, Stari Slavik; Domašinec, arheološki park Turčišće, Goričan/nalazište Gorica; Nedelišće, Črečan, prapovijesno nalazište; Kosinj, Kosinjska dolina; Mače, Malo Komor, nalazište Vrci; Gornji Martijanec, Gomila (tumul); Šibenik, dvostruki bedemi.

**Nepokretna
kulturna baština**

Programi na nepokretnim kulturnim dobrima provode se u Službi za nepokretnu kulturnu baštinu te u Službi za odjele izvan Zagreba 3 i Restauratorskom odjelu Osijek. Temeljem reorganizacije od 1. rujna 2023. godine Služba za nepokretnu baštinu sastoji se od pet odjela (Odjel za graditeljsko naslijeđe, Odjel za zidno slikarstvo i mozaik, Odjel za kamenu plastiku, Odjel za štuko i Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne kulturne baštine) koji radom objedinjuju provođenje svih faza programa zaštite, istraživanja i očuvanja nepokretne kulturne baštine.

Neovisno o ustrojstvenoj organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, objedinjeno je stručno praćenje programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara svih Zavodskih jedinica koje obavljaju poslove na nepokretnoj kulturnoj baštini. Prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici s područja zaštite i očuvanja kulturnih dobara koja nisu obuhvaćena ustrojem Zavoda, a nužna su za cjelovitu provedbu programa. Izvođenje radova na nepokretnim kulturnim dobrima provodi se prema usvojenoj stručnoj metodologiji. Prethode im arhivska, konstruktivna te konzervatorsko-restauratorska i/ili arheološka istraživanja, a rezultati svih provedenih istraživanja predstavljeni su u konzervatorskom elaboratu zajedno s valorizacijom, prijedlogom prezentacije te prijedlogom smjernica za obnovu. Nakon što elaborat verificira mjerodavno tijelo, pristupa se izradi tehničke dokumentacije: idejnom, glavnom ili izvedbenom projektu ili izvođenju konzervatorsko-restauratorskih radova.

Programi zaštitnih radova na nepokretnim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, zbog složenosti i opsežnosti, brojnosti faza radova i specifičnosti konzervatorsko-restauratorskih postupaka; stoga su 2023. godine u velikoj mjeri nastavljeni projekti započeti prethodnih godina.

U 2023. godini je, prema Ugovoru o osiguranju sredstava za rad, sklopljenom s osnivačem, planirana realizacija 77 programa na nepokretnoj kulturnoj baštini, uključujući i dodatna dva programa evidencije stanja i izrade troškovnika te hitnih intervencija. Sredstva osigurana programima hitnih intervencija na nepokretnoj baštini te evidencije stanja i izrade troškovnika, na traženja nadležnih konzervatorskih odjela i uz odobrenje Uprave za zaštitu kulturne baštine, koristila su se za hitne i nepredviđene potrebe postupanja na kulturnim dobrima koja nisu dio plana programske djelatnosti Zavoda. Četiri programa su u statusu mirovanja, a osigurana sredstva za te programe preraspodijeljena su na ostale programske aktivnosti, predložene i usvojene na sjednicama Upravnoga vijeća Zavoda. Prema nalogu Ministarstva kulture i medija RH, u programsku djelatnost uvršten je jedan dodatni program.

U sklopu tekućeg i investicijskog održavanja, za koje je sredstva osigurao osnivač, djelatnici Službe za nepokretnu baštinu proveli su sedam programa koji se odnose na poslovne prostore Zavoda.

Osim sredstava za radove koje je osigurao osnivač, sredstva su za niz programa osigurala tijela lokalne i područne samouprave, administrativne crkvene jedinice, javne ustanove i zavodi, muzeji, kazališta i drugi investitori. S vanjskim je investitorima sklopljen 21 ugovor, a nastavljeno je i dovršeno nekoliko programa financiranih sredstvima ostalih investitora, ugovorenih prethodne godine.

Služba za nepokretnu baštinu

U 2023. godini stručnjaci Službe realizirali su 49 programa koje je financirao osnivač, Ministarstvo kulture i medija RH, a bili su dio redovite programske djelatnosti, te još 15 programa financiranih sredstvima ostalih investitora i sedam programa investicija. Četiri planirana programa bila su u mirovanju.

Odjel za graditeljsko naslijeđe

U Odjelu za graditeljsko naslijeđe zaposleno je jedanaest djelatnika na neodređeno vrijeme. Oni rade na provođenju programa s područja graditeljskog naslijeđa i arhitektonske struke. Programi zaštitnih radova na nepokretnim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, zbog složenosti i opsežnosti, brojnosti faza radova i specifičnosti konzervatorsko-restauratorskih postupaka; stoga su 2023. godine u velikoj mjeri nastavljeni projekti započeti prethodnih godina.

Djelatnici Odjela organiziraju provedbu programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara, pri čemu izrađuju arhitektonske snimke postojećega stanja nepokretnih kulturnih dobara, sudjeluju u konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima i izradi konzervatorskih elaborata te izrađuju projektnu dokumentaciju za obnovu. Ovlašteni inženjeri arhitekture (u skladu s propisima kojima se uređuje građenje) koordiniraju i provode stručni i projektantski nadzor izvođenja radova u sklopu provedbe programa Odjela i drugih ustrojstvenih jedinica Zavoda. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih i građevinsko-tehničkih radova, izrađuju se stručni izvještaji o realizaciji programa. Djelatnici Odjela za graditeljsko naslijeđe sudjeluju u pripremi i provođenju postupaka javne nabave, organiziraju i vode radove na investicijskom održavanju svih poslovnih prostora na kojima djeluje Hrvatski restauratorski zavod.

U 2023. godini u sklopu djelatnosti Odjela realizirano je 20 programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara koje je financiralo Ministarstvo kulture i medija RH, sedam programa tekućeg i investicijskog održavanja, dva programa evidencije stanja i izrade troškovnika te hitnih intervencija, jedan program financiran sredstvima Fonda solidarnosti Europske unije, a tri programa su bila u statusu mirovanja.

Posebno mjesto među programima Odjela koje financira Ministarstvo kulture i medija RH zauzimaju oni u sklopu kojih je dovršena zaokružena faza radova ili čija je realizacija dovršena nakon višegodišnje provedbe.

Prema Sporazumu o prijenosu prava upravljanja nekretninom (klasa: 940-06/20-01/0465, ur. broj: 532-06-01-01/4-21-3) od 8. veljače 2021. godine, Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba dobio je pravo upravljanja zgradom bivše Tvornice duhana u Zagrebu. Sredstvima iz Fonda solidarnosti Europske unije izrađena je projektna dokumentacija za obnovu zgrade u skladu sa Zakonom o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije, Sisačko-moslavačke županije i Karlovačke županije, a odnosi se na cjelovitu obnovu konstrukcije. U 2022. godini počeli su radovi na konstruktivnoj obnovi temeljem izrađene projektne dokumentacije; radovi su dovršeni potkraj 2023. godine. Time je realizirana prva faza obnove građevine. Također je 2023. godine dovršena dokumentacija za drugu fazu cjelovite obnove. Planirano je s radovima početi u 2024. godini.

Dvorac Odescalchi u Iloku nalazi se u neposrednoj blizini glavnoga, zapadnog ulaza u grad. Svojom je masivnim zdanjem izvorno zatvarao sjeverozapadni ugao fortifikacijskoga kompleksa. Gotovo pravilnom kvadratnom formom s tri metra širokim perimetralnim zidovima, palas je mogao funkcionirati i kao samostalna utvrda, kako je, čini se, koncepcijski i bio zamišljen. Bio je u funkciji stambeno-rezidencijalnog palasa knezova Iločkih do 1526. godine, kad su Ilok osvojili Osmanlije. Odmah nakon oslobođenja 1688., Ilok i cijeli Srijem poklonjeni su obitelji Odescalchi. Oni su u više navrata adaptirali palas u dvorac za svoje potrebe.

Ilok, dvorac Odescalchi, stanje nakon radova sanacije kontrafora. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Izvedenim radovima 2023. godine u cijelosti su završeni projektirani radovi na sanaciji kontrafora sjevernog pročelja. Saniran je preostali kontrafor br. 1 i lice sjevernog zida koje je bilo u cijelosti smrvljeno i razrušeno, dok je kontrafor bio u nešto boljem stanju. Kontrafor je u izvornoj srednjovjekovnoj strukturi velikim dijelom očuvan iznad zemlje te su tijekom radova sanacije razgrađeni recentni zazidi sve do razine čvrste i stabilne podloge; očuvana je originalna struktura uz minimalna dozidavanja. Prezidano je i lice sjevernog zida između kontrafora, koje je bilo razrušeno.

Katedrala sv. Jakova u Šibeniku jedno je od najvažnijih graditeljskih ostvarenja iz 15. i 16. stoljeća na tlu Hrvatske. Zbog iznimnih vrijednosti, katedrala je 2000. upisana na UNESCO-ov Popis svjetske baštine.

Višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi provode se u kontinuitetu. U njima sudjeluju konzervatori-restauratori specijalizirani za kamenu plastiku, konzervatori (geolozi, kemičari, arhitekti, povjesničari umjetnosti) Službe za nepokretnu baštinu, Prirodoslovnog laboratorija i Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda te vanjski suradnici.

U 2023. godini završena je deveta faza konzervatorsko-restauratorskih radova u unutrašnjosti katedrale. Obuhvatila je dva svodna polja glavnog broda uz svetište i površinu zida od florealnog vijenca do početka svoda te dio svoda nad svetištem, koji zbog ograničenja prostorne skele nije obuhvaćen u prvim fazama konzervatorsko-restauratorskih radova. Radovi su financirani sredstvima Ministarstva kulture i medija RH te Šibenske biskupije s kojom je sklopljen ugovor. Nakon dovršetka čišćenja površine kamena, kombiniranim konzervatorsko-restauratorskim metodama (ovisno o stanju kamene površine, stupnju i vrsti onečišćenja) izvedeni su radovi uklanjanja neprikladnih mortova i starih sljubnica. Kamen je očišćen tako da uvažava metodologiju i razinu čišćenja prve i druge faze konzervatorsko-restauratorskih radova (lasersko, mehaničko i hidromehaničko čišćenje). Cementni i ostali neprikladni mortovi uklonjeni su mehanički, finim klesarskim alatom. Površine kamena koje su se osipale

ili ljuskale desalinizirane su, desulfatizirane i konsolidirane. Površine na kojima je zatečena crna skrama i kalcitne naslage preventivno su desalinizirane.

Površinsko odvajanje slojeva i ljuaskanje kamena sanirano je podljepljivanjem i injektiranjem ljepila i/ili konsolidanta, a preostali vidljivi lomovi zapunjeni su umjetnim kamenom. Završno je izvedeno fugiranje sljubnica vapnenom žbukom; pritom se vodilo računa o tonskoj ujednačenosti s prethodno izvedenim fazama radova.

Ujedno su georadarski snimljeni unutrašnjost i neposredni okoliš katedrale, a podaci su objedinjeni u elaboratu snimanja.

Šibenik, katedrala sv. Jakova. Pogled na unutarnji zapadni zid, stanje nakon konzervatorsko-restauratorskih radova.
Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Šibenik, katedrala sv. Jakova. Zapadno pročelje. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Šibenik, katedrala sv. Jakova. Pogled na svodove, stanje nakon konzervatorsko-restauratorskih radova.
Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Prema Ugovoru o korištenju nekretnine, poslovne zgrade 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 63 unutar kompleksa bivše Vojarne „Dr. Ante Starčević“ dane su na korištenje Hrvatskom restauratorskom zavodu za potrebe čuvaonica javnih ustanova u kulturi kojima je osnivač Republika Hrvatska. U sklopu programa završeni su radovi na prilagođavanju prostora postojećih zgrada br. 3 i br. 5 novim potrebama za privremene čuvaonice – depoe, temeljem izrađene dokumentacije.

Jastrebarsko, bivša Vojarna „Dr. Ante Starčević“ (zgrade 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 63). Zgrada 5, južno pročelje, nakon izvedenih radova. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Jastrebarsko, bivša Vojarna „Dr. Ante Starčević“ (zgrade 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 63). Zgrada 5, unutrašnjost, nakon izvedenih radova. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Veći dio djelatnosti Odjela u 2023. godini odnosio se na nastavak provedbe višegodišnjih programa koji uključuju već opisane poslove Odjela, kao i sve aktivnosti sanacije šteta od potresa.

Manastir Orahovica i crkva sv. Nikole u Duzluku nalaze se na obroncima Papuka. To je jedan od najstarijih pravoslavnih manastira u Hrvatskoj, a njegova arhitektura ima obilježja moravske škole, izuzetno rijetkog stila na području Hrvatske. Crkva sv. Nikole sagrađena je 1592. godine u tlocrtnom obliku trolisno zaključenog križa. Iznad naosa izdiže se visoki uski tambur, oslonjen na četiri osmerokutna stupa. Unutrašnjost crkve bila je u cijelosti oslikana, no danas su vidljivi samo fragmenti. Dio oslika sačuvan je u većoj mjeri na osmerokutnim stupovima na koje se oslanjaju pandantivi kupole. Crkva je građena kombinacijom kamene i opečne građe slagane u pravilne horizontalne redove, čime je postignut dekorativni uzorak na zidnoj površini pročelja. Gornje zone zidova građene su isključivo kamenom.

U 2023. godini počelo se s radovima sanacije tambura uz konzervatorsko-restauratorske radove na zidnom osliku i kamenoj plastici. Nakon postave skele i detaljnog pregleda i čišćenja bojenih kamenih ploha tambura, utvrđeno je da je stanje kamena znatno lošije od pretpostavljenog; stoga je prije injektiranja potreban opsežan restauratorski rad i na vanjskom i unutarnjem licu zida, što nije bilo moguće realizirati u cijelosti.

Duzluk, crkva sv. Nikole i manastir Orahovica, pogled s jugoistoka. Snimka: J. Kliska, 2019.

Kapela sv. Martina u Martinšćini jednobrodna je građevina s drvenim stropom, kvadratičnog presvođenog svetišta. Sakristija je prigradena uz sjeverno pročelje, a na zapadnom pročelju je masivni zvonik sa zidanim predvorjem. U pisanim izvorima kapela se prvi put spominje 1334. godine kao župna crkva. Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata Tihomil Stahuljak u svetištu otkriva oslik koji je temeljem komparativne formalne analize datiran u sredinu 15. stoljeća. Kanonske vizitacije 1639. godine opisuju crkvu kao jednobrodnu građevinu s drvenom konstrukcijom stropa, presvođenim kvadratnim svetištem, presvođenom sakristijom i zvonikom nad krovom lađe. Nakon 1666. godine na zapadu se zida novi zvonik (dovršen 1708. godine), a nad lađom se postavlja tabulat. Godine 1677. spominje se i gradnja zidanog predvorja na stupovima. Crkva 1699. godine postaje područna kapela župne crkve u Zlataru. Prema izvorima iz 1894. godine, crkva je preuređena i dobila je novu sakristiju. Radovi i istraživanja provodili su se od 1947. godine. Godine 2007. i 2008. HRZ je radio na zidnom osliku svetišta, a od 2012. godine vodi građevinsku sanaciju te konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radove (uz izradu popratne dokumentacije).

Za 2023. godinu izrađen je prijedlog radova koji je prethodno odobrio Konzervatorski odjel u Krapini. No predviđene građevinsko-obrtničke radove na pročeljima zvonika nije bilo moguće realizirati nakon javnog poziva za prikupljanje ponuda jer se nisu odazvali izvođači s referencama primjerenim za radove na zaštićenim povijesnim građevinama.

Akademsku crkvu sv. Katarine Aleksandrijske sagradili su isusovci u prvoj polovici 17. stoljeća (1620. – 1632.). To je ranobarokna dvoranska crkva s prostranim svetištem zaključenim ravnim zidom. Duž bočnih zidova lađe su po tri kapele i iznad njih oblikovane empore, dok je uz južnu stranu svetišta dograđena sakristija. Crkva je svođena bačvastim svodom sa susvodnicama, a sakristija križnim svodom.

Program na akademskoj crkvi sv. Katarine Aleksandrijske u Zagrebu obuhvaćao je konzervatorsko-restauratorske radove koji su pratili izvođenje nužnih mjera konstruktivne sanacije oštećenja nakon potresa koji su zadesili Zagreb i okolicu 22. ožujka i 29. prosinca 2020. godine i teško oštetili konstrukciju građevine. Radovi su obuhvaćali strapiranje dijelova žbuke sa zidnim oslicima i štukodekoracijama na mjestima potrebne konstruktivne sanacije svoda. Također su obuhvaćali radove na kamenoj plastici (ponajprije pokrovnoj ploči menze oltara).

Benediktinska opatija sv. Mihovila arkanđela u Rudini nalazi se sjeverno od sela Čečavac, na vinorodnim obroncima Psunja. Prvi (poznati) spomen Rudine jest onaj iz 1279. godine, no pretpostavlja se da je opatija bila osnovana gotovo cijelo stoljeće prije toga. Nadalje, pretpostavlja se da je opatija napuštena sredinom 16. stoljeća.

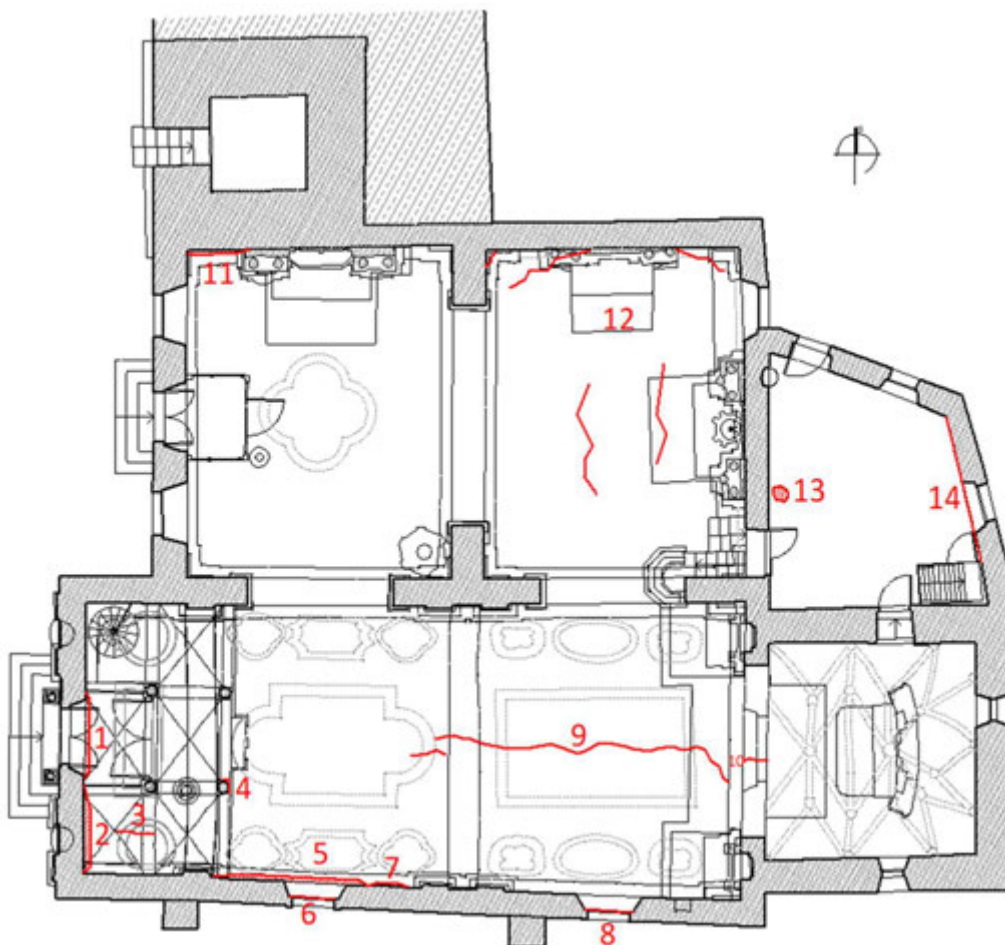
Na višegodišnjem programu revizijskih arheoloških istraživanja i konzerviranja ostataka benediktinske opatije sv. Mihovila arkanđela u Čečavcu (Rudini) nastavljeni su radovi u zoni sjeverozapadno od nekadašnjega klaustara (sjeverno krilo nekadašnjega samostana). Ostaci benediktinske opatije očuvani su uglavnom u donjim dijelovima zida i temeljnoj zoni. S obzirom na brojne prije pronađene vrijedne arheološke nalaze, u nedostatku cjelovite dokumentacije nalazišta koja bi nalaze povezivala s građevinskim kontekstom, provode se revizijska arheološka istraživanja. Istodobno se konzerviraju očuvani temelji i zidovi.

U središtu naselja Barban u 14. stoljeću porušeni su zidovi srednjovjekovnog kaštela, a preostala srednjovjekovna četverokutna branič-kula u jugozapadnom uglu sklopa najbolje je očuvani ostatak nekadašnjega kaštela. Nakon toga se na toj lokaciji postupno razvio arhitektonski sklop župne crkve sv. Nikole sa zvonikom, palače Loredan, Velih i Malih vrata i četverokutne kule. Današnja crkva sv. Nikole građena je od 1701. do 1708. godine na mjestu manje gotičke crkve. To je jednobrodna građevina s četvrtastim svetištem, baroknih obilježja. Na mjestu današnje krstionice nekad je bila sjeverozapadna kula kaštela. Ostaci druge, okrugle kule kaštela, vidljivi su izvana na mjestu današnje sakristije u prizemlju, odnosno privatne kapele palače Loredan na katu. U crkvi je pet baroknih mramornih oltara, na kojima su slike majstora venecijanskih radionica iz 16. – 18. stoljeća, gotička

kamena kustodija iz 15. stoljeća te barokna drvena plastika datirana u 18. stoljeće. Zvonik je kvadratnog tlocrta s osmerokutnim tamburom pokrivenim piramidalnim krovom iz 16. stoljeća. U istočnom dijelu kaštela početkom 18. stoljeća sagrađena je palača Loredan. To je izdužena dvokatna građevina s trijemom na prvom katu; danas je u službi župnog dvora. Dvoja gradska vrata izgrađena u 18. stoljeću, na mjestu srednjovjekovnih, su zapadna Vela vrata s grbom obitelji Loredan i istočna Mala vrata na kojima je sačuvano srednjovjekovno obrambeno krunište s gibelinskim zupcima.

Program konzervatorsko-restauratorskih radova na sklopu župne crkve sv. Nikole sa zvonikom, palače Loredan, Velih i Malih vrata i četverokutne kule tijekom 2023. godine bio je u mirovanju.

Dvobrodna lađa s pravokutnim svetištem, sakristija i zvonik dijelovi su građevinske cjeline župne crkve sv. Jurja mučenika na središnjem trgu povijesne jezgre Lovrana. Kompozicija volumena, vanjština, kao i tlocrtna dispozicija crkve upućuju na različite povijesne slojeve građevine. Pretpostavlja se da je crkva sagrađena u 14. stoljeću, a eventualno postojanje romaničkoga sloja tek treba istražiti. Zidne slike u svetištu nastajale su između 1470. i 1479. godine, vjerojatno nakon što je nad svetištem starije jednobrodne crkve sazidan gotički svod. Oslík se pripisuje radionicama iz kruga Vincenta iz Kastva i Šarenog Majstora. U 17. stoljeću dograđuje se sjeverna kapela sv. Ružarija, dok je oko 1700. godine podignuto pjevalište, barokizirano pročelje crkve i prostor jednobrodne gotičke lađe te je sa sjeverne strane pridodana još jedna kapela. Objedinjavanjem prostora dograđenih kapela formirana je, do danas očuvana, dvobrodna lađa. U 19. stoljeću, između sjevernog broda i svetišta, izgrađena je današnja sakristija. Svod nad južnim brodom zidan je kamenom, a sjeverni brod zaključen je ravnim drvenim stropom i pokriven dvoslivnim krovijem. Zidani zvonik nalazi se uz zapadno pročelje lađe. Smatra se da je nastao u 16. ili najkasnije u ranom 17. stoljeću.

Lovran, crkva sv. Jurja, tlocrt prizemlja, nacrt oštećenja konstrukcije. Izrada: Intrados projekt d.o.o., 2023.

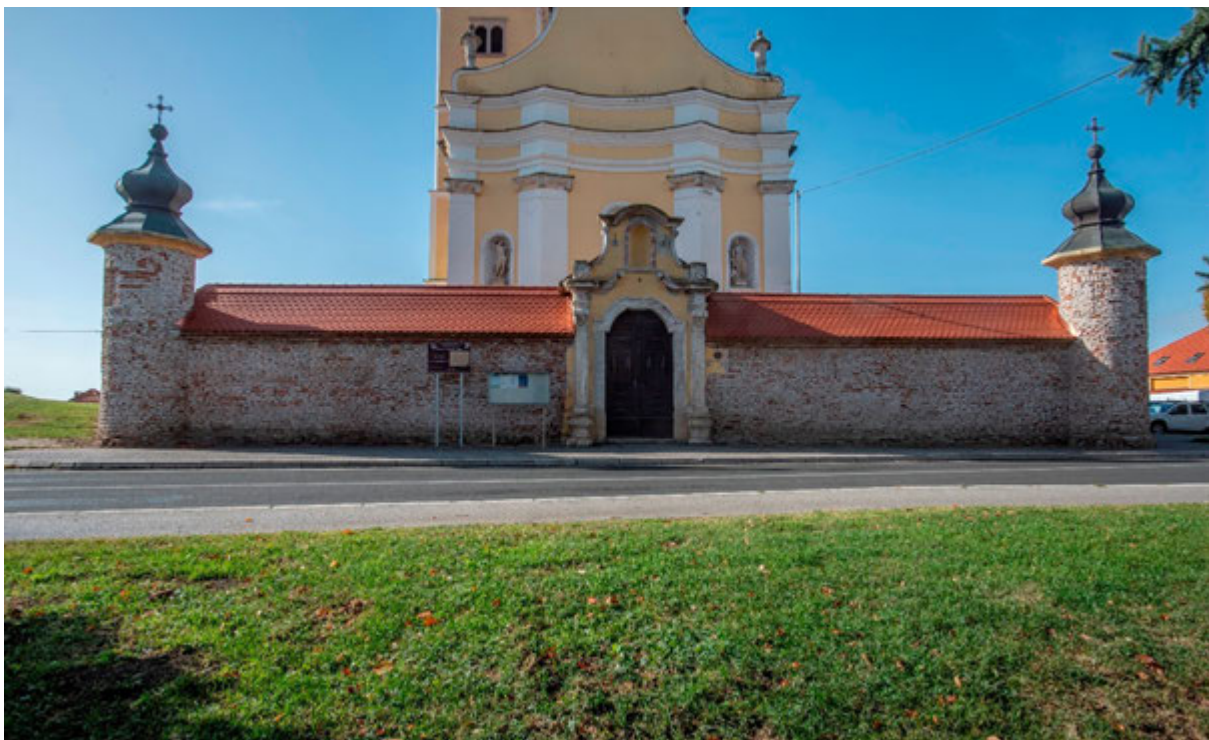
Sredinom 20. stoljeća pronađene su i restaurirane zidne slike u svetištu, rekonstruirana polja gotičkog svoda i gotički prozori svetišta, a kasniji prozor na južnom pročelju svetišta je zazidan. U 2009. godini HRZ počinje konzervatorsko-restauratorska istraživanja zidnih slika u svetištu te izrađuje grafičku i fotografsku dokumentaciju. Godine 2012. počeli su restauratorski radovi u svetištu koji su trajali do 2022. godine, kad je dovršena reintegracija žbukanih i slikanih slojeva na trijumfalnom luku, svodu i zidovima te je restaurirano zatečeno ostakljenje na prozorima južnog i istočnog zida svetišta.

Tijekom 2023. godine, u svrhu prevencije oštećenja zbog potencijalne seizmičke aktivnosti i/ili dotrajalosti građe, proveden je stručni pregled zidanih i drvenih konstrukcija građevine te je naručen građevinski projekt koji uključuje analizu stabilnosti konstrukcije s projektnom dokumentacijom građevinske sanacije. Ta dokumentacija je osnova za planiranje zaštitnih radova na neistraženom dijelu sakralnog sklopa koji obuhvaća lađu, zvonik i sakristiju. Prema rezultatima analize, potrebna je hitna sanacija drvene stropne konstrukcije nad sjevernom lađom; predložene su tri mogućnosti izvedbe ojačanja drvenoga grednika. Prijeko potrebnim građevinskim radovima prethode konzervatorsko-restauratorska istraživanja dijelova crkve koji dosad nisu bili u programu zaštitnih radova, prije svega preliminarna istraživanja podgleda stropa – nosioca žbukanog sloja, žbuke, naliča i eventualnih slikanih slojeva te stanja štukoukrasa na zapadnom dijelu stropa sjeverne lađe.

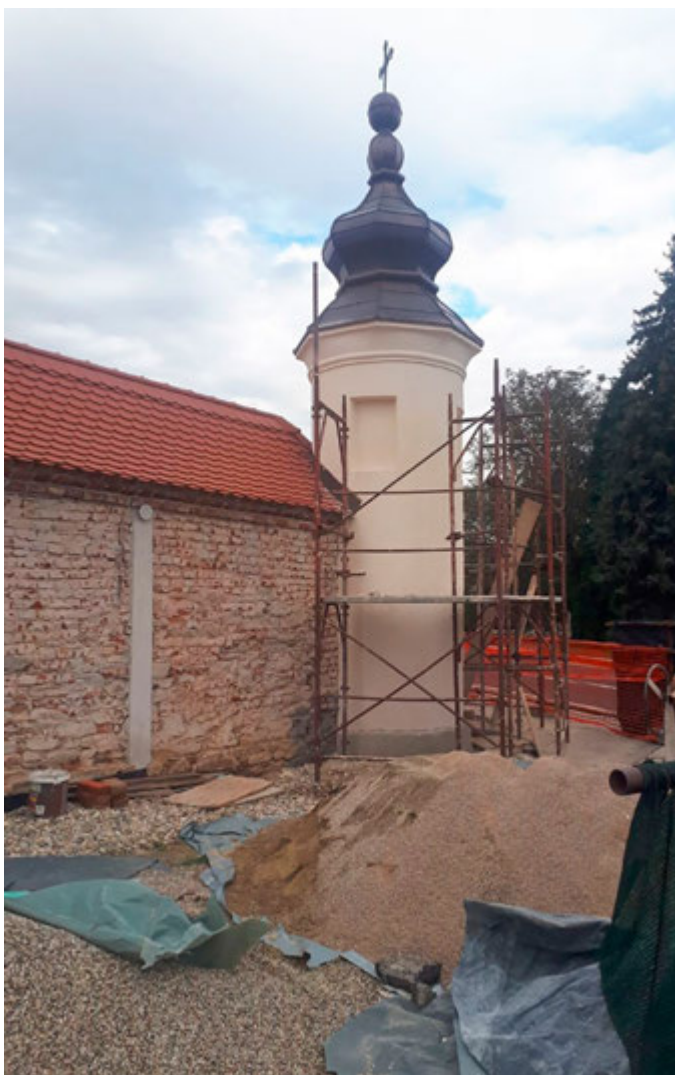
Srednjovjekovna crkva sv. Julijana nalazi se u središnjem dijelu stare gradske jezgre Šibenika, u gusto građenom urbanom tkivu predjela Dobrić. Prvi pisani spomeni crkve sv. Julijana datiraju u treću četvrtinu 14. stoljeća. Longitudinalna jednobrodna građevina na dvije etaže, s kvadratnom apsidom također na dvije etaže, građena je od kamena. Gornja crkva služila je kao katolička, a donja kao pravoslavna. Obje etaže bile su presvođene gotičkim svodovima. Ulaz u donju crkvu bio je s istočne strane kroz renesansni portal s trokutastim zabatom, a u gornju crkvu ulazilo se sa sjeverne strane kroz romanički portal s dijamantnim zupcima na luneti. Od Drugoga svjetskog rata crkva nema krovšta i danas je izvan uporabe. Konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj arhitektonskoj plastici započeti 2022. godine nastavljani su radovima na ulaznom sjevernom portalu.

Graditeljski sklop crkve sv. Jurja s cinktorom u Lopatincu reprezentativni je primjer barokne sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, zbog izrazito dinamične, prostorno-volumenske artikulacije te kvalitetne plastičke obrade. Crkva je od prvotne filijalne kapele postala župnom crkvom, a zatim i hodočasničkim mjestom, što je utjecalo na sukcesivnu gradnju i povećanje cijeloga kompleksa. Cinktor crkve sagrađen je neposredno prije 1779. godine, kad se prvi put spominje u kanonskim vizitacijama. Prostorno je organiziran kao trijem koji se krilima pruža oko crkve u obliku nepravilnog poligona. U cinktor se ulazi kroz portal bogate raščlambe, a pročelni zid sa svake strane omeđuje po jedna kulisna kula s lukovičastom kapom. Trijemovi su svođeni češkim kapama oslonjenima na toskanske stupove, povezane pojasnicama s lezenama u zidu.

U 2023. godini nastavljani su radovi uz sjeverno i sjeveroistočno (glavno) pročelje cinktora, čime je zatvoren cijeli vanjski drenažni prsten, a osim južnog pročelja, žbukana su sva ostala vanjska pročelja. Također, nabavljene su granitne kocke i ploče za popločenje pločnika pred ulazom.

Lopatinec, crkva sv. Jurja – cinktor, pogled na sjeveroistočno pročelje tijekom radova. Snimka: T. Kučinac, 2023.

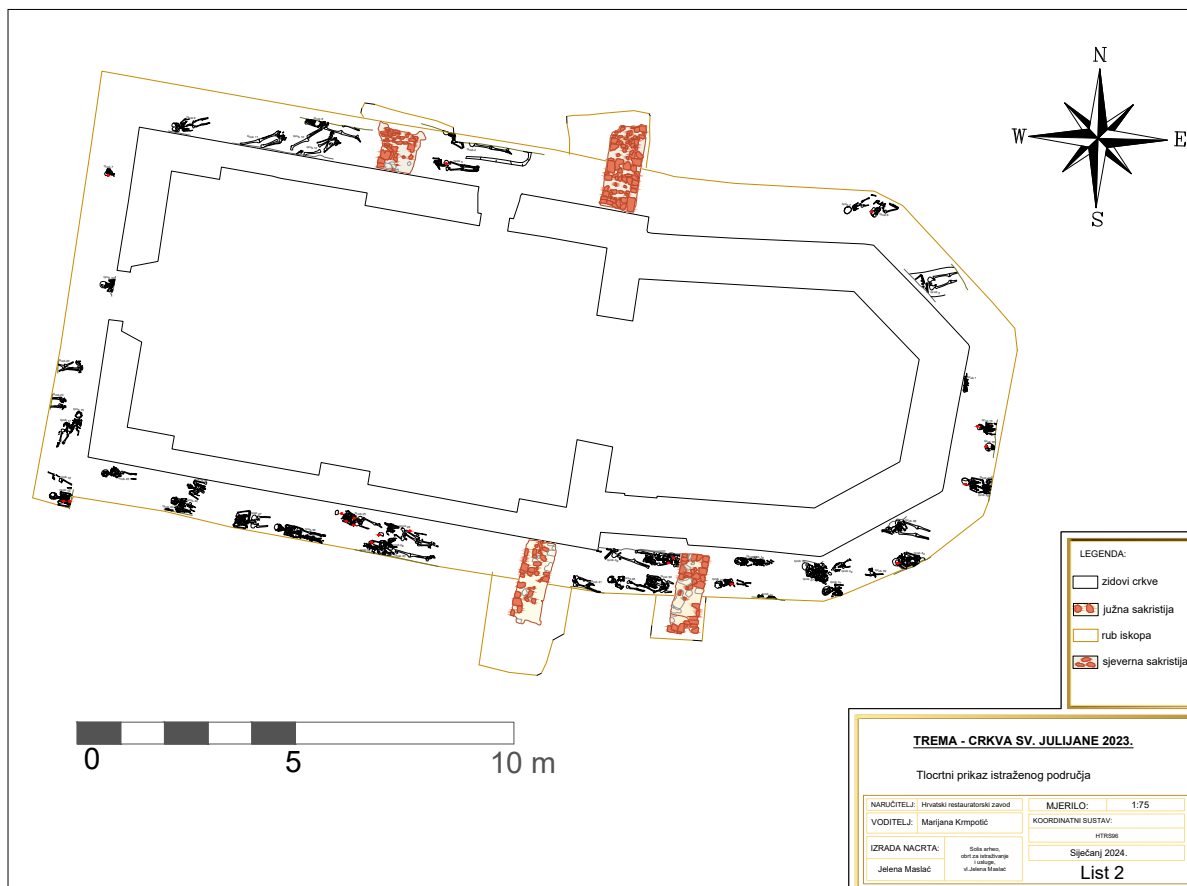
Lopatinec, crkva sv. Jurja, radovi na južnoj kuli cinktora. Snimka: T. Kučinac, 2023.

Nova crkva u Šibeniku je renesansna jednobrodna građevina s užim pravokutnim svetištem s polukružnom apsidom. Uz nju se nalaze zvonik, atrij s kolonadom te gotička kuća Bratovštine sv. Marije Valverde. Crkva je podignuta početkom 16. stoljeća i građena je kamenom. Glavno pročelje ima renesansni portal. Strop crkve je drveni, oslikani, kasetirani, izveden početkom 18. stoljeća. Slike unutar kasete su na drvenim podlogama, sa središnjim prizorom Krunjenja Bogorodice. Na zidovima crkve dijelom su očuvane i freske Mihovila Parkića i Antuna Moneghina iz 1628. godine s prikazima starozavjetnih proroka i kraljeva te prizorima iz života Bogorodice. Zvonik je barokni, iz 1753. godine. Kuća Bratovštine sagrađena je potkraj 15. stoljeća.

U 2023. godini temeljem izrađenoga projekta postavljena je prostorna skela u zoni ispod tabulata kako bi se u sljedećoj fazi radova pristupilo postupku fumigacije; time bi se suzbili uzročnici biološkog propadanja strukturnog drva i sakralnog drvenog inventara.

Crkva sv. Julijane u Tremi nekadašnja je župna crkva, a danas filijalna kapela u sastavu Župe sv. Jurja u Đurđicu. Nalazi se na ograđenom platou u zaseoku Dvorišće (Pintići). Pravilno je orijentirana, jednobrodna, s užim, poligonalno zaključenim svetištem, a u unutrašnjosti je očuvan ranobarokni inventar. Unutrašnjost crkve podijeljena je na predvorje nadvišeno drvenim pjevalištem, oslonjenim na dva drvena stupa, iznad kojega se izdiže drveni zvonik. Brod je pravokutnog tlocrta, a uzdužni zidovi raščlanjeni su velikim lučnim nišama. Strop broda je drveni. Svetište, odvojeno polukružnim trijumfalnim lukom, svođeno je oslikanim bačvastim svodom sa susvodnicama. Glavni oltar je ranobaroknih karakteristika. Dva bočna oltara u prostoru broda, s obje strana trijumfalnog luka, potječu iz radionice kipara Joannesa Adamusa Rosembergera. Na sjevernom zidu je poligonalna ranobarokna propovjedaonica s prikazom četvorice proroka, oslonjena na masivniji, kameni okrugli stup.

Tijekom 2023. godine obavljena su zaštitna arheološka istraživanja oko crkve, u pojasu širokom jedan metar, a potom je u kanalu izvedena drenaža i odvodnja oborinskih voda.

Trema, crkva sv. Julijane, tlocrtni prikaz istraženoga područja. Izrada: J. Maslač, 2023.

Pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija u Velikom Pogancu podignuta je na mjestu starije drvene, vjerojatno oko 1766. godine, na području tadašnjega Varaždinskog generalata. Crkva je jednobrodna, sa svetištem zaključenim polukružnom apsidom. Zapadnim pročeljem dominira zidani četvrtasti zvonik. Arhitektura crkve slijedi barokne karakteristike, no skromnija je izričaja. Na pročeljima gotovo potpuno izostaju elementi arhitektonske plastike. Unutarnji prostor podijeljen je na predvorje (pripratu) pod pjevalištem, brod, svodjen dvjema češkim kapama, i svetište iza ikonostasa. Ikonostas crkve je 1778./1779. godine izradio Jovan Četirević Grabovan.

U 2023. godini istraženi su slojevi žbuke i naliča u unutrašnjosti i drvene klupe uz uzdužne zidove. Provedena je analiza konstrukcije s prijedlogom sanacije. Počela je obnova marijaterezijanskog krunskog lusteru iz 18. stoljeća.

Veliki Poganac, crkva sv. Velikomučenika Georgija, sonda oslika svoda priprate. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Veliki Poganac, crkva sv. Velikomučenika Georgija, otkriveni natpis na oltaru. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Katedralni kompleks Uznesenja Blažene Djevice Marije nalazi se u južnom dijelu grada Krka. Sklop čine katedrala, dvojni objekt s crkvom sv. Kvirina i crkvom sv. Margarite te zvonik. Katedrala je trobrodna bazilika, najveća crkva na otoku. Njezina je unutrašnjost podijeljena arkadama s kamenim stupovima. Srednji brod je zaključen trostranom apsidom, a bočni ravnim zidovima. Uz pročelne zidove bočnih brodova dograđene su po tri kapele, od kojih su sjeverne različitih visina i tlocrta, a južni je niz veličinom i oblikom ujednačen. Zapadno pročelje katedrale graniči s ulicom koja je nekadašnji rimski cardo i koja je kroz povijest dijelila grad Krk na istočnu i zapadnu stranu. Dio carda ispred ulaza u katedralu svodeni je prolaz, a s njegove zapadne strane podignuta je jedna građevina u kojoj su dvije crkve, smještene jedna ponad druge. U prizemlju je crkva sv. Margarite, a na katu sv. Kvirina. Obje crkve orijentirane su u smjeru jug – sjever. Crkva sv. Kvirina je trobrodna, a njezin je istočni brod izgrađen nad spomenutim svodnim prolazom i zapadnim je pročeljem vezana uz katedralu, dok je crkva u prizemlju dvobrodna. Dio kompleksa je i zvonik podignut sjeverno uz pročelje sv. Kvirina.

Kompleks katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i crkve sv. Kvirina jedan je od najstarijih sakralnih spomenika grada Krka. Nastao je nad antičkim termalnim sklopom i kroz stoljeća je, postupnim razvojem, poprimio današnje oblike. Važnije su faze sklopa građene u razdoblju romanike, točnije u 12. stoljeću, kad je katedrala obnovljena i vjerojatno produžena. Tada su formirane današnje arkade, a uz zapadno je pročelje dograđena dvokatna crkva sv. Kvirina. Ta je crkva prema ideji funkcije i prostornog oblikovanja tipološki jedinstveno rješenje na našoj obali. U 15. stoljeću se uz uzdužne zidove katedrale prigraduju bočne kapele gotičkih stilskih karakteristika, a uspostavom mletačke vlasti, katedralni se sklop obnavlja i osuvremenjuje prema zahtjevima nove gradske vlasti. Posljednja važnija faza u opremanju i izmjenama na sklopu dogodila se barokizacijom crkve u 18. stoljeću.

Program zaštitnih radova u 2023. godini odnosio se na nastavak izrade projektne dokumentacije, koja je u manjem opsegu od planirane zbog angažiranosti djelatnika na projektima obnove od potresa.

Izrađen je Elaborat ocjene postojećega stanja građevinske konstrukcije kao preduvjet izrade projekta obnove kompleksa.

Analizom postojećega stanja obuhvaćeni su svi elementi nosive konstrukcije: zidani zidovi i svodovi te drvene krovne i stropne konstrukcije. Uz to, dan je prijedlog sanacije i ojačanja nosive konstrukcije. Elementi su analizirani za sva mjerodavna opterećenja: vlastita težina konstrukcija, dodatna stalna opterećenja, uporabna opterećenja prema trenutnoj namjeni te opterećenja snijega, vjetrova i potresno djelovanje. Uspoređeni su rezultati za postojeće i ojačano stanje.

Stari grad Sokolac u Brinju jedan je od najvažnijih srednjovjekovnih fortifikacijsko-sakralnih kompleksa kontinentalne Hrvatske, izgrađen u vrijeme obitelji Frankopan. Poligonalnog je tlocrta s branič-kulom na jednom kraju i kapelom Sv. Trojstva na drugom kraju te pomoćnim objektima sagrađenima uza zidine. Utvrda je podignuta u 13. stoljeću, a tijekom gradnje doživjela je nekoliko građevinskih mijena, među kojima je najvažnija dogradnja kapele početkom 15. stoljeća. Nakon prestanka osmanlijske opasnosti, cijeli kompleks je zapušten i počinje propadati.

Radovi sanacije izvođeni su na lokalitetu od 1997. godine. Obnovljene su kapela Sv. Trojstva i ulazna kula te je gotovo u cijelosti arheološki istražen prostor nekadašnjega grada. U 2023. godini izrađeno je tehničko rješenje sanacije rondela na osnovi kojega je Konzervatorski odjel u Gospiću izdao rješenje o prethodnom odobrenju. Sklopljen je okvirni sporazum s izvođačem za radove sanacije rondela te je zaključen prvi ugovor na temelju kojega su izvedeni pripremni radovi i nabavljen je kamen za sanaciju.

Brinje, Stari grad Sokolac, pogled na grad iz zraka tijekom istraživanja. Snimka: A. Janeš, 2022.

Stari grad Milengrad kod Budinščine izgrađen je na rubu planinskoga izdanka Ivanščice, nedaleko od mjesta Grtovec u Hrvatskom zagorju. O strateškoj važnosti položaja, prirodno zaštićenoga strmim liticama s triju strana, svjedoče tragovi naseljavanja još od prapovijesti. Važan je primjer srednjovjekovne fortifikacijske arhitekture i njegova povijesnog razvoja. Zahvaljujući izuzetnoj očuvanosti, ostaci Staroga grada Milengrada omogućuju uvid u različite aspekte svakodnevnoga života plemićkih obitelji u srednjem i ranom novom vijeku. Rezultati arheoloških i arhivskih istraživanja pružit će vrijedne podatke o kulturno-povijesnom prostoru kasnosrednjovjekovne i ranonovovjekovne Slavonije.

Tijekom 2023. godine nastavljena su arheološka istraživanja južnog dijela dvorišnog prostora te palasa Staroga grada Milengrada. Istraživanjima je potvrđena jednostavna stratigrafska situacija na dvorišnom prostoru, gdje je pronađena veća količina keramičkih i metalnih nalaza koje je moguće datirati u razdoblje prapovijesti, kasne antike, razvijenog srednjeg i ranog novog vijeka. Dokumentirani sloj moguće je interpretirati kao nivelaciju ili pripremu za podnicu (koja nije ostala sačuvana). Njegovo uklanjanje planirano je za nastavak istraživanja 2024. godine. Težište građevinskih radova u 2023. bilo je na sanaciji dijela obodnoga zida s južne strane dvorišta, kao i nastavak radova na sanaciji i konsolidaciji zidova završenih prethodne godine, u punoj visini unutarnjeg plašta, kao i u dijelu s vanjske strane zida koji se nastavlja na baterijsku kulu, gdje su radovi s unutarnje strane zida izvedeni prethodne godine. Time je zahvaćena i rekonstrukcija zidne niše, vidljive s dvorišne strane obodnog zida u koji su ugrađene drvene grede za izradu nadvoja čije su bočne stranice rekonstruirane prema nađenim tragovima. Sve novoistražene strukture dokumentirane su fotografiranjem iz zraka i s kopna te metodom 3D laserskog skeniranja.

Budinščina, Stari grad Milengrad, stanje tijekom radova. Snimka: I. Marinković, 2023.

Oko 30 km sjeveroistočno od Popovače nalazi se Stari grad Jelengrad na Moslavačkoj gori. Smješten je s desne strane Jelenskoga potoka, nad dolinom kojom je (najvjerojatnije) prolazila cesta koja je Jelengrad povezivala sa Starim gradom Moslavinom i Garić-gradom s jedne strane te s obližnjim Košutgradom s druge strane. Stari grad Jelengrad izgrađen je na izduženom, jezičastom platou, položenom na osi istok – zapad, visoko izdignutim iznad opkopa oko kojega se jasno mogu razaznati zemljani nasipi. Vanjski obrambeni zidovi Staroga grada prate morfologiju terena, tvoreći nepravilni, znatno izduženi pravokutnik blago izlomljenih linija. Ulaz u Stari grad Jelengrad nalazio se na istočnoj strani, a čuvala ga je pravokutna ulazna kula. Pristupni je put i danas vidljiv u morfologiji terena, na padinama sjevernog dijela platoa koji se strmo ruše prema Jelenskome potoku. Pretpostavlja se da su Stari grad, osnovan vjerojatno na prijelazu 13. u 14. stoljeće, osvojile osmanlijske snage 1545. godine, no nije poznato jesu li ga koristile. Nakon toga vremena Jelengrad nikad nije obnovljen.

Radovi u 2023. godini bili su usmjereni na nastavak konzerviranja i rekonstrukcije vanjskih gradskih zidova, posebno na dio zidina s južne strane, istočno od razine objekta sa svodovima prema ulazu u grad. Kruna zida prethodno je očišćena od vegetacije i dokumentirana metodom 3D laserskog skeniranja. Temeljem dobivenih podataka dopunjena je postojeća nacrtna dokumentacija. Na vrhu zida uočeni su tragovi utora u nizu koji sugeriraju da su na jednome mjestu u razini hodnog sloja bile postavljene poprečne grede koje su mogle nositi drveni plato (podest), slično starijem nalazu na sjevernoj strani vrha zapadne kule. Pronađeni otisci nekadašnjih greda ispunjeni su komadima opeke kako bi se očuvali tragovi te je kruna zida izvedena preko njih. Provedena je konsolidacija i ponovno zidanje jezgre i lica zida do pune visine s objiju strana navedenog zida, prema istočnoj strani i ulazu u Stari grad kao nastavak prošlogodišnjih radova na dijelu zida istočno od objekta sa svodovima. Time je zahvaćena i rekonstrukcija dviju zidnih niša vidljivih s dvorišne strane zida u koji su prethodnom zaštitnom obradom ugrađene drvene daske za izradu nadvoja i bočnih stranica, rekonstruirane prema nađenim tragovima unutar niša. Kao i kod Staroga grada Milengrada, nakon temeljitoga čišćenja sve novoistražene strukture dokumentirane su fotografiranjem iz zraka i s kopna te metodom 3D laserskog skeniranja.

Popovača, Stari grad Jelengrad, pogled na grad iz zraka. Izrada: Skimi d.o.o., 2022.

Srednjovjekovna utvrda Kostelgrad nalazi se na obroncima Kunagore, iznad naselja Kostel kod Pregrade. Elipsoidnog tlocrta, sagrađena je na zaravni brijega, a čine je dvokrilni palas okružen dvorištima, opasan obrambenim bedemom s tri male polukule i jednom baterijskom kulom. Danas je prisutna kao ruševina, s dobro očuvanom baterijskom kulom. U povijesnim se izvorima prvi put spominje 1330. Vlasnici utvrde bili su Herman II. Celjski i Juraj Brandenburški koji utvrdu 1523. prodaje Petru II. Kegleviću. Prema pretpostavkama stručnjaka, život u Kostelgradu gasio se polako. Smatra se da je do 18. stoljeća služio kao ljetna rezidencija obitelji Keglević. Predstavlja dio sačuvane arhitekture utvrda Hrvatskoga zagorja koji ima povijesnu, arheološku, arhitektonsku i krajobraznu vrijednost.

U 2023. godini nastavljene su aktivnosti utvrđivanja tlocrtne dispozicije i različitih građevinskih faza te izvođenje radova na sanaciji i konsolidaciji zidova Staroga grada. Građevinski radovi uključili su sanaciju dijela očuvanog zida s jugozapadne strane palasa, koji je položen sjeverno od baterijske kule. Zbog razine degradacije u donjoj zoni dostupnog dijela zida bilo je potrebno ustanoviti točnu poziciju nedostajuće ravnine lica zida. Na sredini dužine zida iskopana je istražna sonda, gdje je pronađen trag koji odgovara ravnini lica zida u gornjoj vidljivoj zoni. Također su na tri pozicije (uključujući sondu) pronađeni odgovarajući tragovi, nakon čega se moglo utvrditi postojanje vanjskog lica zida. U dijelu koji obuhvaća sondu, zid je rekonstruiran do njezine dubine, dok je u ostatku dijela zida izveden privremeni temelj, kao podloga za nastavak planiranih radova. Time su osigurani uvjeti za buduće radove i moguća arheološka istraživanja s te strane platoa utvrde. Rekonstruirana je i vanjska strana zida unutar razine donje polovice pune visine. Radovi započeti 2023. godine nastavit će se i sljedeće godine, kako bi se osigurala cjelovitost faze radova zbog tehničkih razloga i kontinuiteta izvođenja radova.

U sklopu radova u 2023. zahvaćen je i dio struktura istočnog dijela dvorišnog prostora palasa istraženih prethodne godine. Time je izvedena i rekonstrukcija nadvoja prolaza uz vrata otkrivena u zidu, nadstvođena polukružnim lukom sastavljenim od pet sačuvanih kamenih profiliranih segmenata. S dostupne dvorišne strane ugrađene su drvene grede za izradu nadvoja, čije su bočne stranice rekonstruirane i ugrađene prema nađenim tragovima. U sklopu radova snimljena je geodetska situacija stvarnog stanja terena kao podloga za buduće radove.

Pregrada, Stari grad Kostelgrad, stanje tijekom radova. Snimka: I. Marinković, 2023.

Stari grad Garić nalazi se na sjevernim obroncima Moslavačke gore. Izgrađen je na jezičastom platou položenom na osi sjever – jug, znatno izdignutom od opkopa koji ga okružuje. Gradu opasanom dvostrukom linijom obrambenih zidova pristupalo se preko drvenog mosta s južne strane. Od pojavljivanja u sačuvanim vrelima u 13. stoljeću pa do osmanskog osvajanja područja Moslavačke gore sredinom 16. stoljeća, kao vlasnici Staroga grada Garića izmjenjivali su se slavonski banovi i zagrebački biskupi. Nakon protjerivanja osmanlijskih snaga s područja Moslavine potkraj 17. stoljeća, Stari grad Garić više nije obnavljan; prepušten je postupnom propadanju.

Zbog rušenja velikoga bloka južnog obrambenog zida Garić-grada i znatno narušene statike glavnog ulaza u grad, osiguranim sredstvima za 2023. godinu izvedeno je 3D skeniranje i izrada snimke postojećega stanja te projekt potporno-zaštitne skele i održavanja zida, prema kojemu su izvedeni građevinski radovi.

Podgarić, Stari grad Garić-grad, potporno-zaštitna skele i obrambeni zid kod ulaza u grad. Snimka: T. Kučinac, 2023.

Stari grad Barilović nalazi se južno od Karlovca, ponad mjesta Barilović, na stijeni iznad lijeve obale rijeke Korane. Nepravilnog je četvrtastog tlocrta, s manjom kulom kružnog tlocrta u sjevernom uglu te s jakom kružnom kulom u istočnom dijelu grada. Od njega je danas ostala samo ruina. Stari grad je primjer ispreplitanja stambenog i fortifikacijskog graditeljstva. U 15. stoljeću grad je bio sjedište posjeda obitelji Barilović, sve do provale Osmanlija 1524. godine. Zbog važnoga strateškog položaja, početkom 17. stoljeća ulazi u sustav krajiških utvrda pod zapovjedništvom karlovačkoga generalata, a obitelj Barilović seli se u blizinu grada Ribnika. Stari grad tako postaje dio Vojne krajine sve do njezina ukinuća 1871. godine, nakon čega postaje središte kotarske oblasti. Stradao je u požaru potkraj Drugoga svjetskog rata. Dosadašnja arheološka istraživanja u jugozapadnom i zapadnom dijelu Staroga grada potvrdila su njegovu povijesnu slojevitost razvoja, o kojima svjedoče i stari nacrti utvrde na povijesnim kartama. Tijekom istraživanja pronađen je zid koji dijeli palas od unutrašnjega dvorišta.

U 2023. godini izvedeni su radovi prema odobrenom tehničkom rješenju konsolidacije zida Staroga grada i odvodnje oborinskih voda. Dopršenje konsolidacije donje zone obrambenog kamenog zida planiran je metodom injektiranja bescementnoga hidrauličkog veziva za injekcijske smjese s punilima, na bazi vapna i ekopucolana, a konsolidirani su rubovi i vrhovi zidova u unutrašnjosti na jugoistočnom dijelu i južnom uglu, na podrumskim zidovima koji ostaju vidljivi. Izvedena je odvodnja oborinskih voda u zoni istočnog i jugoistočnog dijela bedema. Uz sjevernu kulu izvedena je prospektna bušotina, zbog provjere temelja sjeverne kule te je zid sjeverne kule podzidan do čvrste stijene. Uređen je pješački pristup u sjevernu kulu izvedbom blage zemljane rampe do razine podne plohe u kuli. Dvorište je nasipano slojem zemljanoga materijala, zaravnato i zatravnjeno. Nasipavani su dijelovi dvorišta uz istočni zid i jugoistočni dio bedema, zbog zaštite arheoloških nalaza koji se ne prezentiraju. Unutrašnjost istočne kule očišćena je od raslinja (niskog drveća, akacije) i korova te je podna ploha također nasuta slojem zemljanoga materijala, koji je zaravnat i zatravnjen.

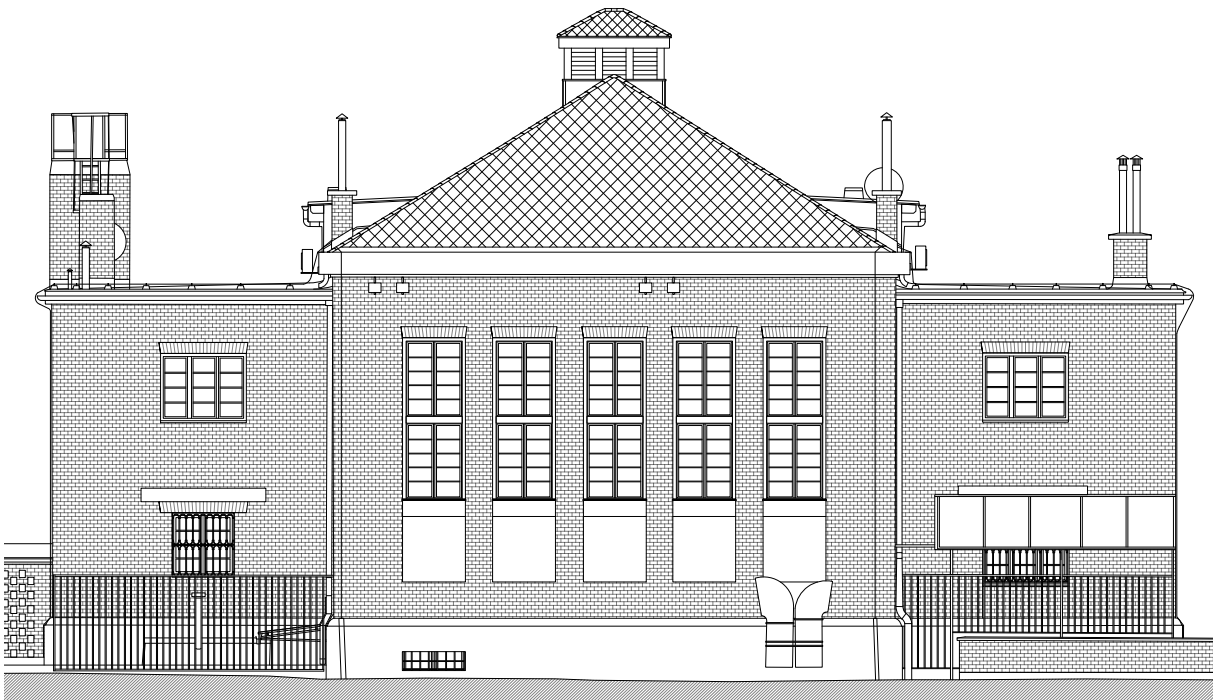
Barilović, Stari grad Barilović, pogled na jugozapadni zid nakon radova. Snimka: R. Ledinek, 2023.

Prema nalogu Ministarstva kulture i medija RH, a temeljem preraspodjele sredstava predložene i usvojene na sjednici Upravnoga vijeća Zavoda, u programsku aktivnost uvršten je program kompleksa zgrada „Hrvatskoga sokola“ i „Kola“ u Zagrebu.

Kompleks zgrade „Hrvatskoga sokola“, Hrvatskoga pjevačkog društva „Kolo“ i spremišta Hrvatskoga narodnog kazališta na Trgu Republike Hrvatske br. 5-6-6a-7 pripada skupini javnih građevina historicizma u Zagrebu nastalih u vrijeme poslijepotresne obnove i intenzivne izgradnje grada osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća. Svojom funkcijom kompleks svjedoči o zagrebačkome građanskom društvu fin-de-sièclea, o oblicima udruživanja karakterističnim za kraj 19. stoljeća, vrijeme jačanja nacionalnoga identiteta, kad raste svijest o važnosti održavanja tradicija, ali i zdravlja i vitalnosti.

U sklopu programa izrađena je temeljna dokumentacija, koja uključuje arhitektonsku snimku postojećega stanja, geodetsku situaciju stvarnoga stanja terena (položaj i visina), energetska certifikat i elaborat ocjene postojećega stanja građevinske konstrukcije. Izrađena je povijesna studija gradnje i kasnijih adaptacija zgrade, koja je uključila istraživanja povijesne i povijesnoumjetničke građe (arhivske, pisane i grafičke dokumentacije, dostupne literature, povijesne fotodokumentacije) te arhitektonske i kulturne povijesti zadanoga prostora s analizom komparativnih primjera.

Sva navedena dokumentacija polazišna je osnova za izradu konzervatorskoga elaborata i projekta energetske obnove u 2024. godini.

Zagreb, kompleks zgrada „Hrvatskoga sokola“ i „Kola“. Arhitektonska snimka postojećega stanja, južno pročelje.
Izrada: SKIMI64 d.o.o., 2023.

U sklopu franjevačkoga samostana u Varaždinu 1678. godine sagrađena je zgrada njegovališta (infirmaria) u čijem je prizemlju bila ljekarna. Taj je prostor bio bogato opremljen u skladu sa svojom funkcijom. Sredinom 18. stoljeća oslikao ga je Ivan Krstitelj Ranger. Slikar je iskoristio oblik svodnoga polja razdijelivši željeni prikaz na četiri trokutasta isječka. Kako je ljekarna istovremeno bila u službi samostana, ali i otvorena javnosti, simbolika prikaza upućena je ne samo redovnicima nego i građanima, pa oslik prikazuje vrlo zanimljiv i slojevit ikonografski program koji spaja sakralne i poganske teme i motive. Ljekarna je odlukom Kraljevskoga vijeća zatvorena 1772. godine i njezin je inventar prodan, a prostor do danas nije dobio primjerenu namjenu.

Prethodnih godina HRZ je izvodio pripremne građevinske radove uklanjanja oštećenja uzrokovanih pretjeranom vlagom i lošim solima u zidovima podruma i prizemlja zgrade nekadašnjega nemoćišta, kao i pripremne konzervatorsko-restauratorske radove odsoljavanja zidova bivše ljekarne: višekratno nanošenje celulozne pulpe i na kraju žbukanje vapnenom žrtvenom žbukom donje zone zidova bez oslika. U 2023. godini napokon su počeli konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku franjevačke ljekarne. Izveden je privremeni drveni pod od OSB ploča i na njega je postavljena skela/platforma s koje bi se izvodili višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi. Otvorene su sonde u polukružnoj niši iznad ulaza u prostoriju, pri čemu je uklonjen dio naknadnih naliča. Pojavila su se dva starija sloja naliča: originalni barokni oslik Ivana Krstitelja Rangera s nekoliko kerubina okruženih oblacima u gornjoj zoni i mlađi sloj s naslikanim vertikalnim nizovima zvjezdica. Počeli su radovi povezivanja slikanoga žbukanoga sloja s nosiocem (zidom i svodom od opeke). Dijelovi oslikane izvorne žbuke koji su se odvojili od nosioca na sjevernom zidu i svodnim petama preventivno su zaštićeni opšivanjem vapnenom žbukom te su provedene probe čišćenja oslika.

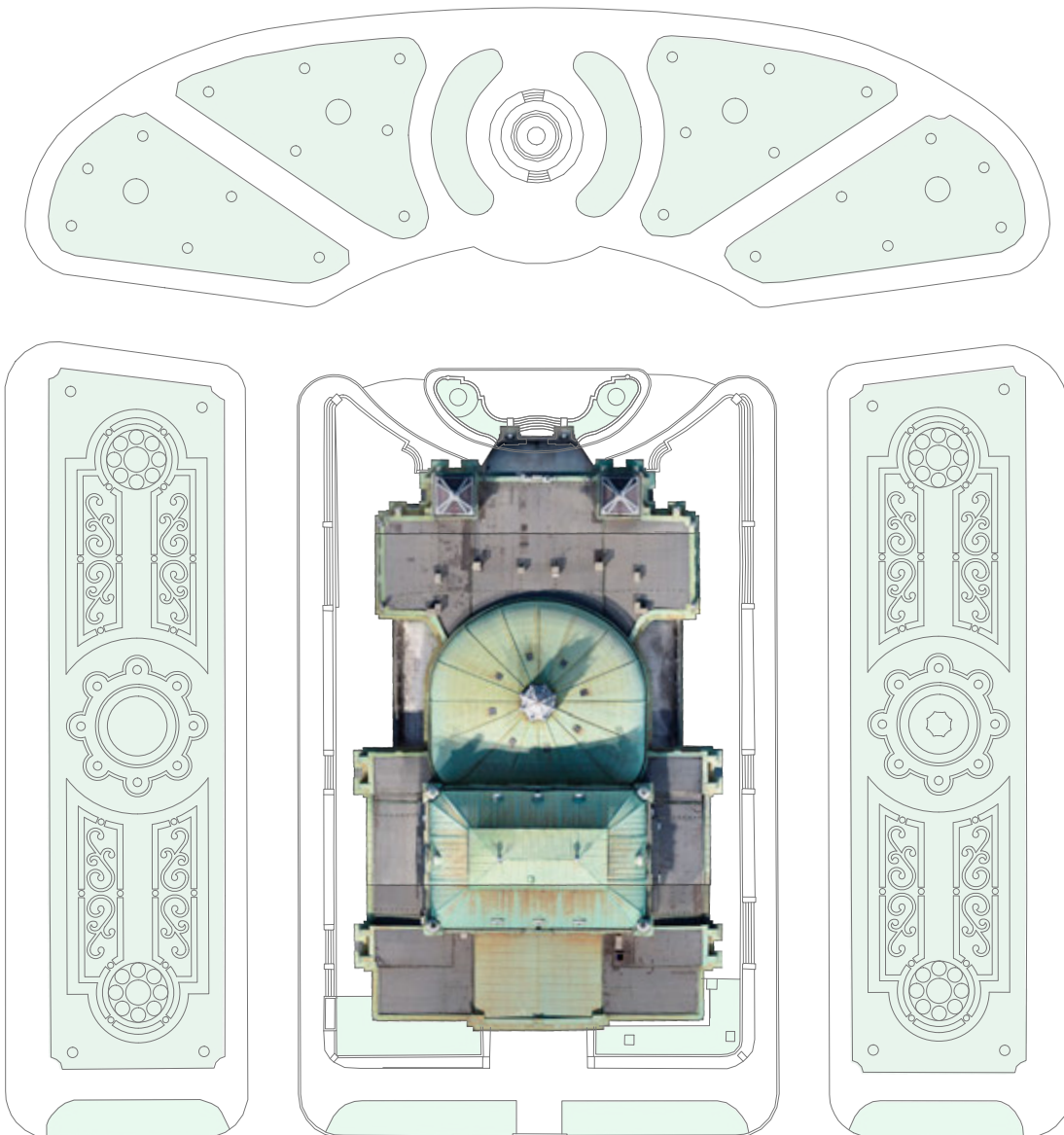

Varaždin, franjevačka ljekarna, stanje tijekom radova. Snimka: A. Orčić Vukašin, 2023.

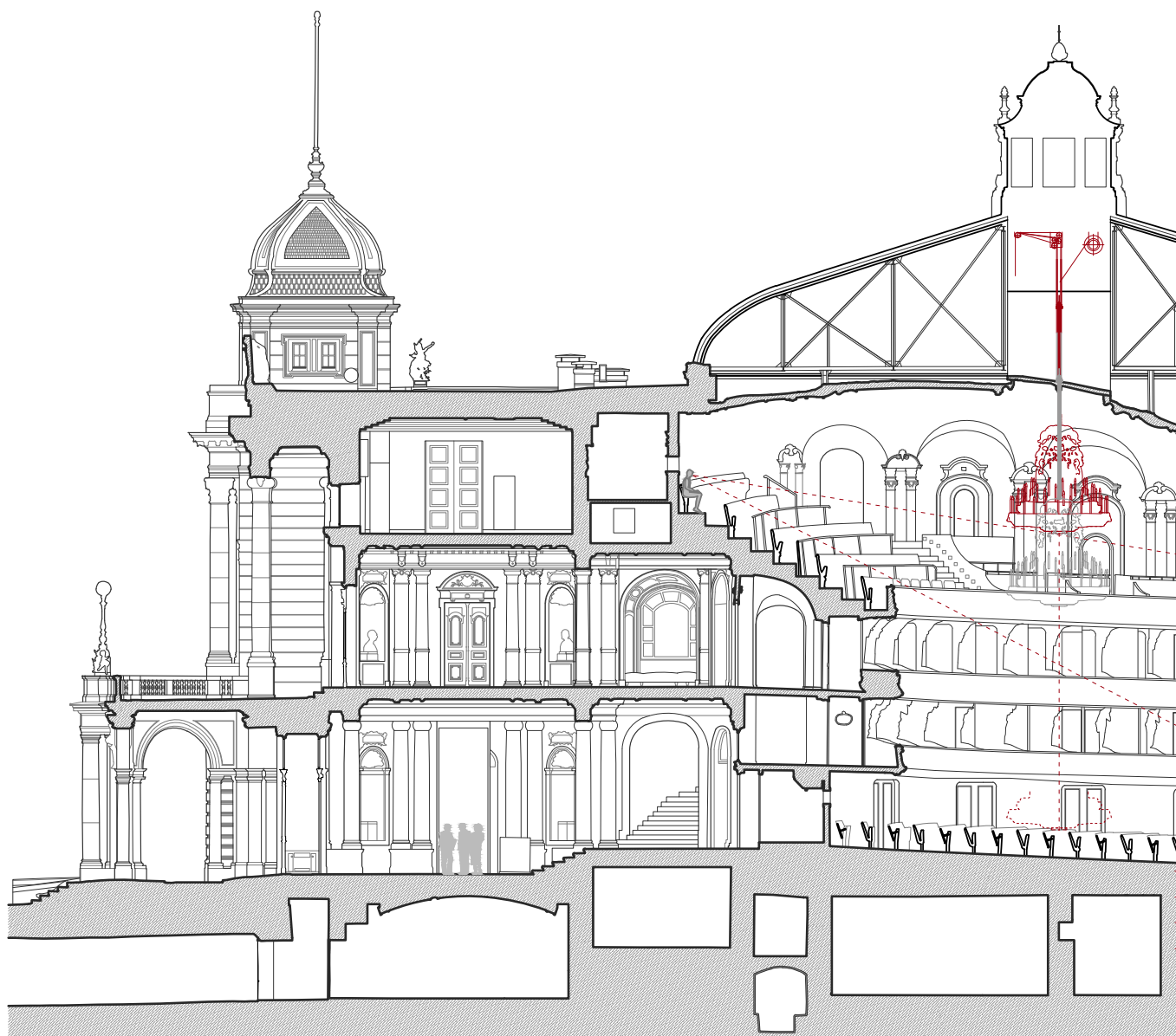
S drugim investitorima sklopljena su četiri ugovora, od čega dva za izradu projektne dokumentacije, jedan za konzervatorsko-restauratorske radove te jedan za usluge stručnoga nadzora. Dovršeno je šest programa financiranih sredstvima ostalih investitora, ugovoreni prethodne godine, od čega se pet programa odnosi na usluge izrade projektne dokumentacije, a jedan program na konzervatorsko-restauratorske radove.

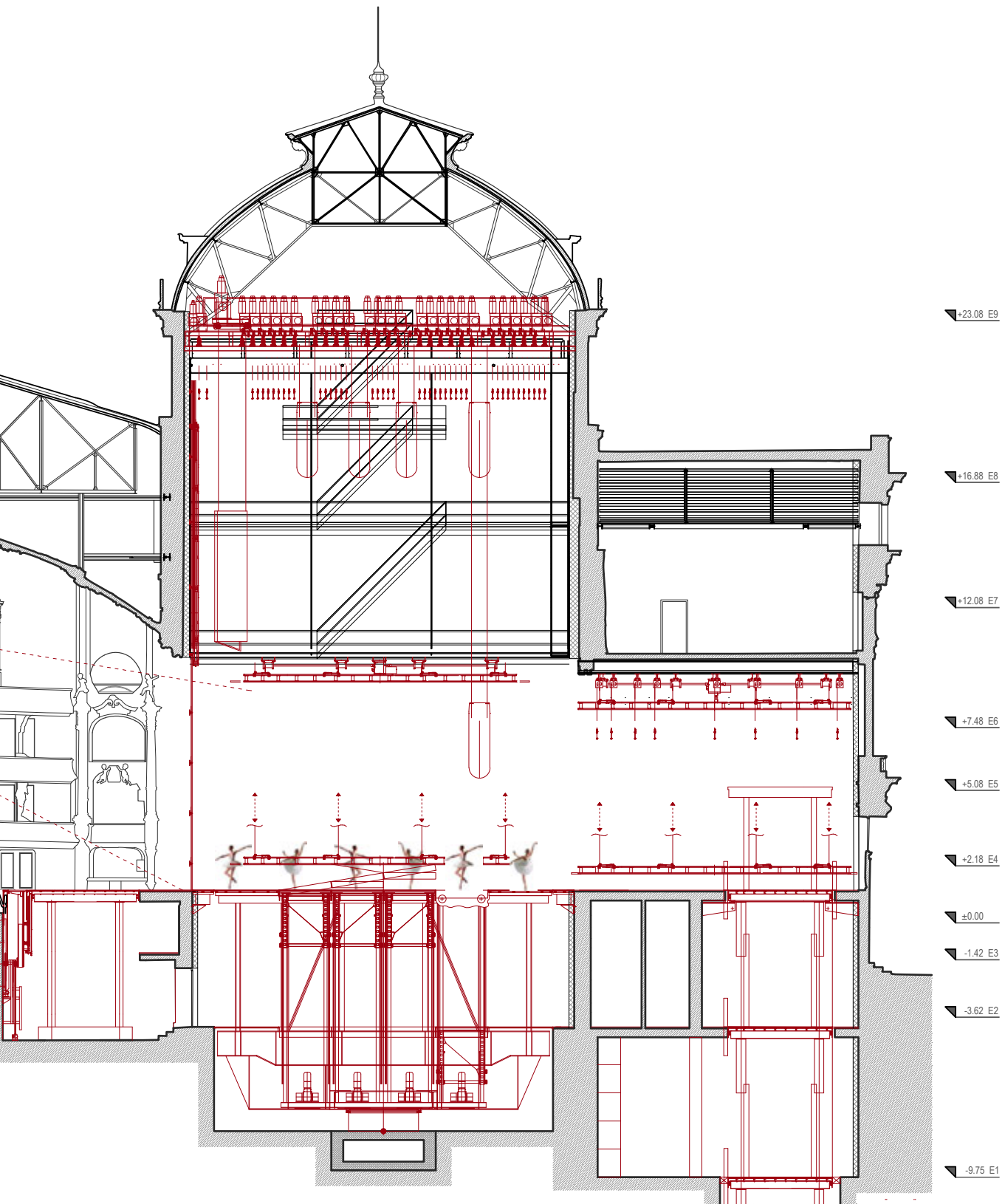
Zgrada Hrvatskoga narodnog kazališta nalazi se u samom središtu grada Zagreba, na Trgu Republike Hrvatske 15. Sagrađena je 1895. godine prema projektu bečkih arhitekata Ferdinanda Fellnera i Hermanna Helmera, najistaknutijih autora reprezentativnih kazališnih i koncertnih zgrada toga vremena srednje i istočne Europe. Simbol je kulturne i estetske osviještenosti građanskoga sloja Zagreba potkraj 19. stoljeća. Tijekom 2022. godine Hrvatski restauratorski zavod proveo je konzervatorsko-restauratorska istraživanja zgrade Hrvatskoga narodnog kazališta, posebno pročelja i reprezentativnih unutarnjih prostora sjevernoga dijela zgrade. U 2023. godini nastavljena je suradnja s Hrvatskim narodnim kazalištem, s kojim je sklopljen ugovor za izradu studije prostornih mogućnosti. U sklopu ugovora izrađen je konzervatorski elaborat kojim je obuhvaćena analiza očuvanih izvornih oblikovnih elemenata kazališne zgrade u odnosu na karakteristične elemente oblikovanja komparativnih primjera europskih kazališnih kuća istih autora, F. Fellnera i H. Helmera.

Studija prostornih mogućnosti anticipira iskazane potrebe za sveobuhvatnom sadržajnom reorganizacijom prostora nacionalne kazališne kuće u kojoj djeluju tri ansambla (Opera, Drama, Balet) te su sveobuhvatno sagledani arhitektonski, građevinski, instalaterski aspekti osuvremenjivanja, uz zaštitu od požara i protupožarne sustave, fiziku zgrade, akustiku, tehničku zaštitu te pristupačnost zgradi osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. Posebno se razmatrala mogućnost implementacije nove suvremene multifunkcionalne opreme scenske tehnologije visoke kvalitete.

Zagreb, zgrada Hrvatskoga narodnog kazališta. Studija prostornih mogućnosti, prijedlog parternog uređenja. Izrada: T. Prpić, 2023.

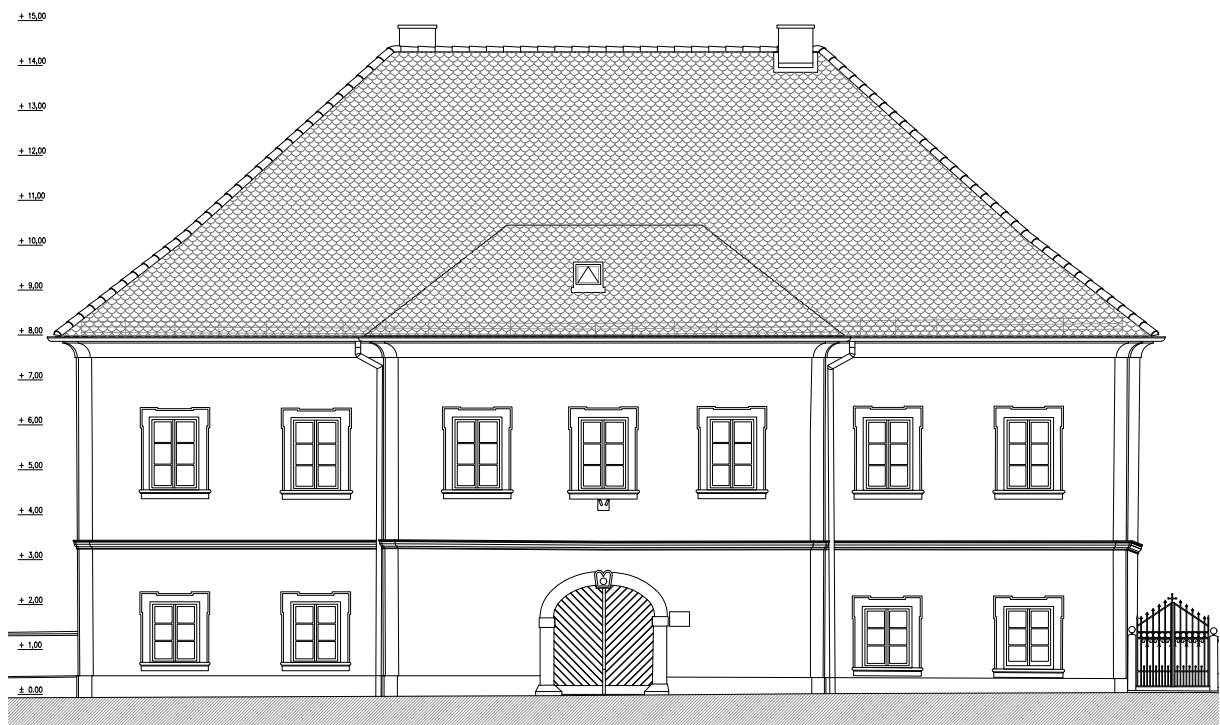
Zagreb, zgrada Hrvatskoga narodnog kazališta. Studija prostornih mogućnosti, prijedlog parternog uređenja. Izrada: T. Prpić, 2023.

S gradom Petrinjom ugovorena je usluga projektantskog nadzora tijekom izvođenja radova cjelovite obnove zgrade na Trgu dr. Franje Tuđmana 9.

Temeljem ugovora sklopljenog sa Zavodom za obnovu Dubrovnika, nastavljen je rad na izradi projektne dokumentacije za rekonstrukciju ruševnoga ljetnikovca Gučetić – Lazarević u Rijeci dubrovačkoj. Ishođena je građevinska dozvola i izrađen izvedbeni projekt za rekonstrukciju.

Sa Sisačkom biskupijom ugovorena je izrada dokumentacije rekonstrukcije, adaptacije i opremanja prostora privremene čuvaonice u župnom dvoru crkve u Selima.

Monumentalna crkva sv. Marije Magdalene građena je od 1759. do 1765. godine na posjedu pod patronatom zagrebačkoga Kaptola, a iza njezina svetišta, uz cestu Zagreb – Sisak, podignuta je 1767. godine barokna kurija župnoga dvora. Jednokatna građevina je pravokutnog tlocrta, postavljena dužim pročeljem prema ulici. Župni dvor znatno je oštećen u potresu 29. prosinca 2020. godine. Projektom je predviđena rekonstrukcija građevine te uređenje prostora za funkcionalno korištenje u skladu s potrebama investitora i prema smjernicama nadležnoga konzervatorskog odjela. Na osnovi izrađene projektne dokumentacije ishoda je suglasnost za postupak obnove pa su na župnom dvoru počeli radovi.

Sela, župni dvor crkve sv. Marije Magdalene. Projekt rekonstrukcije, adaptacije i opremanja prostora privremene čuvaonice, sjeverno pročelje. Izrada: A. Škevin Mikulandra, 2023.

Temeljem provedenoga postupka javne nabave, ugovoreni su poslovi stručnoga nadzora radova konstruktivne obnove palače Vojković – Oršić – Kulmer – Rauch (danas zgrada Hrvatskoga povijesnog muzeja) u Zagrebu, Matoševa 9. Za navedenu građevinu Zavod je prethodno izradio potrebnu projektnu dokumentaciju za izvođenje radova.

Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine

Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine sredinom 2023. godine formiran je iz Odsjeka za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine. Prethodno je na Odsjeku na puno radno vrijeme bilo zaposleno sedam djelatnika, od kojih je troje imalo stečeno savjetničko stručno zvanje konzervatora povjesničara umjetnosti, dvoje više stručno zvanje konzervatora povjesničara umjetnosti i jedan temeljno stručno zvanje konzervatora povjesničara umjetnosti, a na pola radnog vremena bila je zaposlena jedna djelatnica. Od jeseni 2023. na Odjelu je na puno radno vrijeme zaposleno šest zaposlenika (dvoje ima stručno zvanje savjetnika konzervatora povjesničara umjetnosti, jedan je viši konzervator povjesničar umjetnosti, dva konzervatora povjesničara umjetnosti te jedan suradnik konzervatora tehničar dokumentarist).

Opseg poslova Odjela obuhvaća evidenciju stanja na terenu, konzervatorska istraživanja (prikupljanje i obrada relevantne literature, izrada ili dopuna povijesnih, povijesnoumjetničkih i arhivskih istraživanja, istraživanja na terenu, upućivanje materijala na analizu, određivanje stilske pripadnosti, utvrđivanje faza nastanka i slojevitosti nepokretnog kulturnog dobra), izradu konzervatorsko-restauratorskih elaborata i studija s valorizacijom i prijedlozima prezentacije te smjernica za obnovu. Poslovi Odjela uključuju i unapređivanje teorije i metodologije konzervatorsko-restauratorske struke: obradu tema koje se odnose na zaštitu spomenika i sudjelovanje u izradama mišljenja o stanju spomenika i prethodnim radovima, dokumentaciju (izrada dosjea objekta, izrada fototečnih kartica i vođenje fototeke, izrada radnih fotografija tijekom rada na spomeniku) te proučavanje, razradu i primjenu informacijsko-dokumentacijskih sustava Zavoda (BREUH). Također, djelatnici Odjela vode programe zaštite i očuvanja kulturne baštine na području nepokretne baštine, što objedinjuje organizaciju radova, izradu plana i programa, pripreme za provedbu postupaka nabave i praćenje radova te izvještavanje o obavljenim radovima.

Djelatnici Odjela su u 2023. godini bili voditelji devet programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture i medija RH. Među njima tri su potpuno nova, s time da jedan od njih, program konzervatorskih istraživanja i izrade elaborata dvorca Severin na Kupi, nije bio realiziran zbog nemogućnosti ishođenja punomoći suvlasnika kulturnoga dobra. Ostali programi su nastavak višegodišnjih aktivnosti. Među njima su dva programa u cijelosti nova. Djelatnici Odjela surađivali su u programima ostalih Odjela Službe za nepokretnu baštinu kao članovi timova.

Godine 2023. crkva Blažene Djevice Marije od Zdravlja u Rovinju i župna crkva sv. Antuna opata u Velom Lošinj u postale su dio redovitoga programa djelatnosti Zavoda.

Crkva Blažene Djevice Marije od Zdravlja u Rovinju sagrađena je 1779. godine prema projektu rovinjskoga arhitekta Simona Battistelle (1726. – 1799.), jednoga od najvažnijih arhitekata druge polovice 18. stoljeća u Istri. Jednobrodna crkva pravokutnog je tlocrta sa zaobljenim kutovima i nišom u kojoj je glavni oltar. Stropna ploha lađe bogato je dekorirana kombinacijom štuka i oslika, čiji je nepoznati autor izradio i oltarnu palu glavnog oltara i čije stilske karakteristike upućuju na njegovo friulsko podrijetlo. Istom autoru pripisuje se još devet slika koje se danas nalaze u župnoj crkvi, a izvorno su bile dio opreme crkve BDM od Zdravlja. Izuzetna vrijednost te male crkve jest u njezinoj skladnosti, jasnoći arhitektonske i dekorativne koncepcije i očuvanosti izvornih arhitektonskih struktura i opreme.

Programska djelatnost u 2023. godini obuhvatila je konzervatorsko-restauratorska istraživanja i izradu dokumentacije. Izrađene su geodetska situacija i arhitektonska snimka crkve 3D skenom te detaljna fotogrametrijska snimka oltara i stropne plohe. Analizirano je stanje konstrukcije građe i krovništva uz iskazano stručno mišljenje. Provedena su arhivska, konzervatorsko-restauratorska i terenska istraživanja. Ispitani su građa, žbuke i naliči, stropni oslik i štukodekoracije. Analizirano je stanje kamene plastike, metalnih elemenata i drvenog namještaja, utvrđena su njihova oštećenja i predloženi postupci za daljnju obnovu. Uzorkovani su i analizirani slojevi žbuka i naliča te uzorak štukodekoracije i slikane dekoracije stropa s prisutnom plijesni i gljivicama. U crkvi je osjetna velika količina vlage koja prodire s oštećenoga krovništva, ali se i kapilarno diže iz temelja. Njezino destruktivno

djelovanje vidljivo je na svim dijelovima: na osliku i štukodekoracijama stropa, kamenim elementima oltara i bazama pilastara, u jugoistočnom kutu crkve te u sakristiji. Pri sondiranju pročelja crkve, sa struktura zabata uklonjeno je samoniklo raslinje i otpali dijelovi građe, a preventivno su učvršćeni labilni elementi i opšiveni su rubovi oštećenja žbukana sloja. Konzervatorskim elaboratom objedinit će se sva navedena istraživanja te će se, u skladu s rezultatima, donijeti prijedlog prezentacije i smjernice za radove. S obzirom na znatna oštećenja krovšta i pokrova crkve, izvedeni su hitni radovi kako bi se spriječio daljnji prodor oborinske vode u interijer i daljnja degradacija oslika i štukodekoracija stropa. Upravo je zato izvedeno mekano podupiranje stropa crkve.

Rovinj, crkva Blažene Djevice Marije od Zdravlja, strop. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Rovinj, crkva Blažene Djevice Marije od Zdravlja, glavno pročelje. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Župna crkva sv. Antuna opata u Velom Lošinj u smještena je na izdignutom platou na istočnoj strani uvale gradske luke. Podignuta je u stilu baroknoga klasicizma između 1767. i 1774. godine. Izdužena je jednobrodna građevina s plitkim bočnim nišama, zaključena polukružnom apsidom. Sjeveroistočno do crkve, na brežuljku je slobodnostojeći zvonik, nadvišen visokom piramidalnom kapom. Unutrašnjost crkve ukrašena je brojnim predmetima umjetničke produkcije i kvalitetnoga obrtničkog rada. Ističu se glavni oltar s reljefom na antependiju, rad piranskoga majstora Gaspara Albertinija, te pet oltara iz ukinute crkve Santa Croce u Veneciji, nabavljenih 1803. godine. Svod svetišta ukrašen je slikom talijanskoga slikara Francesca Maggiotta i štukaturama majstora Clementea Somazzija. Svod lađe je popravljen nakon oštećenja 1880. godine. Ukrašen je trima svodnim slikama u okvirima od štuka. U apsidu iza oltara, na konzolno istaknutom pjevalištu, nalazile su se orgulje, rad mletačkoga majstora Gaetana Callida iz 1782. godine (trenutno na restauraciji). Crkvu su često darivali lošinjski pomorci, kapetani i članovi lokalnih plemićkih ili dobrostojećih obitelji pa se danas u njoj nalaze brojne kvalitetno izrađene štafelajne slike (među kojima se ističe Vivarinijeva pala „Bogorodica sa svecima“ iz 1475. godine), skulpture, djela zlatarstva, predmeti od tekstila te liturgijsko posuđe i druga oprema.

Program zaštitnih radova u 2023. godini obuhvatio je provedbu povijesnih i arhivskih istraživanja te izradu fotodokumentacije i arhitektonske dokumentacije zatečenog stanja crkve (3D sken i izrada arhitektonske snimke). U prostorima crkve i sakristije provedena su restauratorska sondiranja da bi se utvrdili slojevi građe, žbuke i naliča zidova i svodova. Istraživanja konzolno istaknutog pjevališta omogućila su uvid u njegovu drvenu konstrukciju, pregled drvene građe i žbukanih slojeva njegova začelnog zida. S obzirom na to da je restauracija orgulja u završnoj fazi, u sklopu ovogodišnjega programa HRZ-a izrađeno je stručno mišljenje statičara o stanju nosive konstrukcije te tehničko rješenje sanacije drvene nosive konstrukcije pjevališta. Također su izrađeni katalozi opreme crkve s pripadajućim analizama stanja, valorizacijom i smjernicama za buduću obnovu (katalog kamenih i klesanih elemenata, katalog drvene opreme i namještaja te umjetničkog inventara – oltara, štafelajnih slika, skulptura, relikvijara, liturgijskog posuđa i crkvenog tekstila). Rezultati istraživanja arhitekture i inventara s valorizacijom i smjernicama te svom popratnom dokumentacijom, bit će objedinjeni elaboratom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja.

Veli Lošinj, crkva sv. Antuna opata, unutrašnjost, pogled prema svetištu. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Današnji Stari grad Varaždin nekadašnja je gradska tvrđava koja je kroz povijest bila središte feudalne uprave. U srednjem vijeku bila je u vlasništvu grofova Celjskih te obitelji Ungnad, a od 17. stoljeća drže je grofovi Erdödy sve do 1925. godine, kad dobiva muzejsku namjenu. Oko prvotne zidane utvrde iz 12. stoljeća razvio se srednjovjekovni burg, koji je današnji izgled dobio u 16. stoljeću, kad je pretvoren u Wasserburg, opasan bedemima, bastionima i grabištima s vodom, prema projektima štajerskoga arhitekta Domenica dell'Allija. Tvrđava je obnavljana u više navrata od 17. do 19. stoljeća, a osobito veliki zahvati poduzeti su između dva svjetska rata te cjelovito provedeni od 1981. do 1989. godine pod vodstvom tadašnjega Restauratorskog zavoda Hrvatske.

Program zaštitnih radova u 2023. godini obuhvatio je izradu konzervatorske studije za Stari grad Varaždin, koja je uključivala provedbu povijesnih i arhivskih istraživanja, izradu fotodokumentacije, analizu zatečenoga stanja zgrade, analizu građevinsko-oblikovnog razvoja sklopa te prijedlog smjernica za održavanje i obnovu. Povijesna istraživanja obuhvatila su pregled literature i građe u arhivima u Zagrebu, Varaždinu, Beču, Grazu i Bratislavi, kad su pronađeni brojni novi povijesni dokumenti o gradnji tvrđave. Uključivala su također pregled i obradu sve dosadašnje projektne dokumentacije, posebno iz razdoblja od 1981. do 1989., kad je Stari grad znatnije obnovljen. Analizom postojećega stanja i fotodokumentacijom utvrđene su recentne fizičke promjene na sklopu od posljednje obnove. Pisani i grafički prikaz povijesno-prostornog razvoja sklopa Staroga grada definiran je prema nalazima povijesnih istraživanja i uvidom u strukture in situ. Na temelju rezultata svih istraživanja, u studiji su predložene smjernice za održavanje i obnovu sklopa.

Varaždin, Stari grad, pogled s jugozapada. Snimka: I. Marinković, 2023.

Kapela sv. Marije na Škrilinah nedaleko od Berma jednobrodna je građevina s pravokutnim svetištem, sagrađena u prvoj polovici 15. stoljeća. Svetište je od broda odvojeno trijumfalnim lukom te je u gradnji bilo svodeno križno-rebrastim svodom koji je naknadno srušen 1709. godine. Lađa je zaključena oslikanim tabulatom. Zidovi su s vanjske strane građeni pravilnim, dobro obrađenim klesancima, dok je unutarne lice zidano manjim kamenim blokovima koji su poslije ožbukani i oslikani. Pred ulazom u crkvu je lopica, a u vrhu pročelja je zvonik. Sa stražnje strane nalazi se sakristija, dograđena 1912. godine. Kapela sv. Marije najpoznatija je po ciklusu zidnih slika koje je 1474. dovršila radionica majstora Vincenta iz Kastva, prema narudžbi Bratovštine sv. Marije. Godina, naručitelj i autor oslika zabilježeni su latinskim natpisom na južnom zidu crkve, nad bočnim vratima. Oslík sadrži bogat izbor ikonografskih tema, a preciznost crteža te kompozicijska i koloristička ravnoteža cjeline potvrđuju likovnu vještinu majstora čije je stvaralaštvo rezultat utjecaja sjevernjačke gotike i poznavanja grafičkih predložaka.

Program zaštitnih radova u 2023. godini uključio je izvođenje specijaliziranih građevinskih radova na kapeli. U sakristiji je izveden novi strop od drvenih letava, koji je u cijelosti ožbukana hidrauličnom vapnenom žbukom. Pri tome su drvenom protezom ojačane trule drvene grede na ležištu u kamenom zidu u sjeverozapadnom kutu stropa. Na mjestima pukotina u žbukanom sloju, s dijela zapadnog zida sakristije uklonjena je žbuka do kamene građe koja je očišćena i isprana te ponovno ožbukana vapnenom žbukom 'pod žlicu'. Zidovi i strop sakristije u cijelosti su ličeni bijelo. U lađi i svetištu kapele učvršćeno je i spojeno desetak masivnih kamenih ploča popločenja te su popravljeni i dijelovi podova neposredno uza zidove. U uklanjanju ploča poda izvedene su i dvije sonde, uz arheološki nadzor. Radovi su obuhvatili i popravak drvene stolarije dvaju prozora u zapadnom pročelju, dok su ostala četiri prozora sjevernog i južnog zida lađe zamijenjena novima od ariša, izrađenima prema postojećima. Jednako tako je u cijelosti izmijenjena stolarija prozora sakristije, izrađena od crnogorice. Obojenje sve stolarije izvedeno je svjetlosivom bojom, ujednačeno izvana i iznutra, prema postojećem obojenju. Radovi na vanjštini kapele obuhvatili su zamjenu oštećenih kupa kanalica pokrova, čišćenje cijelog pokrova i oluka, zajedno s čišćenjem prostora krovišta u unutrašnjosti, iznad lađe i sakristije.

Beram, kapela sv. Marije na Škrilinah, nova stolarija prozora sjevernog zida lađe, pogled izvana i iznutra. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

Crkva sv. Roka sagrađena je početkom 16. stoljeća, na povijesnom ulazu u malo istarsko naselje Draguč. Izbor titulara, zaštitnika od kuge, u skladu je s onodobnom praksom gradnje istoimenih crkvi na samom ulazu u naselje kako bi mještanima pružile zaštitu od kužnih bolesti.

Sv. Rok je jednobrodna crkva pravokutnog tlocrta, s preslicom na pročelju i lopicom iz 1565. pred ulazom. Presvođena je šiljatim svodom. Unutrašnjost je u cijelosti oslikana impozantnim kristološkim ciklusom fresaka koje je u dvije faze, 1529. i 1537. godine, izradio lokalni majstor Anton iz istarske Padove, pokraj današnje Kašćerge. Zbog njihove očuvanosti te prepoznatljivih odlika skromnoga graditeljstva 16. stoljeća na području Istre, ta je crkva vrijedan primjer naše baštine.

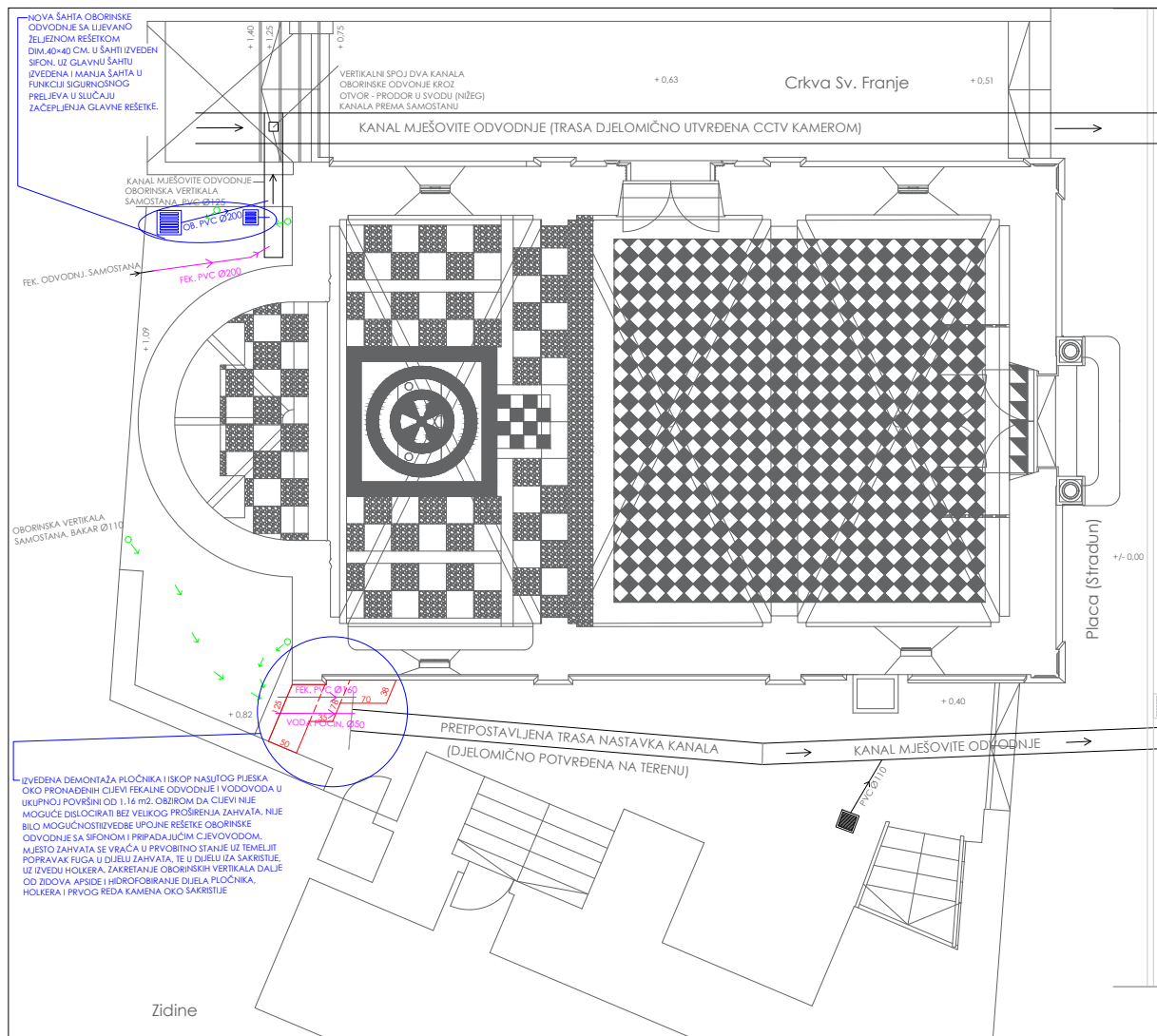
U 2023. godini dovršeni su radovi cjelovite obnove crkve sv. Roka koji se u kontinuitetu provode od 2018. godine. Obuhvatili su završno uređenje pristupnih hodnih ploha, pregled i popravak prethodno izvedenih radova, završne konzervatorsko-restauratorske radove na zidnim slikama (radovi na središnjem dijelu oslika te usklađivanje retuša i rekonstrukcija na svim oslikanim površinama), izradu detaljne fotografske dokumentacije izvedenih radova, primopredaju radova i pripremu pratećega stručnog materijala.

Draguč, crkva sv. Roka, stanje 2023. godine. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Crkva Sv. Spasa u Dubrovniku podignuta je 1528. godine, kao zavjet nakon razornoga potresa 1520. godine. Smještena je u zapadnom dijelu povijesne jezgre, u blizini Vrata od Pila. Pravokutnog je tlocrta, s polukružnom apsidom, orijentirana sjever – jug. Unutrašnjost je podijeljena u tri traveja s križno-rebrastim svodom i pojasnicama koje podupiru pilastri. Trolisno, kulisno pročelje, s nizom detalja arhitektonske plastike, iskazuje vrsnoću umjetničkoga sloga domaćih majstora s Korčule, prije svega Petra Andrijića, s kojima je, prema dokumentima, sklopljen ugovor o gradnji. Sveti Spas se smatra prvom stilski cjelovitom renesansnom građevinom u Dubrovniku, jer je dotad uglavnom u graditeljskim ostvarenjima na dubrovačkom području prevladavao gotički stil. Njezin zabat u obliku trolista ubraja je u tipološku skupinu istočnojadranskih crkava iz 15. i 16. stoljeća koje prate predloške renesansnih arhitektonskih izvorišta talijanskih središta.

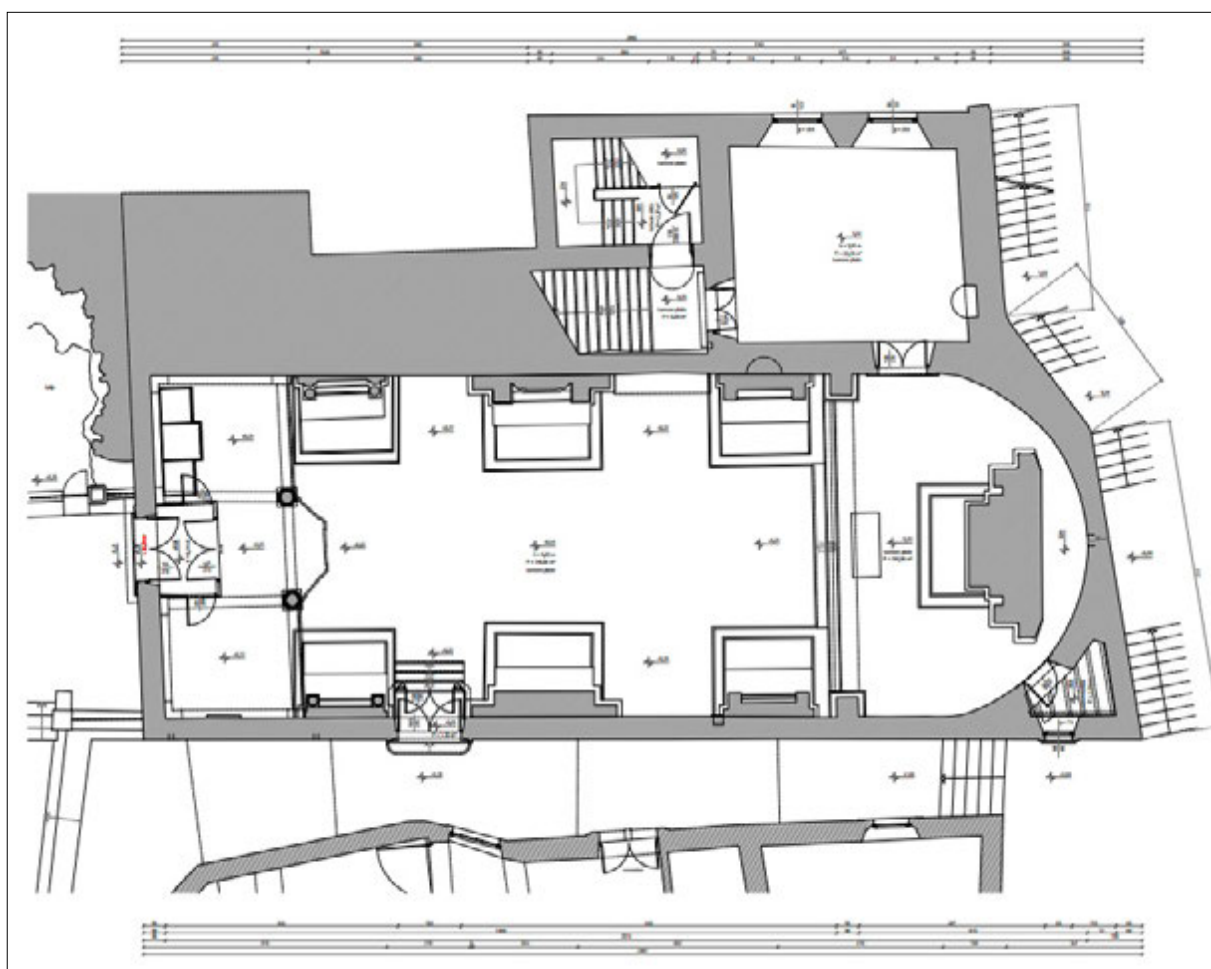
Program zaštitnih radova na crkvi Sv. Spasa počeo je 2021. godine. Nakon provedenih istraživanja i izrade detaljne konzervatorske dokumentacije, 2023. godine počeli su radovi cjelovite obnove, a kao prva faza izvedeni su specijalizirani građevinski radovi u svrhu sanacije šteta od vlage, utvrđenih na više mjesta u unutrašnjosti, poglavito u sjevernom dijelu crkve, zbog postojećega neprikladnog rješenja prikupljanja i odvodnje oborinskih voda. Izrađeno je i stručno mišljenje o stanju nosive konstrukcije, proveden je djelomični pregled i snimanje stanja krovništva te je u skladu s tim pripremljena i projektna dokumentacija za buduće radove.

Dubrovnik, crkva Sv. Spasa, skica rješenja odvodnje oborinskih voda. Izrada: Dom izgradnja d.o.o., 2023. .

Kompleks franjevačkoga samostana i crkve sv. Lovre nalazi se u staroj gradskoj jezgri Šibenika, a datira iz sredine 16. stoljeća. Crkva je posvećena sv. Lovri prvomučeniku, u čast Lorenzu Dolfinu, generalnom providuru koji je, položivši kamen temeljac, označio gradnju franjevačkoga kompleksa. Crkva se sporo gradila zbog nedostatka novčanih sredstava pa je završena tek početkom 18. stoljeća, 1720. godine. Pravilne je orijentacije propovjedničkog tipa, jednobrodna, s upisanom polukružnom apsidom. Njezin današnji izgled i očuvani barokni inventar datira s kraja 18. stoljeća. Sjeverno uz crkvu nalazi se troetažni zvonik, podignut potkraj 18. stoljeća; stradao je u Drugome svjetskom ratu. Samostan je smješten južno od crkve, povezan s njom lukom kojim premošćuje ulicu. Obuhvaća niz povezanih zgrada, među kojima se ističe palača Foscolo iz 15. stoljeća.

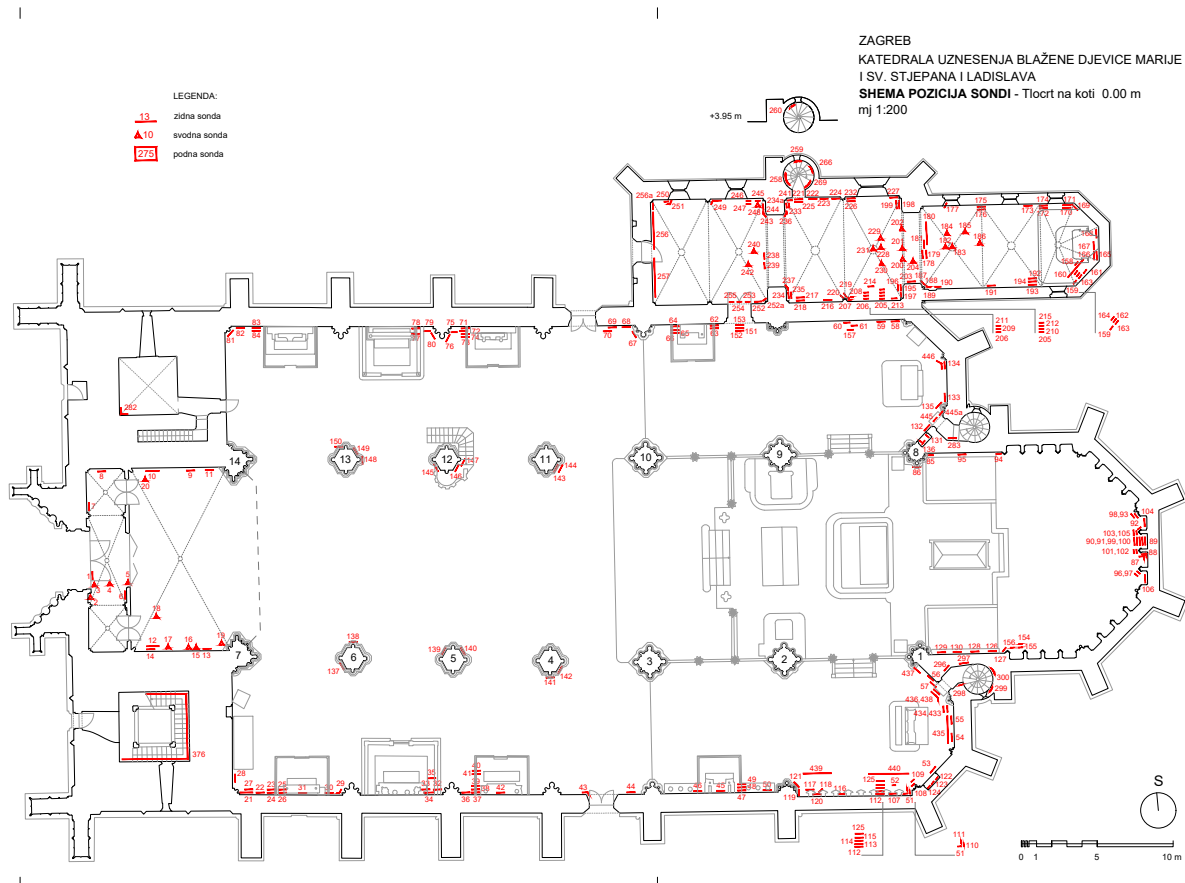
Tijekom 2023. godine prikupljena je i analizirana postojeća konzervatorska dokumentacija te se počelo s izradom i dopunom arhitektonske dokumentacije postojećega stanja kompleksa. Izrađena je arhitektonska snimka crkve sv. Lovre. Za cijeli je kompleks izrađena izmjera na temelju 3D laserskog skeniranja i fotogrametrijske izmjere, zatim dopuna 3D snimke kompleksa, rasterske podloge za izradu arhitektonske snimke postojećega stanja i izrada geodetske situacije.

Šibenik, crkva sv. Lovre, tlocrt prve razine. Izrada: Skimi d.o.o., 2023.

U sklopu ovogodišnjih programa djelatnici Odsjeka, odnosno Odjela, i nadalje su bili angažirani na građevinama oštećenima u zagrebačkom i petrinjskom potresu. Na izmaku 2022. počelo je sustavno konzervatorsko-restauratorsko istraživanje zagrebačke katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, teško oštećene u potresu 2020. godine. Katedrala je najveća hrvatska sakralna građevina i jedan od najvrjednijih spomenika hrvatske kulturne baštine. Dio je zaštićenoga nepokretnog kulturnog dobra katedralnog kompleksa, nadbiskupskoga dvora s kapelom sv. Stjepana, utvrdama i Parkom Ribnjak na Kaptolu.

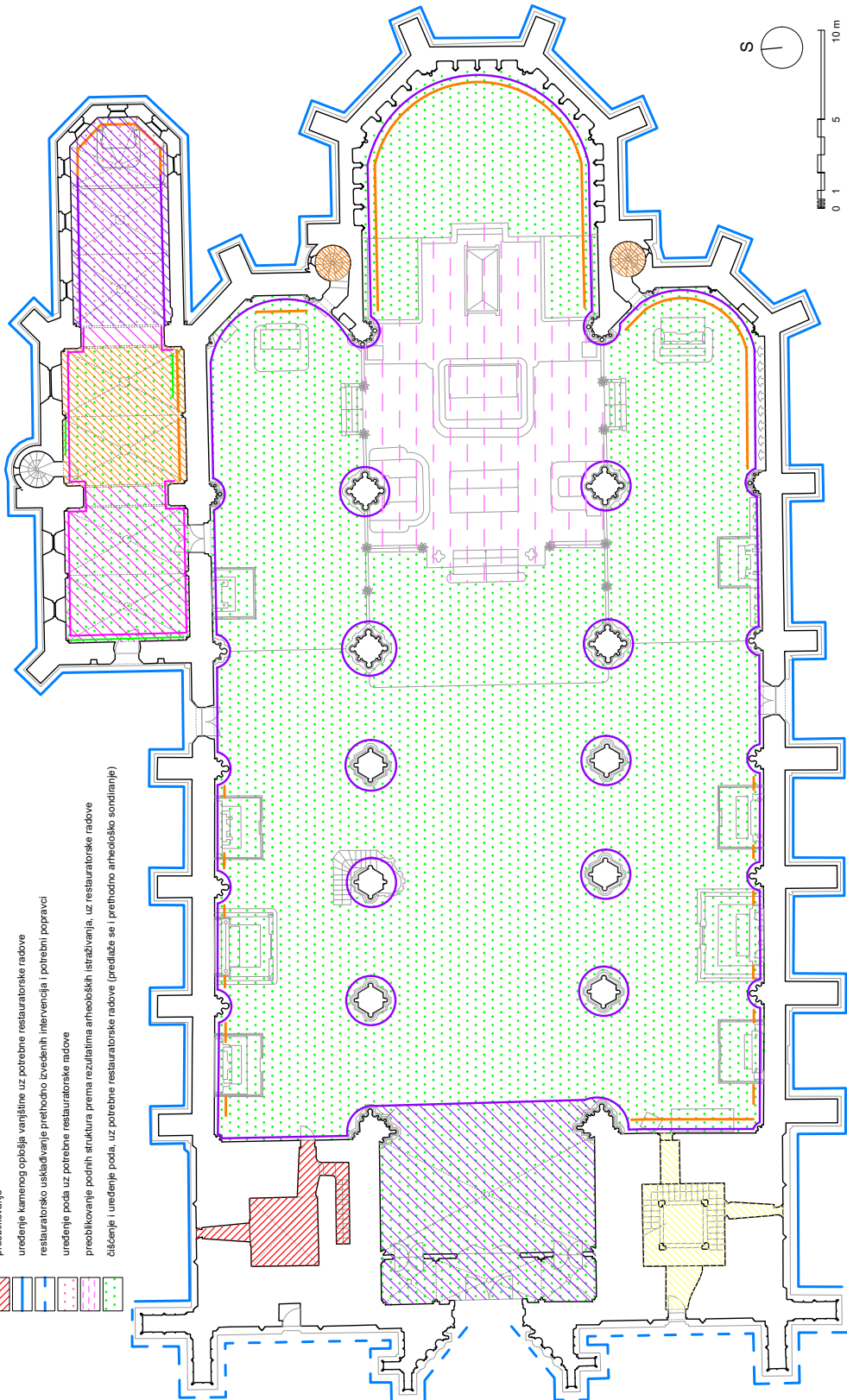
U 2023. godini na katedrali su nastavljeni radovi temeljem ugovora o redovitoj programskoj djelatnosti, kao i o dodatnim sredstvima prema ugovoru sklopljenom sa Zagrebačkom nadbiskupijom. Programom je predviđeno provođenje konzervatorsko-restauratorskih istraživačkih radova u unutrašnjosti katedrale i sakristiji, izradu preliminarnog i završnog izvještaja (konzervatorski elaborat) te pružanje usluga konzervatorsko-restauratorskog nadzora. Poslovi su podijeljeni u dvije faze. Prva faza obuhvatila je konzervatorsko-restauratorske istraživačke radove, a druga objedinjavanje rezultata istraživanja i izradu dokumentacije i konzervatorskog elaborata. Elaborat sadrži povijesni pregled gradnje, arhitektonskih preinaka i opremanja katedrale, kao i analizu prostornih i oblikovnih karakteristika, građevinskog stanja i oštećenja. Obavljena su potrebna arhivska i povijesno-umjetnička istraživanja te pregled i analiza relevantne literature, kao i prethodno izrađene konzervatorske i građevinske dokumentacije. Također su provedena specijalizirana konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja su uključila dokumentiranje postojećega stanja, sondiranje slojeva naliča, žbuka i građe, uzimanje uzoraka za laboratorijske analize sastava i vrsta materijala, pigmentata, veziva i soli, potom ispitivanje metodom C14. Izrađeni su i katalozi umjetničkog i sakralnog inventara, opreme i elemenata završnog oblikovanja, uključujući kamene elemente (klesani elementi, grbovi, grafiti, klesarski znakovi), zidne oslike, stolariju, metalne elemente, vitraje, pokrov te podne obloge (keramika, kamen, mozaik), prema potrebama nužnih zahvata konstruktivne sanacije te uz izradu pripadajuće terenske fotodokumentacije, arhitektonske i grafičke dokumentacije. Ujedno je izrađen pregled prethodno provedenih arheoloških istraživanja na položaju katedrale. Rezultati svih navedenih istraživanja, s valorizacijom, bili su temelj za donošenje prijedloga prezentacije te smjernica za buduću cjelovitu obnovu katedrale.

Zagreb, Kaptol, katedrala Uznesenja BDM i sv. Stjepana i Ladislava. Tlocrt prizemlja, pozicije sonde.
Izrada: K. Majer Jurišić, K. Krulić, M. Deak, T. Prpić, 2023.

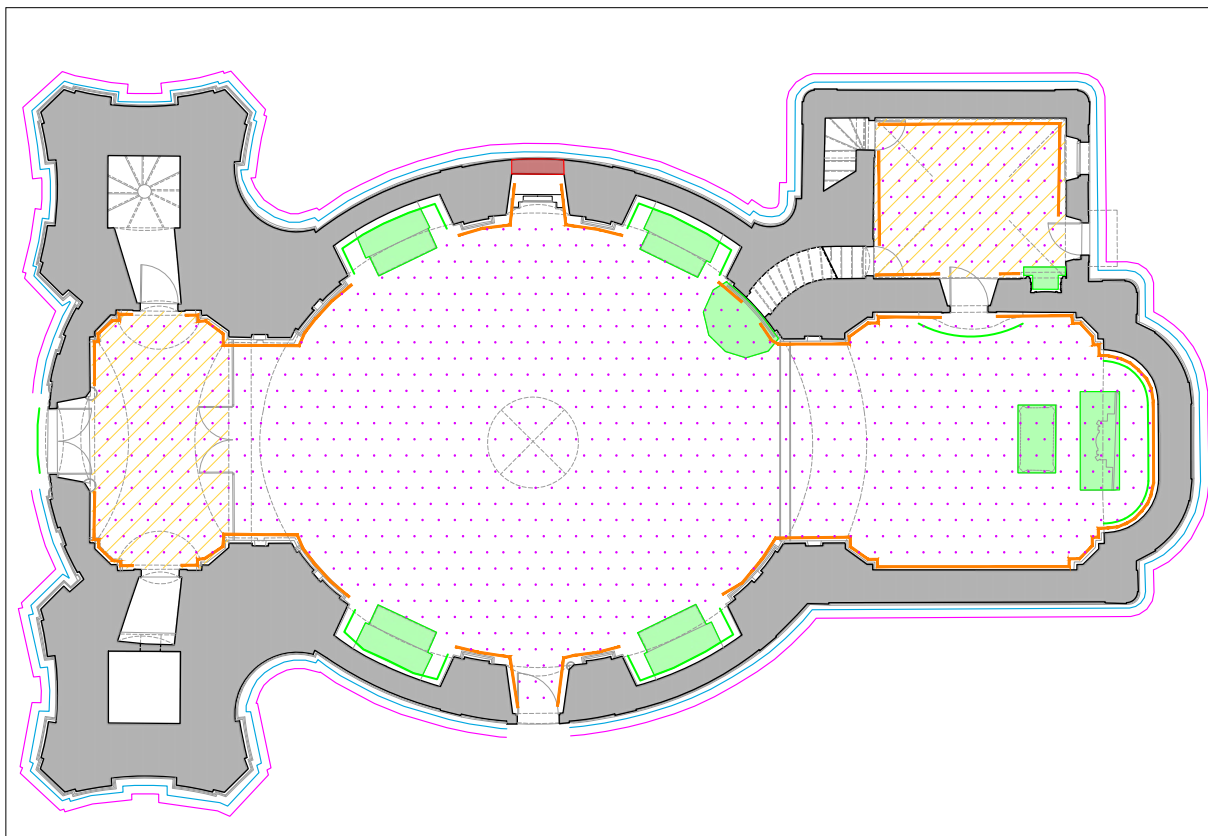
ZAGREB
KATEDRALA UZNESENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE
I SV. STJEPANA I LADISLAVA
PRIJEDLOG RADOVA - Tlocrt na koti 0.00 m
mj 1:200

- prezentacija dekorativnog šablonskog oslika s kraja 19. stoljeća
- prezentacija monokromnog obojenja svodova i zidova
- arheološka prezentacija nalaza starijih struktura
- zona posebnog restauratorskog tretmana
- uređenje
- preciblikovanje
- uređenje kamenog oplošja vanjšine uz potrebne restauratorske radove
- restauratorsko usklađivanje prethodno izvedenih intervencija i potrebni popravci
- uređenje poda uz potrebne restauratorske radove
- preciblikovanje podnih struktura prema rezultatima arheoloških istraživanja, uz restauratorske radove
- čišćenje i uređenje poda, uz potrebne restauratorske radove (predlaže se i prethodno arheološko sondiranje)

Zagreb, Kaptol, katedrala Uznesenja BDM i sv. Stjepana i Ladislava. Tlocrt prizemlja, prijedlog radova.
Izrada: K. Majer Jurišić, T. Prpić, 2023.

Nakon što je 2022. godine za crkvu sv. Marije Magdalene u Selima kod Siska, kao i za pripadajući župni dvor, izrađen konzervatorsko-restauratorski elaborat, 2023. godine nastavilo se s izradom projektne dokumentacije za cjelovitu obnovu. Osnutkom Župe sv. Marije Magdalene u Selima početkom 18. stoljeća, drvena kapela iz 1653. postala je župna crkva. Današnja crkva, sa stilskim odrednicama visokog baroka austrijskih zemalja, sagrađena je između 1759. i 1765. godine zaslugom tadašnjega dugogodišnjeg župnika Matije Šanteka. Odmah nakon završetka gradnje crkva je bila posve opremljena, a od prvotne su opreme do danas očuvani glavni oltar i slikani retabli bočnih oltara. Istodobno je uz crkvu sazidana župna kurija s kuhinjom i stanom za kmeta, ostavom i sobom župnog ureda u prizemlju te s pet soba na katu. Prema oblikovanju, to je jedan od rijetkih primjera kvalitetne zidane barokne arhitekture u središnjoj Hrvatskoj, ali i primjer stambene kulture visokog klera na ladanju.

Sela, župna crkva sv. Marije Magdalene. Prijedlog radova, tlocrt prizemlja. Izrada: A. Škevin Mikulandra, 2022.

Godine 2023. djelatnici Odjela za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine bavili su se i izdavačkim aktivnostima Zavoda (kao članovi uredništva Zavodskog časopisa Portal), pripremom i tiskom publikacije Ladanje u Trstenu te pripremom tekstova za posebno izdanje Godišnjaka zaštite spomenika kulture Hrvatske Ministarstva kulture i medija RH o učincima potresa na kulturnu baštinu. Cijele godine kontinuirano i redovito objavljivali su i tekstove o programskim aktivnostima na mrežnim stranicama Zavoda. Bili su uključeni i u domaće i međunarodne stručne i znanstvene skupove o zaštiti kulturne baštine, koji su se održavali u Šibeniku, Buzetu i Zagrebu. Također je sudjelovanjem na znanstvenom skupu u Osijeku zaključena višegodišnja suradnja na znanstvenom projektu Hrvatske naklade za znanost i Instituta za povijest umjetnosti Eugen Savojski i gradovi-tvrđave jugoistočne granice Habsburške Monarhije.

Odjel za zidno slikarstvo i mozaik

Temeljna djelatnost Odjela za zidno slikarstvo i mozaik je konzerviranje i restauriranje zidnih oslika i mozaika, što se najvećim dijelom provodi in situ, a manjim dijelom u radionicama Odjela. Na Odjelu je 2023. godine bilo zaposleno 13 stručnih djelatnika: dvoje u riječkoj radionici, dvoje u dubrovačkoj te devet u zagrebačkoj radionici, a izdvajanjem Službe za odjele izvan Zagreba 3 pripojene su joj riječka i dubrovačka radionica pa sada Odjel za zidno slikarstvo i mozaik u Zagrebu ima devet djelatnika, od kojih je jedna djelatnica na rodiljnom dopustu od siječnja 2023.

Uz izravan rad na kulturnoj baštini, Odjel organizira i provodi dokumentiranje vlastitih aktivnosti (prije, tijekom i nakon radova), a prema potrebi i konzervatorsko-restauratorski nadzor radova drugih izvođača. Svaka radionica Odjela pohranjuje dokumentaciju o izvedenim radovima u organizirane zbirke: zbirku dosjea o radovima, zbirku fotografija (CD i DVD), zbirku nacрта (grafička dokumentacija istraživanja, zatečenog stanja i radova) i zbirku elaborata. Odjel ima i priručnu knjižnicu s potrebnom stručnom literaturom iz djelatnosti Odjela.

Tijekom 2023. godine djelatnici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik u Zagrebu radili su na šest programa koje je financiralo Ministarstvo kulture i medija RH, a jedan program je osim sredstvima Ministarstva kulture i medija financiran i sredstvima vanjskog investitora.

Nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu i crkvi Majke Božje Koruške u Križevcima. U crkvi Majke Božje Žalosne na Novoj vesi u Zagrebu, u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Remetama i crkvi sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom provodio se restauratorski nadzor tijekom konstruktivne sanacije, kad su preventivno zaštićene i zidne slike.

Djelatnici Odjela sudjelovali su i kao članovi tima u još osam programa ostalih odjela Službe za nepokretnu baštinu.

Djelatnost Odjela za zidno slikarstvo i mozaik u 2023. godini može se predstaviti konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnim slikama u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu, crkvi Majke Božje Koruške u Križevcima i crkvi sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom.

Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja, oltarna slika na istočnom zidu svetišta, stanje nakon radova. Snimka: A. Filip, 2023.

Crkva sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu barokna je građevina s iluzionističkim baroknim oslikom Antona Jožefa Lerchingera na zidovima i svodu poligonalnog svetišta. Spojevi zidova raščlanjeni su plitkim polustupovima s jednostavno profiliranim kapitelima. Na zidnim ploham svetišta nalazi se devet pojedinačnih prizora u tri horizontalna niza. Naslikani prizori odnose se na život i smrt sv. Ivana Krstitelja. U središtu svoda naslikan je ovalni medaljon s fragmentarno očuvanim oslikom, a u susvodnicama su prikazi evanđelista s uobičajenim atributima.

Tijekom 2023. godine nastavljeni su složeni konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama na središnjim i donjim zonama zidova svetišta. Radovi su obuhvaćali reintegraciju i rekonstrukciju slikanoga sloja u središnjim i donjim zonama svih zidova svetišta, na bočnim stranicama prozorskih niša i s unutarnje strane trijumfalnog luka te je dovršena nadoknada žbukanih slojeva u donjim zonama. Reintegracija slikanoga sloja izvedena je pigmentima vezanima 2-3 %-tnom otopinom Tylose MH300. Manja oštećenja i pukotine retuširane su

tehnikom *tratteggio*, a velike jednolične plohe najprije su tonirane odgovarajućim tonom slabijega intenziteta, a zatim ujednačene s izvornikom navedenom tehnikom. Nadoknade u žbukanim slojevima kontaktne zone između zidne slike i naknadno nanosene industrijske žbuke u donjim zonama izvedene su u dva sloja. Na opečnu građu nanosen je deblji, grublji sloj, a zatim gornji, fini sloj žbuke vapneno-pješčanog sastava. Nakon višegodišnjih radova uklonjena je skela iz svetišta pa je u nastavku radova u 2024. godini planirana završna faza, reintegracija slikanoga sloja donjih zona zidova svetišta.

Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja, pogled na svod svetišta nakon radova. Snimka: A. Filip, 2023.

Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja, pogled na svetište nakon radova. Snimka: A. Filip, 2023.

Crkva Majke Božje Koruške sagrađena je u nekoliko faza oko zavjetnog pila podignutog 1674. godine. Orijentirana je obrnuto od uobičajenoga smjera: brod je okrenut prema pili i zapadu. Pil se sastoji od pravokutnog stuba na čijem je vrhu skulptura s motivom Majke Božje Žalosne s mrtvim Kristom u krilu, djelo (u to vrijeme vodećega) varaždinskoga kipara Ivana Jakova Altenbacha. Godine 1702. oko zavjetnog kipa podiže se prvotna, manja kapela. Tijekom 18. stoljeća kapeli se postupno dodaje nekoliko dogradnji. Godine 1715. gradi se brod s tri traveja i manja sakristija. Novo, trolisno svetište natkriveno tamburom i kupolom sagrađeno je 1725. godine. Posljednja građevinska promjena dogodila se 1872. godine kad je produžen brod crkve. Ispred istočnog pročelja dograđen je novi travaj s pjevalištem i zvonikom iznad ulaza. Župnom crkvom novoosnovane križevačke Župe Blažene Djevice Marije Žalosne i svetog Marka Križevčanina postaje 2004. godine.

Svodove svetišta, bočnih kapela, tambur i kupolu oslikao je nepoznati autor 1726. godine. U prošlosti su zidne slike više puta obnavljane, ali nije mijenjan njihov likovni program. Ikonografski program zidnih slika obuhvaća scene iz Staroga i Novoga zavjeta. Slike s figuralnim kompozicijama nalaze se u kartušama raspoređenima po tamburu i kupoli svetišta te po svodovima kapela. Prostore između kartuša ispunjava dekorativna ornamentika. Središnji prikaz na kupoli je „Bog Otac s globusom u nebeskoj slavi“, ispod kojega se nalaze prikazi: „Mojsije i brončana zmija“, „Mojsije udara u stijenu“, „David odsijeca glavu Golijatu“ i „Natan kori Davida“. U tamburu su prikazi: „Anđeo tješi Krista u Getsemanskom vrtu“, „Bičevanje Krista“, „Krunjenje trnovom krunom“, „Izrugivanje Krista“, „Isus pada pod križem“, „Krista pribijaju na križ“, „Golgota“ i „Polaganje u grob“. Svodovi kapela ukrašeni su prikazima „Uskrsnuće“, „Uzašašće“ i „Krunjenje Djevice Marije“.

U sklopu redovitoga programa Hrvatskog restauratorskog zavoda u 2021. i 2022. godini provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja zidnog oslika u svetištu crkve. Istražene su oslikane površine u konhi apsida bočnih kapela i zone pandantiva, tambura i kupole nad svetištem. Dovršena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i preventivno je zaštićen oslik unutar kupole svetišta.

Križevci, crkva Majke Božje Koruške, konha sjeverne apsida svetišta, privremena zaštita oslika prije statičke sanacije, stanje nakon radova. Snimka: B. Braun, 2023.

Početakom 2023. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi preventivne zaštite ugroženih dijelova zidnog oslika u svetištu crkve, i to na području tambura, na zonama pandantiva, pojasnicama iznad apsida, trijumfalnom luku sa strane svetišta i na svodovima apsida svetišta. Izvedeno je podljepljivanje i obrublivanje ugroženih dijelova oslika i žbuka, facing na većim ugroženim površinama oslika te zapunjavanje pukotina i injektiranje žbukanih slojeva. Ti radovi (koje financira vanjski investitor) prethodili su građevinskim radovima konstrukcijske obnove crkve. Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u 2023. godini nastavljeni su u sklopu redovitoga programa, a obuhvatili su zonu kupole svetišta do visine drugog vijenca (iznad tambura). Očišćen je i dočišćen oslik na cijeloj površini kupole te konsolidiran slikani sloj na velikim područjima kupole. Žbukani slojevi konsolidirani su injektiranjem. Nadoknađeni su nedostajući dijelovi žbukanih slojeva kupole upotrebom vapneno-pješčane žbuke i završnoga sloja pripremljenog od gašenog vapna i kamenog brašna. Oslik kupole pripremljen je za fazu nadoknade slikanog sloja, a provedene su i probe nadoknade slikanog sloja. Zatečeno stanje i radovi dokumentirani su fotografski i grafički te su provedene i laboratorijske analize sastava slikanog sloja u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a.

Iako se u pisanim izvorima spominje još od srednjeg vijeka, crkva sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom današnje tlocrtno gabarite poprima potkraj 18. stoljeća, kad dobiva oblik jednobrodne kasnobarokne građevine svodene češkim svodovima s nešto užim svetištem zaključenim plitkom polukružnom apsidom. Objekt je tada pripojen starijem, samostojećem zvoniku. Glavno pročelje s neorenesansnim obilježjima historicistički se oblikuje potkraj 19. st., kad se nanovo gradi i zidana sakristija s južne strane svetišta. Kako je crkva kroz povijest stradavala u nekoliko potresa, svaki od njih bio je povod za građevinsku sanaciju popraćenu obnovom oslikanih zidnih površina i nabavom novog inventara. Građevinske intervencije izvođene su u svrhu ojačanja konstrukcije, a faze zidnog oslika odnose se na popravke prethodno zatečenoga slikanog sloja ponavljanjem kompozicije uz manje preinake ili se pak odnose na obnovu novim sadržajem. Nakon potresa u ožujku i prosincu 2020. crkva je pretrpjela ozbiljna oštećenja konstrukcije, poglavito u dijelu zapadnog pročelja, zvonika, pjevališta i trijumfalnog luka. Recentnim restauratorskim istraživanjima u unutrašnjosti crkve (slikarsko-konzervatorska radionica Vuksan, 2018. – 2020.) utvrđeno je više slojeva zidnih oslika i naliča, od kojih se najstariji pripisuje kasnobaroknom slikaru iz Zagreba Antonu Archeru (? – 1807.), suradniku i sljedbeniku Antona Lerchingerera. Dobro očuvan oslik prema svojoj je likovnoj vrijednosti i ikonografskom programu izuzetan primjer srednjoeuropskoga kasnobaroknog iluzionističkog slikarstva na razmeđu rokokoa i klasicizma. Istraživanje stanja i opsega, kao i prijedlog prezentacije spomenutoga zidnog oslika bili su predmet konzervatorsko-restauratorskih istraživanja Hrvatskog restauratorskog zavoda u sklopu programa za 2022. godinu.

Konzervatorsko-restauratorski radovi u 2023. godini odnosili su se na zahvate konstrukcijske obnove objekta i uključili su sondažno ispitivanje pukotina na unaprijed određenim pozicijama u unutrašnjosti koje je izvođač predvidio za sanaciju. Istraživanje je obuhvatilo mnoga oštećenja, poglavito na pjevalištu, trijumfalnom luku, prozorskim osima zidova, kaloti apsida i na svodovima crkve. Mehaničkim uklanjanjem naknadnih naliča i slikanih slojeva dodatno je provjerena lokalna prisutnost kasnobaroknoga slikanog sloja i njegova sadržaja te su se ciljano izvele manje građevinske sonde kojima se utvrdio stupanj oštećenja nosioca. Zbog razine oštećenja konstrukcije, a za potrebe građevinskih zahvata prema projektu, izvođač je neizbježno trebao ukloniti određeni dio izvorne žbuke s oslikom do nosioca. Djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda izveli su otvaranje veće površine izvornog oslika oko spornih oštećenja i precizno odredili i sadržaju prilagodili granice njegova uklanjanja u dogovoru s nadležnim konzervatorima. Uklonjeni sadržaj detaljno je dokumentiran, a zadržani izvorni oslik primjereno zaštićen i konsolidiran prije sanacije. Iznad prozora na zapadnom zidu pjevališta otkrivena je prisutnost izvorno naslikanog monokromnog medaljona s figuralnom scenom. U nedostatku raspoloživih alternativnih tehničkih rješenja sanacije prozorskog nadvoja koji bi podrazumijevali očuvanje zatečenog oslika in situ, suglasnošću nadležnih konzervatora odlučeno je da se fragmenti spomenutog prikaza sačuvaju metodom transfera.

Nakon završene protupotresne obnove crkve, s lijeve i desne strane spomenutoga privremeno uklonjenog izvornog oslika u luneti zapadnog zida pjevališta, započeto je mehaničko uklanjanje naknadnih slojeva preslika i

naliča s izvornog sloja i konsolidacija žbuknog sloja izvornika do razine kapitela bočnih pilastara. Otkriveni dio kompozicije originala s prikazom dvaju naslikanih ovalnih grisaille medaljona precrtan je na prozirnu foliju u mjerilu 1 : 1. Sadržaj zidnog oslika i fotografski je dokumentiran. Detaljna dokumentacija ostatka prikaza in situ nužna je priprema za buduću reintegraciju njegovih nedostajućih dijelova, odnosno fragmenata središnjega naslikanog medaljona koji su u sanaciji uklonjeni i sačuvani transferom.

Jastrebarsko, crkva sv. Nikole biskupa, pogled iz lađe prema svetištu nakon građevinske sanacije. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Odjel za štuko

Na Odjelu za štuko do lipnja 2023. godine bilo je zaposleno devet, a do kraja godine deset djelatnika koji obavljaju specijalizirane konzervatorsko-restauratorske radove na štukaturi u interijerima i na pročeljima sakralnih i profanih građevina (troje viših konzervatora-restauratora, dvoje konzervatora-restauratora, jedan suradnik konzervatora-restauratora, jedan viši restaurator tehničar i troje restauratora tehničara). Prema potrebi, u opsežnijim radovima sudjeluju i vanjski suradnici s višegodišnjim iskustvom u konzervatorsko-restauratorskoj praksi.

Djelatnost Odjela obuhvaća sve faze i vrste radova na dekorativnim elementima izvedenima u tehnici štuka, koji uključuju dokumentiranje, konzervatorsko-restauratorska istraživanja i utvrđivanje vrsta, uzroka i opsega oštećenja, izradu prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova s tehnološkom, terminskom i financijskom razradom te, na temelju toga, i provedbu planiranih radova. Specifične su skupine operacija u sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na štukaturi, ovisno o vrsti oštećenja, sljedeće: uklanjanje naknadnih slojeva naliča i žbuka s izvornoga sloja, ekstrakcija i neutralizacija štetnih soli, učvršćivanje i injektiranje odvojenih i labilnih dijelova žbuke sa štukaturom, zatvaranje pukotina i mehaničkih površinskih oštećenja, rekonstrukcija i modeliranje nedostajućih detalja štukature (ornamentike, figuralnih motiva, profilacija) primjenom tradicionalne tehnologije i materijala te integracija i retuš završne likovne obrade štukature, obično oslika i pozlate.

Tijekom 2023. godine djelatnici Odjela radili su na pet programa koje financira Ministarstvo kulture i medija RH te su kao članovi stručnih timova sudjelovali u programima drugih odjela Službe za nepokretnu i Službe za pokretnu baštinu. Jedan od programa odnosi se na konzervatorsko-restauratorske radove na crkvi sv. Katarine u Zagrebu, kulturnom dobru teško stradalom u potresima u Zagrebu 2020. godine. S obzirom na to da je zbog stupnja oštećenosti konstrukcije svoda nužna razgradnja nekih njegovih dijelova, provedeno je strapiranje dijelova dekorativnih elemenata u štuku. Strapirani su dijelovi obilježeni i pohranjeni kako bi se, nakon završetka građevinskih radova, mogli ponovno montirati na izvorne položaje. Također su provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja štukodekoracije u crkvi Blažene Djevice Marije od Zdravlja u Rovinju te u župnoj crkvi sv. Antuna opata u Velom Lošinju, u kojoj je štukodekoraciju izveo Clemente Somazzi 1782. godine. Suradnja sa Službom za pokretnu baštinu ostvarena je u provedbi konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturama od sadre za retrospektivnu izložbu Ivana Meštrovića u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu.

U sklopu rada Odjela 2023. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na štukaturi svoda i zidova nekadašnje knjižnice bivšega pavlinskog samostana i župne crkve Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije u Lepoglavi. Tijekom radova na štukaturi nastavilo se i s preventivnim konzerviranjem zidnih slika.

Knjižnica bivšega pavlinskog samostana u Lepoglavi, smještena nad predvorjem crkve Bezgrešnoga začeca Blažene Djevice Marije, kvadratična je prostorija sagrađena početkom 18. stoljeća, kad se crkva produžavala prema zapadu. Neposredno nakon izgradnje prostorije, izvedeno je njezino ukrašavanje, prema zacrtanom programu, kvalitetnim zidnim slikama i bogatom štukodekoracijom koje su prekrivale sve površine svoda i zidova, izuzev onih uz koje su bile prislonjene police s knjigama. Pavlinska je knjižnica u Lepoglavi, u svojem izvornom oblikovanju, bila jedinstven primjer baroknoga Gesamtkunstwerka unutar nacionalne umjetničke produkcije. Izvedba štukature iznad završnoga vijenca, odnosno na svodu i u lunetama, počela je nakon izgradnje knjižnice, tijekom 1711. godine, a završena je do rujna 1713. godine, kad počinje oslikavanje medaljona, koje se pripisuje pavlinskom slikaru Franji Bobiću. Raskošni ukrasi na svodu, iznad istaknutoga profiliranog vijenca, prema načinu izvedbe, kao i stilski i oblikovno, razlikuju se od štukodekoracije na zidovima prostorije. Štukatura na zidovima vrlo je slična štukaturi u kapeli Patačić lepoglavske samostanske crkve, odnosno djelima štukatera Antona Josepha Quadrija, a izvedena je nešto kasnije od štukature na svodu. Poznato je da je štukodekoracija kapele Patačić izvedena oko 1718. godine te se otprilike u to vrijeme može datirati i ukrašavanje zidova knjižnice. Knjižnica prestaje postojati ukinućem pavlinskoga reda 1786. godine, nakon čega počinje postupna degradacija toga prostora. Nije poznat izgled drvenih polica koje su prekrivale površine zidova; većina zidnih slika je oštećena do te mjere da su teško čitljive, a štukatura je najteža oštećenja pretrpjela od snažne eksplozije u neposrednoj blizini crkve tijekom

Drugoga svjetskog rata. Eksplozija je uzrokovala otpadanje velikih površina žbuke i štukodekoracija, poglavito na zapadnoj luneti, te brojne velike pukotine po svim površinama zidova i svoda. Vijenac i dekorativni elementi u nišama i oko niša prozora i vrata prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova bili su prekriveni debelim naknadnim slojevima žbuka i naliča koje je trebalo ukloniti, pazeći da se ne ošteti izvorni sloj koji je na nekim dijelovima bio gotovo nečitak zbog gubitka plasticiteta uzrokovanoga višekratnim ličenjem. Konzervatorsko-restauratorski radovi u knjižnici počeli su 2020. godine istraživanjima štukature i zidnih slika kako bi se ustanovio njihov izvorni izgled te razlozi i stupanj oštećenja. Uslijedilo je dugotrajno pažljivo uklanjanje naknadnih slojeva žbuka i naliča sa završnoga vijenca te štukature na zidovima i u prozorskim nišama. Naknadni su slojevi uklanjani mehaničkim putem, skalpelima i finim dljetima, a istovremeno je bilo nužno provoditi podljepljivanje i injektiranje kako bi se spriječilo opadanje sloja žbukanaoga nosioca koji se odvojio od podloge. Nakon završetka čišćenja naknadnih slojeva, počelo se sa zatvaranjem pukotina, mikropukotina i mehaničkih oštećenja te s kiparskom rekonstrukcijom nedostajućih dijelova dekoracije u štukomasi. Na svodu su također zatvorene brojne veće i manje pukotine te je izvedena rekonstrukcija nedostajućih dijelova profilacija i odlomljenih dijelova dekorativnih elemenata. Kiparska rekonstrukcija štukature na zapadnoj luneti, kojoj je prije početka radova nedostajala otprilike trećina ukupne površine, izvedena je na temelju fotografija Ljudevita Griesbacha iz 1938. godine koje se čuvaju u Schneiderovu fotografskom arhivu Strossmayerove galerije starih majstora. Tijekom radova 2023. godine obnovljena je prozorska stolarija, u sklopu čega su obnovljeni i okovi te su promijenjena stakla, na koja je potom montirana folija za zaštitu od UV zračenja, s obzirom na to da je planirano da u knjižnici bude smještena sakralna zbirka koja uključuje misna ruha i knjižnu građu, dakle muzejsku građu izrazito osjetljivu na utjecaj UV zračenja.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – bivša knjižnica. Zapadna luneta prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: J. Kliska, 2018.

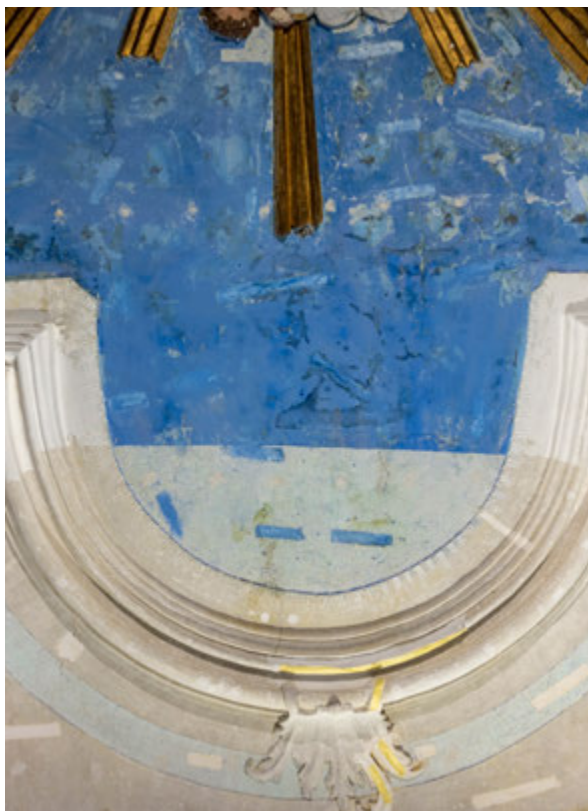

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – bivša knjižnica. Zapadna luneta nakon završetka kiparske rekonstrukcije štukodekoracija. Snimka: K. Gavrilica, 2022.

Župna crkva sv. Bartola (sv. Bartolomeja apostola) u Roču zaštićeno je kulturno dobro u sklopu kulturno-povijesne cjeline naselja Roč. Smještena je na najvišem platou unutar zidina Roča, a s bratovštinskom crkvom sv. Antuna opata čini jedinstven sklop. Zidovi i strop glavnoga broda ukrašeni su 1785. godine raskošnom štukodekoracijom. Iznad lučnih otvora prema bočnim brodovima je horizontalni vijenac nad kojim su površine zidova podijeljene na polja, međusobno odvojena visokim, uskim pilastrima izvedenim u štuku, koji se pružaju do bogato profiliranoga, u prostor istaknutog završnog zidnog vijenca. U središnjim je poljima svakoga od bočnih zidova broda velika slika na platnu (prikazi sv. Franje Ksaverskog i sv. Antuna Padovanskog) s bogato urešenim štukookvirom, a u ostalim su poljima (po dva na svakom zidu) kartuše s naslikanim monogramima, također uokvirene raskošnom štukodekoracijom. Ploha stropa uokvirena je profiliranim stropnim vijencem u čijem je središnjem dijelu medaljon s konkavno-konveksnim profiliranim okvirom koji na sredini ima plastično istaknutu golubicu, oko koje su pozlaćene sunčane zrake s anđeoskim glavicama koje vire iz oblaka. U četiri kuta stropa su kružni medaljoni s reljefnim prikazima evanđelista.

U posljednjoj je četvrtini 20. stoljeća izvedeno novo pokrivanje krovišta nad crkvom, ali je prodor oborinske vode tijekom radova prouzročio velika oštećenja štukodekoracije na stropu lađe. Veliki su dijelovi žbuke sa štukaturom otpali sa stropa, dok su očuvani dijelovi učvršćeni letvicama da bi se zaustavilo daljnje propadanje. Sve su površine stropa i svih zidova višestruko prelićene, zbog čega se izgubio izvorni plasticitet i kolorit štukature i podloge. Primjetne su i naknadne rekonstrukcije štukatura i podloge stropa, ali neadekvatnim materijalom pa su lošije kvalitete izrade. Istraživačkim radovima provedenima 2021. godine zaključeno je da je izvorni izgled štukodekoracije izmijenjen koloristički; izvorno je bio pretežito u tonovima sive s naglascima svjetloružičaste, svjetlozelene i svjetloplave boje.

Tijekom 2023. godine uklonjeni su naknadni naliči s cijele površine stropa do razine izvornoga sloja s kraja 18. stoljeća. U uklanjanju naknadnih naliča ustanovljena su brojna prethodna oštećenja štukatura i podloge i to da su otkriveni dijelovi naknadno izvedeni neadekvatnim materijalima, nevjeste izrade. Upravo su zato uklonjene sve naknadne rekonstrukcije koje su vidno lošije kvalitete izvedbe u usporedbi s izvornikom i izvedene su neadekvatnim materijalom.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Detalj središnjega medaljona i stropa prije uklanjanja naknadnih naliča. Snimka: Lj. Gamulin, 2022.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Detalj središnjega medaljona i stropa nakon uklanjanja naknadnih naliča i neadekvatnih rekonstrukcija. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

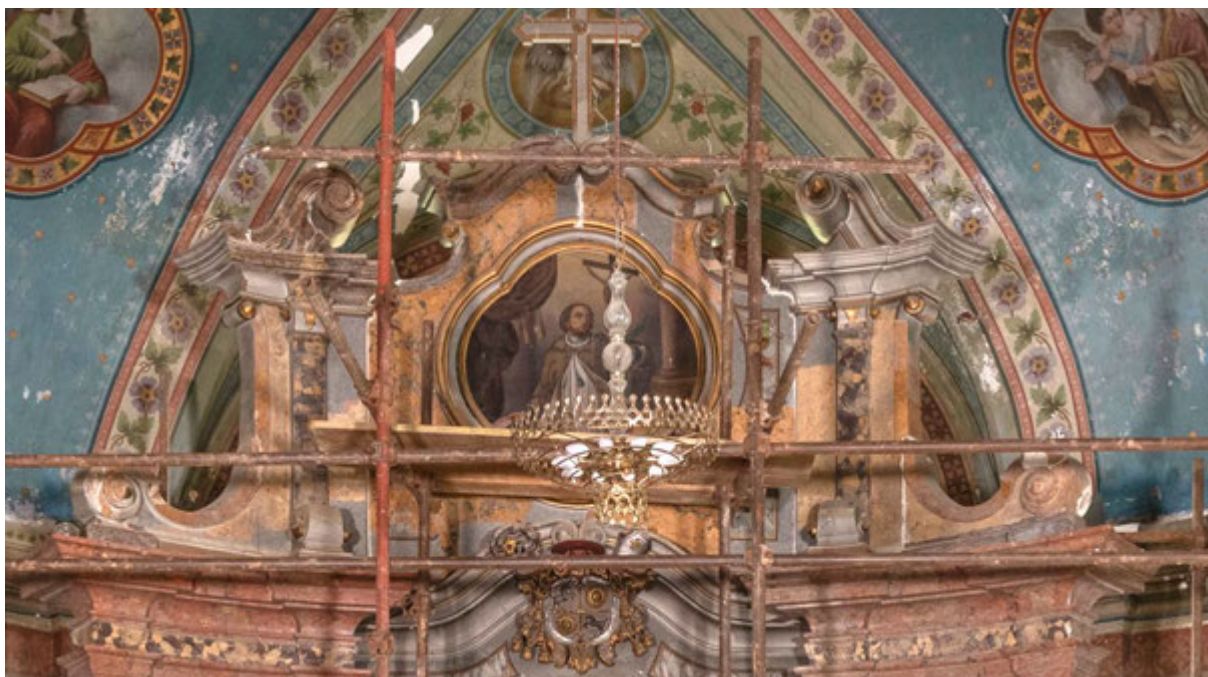
Roč, župna crkva sv. Bartola. Detalj sunčanih zraka i anđeoskih glavica prije uklanjanja naknadnih naliča. Snimka: Lj. Gamulin, 2022.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Detalj sunčanih zraka i anđeoskih glavica nakon uklanjanja naknadnih naliča. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

Crkva sv. Ilije proroka u Lipniku jednobrodna je građevina, pravokutnog tlocrta broda s užim svetištem. Gradnja današnje crkve na mjestu starije počela je 1753. zidanjem novoga svetišta koje je (zajedno sa sakristijom) dovršeno do 1755. godine. Sačuvana su tri štukomramorna oltara iz druge polovine 18. stoljeća: bočno oltar sv. Izidora i oltar Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana te glavni oltar sv. Ilije u svetištu. Znatne promjene na crkvi dogodile su se između 1902. i 1915. godine, kad je preuređen cjelokupni interijer crkve. Od izvorno pet oltara, uklonjena su dva bočna, a za ostale su naručeni novi kipovi. Istraživanjima provedenima 2013. godine utvrđeno je da je arhitektura triju oltara izvorno barokna te da su u cijelosti bili izrađeni tehnikom štukomramora. To ih čini iznimno vrijednim primjerima koji pripadaju skupini od desetak (dosad poznatih) takvih očuvanih oltara u sjevernoj Hrvatskoj. Njihov današnji izgled rezultat je obnove s početka 20. stoljeća, tijekom koje su uklonjene barokne skulpture i postavljene neostilske. Sve površine oltara preslikane su s više slojeva naknadnih naliča, čiji broj varira na pojedinim dijelovima.

Prethodno su završeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnim oltarima te su 2022. godine počeli radovi na glavnom oltaru, i to čišćenjem površina arhitekture oltara, odnosno uklanjanjem naknadnih slojeva, što se provodilo i 2023. godine, mehaničkim putem (skalpelima i kistovima), termičkim (sušilom na vrući zrak) te kemijskim putem (nanošenjem sredstva za skidanje uljanih naliča). Uklanjanje naknadnih slojeva izvodi se pažljivo, da se ne bi oštetila izvorna površina štukomramora. Mjestimično je izvedeno interventno podljepljivanje labilnih dijelova štukomramora koji su se u postupku čišćenja počeli odvajati od podloge. Također je počela kiparska rekonstrukcija oštećenih dijelova profilacija te su uklonjeni prethodni neadekvatni restauratorski zahvati. Provedeno je i djelomično injektiranje pukotina nastalih kao posljedica potresa, kako bi se spriječilo osipanje i opadanje završnoga sloja. Izvedeni su i radovi na drvenim kipovima anđela s atike oltara. Tijekom 2023. godine na crkvi su provedeni opsežni građevinski radovi statičke sanacije, no tijekom radova oštećeni su prije restaurirani bočni oltari Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana i sv. Izidora. U sklopu radova 2023. godine nastala oštećenja su sanirana.

Lipnik, župna crkva sv. Ilije proroka – glavni oltar sv. Ilije proroka. Atika oltara tijekom čišćenja slojeva naknadnih naliča. Snimka: I. Marinković, 2023.

Župna crkva sv. Nikole u Pazinu smještena je u sjevernom dijelu gradske jezgre, a prvi put se spominje 1266. godine. Prostrano poligonalno svetište nadsvođeno zvjezdasto-rebrastim svodom sagrađeno je 1441. godine kao prvo takve vrste u Istri; oslikano je vrijednim ciklusom kasnosrednjovjekovnih fresaka. Dogradnja bočnih kapela na prije jednobrodnu crkvu počela je 1659. godine, ali su kapele u velikoj baroknoj obnovi šezdesetih godina 18. stoljeća objedinjene u bočne brodove i opremljene novim oltarima. Tim je zahvatom crkva postala trobrodna građevina. Četiri od šest oltara u bočnim brodovima izvedena su u tehnici štuka (sv. Josipa, sv. Antuna Padovanskog /sv. Liberata/, sv. Margarite /Rite/ iz Kortone i Sv. Križa) u baroknoj obnovi interijera u trećoj četvrtini 18. stoljeća. Arhitektonsko oblikovanje oltara, prislonjenih uz vanjske zidove bočnih brodova, ponavlja osnovnu koncepciju vidljivu i na dva kamena oltara unutar bočnih brodova, središnje lučno zaključene oltarne pale (izuzev na oltaru Sv. Križa koja u središnjem dijelu retabla ima segmentno zaključenu nišu s drvenim raspelom) flankiraju dijagonalno u prostor istaknuti kompozitni stupovi iza kojih je po jedan pilastar i jedan polustup. Uza stupove, na istaknutim podnožjima, smještena je sa svake strane po jedna svetačka figura u punoj plastici. Menze i atike ukrašene su reljefima, bogato raščlanjenom arhitektonskom plastikom, volutama, lisnatim motivima i kerubinskim glavicama. Oltari su oslikani tako da imitiraju različite vrste mramora.

Istraživanjima je utvrđeno da su višekratno prelićeni te da su na pojedinim mjestima plohe prevučene slojem gipsa, čime je izgubljen izvorni plasticitet i kolorit arhitektonike oltara, kao i štukatura. Oltari izvedeni u štuku bili su prije početka cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova u izrazito lošem stanju zbog oštećenja zidanih konstrukcija koje su uzrokovale horizontalne pukotine u zonama retabla, odnosno dilatacija zidanih nosioca te završnoga sloja štuka. Bila su uočljiva i brojna manja mehanička oštećenja istaknutih dijelova dekoracija.

Početkom godine provedeni su preventivni konzervatorsko-restauratorski radovi na drvenom raspelu s rezbarenom i polikromiranom skulpturom Krista s oltara Sv. Križa, nakon čega je raspelo vraćeno u Pazin i montirano u središnju nišu retabla. Time je završena cjelovita obnova toga oltara koja je počela 2019. godine.

Radovi na susjednom oltaru, oltaru sv. Antuna Padovanskog počeli su djelomičnim čišćenjem slojeva naknadnih žbuka i naliča. U cijelosti su od slojeva naknadnih žbuka i preslika očišćene donja i gornja zona oltara uz pažljivo uvažavanje izvornoga sloja. Čišćenje je bilo mehaničko, termičko i kemijsko. Središnja zona oltara sa stupovima i nišom, ispred koje je oltarna pala, u vrlo lošem stanju. Vidljiva su velika oštećenja, pukotine po cijeloj širini retabla te pomak od nekoliko centimetara na svim stupovima. Zbog narušene statike, u dogovoru s arhitektima članovima tima te predstavnicima nadležnoga Konzervatorskog odjela, odlučeno da se angažira statičar koji će iduće godine izraditi projekt konstruktivne sanacije oltara.

Dvije skulpture izvedene u tehnici štuka prevezene su u zagrebačku radionicu, gdje se čiste od naknadnih preslika.

Pazin, župna crkva sv. Nikole. Drveno polikromirano raspelo s oltara Sv. Križa prije konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: J. Škudar, 2022.

Pazin, župna crkva sv. Nikole. Menza oltara sv. Antuna Padovanskog prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova i nakon uklanjanja naknadnih slojeva naliča i žbuka. Snimke: Z. Orčić, 2023.

Sklop Banskih dvora na zagrebačkom Gornjem gradu čini pravokutni gradski blok omeđen Trgom sv. Marka i s četiriju strana ulicama Brezovačkog, Freudenreichovom i Matoševom. Čine ga dvije barokne palače iz 18. stoljeća, koje su tek u 19. stoljeću spojene u funkcionalnu cjelinu. Južnu palaču sagradio je nakon 1766. grof Petar Troilo Sermage, na mjestu dotadašnje kuće Zrinski, uspostavivši reprezentativnu baroknu palaču. Sjevernu je otprilike istovremeno podigao podban Ivan Rauch. Južna je dograđivana od 1808. do 1811. za bana Ignjata Gyulaya, kad je poprimila današnji izgled. Spajanjem sjeverne i južne palače, u vrijeme banovanja Franje Vlačića (1832. – 1836.), sklop je dvostruko povećan te je od tada u jedinstvenoj funkciji sjedišta banske vlasti. U vrijeme bana Ivana Mažuranića izvedena je veća obnova sjevernoga dijela sklopa za Vladine urede te južnog za banski stan (od 1875. do 1882. godine). Sklop je adaptiran u više navrata tijekom 20. stoljeća, osobito četrdesetih godina prema projektu Marijana Haberlea, te od 1994. do 1996. nakon raketiranja u Domovinskom ratu.

Tijekom 2023. godine izvedeni su radovi na stropu i zidovima glavnoga stubišta i hodnika kata. Sanirana je šteta od potresa i zatvorene su sonde koje su bile otvorene u svrhu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja građevine. Kao posljedica potresa u Zagrebu i u Petrinji 2020. godine, dvorišni aneks u kojem je stubište, a za koji je istraživanjima utvrđeno da je naknadno dograđen na stariju zgradu, odvojio se na mjestu spoja s izvornom građevinom. Nastale su velike pukotine u gornjem dijelu zidova i na stropu stubišta koje su oštetile dekorativne profilacije (tijela i kapitele pilastara, završni zidni vijenac, profilacije koje omeđuju središnje stropno polje i dr.). Također su nastala manja oštećenja u hodniku kata. Izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi u stubištu uključili su zatvaranje većih i manjih pukotina žbukom, kiparsku rekonstrukciju oštećenih i nedostajućih dijelova vučenih profilacija na stropu i u gornjim dijelovima zidova te zatvaranje istraživačkih sonda, pripremu podloga za polaganje naliča te ličenje prostora stubišta i hodnika. Kiparska rekonstrukcija profilacija izvodila se smjesom gipsa i polimernih aditiva. U hodniku su pukotine zatvorene postavljanjem armaturne mreže; uslijedila je priprema podloge gletanjem te nanošenje novoga sloja naliča. Također je uklonjena gipsano-kartonska ploča i potkonstrukcija spuštenoga stropa koja je zatvarala središnje polje stropa stubišta, s obzirom na to da je ustanovljeno da je ploča zaklonila dio obodnih vučenih profilacija i izvornu plohu stropa.

Zagreb, Banski dvori – glavno stubište. Pukotina u gornjem dijelu istočnoga zida stubišta nakon potresa, prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: I. Marinković, 2021.

Zagreb, Banski dvori – glavno stubište. Istočni zid stubišta nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: I. Marinković, 2023.

Odjel za kamenu plastiku

Na Odjelu za kamenu plastiku Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu zaposleno je šest stručnih djelatnika na neodređeno vrijeme. Odjel svake godine na području cijele države provodi najzahtjevnije konzervatorsko-restauratorske zahvate na kulturnim dobrima. Provode se konzervatorsko-restauratorska istraživanja, odnosno analize zatečenog stanja i oštećenja kamene plastike, izrađuju se elaborati i troškovnici, daju se stručna mišljenja i smjernice za izvođenje radova i drugo. U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova (u radionici Odjela, ali i na terenu) primjenjuju se brojne metode i tehnike: od čišćenja kamena (vodom pod kontroliranim tlakom, vodenom parom, mehaničkim čišćenjem, čišćenjem kemijskim sredstvima, mikropjeskarenjem, čišćenjem laserom i dr.), ekstrakcije ili stabilizacije štetnih vodotopljivih soli u kamenu, konsolidacije kamena kemijskim sredstvima, klesanja i ugradnje kamenih elemenata, domodeliranja nedostajućih formi, izrade kalupa (negativa) i odljeva faksimila u umjetnom kamenu do izrade kiparskih rekonstrukcija, završnoga kiparskog retuša, tonskoga ujednačavanja i drugoga.

Tijekom 2023. godine izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi, financirani sredstvima Ministarstva kulture i medija RH, na različitim elementima kamene plastike u osam programa: otok Krk, otok Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina – kamena plastika – oltar sv. Franje Asiškog; Rijeka, Tarsatika, Rimski luk; Osijek, Trg Presvetog Trojstva, Kužni pil; otok Pag, Novalja, župna crkva sv. Katarine djevice i mučenice, kameni oltari; Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije – kamena plastika – oltar Gospe Karmelske; Topusko, ostaci cistercijske opatije; Zagreb, Dolac 2, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije – kamena plastika i Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – kamena plastika – oltar Majke Božje Remetske. Također su 2023. godine izvedeni radovi na više objekata u suradnji s drugim odjelima ili službama Zavoda. Usporedno s navedenim radovima, Odjel za kamenu plastiku radio je i na programima koje su financirali vanjski investitori.

Od zahtjevnijih konzervatorsko-restauratorskih radova izvedenih 2023. godine treba spomenuti radove na oltaru Gospe Karmelske u župnoj crkvi sv. Jurja i sv. Eufemije u Rovinju i oltaru Gospe Lurdske u župnoj crkvi sv. Katarine djevice i mučenice u Novalji, završene konzervatorsko-restauratorske radove na bočnom oltaru sv. Franje Asiškog u franjevačkoj crkvi Navještenja na otočiću Košljunu kod Punta na otoku Krku te dovršene konzervatorsko-restauratorske radove na Kužnom pilu na Trgu Presvetog Trojstva u Osijeku.

Izgradnja barokne crkve sv. Jurja i sv. Eufemije u Rovinju počela je 1725. godine prema projektu mletačkoga arhitekta Giovannija Dozzija. Podignuta je na mjestu stare župne crkve sv. Jurja okružene grobljem, a zbog potrebe za prostorom tada su srušene i tri crkvice posvećene sv. Mihovilu, sv. Ursuli i sv. Roku. Trobrodna unutrašnjost crkve osvijetljena je prozorima u kapelama smještenima uz bočne brodove. Traveji glavnoga broda svođeni su naizmjenice bačvastim svodom i češkom kapom, dok su oni bočnih lađa svođeni križnim i stiješnjanim kupolastim svodovima na pandantivima. Takva izmjena svodnih oblika karakteristika je venecijanske bizantsko-romaničke crkvene gradnje. Na opremi crkve radio je niz glasovitih venecijanskih oltarista, od kojih su najvažniji Girolamo Laureato te Alvise Tagliapietra sa sinovima Ambrogio, Carlom i Giuseppeom. Dio skulptorskoga opusa Alvisea Tagliapietre, izvedenoga potkraj četvrtog i tijekom petog desetljeća 18. stoljeća, nalazi se na oltaru Gospe Karmelske (skulptura Gospe Karmelske) i oltaru sv. Mihovila (stipes s prikazom sv. Mihovila).

Tijekom 2023. godine izvedeni su u radionici HRZ-a na dijelovima kamene plastike konzervatorsko-restauratorski radovi mehaničkog čišćenja, čišćenja vodom i vodenom parom pod reguliranim tlakom (miniwashem i steamerom), čišćenja kemijskim sredstvima, injektiranja pukotina, podljepljivanja i spajanja dijelova u cjelinu dvokomponentnim ljepljivom za kamen i trnovima od nehrđajućega metala (inoksa), kao i radovi izrade rekonstrukcija nedostajućih dijelova u masi umjetnoga kamena, završni kiparski i slikarski retuš itd. Nakon završetka navedenih konzervatorsko-restauratorskih radova u radionici, dijelovi kamene plastike pažljivo su imobilizirani, zapakirani i prevezeni na radilište.

Izvođenje specijaliziranih građevinskih radova sanacije oltara Gospe Karmelske u crkvi sv. Jurja i sv. Eufemije u Rovinju također je 2023. godine nastavljeno prema prije izrađenoj projektnoj dokumentaciji, tj. Statičkom elaboratu sanacije, br. projekta 748/19, I. Varijanta - potpuna sanacija i stabilizacija. Stoga je prije njihova početka ugovorena (s tvrtkom Wal-inženjering d.o.o. iz Labina) usluga stručnog nadzora. Nakon toga su u suradnji s tvrtkom Kapitel d.o.o. iz Žminja počeli radovi dopune i prilagodbe radne skele, a potom je i izvedena ponovna montaža svih skulpturalnih, arhitektonskih i dekorativnih kamenih elemenata retabla i atike oltara na njihova izvorna mjesta. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvođeni in situ 2023. godine obuhvatili su kamenu plastiku stipesa i retabla oltara Gospe Karmelske, a obavljeno je: čišćenje kamene plastike vodenom parom pod reguliranim tlakom, mehaničko čišćenje, čišćenje kemijskim sredstvima, konsolidacija kemijskim sredstvom, injektiranje pukotina, sljepljivanje napuklih dijelova, učvršćivanje i spajanje u cjelinu, izrada rekonstrukcija i domodeliranje nedostajućih formi i tonsko ujednačavanje domodeliranih dijelova te zaštita kamena kemijskim sredstvom renomiranih proizvođača.

Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije – oltar Gospe Karmelske. Stanje tijekom radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

Župna crkva sv. Katarine djevice i mučenice nalazi se u središtu Novalje. Kasnobarokni crkveni inventar čine mramorni glavni oltar sv. Katarine, sjeverni bočni oltar Srca Isusova i južni Gospe Lurdske, rad majstora Pavla Bilinića (1860. – 1954.). Prema povijesnim izvorima, crkva se prvi put spominje 1455. godine. Znatnije je preoblikovana 1776. godine. Ta crkva je zbog oštećenja od udara groma potkraj 19. stoljeća srušena, a na njezinu mjestu je 1906. godine, prema projektu Ćirila Metoda Ivekovića, sagrađena današnja crkva. Primjer je neostilskih crkava karakterističnih za područje Hrvatskoga primorja, s monumentalnom arhitektonskom koncepcijom, kojom se ističe unutar urbanističkoga rastera Novalje.

U prvoj fazi konzervatorsko-restauratorskih radova provedeno je čišćenje kamene plastike bočnoga oltara Gospe Lurdske vodenom parom pod reguliranim tlakom, kao i čišćenje kemijskim sredstvima. Čišćenje vodenom parom izvodilo se specijaliziranim strojem steamerom, a od kemijskih sredstava korištena je Morova pasta (AB-57) i sredstva renomiranih proizvođača Proclen04 i Rust oleum. Nakon toga se nastavilo s konzervatorsko-restauratorskim radovima mehaničkoga čišćenja cjelokupne površine kamene plastike oltara Gospe Lurdske ručnim alatom (skalpelima, dlijetima, kistovima, puhalicama itd.), kao i svih sljubnica između kamenih elemenata. Uslijedili su konzervatorsko-restauratorski radovi injektiranja pukotina na kamenim dijelovima oltara smjesom na bazi epoksidnih smola, kamene prašine i dvokomponentnog ljepljiva za kamen te radovi preslagivanja ili spajanja

odvojenih dijelova kamene plastike oltara u cjelinu i prema potrebi ugradnje novih spojnika od inoksa. Nakon toga su sva manja oštećenja na kamenoj plastici oltara Gospe Lurdske sanirana tako da je na mjestima na kojima su uočena oštećenja postavljena armatura od nehrđajućeg metala te su izrađene rekonstrukcije (domodeliranjem) nedostajućih formi kamene plastike u masi umjetnoga kamena. Te rekonstrukcije dodatno su obrađene ručnim klesarskim alatom, kako bi se teksturom izjednačile s originalom; također su tonski ujednačene slikarskim alatom i pigmentima u odgovarajućem otapalu.

Novalja, župna crkva sv. Katarine djevice i mučenice. Oltar Gospe Lurdske prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: P. Gamulin, 2021.

Novalja, župna crkva sv. Katarine djevice i mučenice. Oltar Gospe Lurdske nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Osječki pil Presvetog Trojstva povezuje se s običajem postavljanja zavjetnih spomenika u vrijeme epidemija kuge, posebno čestih u doba baroka, odnosno tijekom 17. i 18. stoljeća. Spomenik se nalazi u sredini glavnoga trga u osječkoj Tvrdi, a podigla ga je 1729./1730. godine barunica Marija Ana Petraš, udovica generala Petraša, zapovjednika osječke tvrđave, o čemu svjedoči natpis na postolju pila.

Prema navodima Ive Mažurana, autor starijega dijela pila najvjerojatnije je kipar Joseph Gerrup, rodom iz Maribora, koji je u vrijeme podizanja pila živio u Osijeku. Zavjetni spomenik sastoji se od arhitektonske plastike (podnožje sa stubama, postolje i stup), ornamentalne (vitičasti i florealni ornamenti) i figuralne (skulpture svetaca) plastike. Pil ima tipičnu ikonografsku shemu. Na vrhu spomenika je prikaz Presvetog Trojstva: kameni kipovi Krista, Boga Oca i metalni lik Duha Svetoga s aureolom. Na glavnom postolju je pet svetačkih likova, zaštitnika od kuge: sv. Sebastijana, sv. Franje Ksaverskog, sv. Karla Boromejskog, sv. Roka i sv. Rozalije. Prema arhivskim spisima ustanovljeno je da su 1784. godine u uglove pila naknadno dodane još četiri skulpture: Bogorodice Bezgrešnog začeća (Immaculate), sv. Katarine, sv. Ivana Nepomuka i sv. Josipa, za koje se zna da su izvorno ukrašavali Valpovačka i Novogradska vrata Tvrdje. Zavjetni spomenik Presvetog Trojstva, poznat kao Kužni pil, podignut je na Trgu Sv. Trojstva u Osijeku kao središnja urbanistička i kulturno-topografska točka osječke Tvrdje.

Tijekom 2023. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plastici Kužnog pila te je izvedeno dodatno čišćenje vodom pod kontroliranim tlakom, tj. specijaliziranim strojem miniwashem; s površine kamena pažljivo su uklonjene nakupine nataloženih nečistoća (čade, ptičjeg izmeta, slojeva prašine itd.) te naslage biološkog obraštaja (oblika nižeg korova). Navedeni slojevi uklanjivani su mlazom vode pod reguliranim tlakom, pri čemu je naročita pozornost posvećena osjetljivim mjestima na kojima je uznapredovalo propadanje kamenoga materijala. Nakon završetka prve faze čišćenja počelo se s primjenom postupka mehaničkoga čišćenja ručnim alatom, i to na površinama kamene plastike na kojima su se i nakon čišćenja vodom pod kontroliranim tlakom zadržale različite nečistoće i nakupine nižeg i višeg korova. Nakon toga su izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi spajanja odvojenih dijelova kamene plastike u cjelinu dvokomponentnim ljepilom za kamen te ugradnjom spojnica od nehrđajućeg metala (inoks šipki koje nisu vidljive u konačnoj prezentaciji izgleda kamene plastike). Uslijedili su radovi izrade armature od nehrđajućeg metala za izvedbu domodeliranja nedostajućih formi, kao i izvedba rekonstrukcija, odnosno domodeliranje arhitektonskih, skulpturalnih i dekorativnih elemenata kamene plastike u masi umjetnoga kamena koja je izrađena na bazi nekoliko vrsta kamenog brašna, hidratiziranog vapna, riječnog pijeska i već gotove industrijske kamene žbuke renomiranog proizvođača. Sve izvedene rekonstrukcije, tj. površine domodeliranih dijelova kamene plastike Kužnog pila dodatno su obrađene ručnim klesarskim alatom. Isto tako su sve sljubnice između pojedinih dijelova kamene plastike, na mjestima na kojima je došlo do osipanja ili nestajanja vezivnog materijala, ponovno zapunjenje novim vezivnim materijalom (vapnenom žbukom), a površina im je obrađena ručnim alatom i na taj način izjednačena s izvornim izgledom dobro očuvanih sljubnica na Kužnom pilu. U sljedećoj fazi provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi zaštite kamene plastike kemijskim sredstvom, i to tako da je kompletna površina arhitektonskih, skulpturalnih ili dekorativnih elemenata Kužnog pila premazana sredstvom renomiranog proizvođača Color LA Fill Historic. Istovremeno s radovima na obnovi kamenih elemenata izvođeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi obnove sloja pozlate na metalnoj skulpturi Duha Svetog s aureolom, kao i ostalim pozlaćenim dijelovima skulpture Presvetog Trojstva (na aureolama Boga Oca i Krista te križu na zemaljskoj kugli koju drži Bog Otac). Skulptura golubice pažljivo je demontirana s vrha Kužnog pila i prevezena u radionicu Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu, gdje su izvedeni radovi obnove sloja pozlate nanošenjem zlatnih listića (24-karatnog zlata) na već pripremljenu podlogu (premazanu Mixtionom). Na isti način su in situ izvedeni radovi obnove sloja pozlate na preostalim dijelovima skulpture Presvetog Trojstva. Nakon završetka radova u radionici HRZ-a, skulptura golubice je pažljivo imobilizirana, prevezena do radilišta u Osijeku i montirana na svoje izvorno mjesto na spomeniku. Također su 2023. godine u suradnji s tvrtkom Faceta d.o.o. iz Kaštel Sućurca izvedeni radovi uređenja stubišta Kužnog pila na Trgu Presvetog Trojstva. Pritom je provedeno mehaničko čišćenje sljubnica kamenoga stubišta od naslaga nečistoća, biološkog obraštaja i oštećenoga vezivnog materijala. Sljubnice su očišćene ručnim alatom (dlijetima, čekićima, kistovim, četkama itd.) kako ne bi došlo do pucanja kamenih spojeva stubišta. Nakon toga je počelo čišćenje stubišta vodom pod kontroliranim tlakom, i to tako da je cijela površina stubišta oprana visokotlačnim strojnim peračem jačine 80 – 250 bara.

U sljedećoj fazi radova izvedeno je zapunjavanje sljubnica kamenoga stubišta novim vezivnim materijalom, tj. žbukom izrađenom na bazi hidratiziranog vapna i riječnog pijeska (od prosijanog agregata granulacije do jedne trećine širine sljubnice i vapna, u omjeru 1 : 3). Boja i završna obrada vezivnog materijala rađene su prema izvornom izgledu postojećih sljubnica. Isto tako je izvedena pažljiva demontaža ručnim alatom i poliesterskim priveznicama pomaknutih ili iz ležišta izmaknutih stuba kamenog stubišta, mehaničko čišćenje njihovih poledina i podloge te ponovna montaža stuba na izvorne pozicije. Kao vezivo za montažu korišteni su već gotova industrijska kamena žbuka renomiranog proizvođača i dvokomponentno ljepilo za kamen. Također je provedena dobava kamena, demontaža postojećih teško oštećenih kamenih ploča iza lateralnih skulptura na Kužnom pilu te izrada i ugradnja njihovih faksimila. Naime, teško oštećene dijelove kamenih ploča trebalo je pažljivo ukloniti ručnim strojnim alatom. Za potrebe izrade i ugradnje faksimila dobavljeni su kameni blokovi od kamena identičnoga izvornom. Potom su prema dimenzijama izvornih ploča izrađeni njihovi faksimili piljenjem i klesanjem, a završna obrada teksture površine faksimila izvedena je prema izgledu izvornih ploča. Te su ploče ugrađene na već pripremljenu (mehanički očišćenu) podlogu. Na mjestima težih oštećenja gazišta stubišta ugrađeni su kameni tašeli. Dobavljeni su kameni blokovi od vrste kamena koja je identična izvornom. Tašeli su izrađeni strojno (piljenjem i brušenjem), a završna obrada njihove površine izvedena je ručnim klesarskim alatom, tako da izgledom i teksturom bude

identična originalu. Na mjestima manjih oštećenja kamene plastike stubišta izrađene su rekonstrukcije domodeliranjem u masi umjetnoga kamena. Tonsko ujednačavanje rekonstrukcija s originalnim tonom kamene plastike stubišta obavljeno je slikarskim alatom i pigmentima u odgovarajućem otapalu. Na kraju radova stubište je natopljeno hidrofobnim zaštitnim kemijskim sredstvom Funcosil SNL.

Osijek, Kužni pil na Trgu Presvetog Trojstva, stanje nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova.
Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Gradnja jednobrodne i u osnovi gotičke franjevačke crkve Navještenja Blažene Djevice Marije na otočiću Košljunu kod Punta na otoku Krku, zadužbine posljednjega krčkog kneza Ivana VII. Frankopana i njegove kćeri kneginje Katarine Marije Frankopan, dovršena je 1523. godine. Na lađu pravokutnog tlocrta na istoku se nastavlja svetište s ravnim završetkom. Sjeverno od apside nalazi se sakristija, također pravokutnog tlocrta, a u jugoistočnom kutu, između lađe i apside, nalazi se zvonik kvadratičnog tlocrta. Lađa ima otvoreno krovništvo s oslikanim gredama. Apsida je nadsvođena križno-rebrastim svodom. Crkva je doživjela veće preinake u baroku, kad su stari drveni oltari zamijenjeni novima od kamena. Stubište glavnoga oltara, portale u svetištu, kao i podnožja bočnih oltara izradio je zidar i klesar Kos iz Krka. Za izradu glavnoga i šest bočnih oltara angažiran je venecijanski altarist i klesar Domenico Cavallieri, koji je radio i za druge franjevačke naručitelje u Provinciji sv. Jeronima. Oltari su dovršeni za dvije godine. U arhivskim izvorima kao izvođači se spominju i mramorist Aurelio Baldassini, milanski sadrari (stuccatori) Ivan i Josip (M. Zuanne et Maestro Iseppo Milanese) te kipar Angelo De Putti.

Oltari su izrađeni od nekoliko vrsta kamena (u reljefnoj obradi figuralnih i florealnih ornamenata prevladava bijeli mramor, dok su arhitektonski dijelovi izvedeni u kombinaciji nekoliko vrsta raznobojnog mramora, vapnenca i breče).

Oltari su zatečeni u lošem stanju s vidljivim naknadnim intervencijama, prepravcima ili težim oštećenjima na arhitektonskim i kiparskim dijelovima. Nastavak radova na bočnom oltaru sv. Franje Asiškog 2023. godine obilježilo je mehaničko čišćenje površine kamene plastike retabla, stipesa i supedaneja, kao i svih sljubnica između kamenih elemenata na navedenim dijelovima oltara. Ta metoda čišćenja izvođena je ručnim alatom. Na taj način su s površine kamene plastike uklonjene naslage raznih vrsta nečistoća, poput prašine i čađe, voska itd., ali i prethodno nanesenih neadekvatnih materijala korištenih u prijašnjim obnovama kamene plastike oltara. Naime, kameni dijelovi oltara sv. Franje Asiškog bili su premazani kombinacijom uljane boje i cementnog mlijeka, dok su sljubnice i oštećenja formi na kamenim elementima zapunjavana mortom na bazi sivoga portland-cementa. Nakon mehaničkog čišćenja nastavilo se s radovima čišćenja kamene plastike vodenom parom pod reguliranim tlakom, kao i čišćenje kemijskim sredstvima. Nakon završetka svih faza čišćenja arhitektonskih, skulpturalnih ili dekorativnih elemenata kamene plastike oltara, moglo se još bolje utvrditi stanje i oštećenja njegovih dijelova. Zatim se nastavilo s radovima spajanja odvojenih ili iz ležišta pomaknutih dijelova kamene plastike u cjelinu ugradnjom spojnica od nehrđajućeg čelika i lijepljenjem dvokomponentnim ljepilom za kamen, zbog međusobnog povezivanja i sidrenja nestabilnih dijelova. Zamijenjene su korodirane i oštećene željezne spojnice na kamenim elementima stipesa oltara, i to novima od nehrđajućeg čelika. Zatim je na manje oštećenim dijelovima kamene plastike oltara postavljena armatura od nehrđajućeg metala (inoksa), kako bi se omogućila lakša izvedba rekonstrukcija, tj. domodeliranja manjih nedostajućih formi i zapunjavanja oštećenja masom umjetnog kamena. Izvedena je i ugradnja manjih tašela od vrsta kamena koje su fizičkim i mehaničkim svojstvima identične originalu. Masa umjetnoga kamena, kojom su domodelirane, odnosno rekonstruirane nadostajuće forme arhitektonskih, skulpturalnih ili dekorativnih elemenata oltara, bila je izrađena od mramornog brašna, nekoliko vrsta riječnog pijeska različitih granulacija te hidratiziranog vapna. Svi novomodelirani dijelovi doručeni su ručnim klesarskim alatom te tako teksturom i izgledom izjednačeni s originalnim kamenim elementima. Uslijedilo je zapunjavanje sljubnica između kamenih elemenata oltara sv. Franje Asiškog novim vezivnim materijalom (vapnenom žbukom) uporabom ručnog alata, kao i tonsko ujednačavanje površine rekonstruiranih dijelova kamene plastike slikarskim alatom i pigmentima u odgovarajućem otapalu. U završnoj fazi radova provedena je zaštita kamene plastike oltara kemijskim sredstvom renomiranoga proizvođača (KSE 100) te poliranje mramornih površina pastom (Tenax-CerraPasta).

Košljun, oltar sv. Franje Asiškog u franjevačkoj crkvi Navještenja Marijina nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Među programima Odjela koje su financirali ostali investitori, posebno su zanimljivi bili radovi na kamenoj plastici Mauzoleja Bakarčić – Vio u Rijeci. Mauzolej tabernakulnog tipa, sagrađen 1889. godine, nalazi se na riječkom groblju Kozali, sjeverozapadno od Mauzoleja Gorup. Nad poluukopanom kriptom postavljena je visoka baza do koje vode dva niza lateralnih kamenih stuba (preko lijevog i desnog podesta te povišenog središnjeg podesta), na kojoj stoji tabernakul, tj. neogotički baldahin na četiri crna granitna stupa. Ispod svoda baldahina je oltar u obliku sarkofaga, a pred njim skulptura žene (Vestalke). Vanjski dio baldahina izveden je u višebojnom mramoru s mnogo reljefa i dekoracija. Mauzolej Bakarčić – Vio, autora Giovannija Doriga, valoriziran je temeljem Konzervatorskog elaborata groblja Kozala iz 2006. godine kao izrazito reprezentativan primjerak neogotičke grobne arhitekture, koji ima najvišu vrijednost. Kvalitetnu skulpturu Vestalke (visina 199,5 cm, širina 129 cm i dužina 70 cm) koja na oltaru, odnosno sarkofagu (visina 101,5 cm, dužina u donjoj zoni 188 cm, dužina u gornjoj zoni 172 cm i širina 85 cm) ulijeva ulje u lojanicu i u čijoj je pozadini brončano raspelo, izradio je Donato Barcaglia. Riječ je o etabliranom lombardijskom kiparu koji se bavio javnom i funeralnom skulpturom te slavljeničkim spomenicima; njegova su djela sačuvana u Trstu i Milanu. Mauzolej je arhitektonski i skulptorski jedan od najvrjednijih ostvarenja na groblju Kozala.

Prije početka radova zamijećena su na arhitektonskim, skulpturalnim i dekorativnim elementima mauzoleja mnogobrojna oštećenja. Na njegovu gornjem dijelu je zbog dotrajale krovne konstrukcije dugogodišnji utjecaj atmosferilija uzrokovao propadanje svoda iznad oltara te, zbog prodora vode i otpadanja žbuke, više vrsta oštećenja. Dijelovi kamene plastike bili su prekriveni naslagama raznih vrsta nečistoća i biološkog obraštaja. Kompletne površine skulpture i sarkofaga u prijašnjoj je obnovi premazana akrilnim premazom, a pojedini dijelovi su se luskali, otpadali i mrvili na najmanji dodir. Dakle, stanje kamene plastike cjelokupnoga mauzoleja, posebno njegovih skulpturalnih dijelova, uvjetovalo je što hitniji početak cjelovitoga konzervatorsko-restauratorskog zahvata obnove. U prvoj fazi radova na skulpturi i sarkofagu čišćena je kamena plastika vodom pod kontroliranim tlakom, uz uporabu specijaliziranoga stroja miniwasha, i vodenom parom uz uporabu steamera, što je omogućilo još bolje uočavanje oštećenja na kamenu te preciznije određivanje načina njegove restauracije i konzervacije. Uslijedilo je mehaničko čišćenje kompletne površine kamene plastike i svih sljubnica između kamenih elemenata. Na taj način su s površine kamene plastike uklonjene naslage skrame, raznih vrsta biološkog obraštaja (viših i nižih oblika korova) te nečistoća, poput prašine i čađe, ali i prethodno nanesenih neadekvatnih materijala u prijašnjim obnovama (npr. akrilnog premaza ili cementnih zakrpa). Nakon mehaničkog čišćenja nastavilo se s kombiniranom metodom čišćenja kemijskim sredstvima i ponovnim ispiranjem površine kamena vodenom parom. Nakon toga je provedena ekstrakcija ili stabilizacija štetnih vodotopljivih soli na kamenoj plastici skulpture Vestalke i sarkofaga, i to tako da je izveden tretman skulpture i sarkofaga celuloznom pulpom s 25 %-tnom otopinom amonijeva karbonata u destiliranoj vodi. Potom je u nekoliko navrata proveden tretman kamena izmjenama pulpi s 8 %-tnom otopinom barijeva hidroksida u destiliranoj vodi. Također je u suradnji s Prirodoslovnim laboratorijem HRZ-a nastavljeno kontinuirano uzorkovanje i izrada analiza, koje su poslužile za kontrolu prisutnosti štetnih vodotopljivih soli u kamenoj plastici. Mjesta na kojima je došlo do luskanja, odvajanja i puknuća dijelova kamenih elemenata (npr. manji dijelovi sarkofaga) sanirana su podljepljivanjem i injektiranjem tekućim dvokomponentnim ljepilom za kamen ili epoksidnim smolama. Napukli ili odvojeni dijelovi kamene plastike (npr. desna Vestalkina ruka) spojeni su u cjelinu lijepljenjem dvokomponentnim ljepilom i prema potrebi ugradnjom spojnicama od inoksa, koje nakon završnoga kiparskog retuša nisu vidljive u konačnoj prezentaciji elemenata kamene plastike. Masa umjetnog kamena, kojom je izvođen kiparski retuš spojeva, odnosno minimalno domodeliranje nedostajućih formi arhitektonskih, skulpturalnih ili dekorativnih kamenih elemenata, izrađena je od mramornog brašna, nekoliko vrsta riječnog pijeska različitih granulacija te hidratiziranog vapna. U završnoj fazi radova, kamena plastika je (ovisno o stupnju oštećenja i procjeni potrebe njezine zaštite) natopljena kemijskim sredstvom za konsolidaciju. U tu je svrhu upotrijebljeno kemijsko sredstvo Calosil E-50.

Rijeka, Mauzolej Bakarčić – Vio na groblju Kozali. Skulptura Vestalke prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: J. Kliska, 2021.

Rijeka, Mauzolej Bakarčić – Vio na groblju Kozali. Stanje tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: I. Jengiđ, 2023.

Služba za odjele izvan Zagreba 3

Služba za odjele izvan Zagreba 3 djeluje od 1. rujna 2023. godine. Osnovana je reorganizacijom Službe za nepokretnu baštinu iz koje su u zasebnu službu izdvojeni dotadašnji Odjel za nepokretnu baštinu, sjedište Split s pripadajućim Odsjecima te dubrovačka i riječka radionica Odjela za zidno slikarstvo i mozaik. Dubrovačka radionica pripojena je splitskom Odsjeku za zidno slikarstvo, mozaik i štuko, dok je riječka radionica izdvojena u zasebni Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik koji samostalno djeluje u sklopu novoosnovane službe.

U Službi za odjele izvan Zagreba 3, prema stručnoj metodologiji, samostalno se provodi dio djelatnosti Hrvatskog restauratorskog zavoda koji se odnosi na zaštitu i očuvanje nepokretne kulturne baštine. Djelatnici Službe, prema potrebi, sudjeluju i u provedbi programa koje provode ostale ustrojstvene jedinice Zavoda, uključujući i programe koji se odnose na evidenciju stanja i izradu troškovnika te hitne intervencije na nepokretnoj baštini.

U 2023. godini je, prema Ugovoru o osiguranju sredstava za rad, sklopljenom s osnivačem, planirana i dovršena realizacija 22 programa na nepokretnoj kulturnoj baštini, od kojih je jedan bio dodatno financiran sredstvima drugog investitora.

Prema ugovorima sklopljenima s ostalim investitorima dovršena je realizacija dodatnih deset programa.

U sklopu djelatnosti Službe za odjele izvan Zagreba 3 provedena su tri programa koji se primarno odnose na zaštitu i očuvanje graditeljske baštine. Dvršeni su radovi sanacije zidane konstrukcije župnoga stana u sklopu cinktora crkve sv. Marije Jeruzalemske u Trškom Vrh u te radovi sanacije krovne limarije i žbuke na svodu svetišta u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Vrbniku na otoku Krku.

Program rada službe u 2023. godini uključivao je i krstionicu kompleksa Eufrazijeve bazilike u Poreču, jednu od najbolje očuvanih iz ranokršćanskog razdoblja na svijetu.

Krstionica porečke katedrale, smještena na zapadnom dijelu kompleksa, ima tlocrt pravilnog osmerokuta kojem se pristupa iz atrija, kroz vrata u njezinu istočnom zidu. Na zapadnom zidu je noviji ulaz u prizemlje zvonika. Današnji izgled krstionice rezultat je nekoliko intervencija iz 19. i 20. stoljeća. Intervencijom iz prve polovice 20. stoljeća uglavnom je oblikovan današnji izgled cijeloga kompleksa.

Nakon izrade potrebne projektne dokumentacije, u 2023. godini izvedeni su radovi obnove konstrukcije i zamjene pokriva krovništva nad krstionicom. Podizanje skele za izvođenje radova na krovništu omogućilo je detaljan pregled gornjih zona zidova krstionice, provođenje konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i dokumentiranje stanja te prezentaciju različitih faza njezine gradnje.

Provedenim istraživanjima potvrđene su pretpostavke o visokom stupnju očuvanosti struktura krstionice iz 5. i 6. stoljeća te su dopunjene novim saznanjima, prema kojima postoji vrlo velika vjerojatnost da najveći dio zidova krstionice (sve do visine početaka lukova današnjih prozora) potječe upravo iz ranih faza gradnje. Provedena istraživanja također su potvrdila postojanje dijelova monumentalnoga latiničnog natpisa u dva retka, urezanoga u fini sloj završne žbuke, čije su tragove restauratori Hrvatskog restauratorskog zavoda otkrili još 2018. godine pri uzimanju uzoraka za početna laboratorijska istraživanja. Vjerojatno se radi o sinopiji, odnosno pripremi za izvođenje natpisa u (zasad) nepoznatoj tehnici. Zbog visine na kojoj se nalaze, ostaci natpisa nisu vidljivi iz vizure posjetitelja.

Istraživanja i prezentacija zone zidova ispod natpisa uslijedit će u sljedećim fazama provedbe projekta, s obzirom na to da su interpretacijski vezani ponajprije za buduća arheološka istraživanja u unutrašnjosti krstionice te u prostorima u njezinoj neposrednoj blizini.

Projekt sustavne obnove kompleksa nastavljen je izradom daljnje potrebne projektne dokumentacije i pripremnim radovima za obnovu oštećenoga krovništva sakristije.

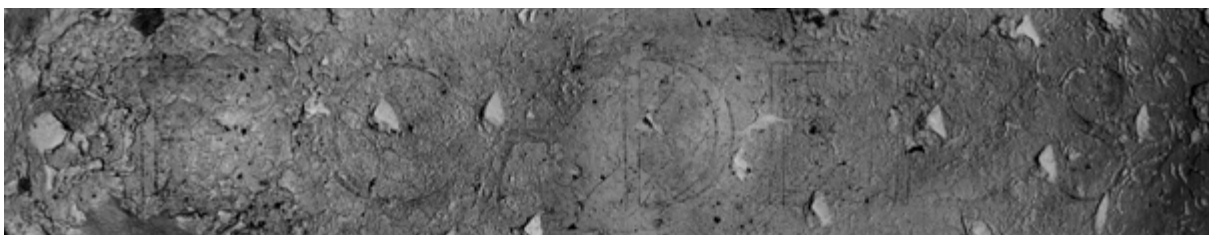
Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Zvonik i krov krstionice nakon radova. Snimka: T. Šaina, 2023.

Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Detalj ostataka natpisa na sjevernom zidu krstionice. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Prijepis ostataka natpisa na sjevernom zidu krstionice. Izrada: T. Šaina, 2023.

Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Detalj ostataka natpisa na sjevernom zidu krstionice, snimljeno IRR kamerom. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Odjel za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko

Novom organizacijom rada Zavodskih službi unutar segmenta djelatnosti koji se odnosi na zaštitu i očuvanje nepokretne kulturne baštine, nekadašnji Odjel za nepokretnu baštinu, sjedište Split, od 1. rujna 2023. godine preimenovan je u Odjel za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko. Djelatnost odjela i dalje se obavlja na Odsjeku za zidno slikarstvo, mozaike i štuko i na Odsjeku za kamenu plastiku.

Odsjeku za zidno slikarstvo, mozaike i štuko od navedenog datuma pripojena je dubrovačka radionica koja je do reorganizacije djelovala u sklopu Odjela za zidno slikarstvo, Službe za nepokretnu baštinu. Odsjek za kamenu plastiku i dalje čine djelatnici raspoređeni u radionicama u Splitu i Šibeniku.

Djelatnici su uz organizaciju i vođenje programa u svojim odsjecima, kao dio stručnih timova, sudjelovali i u radu drugih odjela i odsjeka Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Odsjek za zidno slikarstvo, mozaike i štuko

Stručni tim Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaike i štuko čini sedam djelatnika zaposlenih na neodređeno vrijeme, petero djelatnika s mjestom rada u Splitu i dvije djelatnice s mjestom rada u Dubrovniku. U protekloj, 2023. godini na mjesto suradnika konzervatora-restauratora u splitskoj radionici na neodređeno je vrijeme zaposlen jedan djelatnik.

Djelatnost Odsjeka usmjerena je na istraživanje, dokumentiranje te konzerviranje i restauriranje zidnih slika, mozaika i štukoukrasa, što uz izravan rad na umjetninama uključuje i istraživanje zatečenoga stanja, s izradom smjernica i prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova te izradom troškovnika i elaborata. Odsjek također kontinuirano djeluje na unapređenju struke te predstavljanju radova stručnoj zajednici i informiranju šire javnosti.

Tijekom 2023. godine djelatnici Odsjeka proveli su sedam programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. U sklopu rada dubrovačke radionice nastavljen je višegodišnji program konzerviranja i restauriranja zidnih slika u kući Vlahe Bukovca u Cavtatu te su izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnoj slici na pročelju crkve sv. Đurđa i sv. Nikole na otoku Šipanu.

Otok Šipan, Suđurač, crkva sv. Đurđa i sv. Nikole. Izgled pročelja nakon izvedenih radova.
Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Programi konzerviranja i restauriranja mozaika u sklopu djelatnosti splitskog dijela Odsjeka provedeni su u Arhiđakonovoj i Buličevoj ulici Dioklecijanove palače u Splitu, bazilici sv. Stjepana u Grohotama na otoku Šolti te na podnim mozaicima ostataka antičke vile u Solinu. Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima počela su dva nova programa. Riječ je o baroknim freskama u crkvi Gospe od Sniga u Segetu Donjem te o zidnim slikama Joze Kljakovića u crkvi sv. Martina biskupa u Vranjicu.

Uz vođenje programa i izravan rad na konzerviranju i restauriranju, djelatnici Odsjeka su kao dio stručnog tima sudjelovali u istraživanjima koje u zagrebačkoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije, sv. Stjepana i sv. Ladislava vodi današnji Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine. U savjetodavnoj su ulozi sudjelovali u izradi projekta i u nadzoru radova uređenja prostorije s mozaicima u prizemlju Etnografskoga muzeja u Splitu te u uređenju nalazišta s mozaicima u Buličevoj ulici.

Na arheološkom nalazištu starokršćanske bazilike u Grohotama na otoku Šolti i pripadajućim mozaicima izvedeni su radovi čišćenja i konsolidiranja lica mozaika in situ. Jedan od nedostajućih dijelova mozaika rekonstruiran je u radionici i postavljen na pripadajuće mjesto na nalazištu. Rekonstrukcija u radioničkim uvjetima izvedena je prema pripremljenoj grafičkoj dokumentaciji, odnosno grafičkom predlošku s likovnom shemom geometrijske dekoracije rekonstruiranih dijelova mozaika i njihova odnosa prema očuvanim izvornim dijelovima. Predložak je izrađen u mjerilu 1 : 1, a temeljem njega i plan/nacrt za izradu i montažu ulomaka buduće replike s numeracijom. Rekonstruirano polje mozaika izrađeno je u pet odvojenih dijelova radi lakše manipulacije pri izradi, lakšeg transporta iz radionice do nalazišta te postavljanja in situ. Segmenti su, na odgovarajuća i pripremljena mjesta na nalazištu, utisnuti u svježu vapnenu žbuku, nakon čega je izvornim teserama izvedena reintegracija spojeva i svih ostalih oštećenja. S površine mozaika oprana je prljavština, a vizualno povezivanje u cjelinu izvedeno je postavljanjem nove vapnene žbuke u sljubnice i na okolne površine.

Otok Šolta, Grohote, ranokršćanska bazilika sv. Stjepana. Zatečeno stanje nalazišta 2021. godine. Snimka: P. Gamulin, 2021.

Otok Šolta, Grohote, ranokršćanska bazilika sv. Stjepana. Izrada rekonstrukcije. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Otok Šolta, Grohote, ranokršćanska bazilika sv. Stjepana. Izgled mozaika nakon radova 2023. godine. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Crkva Gospe od Sniga u Segetu Donjem jednostavna je jednobrodna građevina s polukružnom apsidom, orijentirana istok – zapad. Sagrađena je u 14. stoljeću u romaničko-gotičkom stilu, a tijekom 17. stoljeća obnovljena je u baroknom slogu, kad je i oslikana. Na zidu iznad trijumfalnog luka je prikaz raspeća na Golgoti, a na bočnim stranama svodnih polja bili su prikazani evanđelisti u bogato oslikanim kartušama. Zidne slike otkrili su 1929. godine Ljubo Karaman i Miho Barada. Prve restauratorske radove, odmah nakon otkrivanja slika, izveo je ljubljanski slikar Matej Sternen, a osamdesetih godina 20. stoljeća konzervatorsko-restauratorske radove na freskama izveli su djelatnici tadašnjega Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

Radovi na zidnim slikama izvedeni 2023. godine počeli su dokumentiranjem i istraživanjem slikanog sloja i žbuke te pregledom svih zidnih i svodnih površina prije građevinske sanacije unutrašnjosti. Nakon snimanja crkve, izrađene su mjerljive ortofoto snimke unutrašnjosti i arhitektonska snimka postojećega stanja crkve. Na pripremljene podloge ucrtani su svi potrebni podaci terenskih istraživanja.

Velik broj očuvanih žbuka u unutrašnjosti zahtijevao je opsežno istraživanje. Definiranje žbuka i određivanje slijeda njihova nanošenja provedeno je in situ, nakon čega su obavljene laboratorijske analize sastava.

Radovima konsolidacije i čišćenja slikanog sloja prethodilo je učvršćivanje svih nestabilnih dijelova zidne slike. Konsolidacija je obuhvatila definiranje izvornih rubova zidne slike i obrublivanje vapnenom žbukom, mikroinjektiranje zračnih džepova, osnaživanje vezivnih svojstava žbuke i slikanog sloja te popunjavanje lakuna i ostalih oštećenja.

Nakon uklanjanja recentnih žbuka koje su okruživale zidnu sliku, na istočnom zidu zamijećene su široke i duboke pukotine koje su upućivale na šupljine unutar strukture zida građenog s dva lica, unutarnjeg i vanjskog, te jezgre ispunjene manjim komadima kamena u vapnenom mortu. Navedena oštećenja zida izravno su ugrožavala stabilnost zidne slike, zbog čega su radovi zaustavljeni do dovršetka građevinske sanacije zida, a zidna slika je zaštićena. Nakon učvršćenja zida injektiranjem vapnene smjese u šupljine unutrašnjosti zida, nastavljeno je s planiranim konzervatorsko-restauratorskim radovima; s lica slike uklonjen je zaštitni sloj te je dovršeno mikroinjektiranje, popunjavanje oštećenja, učvršćenje žbuke i slikanog sloja te čišćenje slikanog sloja. Navedenim konzervatorsko-restauratorskim postupcima zidne slike su obnovljene do razine izvedbe rekonstrukcije završnog sloja okolne žbuke (intonaco) te reintegracije slikanog sloja.

Seget Donji, crkva Gospe od Sniga. Pogled na pročelje crkve. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Crkva sv. Martina biskupa u Vranjicu jednobrodna je longitudinalna građevina s pravokutnom apsidom, orijentirana istok – zapad. Unutrašnjost crkve oslikana je freskama Vranjičanina Joze Kljakovića. Kljaković je freske počeo slikati 1927. godine, a u radu su mu pomogli slikari Vjekoslav Parać i Krsto Hegedušić. U osmišljavanju ikonografskoga programa sudjelovao je i don Frane Bulić, također Vranjičanin, osoba važna za poticanje Kljakovićeve slikarskog obrazovanja. Zidove svetišta crkve prekrivaju freske s prikazom Svetog Trojstva, Posljednje večere i Čudotvornog ribolova, gdje je u pozadini prikaza naslikana veduta Vranjica. Bočne zidove lađe krasi prikazi solinskih mučenika, sv. Jeronima i simboli evanđelista, a uz trijumfalni luk su apostolski prvaci sv. Petar i Pavao te sv. Ćiril i Metod. Freske su slikane u monumentalnom klasicističkom stilu. Svjetovnog su dojma i ljudske mjere, a poveznica solinskih mučenika i mještana Vranjica nalazi se i u njihovim portretima u prizoru Posljednje večere na kojemu je Kljaković naslikao i autoportret.

Crkva je sagrađena na najužem dijelu poluotoka, u blizini mora, zbog čega je izložena udarima vjetra koji i sa sjeverne i s južne strane donosi raspršene čestice morske soli. Najizloženiji djelovanju vjetra, kiše i soli su istočni dio crkve, svetište i sjeverni zid. Najveća oštećenja zabilježena su na kamenim elementima i vitrajima trifore na istočnom zidu svetišta. Zidna slika s prikazom Svetog Trojstva na unutarnjoj strani istočnog zida također je znatno oštećena djelovanjem soli i vlage. Uz kristalizaciju soli na površini, uočavaju se i druga oštećenja: praškanje pigmenta, odvajanje i ljuštenje slikanog sloja s površinskom žbukom, kao i podbuhline te površinska prsnuća zbog prenaprezanja slikanog sloja.

U 2023. godini izrađene su snimke zidnih slika i istočnog pročelja crkve i mjerljive ortofoto podloge visoke rezolucije koje su poslužile za ucrtavanje likovnog predloška zidnih slika te svih oštećenja i ostalih relevantnih podataka iz terenskih istraživanja. Na manje primjetnim površinama slikanog sloja freske s prikazom Posljednje večere probama je provedeno istraživanje materijala i metoda čišćenja. Radovi odsoljavanja kamene plastike istočnog zida te uklanjanja soli na zidnoj slici istočnog zida svetišta zaustavljeni su zbog konstantnog vlaženja površina i dotoka novih količina lakotopljivih soli te potrebne demontaže vitraja i izrade novih prozora. Izrađen je projekt novih okvira triju polukružnih prozora s vitrajima na zidu svetišta te je pokrenuta izrada projekta za građevinsku sanaciju.

Vranjic, crkva sv. Martina biskupa, zidne slike Joze Kljakovića. Zatečeno stanje oslika sjevernog zida broda crkve. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Odsjek za kamenu plastiku

Odsjek za kamenu plastiku s radionicama u Splitu i Šibeniku čini šest stručnih djelatnika zaposlenih na neodređeno vrijeme, čija je osnovna djelatnost istraživanje, dokumentiranje te konzerviranje i restauriranje kamene plastike. Uz promicanje konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, nadziranje stručnih radova drugih izvođača, izradu troškovnika, prijedloga i smjernica konzervatorsko-restauratorskog rada, djelatnici sudjeluju u radu ostalih odsjeka i odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda i u edukaciji mladih stručnjaka. Ugovorom o suradnji s Umjetničkom akademijom u Splitu, Odsjekom za konzervaciju i restauraciju, studentima je omogućena stručna praksa koju su 2023. godine obavljali u Šibeniku u programu istraživanja, konzerviranja i restauriranja portala profanih i sakralnih građevina.

Odsjek je 2023. godine proveo jedanaest programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture i medija RH i tri programa za koje su financijska sredstva osigurali ostali investitori.

Djelatnici su u stručnoj savjetodavnoj ulozi u istraživačkim radovima surađivali s Muzejom grada Splita u obnovi muzejske zgrade, Papalićeve palače. Također su nadzirali premještanje skulptura sa zvonika katedrale sv. Dujma, uzidanih u prostorije prizemlja stalnog postava Muzeja, te su sudjelovali u premještanju i donošenju odluke o trajnom postavu Dioklecijanove menze.

Više djelatnika Odsjeka bilo je zaduženo za konzervatorsko-restauratorske radove i pripremu skulptura iz Galerije Meštrović u Splitu, koje su odabrane za izlaganje na izložbi u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu, u povodu 140. godišnjice rođenja Ivana Meštrovića.

Nastavljena je suradnja s Arheološkim muzejom u Splitu te su izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na odabranim antičkim kamenim spomenicima iz lapidarija toga muzeja. Odabrane umjetnine na kojima se radilo tijekom 2023. godine su: stela Viscije Maksimine, stela Tita Terencija Cezijana, kip djevojke iz Mauzoleja Lollia, ženski kip, dva ulomka sarkofaga i ulomak reljefa s prikazom deranja ovna.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su i na kamenim oltarima u crkvi sv. Krševana u Zadru i crkvi sv. Franje Asiškog u Betini na otoku Murteru.

Oltar sv. Frane u crkvi sv. Franje Asiškog u Betini u drugoj polovici 18. stoljeća izgradili su majstori Vicko i Pio iz obitelji Dall'Acqua koja se početkom 18. stoljeća doselila u Šibenik i osnovala radionicu za gradnju oltara. Kamene površine oltara očišćene su uobičajenim postupcima, zamijenjene su korodirane željezne kopče, a svi nedostajući dijelovi i dotrajale zapune popunjene su umjetnim kamenom. Nedostajuće profilacije pristupnog stubišta isklesane su u kamenu tipa Rosso Verona.

Betina, crkva sv. Franje Asiškog, oltar sv. Frane. Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Betina, crkva sv. Franje Asiškog, oltar sv. Frane. Izgled oltara nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Radove na kamenom inventaru crkve sv. Krševana u Zadru Odsjek provodi u kontinuitetu od 2020. godine. U 2023. godini izvedeni su radovi na oltaru nepoznatog titulara, smještenom u južnoj lađi pri ulazu u kriptu. Izvorno se nalazio u zadarskoj katedrali sv. Stošije, gdje je podignut 1807. godine, a bio je sastavljen od dijelova glavnog oltara crkve sv. Marcele, koji je izgradio Pietro Costa 1748. godine. Na današnje mjesto preseljen je tijekom obnove crkve sv. Krševana 1913. umjesto dotadašnjega drvenog oltara koji je bio posvećen sv. Luigiju (vrlo vjerojatno Alojziju Gonzagi). Riječ je o oltaru izrađenom u vapnencu u kombinaciji s dekorativnim kamenom – lokalnom višebojnom rasoticom. Izvedeno je mehaničko i lasersko čišćenje kamenih površina, zamjena korodiranih željeznih spojnica, zamjena žbuke u sljubnicama te izrada rekonstrukcija nedostajućih formi kamene plastike. Nedostajući elementi, uključujući i one na menzi oltara, rekonstruirani su prirodnim i umjetnim kamenom. Za izradu nedostajućih intarzija u prirodnom kamenu upotrijebljen je lokalni kamen rasotica i umjetni materijal. Rekonstrukcije su obrađene tradicionalnim klesarskim alatom te tonirane u skladu s okolnom površinom.

Zadar, crkva sv. Krševana, kameni oltar nepoznatog titulara u južnoj lađi. Izgled oltara prije i nakon radova. Snimke: P. Gamulin, 2022. i 2023.

Opsežne konzervatorsko-restauratorske radove Odsjek je izveo i na portalima profanih i sakralnih objekata u Šibeniku u nastavku uspješne suradnje s Društvom za očuvanje šibenske baštine „Juraj Dalmatinac“. Obnovom portala u gradskoj jezgri Šibenika nastavlja se dugogodišnji projekt prepoznavanja, dokumentiranja, valorizacije i restauriranja arhitektonskih detalja stare gradske jezgre Šibenika koji su, još prije trideset godina, pokrenuli djelatnici i suradnici Konzervatorskog odjela u Šibeniku. Radovima financiranim sredstvima Ministarstva kulture i medija RH tijekom 2023. bili su obuhvaćeni kameni portal kuće na adresi Don Krste Stošića 6 i južni portal crkve sv. Ivana.

Obnova portala crkve sv. Ivana bila je usmjerena na ispravljanje estetskih nedostataka iz prethodnih intervencija. Sanacija lunete u kojoj se nalazi klesana minijatura, skrivena pod slojevima tamnih naslaga i premaza vapnom, zahtijevala je detaljno ručno čišćenje slabije vezanih slojeva nečistoća, nakon čega je očišćena laserom. Površine koje su nedostajale pažljivo su rekonstruirane toniranom smjesom vapnenca i akrilnog veziva, dok su neadekvatni mortovi uklonjeni i zamijenjeni. Završni koraci uključivali su ispunu kaviteta, teksturiranje i retuširanje raznih sitnih rekonstrukcija.

Uz navedene portale, financijskom potporom Društva za očuvanje šibenske baštine „Juraj Dalmatinac“ izvedeni su radovi na još dva portala šibenske gradske jezgre: portalu palače Divnić i portalu kuće u Ulici fra Nikole Ružića.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južni portal. Izgled portala nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južni portal. Detalj površine kamena nakon čišćenja. Snimka: M. Pavin, 2023.

Odsjek je nastavio s radovima na Orlandovu stupu u Dubrovniku, sklopu Zapadnih vrata Dioklecijanove palače i crkvi Gospe od Zvonika u Splitu te na kapeli Orsini u trogirskoj katedrali.

Prema ICCROM-ovim smjernicama, 2023. godine provedene su pripreme i pokušaj otpuštanja sile središnjeg trna Orlandova stupa. Otpuštanje je preporučeno s ciljem smanjenja sile prednaprezanja trna i ublažavanja progresije vertikalnih oštećenja na kamenu koja su uzrokovana djelovanjem različitih materijala. Prije pokušaja otpuštanja sile, stup je poduprt te su postavljeni uređaji za praćenje ponašanja pukotina. S vrha stupa privremeno je uklonjena metalna ograda, dok je ploča od inoksa s vrha trajno uklonjena da bi se osigurao pristup središnjem trnu.

Tijekom 2023. godine nastavljen je program obnove i revitalizacije sklopa Zapadnih vrata Dioklecijanove palače s crkvom Gospe od Zvonika koji se zajedničkim financijskim sredstvima Grada Splita i Ministarstva kulture i medija RH provodi od 2013. godine.

Realizacija programa u 2023. godini odnosila se na izradu dokumentacije, istraživačke radove i nadzor, građevinsko-obrtničke radove te konzervatorsko-restauratorske radove na kamenu, freskama i djelomično na crkvenom inventaru. U skladu s prije prihvaćenim protokolom, radovima je bila obuhvaćena niša na istočnom zidu propugnakula, sjeverni i južni dovratnik luka istočnog zida te oba lica sjevernog zida propugnakula.

Građevinsko-obrtnički radovi obuhvatili su mehaničko uklanjanje cementnog morta iz sljubnica i s ostalih dijelova kamenog zida, uklanjanje vegetacije i željeznih elemenata, fugiranje sljubnica vapnenim mortom i ručno žbukanje izbočenih dijelova profilacija. U sklopu građevinsko-obrtničkih radova obavljeno je čišćenje niše na istočnom zidu propugnakula te njezina zaštita mrežom. Također, izvedena je demontaža i ponovna montaža kamenog opločenja hodne plohe nekadašnjega ophoda nad sjevernim zidom propugnakula, uz prethodno postavljanje nove hidroizolacije. Balkon sakristije je demontiran, uklonjeni su nestabilni i opasni dijelovi, a njegova potpuna statička sanacija (u skladu s izrađenom projektnom dokumentacijom) planirana je za početak 2024. godine.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenu uključili su mehaničko, hidromehaničko i kemijsko čišćenje tamnih naslaga i onečišćenja, lokalnu desalinizaciju i konsolidaciju te stabilizaciju kamenih elemenata. Tijekom radova na kamenu revidiran je način prezentacije niše na sjevernom zidu propugnakula te je dio arheoloških ulomaka pronađenih 2016. godine zalijepljen na originalnu poziciju i rekonstruiran. Ostaci fresaka očuvanih uz vanjski rub niše su očišćeni i izvedena je njihova stabilizacija i retuš.

U unutrašnjosti crkve također su obavljani konzervatorsko-restauratorski radovi na ožbukanom i oslikanom koru crkve. Površina kora u cijelosti je očišćena od bijelog naliča i prvog sloja preslika, nakon čega je izveden retuš.

Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata s crkvom Gospe od Zvonika. Zatečeno stanje sjevernog zida propugnakula.
Snimka: P. Gamulin, 2021.

Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata s crkvom Gospe od Zvonika. Izgled sjevernog zida propugnakula nakon radova 2023. godine. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Tijekom 2023. godine nastavljeni su i radovi istraživanja i praćenja problematike propadanja kamena te sanacije degradacije kamene plastike kapele Orsini (kapela blaženog Ivana Trogirskog) u katedrali sv. Lovre u Trogiru. Oštećenja kamene plastike pojavila su se na pojedinačnim zonama kapele, i to na istočnom i zapadnom pilastru trijumfalnog luka, skulpturi Navještenja na trijumfalnom luku i na manjim zonama istočnog zida uz sjeverni prozor, a uočena su i nova oštećenja na reljefu putta bakljonoše u sjeverozapadnom kutu kapele.

Trogir, katedrala sv. Lovre, kapela Orsini. Stanje tijekom radova – konsolidiranje. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Odsjek je u 2023. godini počeo program istraživanja, dokumentiranja te konzerviranja i restauriranja reljefne kompozicije Nikole Firentinca, tzv. retabla Pravde, u trogirskoj Gradskoj loži.

Trogirska loža sagrađena je u 14. stoljeću na jugozapadnom uglu glavnoga gradskog trga. Natkrivena je trostrešnim drvenim krovom pokrivenim kupom kanalicom koje se oslanja na stupove s korintskim kapitelima na sjevernoj i zapadnoj strani te na kamene konzole na južnoj i istočnoj strani. Između stupova proteže se kamena ograda, prekinuta polukružnim stubama i metalnim vratima. Sudački stol, smješten u istočnom dijelu, te klupa pripisuju se radionici Tripuna Bokanića i uređenju s početka 17. stoljeća.

Firentinčeva reljefna kompozicija nalazi se na istočnom zidu lože, iznad sudačkoga stola, a datirana je natpisom iz 1471. godine te grbovima knezova Alviza i Ludovika Landa. Sastoji se od jedanaest uokvirenih polja unutar kojih su visoki reljefi izvedeni u kamenu. Središnje polje je prazno od 1932. godine, kad su Trogirani uklonili prikaz mletačkoga lava. Bočno su prikazane figure trogirskih zaštitnika, sv. Ivana Trogirskog (s modelom grada u ruci) i sv. Lovre (s atributima muke – gradelama). Iznad njih su medaljoni iz kojih izviruju anđeli s natpisima. U horizontalnom pravokutnom polju iznad spomenutoga praznog, prikazana je personifikacija Pravde s vagom u ruci koja sjedi na sferi nošenoj krilima. Umetanje grba obitelji Cornaro lijevo i grba grada Trogira desno od skulpture Pravde, također je rezultat obnove lože početkom 17. stoljeća.

Provedeni program odnosio se na konzervatorsko-restauratorska istraživanja i izradu dokumentacije retabla. U prvoj fazi radova izvedeno je snimanje reljefa kombinacijom 3D skeniranja i fotogrametrije, provedena su

povijesna i konzervatorsko-restauratorska istraživanja i izrađena je grafička dokumentacija karakterističnih oštećenja. Provedene su analize štetnih topljivih soli i vrsta onečišćenja te mineraloško-petrografska analiza kamena. Prema dobivenim rezultatima, na mjestima većih oštećenja izvedeni su hitni radovi konsolidacije, izvedene su probe novih sljubnica te probe čišćenja prema vrsti onečišćenja.

Trogir, Gradska loža, retabl Pravde. Stanje tijekom radova – probe čišćenja. Snimka: I. Sikavica, 2023.

Tijekom 2023. godine provedena su istraživanja i izrađena primarna dokumentacija kamene plastike na kapeli Sv. Križa u crkvi sv. Marije od Milosti franjevačkoga samostana u Hvaru. Kapela je, uz sjeverni zid crkve, dograđena u 16. stoljeću. Odvojena je pregradom s gotičkim arkadama i četverolisnim ukrasima te ulazom koji čini polukružni luk s vegetabilnim renesansnim motivima. Smatra se djelom Petra Andrijića iz prve polovice 16. stoljeća. U kapeli su grobnice obitelji Grifiko iz 1471. godine i članova Bratovštine Sv. Križa te grobnica Fulgencija Careva, hvarskoga biskupa iz 19. stoljeća. Radovi su uključivali uzimanje uzoraka kamena i mortova i njihovu analizu, probe čišćenja kamene plastike, izradu grafičkih podloga i evidentiranje zatečenoga stanja izradom fotogrametrijske snimke. Određene su smjernice i prioriteti sanacije kamene plastike i ostalih struktura.

Otok Hvar, Hvar, franjevački samostan i crkva sv. Marije od Milosti, kapela Sv. Križa. Proba laserskog čišćenja. Snimka: M. Barišić, 2023.

Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik, sjedište Rijeka

Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik, sjedište Rijeka zapošljava dvoje djelatnika. Kao samostalna ustrojstvena jedinica, u sklopu Službe za odjele izvan Zagreba 3, djeluje od 1. rujna 2023. godine. Temeljna djelatnost Odsjeka istovjetna je djelatnosti ostalih ustrojstvenih jedinica Zavoda koje provode programe zaštite i očuvanja nepokretne kulturne baštine vezane uz zidno slikarstvo i mozaik.

Djelatnici riječkog Odsjeka u 2023. godini proveli su dva programa financirana sredstvima Ministarstva kulture i medija RH. Nastavljena je realizacija višegodišnjih programa u zgradi Muzeja grada Rovinja (palača Califfi) i crkvi sv. Vincenta u Svetvinčentu.

Muzej grada Rovinja smješten je u palači Califfi, istaknutom primjeru rovinjskoga baroknog stila iz 17. stoljeća. Godine 2019. Hrvatski restauratorski zavod proveo je povijesna, arheološka i konzervatorsko-restauratorska istraživanja čiji su rezultati objedinjeni u završnom elaboratu, a na temelju njih uslijedili su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku palače. Radovi koji se izvode u kontinuitetu od 2020. godine obuhvaćaju daljnje sondiranje i postupno otkrivanje više povijesnih slojeva zidnog oslika u prostorijama drugog kata koji su u pravilu vezani uz višekratne promjene arhitektonskog koncepta prostora. Radove prati izrada grafičke i fotografske dokumentacije te kontinuirano sistematiziranje svih stratigrafskih slojeva oslika i njihovo povezivanje s kronologijom prostornih promjena.

Tijekom izvođenja konzervatorsko-restauratorskih radova u 2023. godini, na stropovima pojedinih prostorija utvrđena su znatna oštećenja žbuke s oslikom (velike pukotine). Zbog korištenja trećeg kata palače dolazilo je do konstantnih vibracija, a dijelovi stropova na kojima se izvode konzervatorsko-restauratorski radovi vidno su se pomicali pa je prijetilo otpadanje većih fragmenata stropne žbuke, zbog čega su izvedeni i radovi njezina privremenog učvršćivanja. U daljnjim fazama provedbe programa, zbog važnosti novih nalaza, bit će potrebno ponovo valorizirati sve povijesne mijene, a smjernice za prezentaciju zidnog oslika i palače u cjelini revidirati u skladu s novom valorizacijom. Konzervatorsko-restauratorski radovi na završnoj prezentaciji oslika bit će usklađeni sa svim ostalim radovima na predstojećoj sveobuhvatnoj obnovi zgrade.

Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi). Strop prostorije 29b prije radova. Snimka: J. Kliska, 2021.

Crkva sv. Vincenta smještena je na mjesnom groblju u Svetvinčentu. Unutrašnjost crkve oslikana je ranogotičkim ciklusom zidnih slika posvećenih sv. Vincentu. Datirane su u 13. stoljeće i rad su majstora Ognobenusa Trevisanusa, potpisanoga na osliku u desnoj apsidi. Zidne slike su višekratno preslikane, a početkom 20. stoljeća u dva su navrata na njima izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi, u kojima su uklonjeni preslici.

U 2023. godini izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama na zapadnom zidu crkve. Najugroženiji dijelovi izvorne žbuke s oslikom su nakon taktilnog ispitivanja privremeno zaštićeni japanskim papirom, a trusni i međusobno odvojeni dijelovi učvršćeni su nanovapnom. U nastavku radova uklonjeni su dijelovi neadekvatnih restauratorskih žbuka. Izvorna žbuka s oslikom nadalje je konsolidirana opšivanjem i injektiranjem prema potrebi, nakon čega je uslijedilo mehaničko ili kemijsko čišćenje površine slikanoga sloja, ovisno o prirodi onečišćenja. Slikani sloj završno je konsolidiran višestrukim nanošenjem nanovapna.

Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta. Zapadni zid crkve s prikazima Krista i Posljednjeg suda prije radova. Snimka: J. Kliska, 2013.

Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta. Zapadni zid crkve s prikazima Krista i Posljednjeg suda nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2023.

S vanjskim investitorima ugovoreni su i izvedeni radovi u sklopu sedam programa koje su vodili djelatnici riječkog Odsjeka za zidno slikarstvo i mozaik.

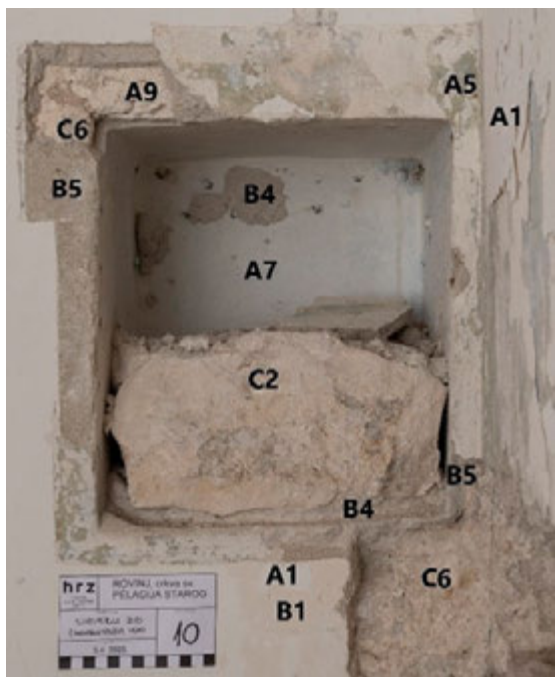
Konzervatorsko-restauratorska istraživanja u crkvi sv. Pelagija starog i nadzor izvođenja građevinskih radova sanacije stropne žbuke u crkvi sv. Tome apostola provedeni su prema ugovorima sklopljenima s Gradom Rovinjem – Rovigno.

U nastavku programa konzervatorsko-restauratorskih istraživanja interijera crkve sv. Tome apostola, provedenog 2021. godine, kontinuirano se obavlja restauratorski nadzor izvođenja radova građevinske sanacije te se revidiraju postojeće i donose dodatne smjernice za očuvanje oslika, štukature i ostalih detalja koji iziskuju restauratorski tretman. Tijekom 2023. godine obavljen je restauratorski nadzor prošivanja žbuke podgleda stropa na daščicama, dekoriranog oslikom i štukaturom.

U crkvi sv. Pelagija starog provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja slikanih slojeva, žbuke i građe zidova sondiranjem interijera i pročelja. Crkva se nalazi u priobalnom području uz istočnu stranu poluotoka Muccia. Priča o njezinoj gradnji vezana je uz novigradsku braceru iz 14. stoljeća, čiji su se mornari za nevremena zakleli svojem zaštitniku sv. Pelagiju da će, ako prežive, na mjestu na kojem pristanu sagraditi crkvu njemu u čast. Crkva je jednobrodna, s izbočenom apsidom pravokutnog oblika, otvorenoga drvenog krovišta i s preslicom s jednim zvonom na pročelju. Provedenim istraživanjima utvrđene su tri veće obnove crkve: prva u 15. ili 16. stoljeću, zatim 1842. godine te posljednja 2003. godine, izvedena dvadesetak godina nakon urušavanja krova. Tijekom istraživanja također je izvedena hitna intervencija podupiranja krovne konstrukcije jer je prijetilo ponovno urušavanje.

Rovinj, crkva sv. Pelagija starog. Sjeverno pročelje. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Rovinj, crkva sv. Pelagija starog. Sonda na sjevernom zidu crkve. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

U suradnji s Gradom Krkom izvedena je prva faza konzervatorsko-restauratorskih radova na izvornim dijelovima antičkoga podnog mozaika u prizemlju kuće u Ribarskoj ulici 5 te je proveden restauratorski nadzor radova građevinske sanacije prostora.

Mozaik je otkriven 1963. godine u preuređenju prizemlja kuće u ugostiteljski objekt. Otvaranjem nekoliko dodatnih sondi potvrđen je nalaz crno-bijelog mozaika s prikazima morske faune i mitoloških bića, nakon čega je i potpuno otkriven. Tada su provedena istraživanja kojima je utvrđeno postojanje ostataka mozaika i u drugim prostorijama iste etaže kuće u Ribarskoj 5, ali i u dvorištu sjeverne susjedne kuće koja se danas koristi kao terasa restorana. Mozaik je nakon otkrivanja pokriven slojevima zaštitnog materijala, a potkraj devedesetih godina prošloga stoljeća je prezentiran. Prostor je, nakon više godina nekorištenja, otkupio Grad Krk koji, u sklopu planiranih sadržaja, nastoji osigurati primjerenu prezentaciju mozaika i otvoriti ga za javnost.

Na mozaiku u istočnoj prostoriji prizemlja kuće u Ribarskoj 5 najcjelovitije su očuvani prikazi likova Tritona, četiri delfina i riba zmajolikih obilježja, izvedeni crnim kockicama na bijeloj podlozi. Također se, oštećen i djelomično pokriven sjevernim zidom kuće, uočava prikaz kantarosa kojega u ruci drži drugo mitološko biće, ihtioKentaur. Na vidljivom dijelu mozaika prikazana su i dva repa, ali je zbog oštećenja nemoguće odrediti o kojim se likovima radi.

U 2023. godini izrađena je fotografska i grafička dokumentacija zatečenog stanja, provedene su potrebne laboratorijske analize te izvedeni radovi konzerviranja na mjestima oštećenja radi usporavanja daljnje degradacije mozaika. U sljedećoj su fazi uklonjeni rekonstruirani dijelovi tesselatuma i prezentacijske restauratorske žbuke izvedeni u intervenciji iz 1998. godine, koji su u velikoj mjeri bili oštećeni isoljavanjem. Ujedno su izvedene probe desalinizacije i probna polja nove žbuke, namijenjene budućoj prezentaciji mozaika.

U restauratorskom nadzoru izvođenja građevinskih radova na sanaciji prostora, na zidovima susjedne prostorije otkriveni su tragovi istovjetnog mozaika koji je vjerojatno uništen pri snižavanju kote poda.

Otok Krk, Krk, Ribarska 5, antički podni mozaik. Snimka postojećega stanja s digitalnim mjerljivim ortofoto prikazom. Snimka: I. Marinković, 2023.

Otok Krk, Krk, Ribarska 5, antički podni mozaik. Prikaz zmajolike ribe. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Nastavljajući višegodišnju suradnju s JU NP Brijuni, dvoje djelatnika Odsjeka tijekom 2023. godine provelo je tri programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara na području brijunskog otočja. S ciljem utvrđivanja mogućih svojstava kulturnog dobra, provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja tzv. Kapelice na južnoj strani otoka Mali Brijun. Na Velikom Brijunu nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na podnim mozaicima arheološkoga nalazišta u uvali Verige, očuvanima in situ te su provedena istraživanja antičkoga mozaika ugrađenog u pod crkve sv. Germana.

Mozaik koji se danas nalazi na podu crkve sv. Germana otkriven je 1906. godine u istraživanju arheoloških ostataka zapadnog, rezidencijalnog dijela antičke vile u uvali Verige. Nalazio se u prostoriji (triclinium?) smještenoj uz veliko dvorište okruženo trijemovima. Pod prostorije veličine 8 x 12 metara bio je pokriven crno-bijelim mozaikom s geometrijskim meandrom i crnim kvadratnim poljima u koja su upisani cvjetovi sa šest latica, izvedeni bijelim kamenim teserama. Geometrijsku kompoziciju uokviruje dvostruka dvobojna pletenica te dvije bijele i jedna crna traka. Rubnu zonu mozaika uza zidove nekadašnje prostorije činila je široka traka izvedena crnim teserama. Mozaik je bio položen na hidrauličnu vapnenu podnicu. Pretpostavlja se da je dizanje i premještanje mozaika s izvornoga mjesta bilo potaknuto njegovim lošim stanjem i obnovom crkve sv. Germana. Crkva je bila oštećena u požaru 1894., a njezina cjelovita obnova provodila se od 1910. godine pod nadzorom Antuna Gnirsa. Dio mozaika s arheološkoga nalazišta Verige tada je postavljen pred ulaz u svetište, a preostali dio broda crkve pokriven je crno-bijelim teracom.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja provedena u 2023. godini počela su izradom fotografske dokumentacije zatečenog stanja i mjerljivog ortofota mozaika, temeljem kojega je provedeno mapiranje oštećenja i naknadnih intervencija te je izrađena grafička dokumentacija zatečenog stanja. Uzeti su uzorci i provedene laboratorijske analize kockica, restauratorskih žbuka i soli. Pregledom površine mozaika utvrđeno da je mozaik prezentiran na šest armiranobetonskih ploča. Zatečena oštećenja vjerojatno su rezultat dugogodišnjega utjecaja vlage koja je izazvala koroziju armature, vitoperenje i horizontalno raslojavanje armiranobetonskih ploča, zbog čega su nastali veliki zračni džepovi između mozaika i podloge, što je dovelo do odvajanja, pucanja i mrvljenja kockica. Rezultati provedenih istraživanja objedinjeni su u završnom izvještaju s prijedlogom potrebnih konzervatorsko-restauratorskih radova na mozaiku.

Brijuni, crkva sv. Germana. Fragment antičkog podnog mozaika s arheološkog nalazišta Verige. Snimka: J. Kliska, 2023.

Prema ugovoru s Gradom Buzetom nastavljena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi na srednjovjekovnom zidnom osliku svetišta župne crkve sv. Bartola (sv. Bartolomeja apostola) u Roču. Program se, u suradnji s Odjelom za štuko Službe za nepokretnu baštinu, kontinuirano provodi od 2021. godine. Tijekom 2023. godine na južnom zidu svetišta izvedeni su radovi pažljivog uklanjanja recentnih bojenih i žbukanih slojeva, definiranja rubova i opšivanja očuvanih dijelova izvorne žbuke. Najugroženiji podbuhli dijelovi kojima je prijetilo otpadanje su konsolidirani, a slikani je sloj završno dočišćen.

Zanimljiv je nalaz četiriju uzidanih glinenih posuda cilindričnog oblika prekrivenih izvornim vapnenim naličem. Dvije posude u donjoj zoni zida djelomično su prekrivene i zidnim oslikom bogatog kolorita. Nalazima grafita otkrivenima u prethodnim istraživanjima treba dodati i nove nalaze glagoljskih grafita i crteže na izvornom vapnenom naliču. Na kasnijem zidnom osliku uz vrata stare sakristije također su otkriveni glagoljski, ali i latinični grafiti.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Južni zid svetišta nakon čišćenja. Snimka: J. Kliska, 2023.

Djelatnici riječkog Odsjeka za zidno slikarstvo i mozaik sudjelovali su i kao članovi timova u još četiri programa: Zagreb, Kaptol, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava; Poreč, Eufrazijeva bazilika; Rovinj, crkva Blažene Djevice Marije od Zdravlja i otok Lošinj, Veli Lošinj, crkva sv. Antuna opata.

Služba za odjele izvan Zagreba 1

Restauratorski odjel Osijek

Istraživanjem graditeljskoga naslijeđa i konzervatorsko-restauratorskim radovima na nepokretnim kulturnim dobrima, u sklopu rada Restauratorskoga odjela Osijek u 2023. godini realizirana su tri programa konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i izrade dokumentacije: u osječkoj Tvrđi za kuću Raith u Kuhačevoj 27 i stambenu katnicu u Franjevačkoj 1 te za stambenu katnicu u Strossmayerovoj 33 u Osijeku.

Osijek, Tvrđa, kuća Raith, Ulica Franje Kuhača 27. Sonde otvorene na glavnom pročelju. Snimka: I. Marinković, 2023.

Osijek, Tvrđa, kuća Raith. Sonda s otkrivenim povijesnim obojenjima na istočnom dvorišnom pročelju. Snimka: I. Marinković, 2023.

Osijek, Strossmayerova 33, stambena katnica. Glavno, sjeverno pročelje. Snimka: I. Marinković, 2023.

Osijek, Strossmayerova 33, stambena katnica. Sonda kojom je otkriven jedan od tri zazidana otvora na sjevernom, uličnom pročelju. Snimka: I. Marinković, 2023.

Kuća Raith je jednokatna uglovnica na jugozapadnom uglu križanja Ulice Franje Kuhača i Ulice Danice Pinterović. Građena je kao četverokrilna građevina orijentirana oko centralnog dvorišta. Današnji oblik dobila je nakon obnove 1890. godine, kad je poprimila historicistička obilježja. Tada je dograđen kat i zapadno krilo. Glavno ulično pročelje raščlanjeno je kolnim ulazom i prozorskim otvorima, a istočno pročelje prozorskim otvorima u nepravilnom ritmu. Prizemlje je naglašeno stiliziranom rustikom, a podnožje prekriveno pločama šikloškog kamena koji je mjestimično otvoren podrumskim prozorima. Visinska podjela pročelja ostvarena je razdjelnim i potkrovnim vijencem. Dok prozori prizemlja nemaju nikakve profilirane okvire, prozori kata obaju pročelja imaju naglašene prozorske klupčice i profilirane okvire. Zgrada ima višeslivni krov koji prati njezin tlocrtni oblik.

Jednokatna stambena zgrada u Franjevačkoj ulici broj 1 tlocrtno je građena u obliku slova U. Ulično pročelje raščlanjeno je velikim kolnim ulazom i prozorskim otvorima. U osi otvora prizemlja, na katu je pet prozorskih otvora naglašanih plitkim istakom u žbuci i prozorskim klupčicama. Prizemlje od kata dijeli jednostavni razdjelni vijenac, dok je potkrovnici naglašen nizom dekorativnih konzola. Dvorišna pročelja raščlanjena su ulazima i prozorskim otvorima.

Nekadašnja zgrada Procesualnog suda ugrađena je u ulični niz južne strane današnje Strossmayerove ulice, u blizini Solarskog trga koji je nekad bio središte toga dijela grada. Kasnobarokna katnica s visokim kosim krovom tlocrtno pokazuje zatvorenu formu s manjim rizalitno istaknutim dvorišnim traktom u kojem je drveno, zavojito stubište za kat i tavan. Ulično pročelje raščlanjeno je jednoličnim ritmom dvokrilnih pravokutnih prozorskih otvora koji imaju plitko ožbukane doprozornike i profilirane klupčice, dok su iznad prozora kata i profilirane nadstrešnice. Jednostavno organizirano i bez dekoracija uređeno pročelje horizontalno je podijeljeno na prizemlje i kat. Na niskom, blago izbočenom podnožju nalaze se manji podrumski prozorski otvori. Kolni ulaz s drvenim dvokrilnim vratima smješten je bočno, na istočnu stranu pročelja i vodi u široku ulaznu vežu zaključenu ravnim stropom koji je ojačan pojasnicama. Na njezinu zapadnom zidu su vrata za podrum. Na dvorišnom pročelju je rizalitno istaknuti stubišni trakt, viši od ostatka zgrade, a veći dio pročelja je degradiran recentnim pregradnjama i intervencijama.

Sve tri kuće građene su u duhu kasnobaroknog klasicizma, a istraživanjima su obuhvaćena ulična i dvorišna pročelja, veže te dio prostorija u koje je bio omogućen pristup. Građevinskim sondama utvrđen je izgled zazidanih otvora i degradirane dekorativne plastike pročelja, a sondiranjem žbuke i naliča zatečeni slojevi. Utvrđena je koloristička obrada pročelja i unutarnjih prostorija te je u tijeku izrada elaborata s prijedlogom radova i smjernicama za obnovu. Rezultati istraživanja pridonijet će dosadašnjem poznavanju stambene arhitekture osječke Tvrđe i Gornjega grada u 18. i 19. stoljeću.

**Pokretna
kulturna baština**

Zavod provodi različite oblike fizičke zaštite i očuvanja pokretne kulturne baštine, u širokom rasponu od preventivnog djelovanja do najzahtjevnijih interdisciplinarnih istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na ugroženim i oštećenim pokretnim kulturnim dobrima. Radovi na takvim dobrima provode se u Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu, Službi za odjele izvan Zagreba 1 (s odjelima u Osijeku, Ludbregu, Rijeci i Vodnjanu – Juršićima) te u Službi za odjele izvan Zagreba 2 (s odjelima u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku i Zadru). Da bi radovi na pokretnoj baštini zadovoljili načela i standarde suvremene konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, Služba za pokretnu baštinu te Službe za odjele izvan Zagreba 1 i 2 blisko surađuju s Fotolaboratorijem i Prirodoslovnim laboratorijem, a prema potrebi i s ostalim službama Zavoda. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvode se na umjetninama i predmetima umjetničkog obrta, važnima za povijest i likovnu kulturu Republike Hrvatske, kao i za europsku kulturnu baštinu. Na svakom se umjetničkom predmetu prije početka radova provode interdisciplinarna istraživanja različitog opsega, na temelju kojih se odlučuje o pristupu i metodologiji rada. Radovi su uvijek popraćeni pisanom, fotografskom i grafičkom dokumentacijom, koja se vodi prema suvremenim stručnim standardima. U 2023. godini sredstvima osnivača u Službi za pokretnu baštinu te Službama za odjele izvan Zagreba 1 i 2 bila je planirana realizacija 165 programa na pokretnoj kulturnoj baštini. Zbog nemogućnosti provedbe planiranih aktivnosti, jedan je program privremeno stavljen u status mirovanja, a osigurana sredstva preraspodijeljena su na ostale programske aktivnosti, predložene i usvojene na sjednicama Upravnoga vijeća Zavoda. Programima je bilo obuhvaćeno 347 umjetnina te predmeti umjetničkog obrta i povijesne vrijednosti, među kojima su slike različitih dimenzija na platnenom i drvenom nosiocu, rezbareni polikromirani i pozlaćeni drveni predmeti, rezbareni, politirani, intarzirani i pozlaćeni namještaj, kaljeve peći, predmeti od tekstila, papira, kože i metala. Osim sredstava za radove koje je osigurao osnivač, uspješnom suradnjom s tijelima lokalne i područne samouprave, administrativnim crkvenim jedinicama, javnim ustanovama, muzejima i drugim naručiteljima ugovoreno je (su)financiranje 12 programa konzervatorsko-restauratorskih radova na pokretnoj baštini. Na brojnim lokalitetima u svim regijama Hrvatske realizirani su radovi hitnih mjera zaštite ugroženih pokretnih kulturnih dobara te pregledi uvjeta i stanja umjetnina i predmeta prema iskazanim potrebama vlasnika i nadležnih konzervatorskih odjela. Suradnja s konzervatorskim odjelima nastavljena je i u programu stručnog nadzora. Služba za pokretnu baštinu

U Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu djeluje devet organizacijskih jedinica: Odjeli za drvenu polikromiranu skulpturu 1 i 2, Odjeli za štafelajno slikarstvo 1 i 2, Odjel za tekstil, papir i kožu, Odsjek za tekstil, Odsjek za papir i kožu, Odjel za namještaj i drvene konstrukcije te Odjel za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine.

Odjel za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine

Na Odjelu za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine zaposleno je šest djelatnika koji su za programe zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara Službe za pokretnu baštinu te Službi za odjele izvan Zagreba 1 i 2 izradili cjelovitu stručnu dokumentaciju. Konzervatorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada referentne literature, arhivska istraživanja, pregled konzervatorsko-restauratorskih elaborata prije izvođenja radova, prikupljanje postojeće dokumentacije te istraživanja na terenu. U suradnji s konzervatorima-restauratorima analizirani su rezultati nedestruktivnih istraživanja umjetnina prije radova (snimke tehnikama infracrvene reflektografije i ultraljubičaste fluorescencije te rendgenogrami), sa svrhom određivanja metodologije konzervatorsko-restauratorskih radova.

U sklopu provedbe detaljnih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja te izrade smjernica za obnovu, u suradnji s djelatnicima Odjela za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine, dovršen je pregled stanja dijela pokretnog inventara i izrada elaborata konzervatorsko-restauratorskih istraživanja za katedralu Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava u Zagrebu.

U 2023. godini pokrenuta su tri programa koja se odnose na područje Čazmanskog, Sibirskog, Velikokopaničkog i Porečkog dekanata s ciljem popisivanja, utvrđivanja stanja očuvanosti i dokumentiranja štafelajnih slika, drvenih polikromiranih skulptura, oltarnih cjelina, predmeta umjetničkog obrta, relikvijara te liturgijskog tekstila koji se nalaze u crkvama i pripadajućim objektima na području župa u sastavu tih dekanata.

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 1

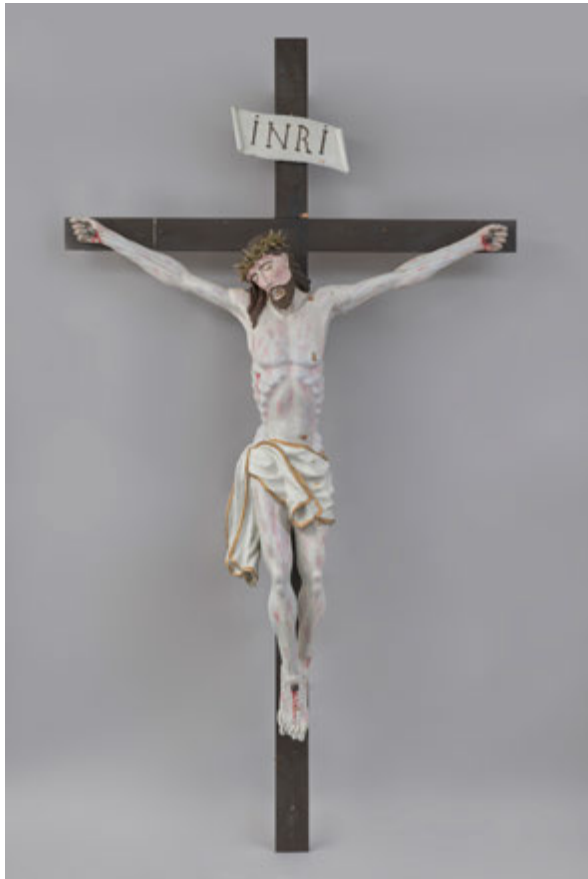
Na Odjelu za drvenu polikromiranu skulpturu 1 u Zagrebu zaposleno je deset djelatnika koji su u 2023. godini sredstvima osnivača realizirali radove na jedanaest programa zaštite pokretnih kulturnih dobara (ukupno 11 umjetnina) te su sudjelovali u programima drugih odjela, kao i u obavljanju hitnih intervencija na ugroženim pokretnim kulturnim dobrima.

Od dovršenih konzervatorsko-restauratorskih radova valja istaknuti radove na propovjedaonici nepoznatog autora iz kapele sv. Wolfganga u Vukovoj, datiranoj oko 1749. godine. U cijelosti su izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi na arhitekturi poligonalne govornice, stubištu i ogradi, pripadajućim dekorativnim elementima, skulpturama četvorice evanđelista i na raspelu na zidnoj ploči govornice.

Vukovoj, kapela sv. Wolfganga, propovjedaonica. Nepoznati autor (oko 1749.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2020., 2023.

Iz župne crkve Presvetog Trojstva u Baški na otoku Krku završeni su u cijelosti radovi na skulpturama „Sv. Marija Magdalena“ i „Raspeti Krist“, koje uz prije konzervirane i restaurirane skulpture „Bogorodica“ i „Sv. Ivan evanđelist“ pripadaju prikazu Kristova raspeća na retablu oltara Sv. Križa. Skulpture su nakon radova vraćene i postavljene unutar vitrine u središnjem dijelu retabla. Oltar Sv. Križa nastao je pod utjecajem mletačkih drvorezbarskih radionica iz 18. stoljeća.

Otok Krk, Baška, crkva Presvetog Trojstva, oltar Sv. Križa. Mletačka radionica, skulptura raspetog Krista, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2021., K. Gavrilica, 2023.

Uz programe cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na pojedinačnim pokretnim kulturnim dobrima, valja istaknuti nastavak radova na glavnom oltaru crkve sv. Mihaela arkandela u Velikoj Ludini. Monumentalni dvokatni retabl koji arhitekturom zatvara svetište djelo je kiparske radionice Franza Antona Strauba iz 18. stoljeća. Na arhitekturi oltara, na predeli s deset ukrasnih konzola i profilacijama završen je retuš pozlate, posebrenja te retuš marmoriziranog oslika ploha ophoda. Radovi na arhitekturi oltara izvode se in situ, a u radionici Zavoda nastavljaju se radovi na tabernakulu. U cijelosti su dovršeni radovi na skulpturi s tabernakula „Uskrsli Krist“.

Nastavljeni su restauratorski radovi na bočnom oltaru sv. Roka iz kapele sv. Petra u Gotalovcu iz 17. stoljeća, pripisanom Johannesu (Ivanu) Komersteineru. Izvedeni su radovi na arhitektonskoj konstrukciji postamenta i predele te svim pripadajućim ukrasnim elementima.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru Blažene Djevice Marije iz crkve Blažene Djevice Marije u Strmcu (Veliko Trgovišće) u cijelosti je konzervirana i restaurirana skulptura iz sredine 15. stoljeća „Bogorodica s Djetetom“, nastala pod utjecajem sjevernjačkih majstora. Na temelju valorizacije zatečenih povijesnih slojeva na skulpturi (15., 18., 19. i 21. stoljeće), prezentiran je onaj iz 19. stoljeća. Na pripadajućoj arhitekturi oltara izvedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja, na temelju kojih će se odrediti metodologija daljnjih radova.

Strmec (Veliko Trgovišće), crkva Blažene Djevice Marije, glavni oltar Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, skulptura „Bogorodica s Djetetom“, 15. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2020., 2023.

Nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi i na skulpturi „Sv. Jelena Križarica“ s oltara sv. Jelene Križarice iz crkve sv. Julijane u Tremi, jedne od rijetkih gotovo u cijelosti očuvanih građevina iz 16./17. stoljeća u okolici Križevaca. Na skulpturi su izvedeni preventivni konzervatorsko-restauratorski radovi te istraživanja.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na arhitekturi ikonostasa crkve Velikomučenika sv. Georgija u Velikom Pogancu nastavljani su stolarskom sanacijom, retušem i pozlatom dijelova donje zone arhitekture ikonostasa.

Valja istaknuti i nastavak radova na skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ iz sakristije katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Krku. Skulptura je vrijedno djelo iz posljednje četvrtine 15. stoljeća i pripisuje se venecijanskom majstoru Andrei da Muranu. Višestruko je preslikana te se tek cjelovitim i zahtjevnim konzervatorsko-restauratorskim radovima može otkriti njezina izvorna forma i oslik.

Otok Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije, Andrea da Murano, skulptura „Bogorodica s Djetetom“, 15. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

U 2023. godini počeli su i radovi na bočnom oltaru Blažene Djevice Marije od Karmela iz župne crkve Blažene Djevice Marije u Plominu. Nakon konsolidacije drvenog nosioca te stolarske sanacije, provode se konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja će odrediti daljnji tijek radova.

Treba spomenuti i početak konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturi „Anđeo“, nepoznatog autora iz 18. stojeća iz kapele Sv. Križa iz Križa Gornjeg.

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 2

Na Odjelu za drvenu polikromiranu skulpturu 2 zaposleno je devet djelatnika koji su 2023. godine sredstvima osnivača realizirali radove na osam programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara (ukupno 14 umjetnina).

U 2023. godini nastavljeni su radovi na većim umjetničkim cjelinama, među kojima se ističu konzervatorsko-restauratorski radovi na renesansnom glavnom oltaru župne crkve sv. Marije Magdalene u Mutvoranu, djelu venecijanskoga kipara Paola Campse i njegove radionice iz 1533. godine. Izvedene su rekonstrukcije u slojevima podloge i oslika na mjestima oštećenja na predeli, pozadinskim pločama, stupovima gornje zone oltara i okviru retabla. U tijeku je uklanjanje plavog preslika s pozadinskih ploča oltara. Dorađen je retuš na skulpturi sv. Katarine, velikim pilastrima i luku okvira te stupovima donje zone retabla.

Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene. Paolo Campsa i radionica, glavni oltar sv. Marije Magdalene (1533.). Stanje tijekom radova, nakon probnog postavljanja u radionici. Snimka: M. Pavličić, 2023.

Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene. Paolo Campsa i radionica, glavni oltar sv. Marije Magdalene (1533.). Stupovi kata retabla tijekom i nakon radova. Snimke: K. Gavrilica, 2023., M. Pavličić, 2023.

Konzervatorsko-restauratorski radovi nastavljani su i na oslikanim vratima iz palače Califfi, koja je vrijedno djelo svjetovne arhitekture 17. stoljeća u Istri. Danas je u palači smješten Muzej grada Rovinja. Potpunijoj valorizaciji palače Califfi i njezinih slojeva znatno pridonosi novootkriveni vrijedni oslik na povijesnoj drvenoj stolariji. Reprezentativni balkon nalazi se na sredini drugog kata palače, a prema njemu vode ostakljena dvostruka dvokrilna vrata. Na istom katu palače je nekad bila kućna kapela, od koje su sačuvane vratnice i izvorni drveni okvir. U 2023. godini počelo je izvođenje retuša slikanog sloja na dvojim dvokrilnim unutarnjim balkonskim vratima. Retuš se izvodi usporedno na svim četverim vratnim krilima i većim dijelom je završen.

Nastavljeni su i radovi na glavnom oltaru župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, koja je oštećena u potresu 2020. godine. Glavni oltar sv. Franje Ksaverskog, dar biskupa Franje Thauszyja, opisan je prvi put u kanonskoj vizitaciji iz 1765. godine. S obzirom na to da je crkva posvećena 29. srpnja 1759. godine, može se pretpostaviti da je nastao nedugo prije toga. Doris Baričević pripisala je oltar Franzu Antonu Straubu (Wiesensteig, 1726. – Zagreb /?, između 1774. i 1776.), najmlađem od petero braće iz poznate obitelji kipara i stolara porijeklom iz Wiesensteiga. Nakon prethodno provedenih istraživanja na cjelokupnom inventaru župne crkve i izrade elaborata s prijedlogom konzervatorsko-restauratorskih radova, u 2023. godini izvođeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na glavnom oltaru. Izvedeni su cjelokupni konzervatorsko-restauratorski radovi na svetohraništu, na četiri skulpture anđela i četiri stupa, dok su u tijeku radovi na raspelu, stupovima i rozetama svetohraništa, središnjoj ploči retabla, kapitelima i bazama stupova, volutnim postamentima i rokajnim vazama.

Zagreb, Vugrovec, župna crkva svetog Franje Ksaverskog.
Franz Anton Straub, glavni oltar (1759. – 1765.). Stanje nakon potresa. Snimka: G. Tomljenović, 2020.

Zagreb, Vugrovec, župna crkva svetog Franje Ksaverskog.
Franz Anton Straub, glavni oltar (1759. – 1765.). Anđeo adorant, stanje nakon radova. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Na skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ iz prve polovice 18. stoljeća iz župne crkve Pohod Blažene Djevice Marije na Dolcu u Zagrebu, oštećenju u potresu 2020. godine, nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi. Rekonstruirana su oštećenja drvenog nosioca te nedostajući dijelovi. Izrađeni su nova kruna malog Isusa i Bogorodičino žezlo. Uklonjeni su neprimjereni materijali iz prijašnjih intervencija. Gubici u sloju podloge su nadoknađeni, a u završnoj fazi su rekonstrukcija nedostajuće pozlate i retuš.

Zagreb, Dolac, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, skulptura „Bogorodica s Djetetom“, prva polovica 18. stoljeća. Stanje prije radova te nakon uklanjanja materijala iz prijašnjih intervencija te rekonstrukcije nedostajućih dijelova nosioca i podloge. Snimke: N. Oštarijaš, 2021., K. Gavrilića, 2023.

Obavljaju se i konzervatorsko-restauratorski radovi na dvije kaljeve peći iz 19. stoljeća iz Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu, oštećene u potresu 2020. godine. Nakon uklanjanja nečistoće i neprimjerenih materijala iz prijašnjih intervencija na caklini, počeli su radovi spajanja slomljenih pećnjaka, rekonstrukcije nedostajućih dijelova i obrade lomova uz učvršćivanje odlomljenih i napuknutih dijelova.

Treba spomenuti i radove na skulpturi Bogorodice s Djetetom iz župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Čučerju, također oštećene u potresu 2020. godine, koja pripada najstarijem dijelu inventara crkve. Osobito se štuje kao „starinski i čudotvorni“ kip koji je sa starog oltara premješten na oltar koji je 1736. godine dao podići biskup Juraj Branjug. Nažalost, Branjugov oltar teško je stradao u potresima (1880., 1905., 1906.) te je uklonjen, a na mjesto staroga oltara postavljen je 1908. godine novi. Preliminarnim radovima na skulpturi obuhvaćena je dezinfekcija, uklanjanje površinske prljavštine, učvršćivanje sloja podloge, polikromije te drvenog nosioca, nakon čega su izvedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja.

Također su nastavljene konzervatorsko-restauratorske radove na skulpturama sv. Ladislava, sv. Emerika i sv. Kazimira koje čine cjelinu kao jedini preostali dio baroknoga glavnog oltara, uništenog u požaru 1944. godine, iz crkve sv. Ladislava u naselju Ladislav. S obzirom na to da je konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima ustanovljena dobra očuvanost izvornih slojeva i jednaka kronologija naknadnih intervencija na sve tri skulpture, u dogovoru s nadležnim konzervatorima uklonjeni su naknadni oslici, a nedostajući dijelovi forme (dijelovi nogu, prstiju, draperije, ukrasi kruna) nadomješteni su rekonstrukcijama izvedenim u drvu.

Ladislav, crkva sv. Ladislava. Josip Weinacht, „Sv. Emerik“ i „Sv. Kazimir“ (1746.). Stanje tijekom uklanjanja naknadnih slojeva i izrade rekonstrukcija u drvu. Snimke: K. Gavrilica, 2023.

Naposljedku treba spomenuti nastavak opsežnih konzervatorsko-restauratorskih radova na drvenom inventaru crkve sv. Magdalene u Čazmi, prije svega na arhitekturi retabla i atike glavnog oltara, zatim izvedene radove rekonstrukcije nedostajuće podloge i retuša na govornici propovjedaonice te završetak radova na sviraoniku orgulja koji je polovicom 2023. godine vraćen na izvornu poziciju u sklopu drvenog kućišta orgulja.

Odjel za štafelajno slikarstvo 1

Osam djelatnika Odjela za štafelajno slikarstvo 1 realiziralo je radove na 13 programa financiranih sredstvima osnivača i na jednom programu financiranom sredstvima drugog investitora. Ukupno je u 2023. godini konzervirano i restaurirano 13 slika i tri pripadajuća ukrasna okvira. Konzervatorsko-restauratorski programi koji se provode na Odjelu većinom su višegodišnji, zbog velikih dimenzija i većega broja obuhvaćenih umjetnina.

Među djelima sakralnog karaktera ističe se slika nepoznatog autora „Vizija sv. Antuna“ iz crkve Presvijetle kraljice mora u kompleksu Bolnice „Dr. Martin Horvat“ u Rovinju. Radovi su počeli 2021., a dovršeni su početkom 2023. godine, kad je slika napeta s pomoću opruga na podokvir, čime je osigurana trajna napetost platna, te je montirana u ukrasni okvir. Zbog nepovoljnih mikroklimatskih uvjeta u crkvi Presvijetle kraljice mora, izložena je u crkvi Gospe od Sedam Žalosti, poznatijoj kao Oratorij.

Rovinj, kompleks Bolnice „Dr. Martin Horvat“, crkva Presvijetle kraljice mora. Nepoznati autor, „Vizija sv. Antuna“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović 2021., Lj. Gamulin 2023.

Na slici „Sv. Ana Trojna“, oltarnoj pali s bočnog oltara sv. Ane u crkvi Majke Božje Trsatske u Rijeci, nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi. Riječ je o jednoj od najvažnijih oltarnih slika na riječkom području. Autor je Giovanni Pietro Telesphoro de Pomis, Tintoretov učenik te istaknuti umjetnik i arhitekt na habsburškome dvoru. Sliku je izradio prema narudžbi riječkoga kapetana Stefana della Rovere za grobnu kapelu njegove obitelji nakon smrti supruge Anne della Rovere, rođene Paar. U 2023. godini iz prijašnjih su restauratorskih intervencija uklonjeni neprimjereni materijali i oni koji narušavaju likovnu kvalitetu djela: potamnili retuš, lak i djelomično preslici koji su mjestimično prekrivali izvorni sloj.

Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske. Giovanni Pietro Telesphoro de Pomis, „Sv. Ana Trojna“ (1624.). Stanje tijekom radova. Snimka: L.J. Gamulin 2023.

Izrazito složeni radovi izvedeni su na slici „Gospa Karmelska“ iz župne crkve Presvetog Trojstva u Baški na otoku Krku. Slika je bila izrazito krta i deformirana; na cijeloj su površini slikanog sloja bile izražene pukotine. Istraživanjima je utvrđeno da je slika u cijelosti preslikana te je, s obzirom na dobru očuvanost izvornoga slikanog sloja, donesena odluka o njegovoj prezentaciji.

U Gradskom kazalištu Trešnja u Zagrebu provedene su mjere zaštite na kazališnom zastoru (izrađenom prema predlošku Ivana Rabuzina) zbog oštećenja nastalih tijekom nevremena u srpnju 2023. Zastor je u cijelosti očišćen od naslaga nečistoće i tragova curenja vode.

Zagreb, Gradsko kazalište Trešnja. Svečani zastor (1999.). Stanje tijekom radova. Snimka: S. Radić 2023.

Dovršeni su radovi na slici „Svadba u Kani“ iz franjevačkoga samostana u Rovinju. Smještena u samostanskoj blagovaonici, slika je kopija istoimenoga djela koje je Andrea Vicentino naslikao potkraj 16. stoljeća za vencijsku crkvu Ognissanti. Na platnu izduženog horizontalnog formata autor skromnijega umjetničkoga dosega prikazao je ispred arhitektonske kulise mnoštvo likova oko raskošne trpeze.

Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog. Nepoznati autor, „Svadba u Kani“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović 2022. i Lj. Gamulin 2023.

Sliku „Krštenje Kristovo“ nepoznati je autor izveo prema grafičkom predlošku Giovannija Battiste d'Angelija, talijanskoga renesansnog slikara. Najvjerojatnije je pripadala inventaru starije umaške župne crkve na čijem je mjestu sredinom 18. stoljeća sagrađena nova. Prizoru krštenja svjedoče dva anđela stojeći na obali Jordana, dok je u vrhu kompozicije prikazan Bog Otac s golubicom Duha Svetoga i puttima.

Umag, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, „Krštenje Kristovo“, kraj 16. ili početak 17. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović i Lj. Gamulin 2023.

Odjel za štafelajno slikarstvo 2

Na Odjelu za štafelajno slikarstvo 2 u 2023. godini 13 djelatnika obavilo je konzervatorsko-restauratorske radove na 14 programa financiranih sredstvima osnivača te na jednom programu financiranom sredstvima ostalih investitora. Time je obuhvaćen rad na 32 štafelajne slike različitih dimenzija, tehnika i namjene te na 13 pripadajućih ukrasnih okvira.

Među slikama sakralnog inventara ističu se oltarna pala „Sv. Fabijan i sv. Sebastijan“ s bočnog oltara župne crkve Sv. Križa u Draguču, djelo istarskoga slikara Venerija Trevisana iz 19. stoljeća. Posebno treba izdvojiti i radove provedene na dvije slike na drvenoj podlozi, „Sv. Pavao“ i „Sv. Kristofor“ iz zbirke franjevačkoga samostana sv. Bernardina Sijenskog u Kamporu na otoku Rabu. Nastale su sredinom 15. stoljeća, a nekad su bile dio istog, danas izgubljenog poliptiha te se pripisuju poznatoj venecijanskoj radionici braće Antonija i Bartolomea Vivarinija. Slike su bile zatečene montirane u recentni drveni okvir, čime su oblikovane u cjelinu diptiha koja zasigurno nikad nije postojala. Nakon radova izrađena je suvremena mikroklimatska vitrina u kojoj su slike izložene kako bi se ublažio utjecaj naglih oscilacija mikroklimatskih uvjeta u prostoru zbirke. U 2023. godini također su započeti radovi na pet slika iz kapucinskoga samostana u Karlobagu, oštećenih u požaru u potkrovlju samostana.

Draguč, župna crkva Sv. Križa, bočni oltari sv. Fabijana i sv. Sebastijana. Venerio Trevisan, „Sv. Fabijan i sv. Sebastijan“ (1846.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2023.

Otok Rab, Kampor, franjevački samostan i crkva sv. Bernardina Sijenskog. Antonio i Bartolomeo Vivarini, „Sv. Pavao (?)“ i „Sv. Kristofor“, 15. stoljeće. Stanje prije radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2023.

Otok Rab, Kampor, franjevački samostan i crkva sv. Bernardina Sijenskog. Antonio i Bartolomeo Vivarini, „Sv. Pavao (?)“ i „Sv. Kristofor“, 15. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2023.

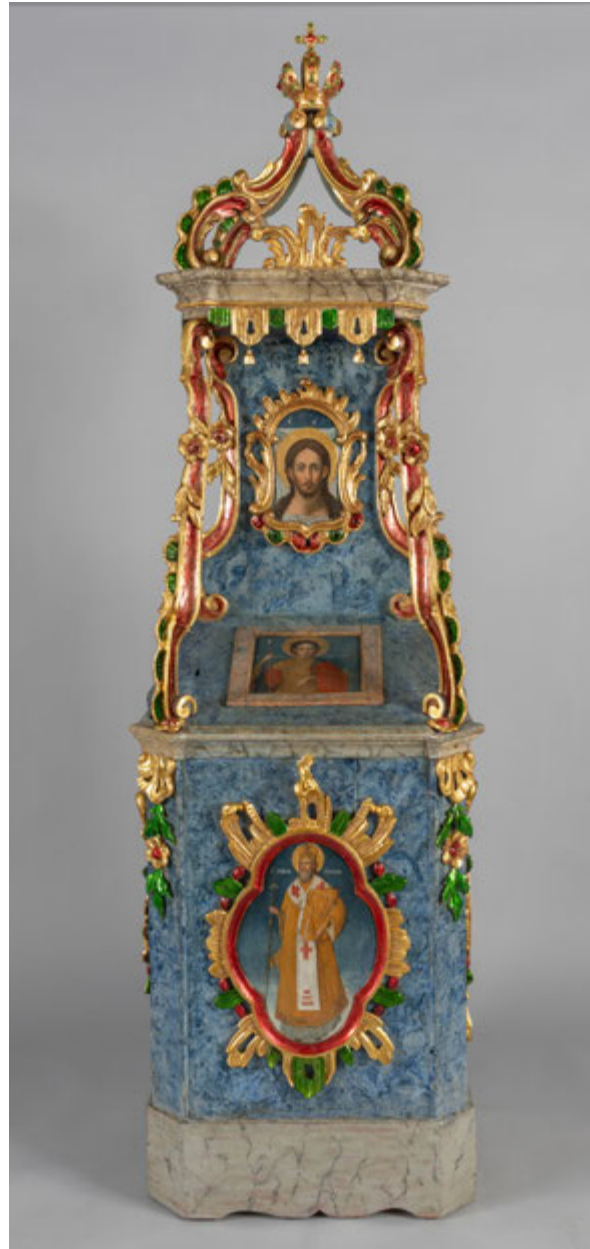
Nastavljeni su i radovi na ikonostasima Koprivničko-križevačke županije. Uz šest ikona s ikonostasa pravoslavne crkve u Vojakovcu, konzerviran je i restauriran i proskinetarij pravoslavne crkve u Velikom Pogancu, s pet pripadajućih ikona ikonopisca Jovana Četirevića Grabovana.

Vojakovac, pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija. Jovan Četirević Grabovan, „Sv. Marko“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, P. Lerotić 2023.

Vojakovac, pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija. Jovan Četirević Grabovan, „Sv. Petar“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, P. Lerotić 2023.

Veliki Poganac, pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija. Jovan Četirević Grabovan, proskinetarij, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: P. Leročić, 2022., I. Marinković, 2023.

U nastavku uspješne višegodišnje suradnje na očuvanju predmeta iz muzejskih i galerijskih zbirki, obavljani su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na većem broju slika na platnenom i drvenom nosiocu iz muzeja u Zagrebu, Bjelovaru, Osijeku, Rijeci, Varaždinu i Hlebinama. Iz bogatoga fundusa Strossmayerove galerije starih majstora HAZU-a valja spomenuti sliku „Sv. Ante Padovanski s Isusom“, pripisanu Giovanniju Battisti Piazzetti iz prve polovice 18. stoljeća te sliku „Majka i dijete“ bečkoga slikara Johna Quincyja Adamsa s kraja 19. stoljeća iz Gradskoga muzeja Varaždin. Iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka treba spomenuti dvije slike: „Uznesenje Bogorodice“ iz 16. stoljeća te „Povratak škrinje zavjetne (Slavlje Davidovo)“ nepoznatog autora iz 18. stoljeća. Radovi su provedeni na tri slike različitih tema iz Muzeja likovne umjetnosti Osijek: „Pejzaž sa starom kućom“ Huga Conrada von Hötendorfa iz 1855. godine te „Prinašanje žrtve“ i „Lot i njegove kćeri“, djelima nepoznatih slikara s kraja 18. stoljeća.

Zagreb, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora. Giovanni Battista Piazzetta, „Sv. Antun Padovanski s Isusom“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2022., G. Tomljenović, 2023.

Varaždin, Gradski muzej Varaždin. John Quincy Adams, „Majka i dijete“, 19. stoljeće. Stanje prije i nakon radova.
Snimke: Lj. Gamulin, 2022., 2023.

Osijek, Muzej likovnih umjetnosti. Nepoznati autor, „Lot i njegove kćeri“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: I. Marinković, G. Tomljenović, 2023.

Provedene su i hitne mjere zaštite na slici „Skidanje s križa“ (17. stoljeće) iz sakristije katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava u Zagrebu. Slika izvedena uljem na dasci pripada skupini oslikanih vratnica s bivšega glavnog krilnog oltara biskupa Franje Ergeljskog, naručenog za zagrebačku katedralu 1632. godine. Oltar je uklonjen iz katedrale 1832. godine, a među malobrojnim danas očuvanim dijelovima su dvije vratnice s prizorima Skidanja s križa i Mučenja trnovom krunom te skulptura Blažene Djevice Marije s Kristom na rukama, štajerskoga kipara Hansa Ludwiga Ackermanna.

Uz konzervatorsko-restauratorske radove u 2023. godini, provedena su i tri istraživanja umjetnina iz pravoslavnih crkava: istraživanje ikonostasa u Plaškom (saborna crkva Vavedenja Presvete Bogorodice) s ikonama autora Ivana Tišova, zatim u Osijeku Vojakovačkom (crkva sv. oca Nikolaja), gdje su, uz istraživanja na ikonostasu, provedene i hitne mjere zaštite triju ikona te arhivsko istraživanje i objedinjavanje dokumentacije o zbirci umjetnina u vlasništvu Gornjokarlovačke eparhije.

Realiziran je i jedan program financiran sredstvima drugih naručitelja. U veljači 2023. godine Đakovačko-osječka nadbiskupija naručila je konzervatorsko-restauratorske radove na slici „Žalosna Gospa“ iz crkve Blažene Djevice Marije u Dragotinu.

Dragotin, crkva Blažene Djevice Marije. Nepoznati slikar, „Žalosna Gospa“ (oko 1750.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2023.

Odjel za namještaj i drvene konstrukcije

Na Odjelu za namještaj i drvene konstrukcije u Zagrebu zaposleno je devet djelatnika, od kojih četvero djeluje u sklopu Stolarske radionice. U 2023. godini realizirani su konzervatorsko-restauratorski radovi na tri programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

U 2023. godini počeli su opsežni konzervatorsko-restauratorski radovi na korskoj klupi iz crkve Navještenja Blažene Djevice Marije u Klanjcu, nastaloj sredinom 18. stoljeća. Korska klupa, postavljena uz istočni zid svetišta, čini stilsku cjelinu s dva ormara u sakristiji crkve. Intarzirana korska klupa važan je dio vrijednog mobilijara klanječke franjevačke crkve te vrstan primjer baroknog, bogato intarziranog crkvenog namještaja srodnog istovremenim južnoaustrijskim primjercima. Korska sjedala zatečena su u konstruktivno stabilnom stanju, no bila su vidljiva brojna oštećenja uzrokovana drvnim insektima. Nekoliko intarziranih uklada popucalo je vertikalno i horizontalno u konstruktivnom i furniranom sloju. Mnogi su furniri i intarzije na prednjem dijelu klecala bili izuzetno oštećeni i nedostajali su dijelovi izvornika; bile su vidljive i mnoge neodgovarajuće intervencije rekonstrukcija intarzija te stari potamnjeni zakiti. Na površini su zatečeni slojevi nečistoće i prašine, a lak je potamnio i ispucao. Nakon restauratorskih istraživanja i analiza vrsta drva i lakova, radovi na klecalu počeli su natapanjem oštećenoga drva konsolidantom te stolarskom sanacijom rasušenih spojeva i pukotina. Podlijepljeni su odignuti furniri i intarzije, a potom su uklonjene neodgovarajuće nadoknade kitom i nitrocelulozni lak. U tijeku su radovi na zapunjavanju površinskih oštećenja na sjedalima. Završetak radova planira se u 2025. godini.

Nastavljena je dugogodišnja uspješna suradnja s Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja Rijeka radovima na dvije klupe s naslonom koje su u stalnom postavu Muzeja. Bivša Guvernerova palača, u kojoj je Muzej od 1948. godine, historicističko je zdanje čija je gradnja trajala od 1893. do 1896. godine, a njezino projektiranje i nadzor bili su povjereni Alajosu Hauszmannu. U isto je vrijeme u Mađarskoj napravljen i namještaj za uređenje palače.

Dvije cassapance – kombinacija škrinje i klupe s postranim naslonima za ruke – rađene su u stilu renesanse. Identične su u veličini i rezbarenim ukrasima. Donje prednje strane ukrašene su kompozicijom u visokom reljefu. U sredini je medaljon s lavljom glavom, s obje strane flankiran motivom ribe dugačkoga repa u akantusovu lišću i trozupcem ukrašenim vrpcom. Donji dio je s gornjim povezan rukonaslonima ukrašenima orlovima skupljenih krila. Naslon je rađen u visokom reljefu na proboj. Ploča naslona je razvedena volutama s akantusovim lišćem s izdignutim središnjim dijelom na kojem stoji bjeloglavi sup raširenih krila. U središnjem dijelu nalaze se anđeli koji pridržavaju štit i krunu; stoje na bazama s volutama koje povezuje bogata girlanda. S njihove lijeve i desne strane su štitovi s kacigom i oružjem. Donja zona ukrašena je motivom vrpce. Klupe su bile konstrukcijski stabilne, no bilo je vidljivo više raspuklina cijelom visinom naslona te su nedostajali mnogi dijelovi rezbarije. Površina je potamnijela od slojeva nečistoća, a lak je izbljedio.

Na objema klupama dovršeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Nakon provedenih istraživanja vrsta laka i drva, obavljena je stolarska sanacija i učvršćivanje drva natapanjem konsolidantom. S površina su uklonjeni slojevi nečistoća i stanjen je sloj laka. Izvedene su rekonstrukcije nedostajućih profilacija i rezbarija te zatvaranje oštećenja punilima. Postavljeni su retuš i završni lak.

Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, korska klupa, druga četvrtina 18. stoljeća. Stanje prije radova. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, korska klupa, druga četvrtina 18. stoljeća. Detalj intarzirano g klecala tijekom radova. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka. Nepoznati autor, klupa s naslonom, početak 20. stoljeća. Stanje prije radova. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka. Nepoznati autor, klupa s naslonom, početak 20. stoljeća. Stanje nakon radova. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Tijekom 2023. godine obavljeno je dokumentiranje oštećenja i istraživanje na vjerničkim klupama iz crkve sv. Katarine Aleksandrijske u Zagrebu koja je teško oštećena u zagrebačkom i petrinjskom potresu. Hrastove klupe izradili su Blasius Jöch i Ursus Mayr 1675. godine. U lipnju 2023. premještene su iz crkve zbog konstruktivne sanacije u uređene prostore nekadašnje vojarnje u Jastrebarskom. Najveća oštećenja pretrpjele su prve klupe lijevog i desnog reda, koje su bile najbliže svetištu crkve. Dokumentirana su i fotografirana oštećenja te razvrstani sitni dijelovi koji su bili sakupljeni u kutijama. Vjerničke klupe bile su restaurirane u stolarskoj radionici Hrvatskog restauratorskog zavoda potkraj osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća. Poznato je da su mnogi dijelovi rekonstruirani i zamijenjeni, kao i da su za završnu zaštitu primijenjeni sintetski premazi i lakovi.

U sklopu Odjela djeluje stolarska radionica koja trajno sudjeluje u brojnim programima konzerviranja i restauriranja, kao i u hitnim mjerama zaštite pokretnih kulturnih dobara. U stolarskoj radionici izvode se strukturne sanacije drvenih konstrukcija, drvorezbarski radovi te složene montaže oltara i slika. U radionici su također izrađeni brojni podokviri te stolarski učvršćeni ukrasni okviri za slike konzervirane i restaurirane na odjelima za štafelajno slikarstvo.

Odjel za tekstil, papir i kožu

Odjel za tekstil, papir i kožu sastoji se od Odsjeka za papir i kožu i Odsjeka za tekstil. Na Odjelu je zaposleno 15 stručnih djelatnika koji su u 2023. godini izveli konzervatorsko-restauratorske radove na 25 programa financiranih sredstvima osnivača. Programima su obuhvaćeni radovi na 125 kulturnih dobara različite vrste i namjene, od kojih se ističu tapiserija i crteži velikih dimenzija, liturgijska i građanska ruha različite provenijencije i datacije, brojne grafike, crteži te dijelovi japanskoga samurajskog oklopa.

U 2023. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na vrijednim tapiserijama velikih dimenzija iz ciklusa „Mjeseci u godini” u vlasništvu Zagrebačke nadbiskupije. Šest tapiserija, od kojih je sačuvano pet, izrađeno je 1710. godine u radionici Charlesa Mittéa, dvorskoga tkalca lotarinških vojvoda u Nancyju, prema nacrtima bolonjskoga umjetnika Francesca Gallija Bibiene. U Zagreb su pristigle kao dar carice Marije Terezije biskupu Franji Thauszyju sredinom 18. stoljeća. Dovršeni su višegodišnji opsežni radovi na tapiseriji „Siječanj – veljača“, a započeti na tapiseriji „Rujan – listopad“. Dugogodišnja uspješna suradnja sa Zagrebačkom nadbiskupijom nastavila se i radovima na vrijednom liturgijskom ruhu, od kojega su 2023. godine konzervirani i restaurirani bogato vezena bursa, velum i dalmatika, koji su vjerojatni rad lokalne radionice iz 17. stoljeća.

Pregledano je i preventivno zaštićeno oko stotinu tekstilnih predmeta u vlasništvu župne crkve Uznesenja Marijina iz Vrha u Buzetskom dekanatu i oko stotinu predmeta iz Nacionalnoga svetišta sv. Josipa u Karlovcu, dok je na manjim fragmentima arheološkog tekstila iz Đakovačke nadbiskupije izvedeno konzerviranje i pohrana.

U sklopu hitnih mjera zaštite provedena je primarna konzervacija na arheološkim fragmentima odjeće s ukrasnim trakama i na kožnatim čizmama iz novootkrivene kripe u zoni zvonika crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Zagrebu.

Valja spomenuti japanske predmete iz Etnografske zbirke – svjetske u vlasništvu Muzeja grada Rovinja. Na samurajskom oklopu tipa Tosei gusoku iz 1830. godine, djelu iz slavne radionice samurajskih oklopa obitelji Myôchin, završeni su izrazito složeni konzervatorsko-restauratorski radovi.

Uspješna suradnja s Eparhijom dalmatinskom u Šibeniku nastavljena je cjelovitim konzervatorsko-restauratorskim radovima na felonu talijanske provenijencije iz 18. stoljeća.

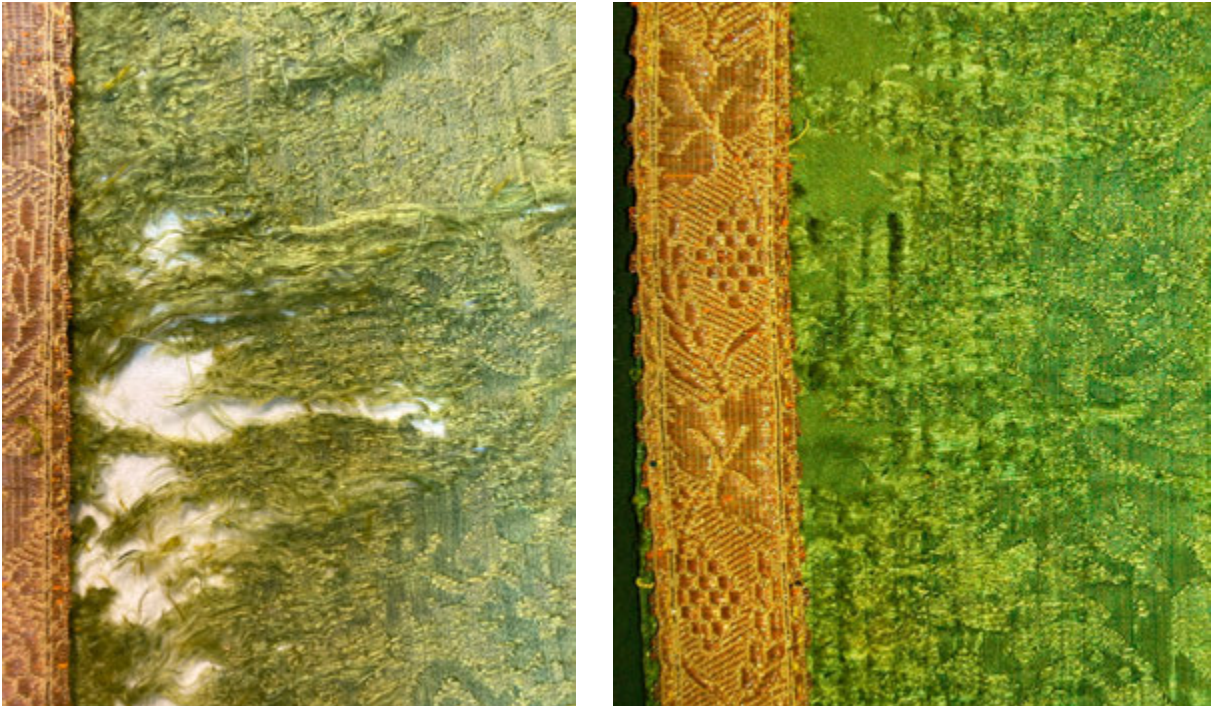
Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su i na vrijednom liturgijskom kompletu, odnosno kazuli, velumu i dvije burse iz župne crkve i samostana sv. Nikole (Muster) u Komiži. Riječ je o predmetima francuske i talijanske provenijencije datiranim u 17. i 18. stoljeće, složene tehnike izrade i dekorativne motivike karakteristične za predmetna razdoblja. Od radova na liturgijskom ruhu svakako je važno istaknuti dovršetak radova na misnici iz benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja u Hvaru iz 18. stoljeća te na pluvijalu iz katedrale sv. Lovre u Trogiru

Šibenik, Eparhija dalmatinska, nepoznati autor, felon (1740. – 1760.), detalj. Stanje prije i nakon radova.
Snimke: K. Gavrilica, I. Marinković, 2023.

Šibenik, Eparhija dalmatinska, nepoznati autor, felon (1740. – 1760.), detalj. Stanje nakon radova.
Snimka: I. Marinković, 2023.

Trogir, katedrala sv. Lovre, nepoznati autor, pluvijal (B77), 16. stoljeće, detalj. Stanje prije i nakon radova.
Snimke: Ž. Mlinarić Galler, 2023.

iz 16. stoljeća s karakterističnim a cammini uzorkom. Predmeti su talijanske provenijencije i izrađeni od više vrsta skupocjenih tkanina. Konzervatorsko-restauratorski radovi bili su izrazito složeni.

Započeta su konzervatorsko-restauratorska istraživanja na zastavi Bratovštine kamenara iz 16. stoljeća u vlasništvu Kulturno-povijesnoga muzeja u sklopu Dubrovačkih muzeja, dok su na baroknom predoltarniku iz zbirke franjevačkog samostana u Imotskom započeta konzervatorsko-restauratorska istraživanja, a na 11 predmeta liturgijskoga tekstila velikih dimenzija iz Zbirke liturgijskog ruha Zadarske nadbiskupije završeni su višegodišnji radovi odsoljavanja.

Imotski, Zbirka samostana sv. Franje Asiškog, nepoznati autor, predoltarnik, detalj, 18. stoljeće. Stanje tijekom radova.
Snimka: I. Marinković, 2023.

U sklopu uspješne višegodišnje suradnje s muzejskim ustanovama u Osijeku, Sisku, Varaždinu, Vukovaru, Hlebinama i Zagrebu izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na velikom broju umjetnina na papirnatom nosiocu, od čega vrijedi istaknuti radove na 24 crteža Ivana Antolčića iz Gradskoga muzeja Sisak te na deset crteža Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku, radovima Adolfa Waldingera i Huga Conrada von Hötendorfa, jednima od najuglednijih hrvatskih umjetnika 19. stoljeća.

Sisak, Gradski muzej Sisak. Ivan Antolčić, Bez naziva (inv. br. SIK-37668), druga polovica 20. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: I. Marinković, 2023.

Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija. Alexander Maximilian Seitz, „Isus tjera trgovce iz hrama“ (1873.). Stanje prije radova. Snimka: J. Kliska, 2021.

Za kraj, potrebno je spomenuti početak zahtjevnih konzervatorsko-restauratorskih radova na crtežu velikih dimenzija „Isus tjera trgovce iz hrama“ iz 1873. godine u vlasništvu Đakovačko-osječke nadbiskupije, rad Alexandra Maximiliana Seitz, jednoga od najvažnijih slikara Nazarenskoga pokreta.

Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija. Alexander Maximilian Seitz, „Isus tjera trgovce iz hrama“ (1873.), detalj. Stanje prije i nakon radova. Snimke: T. Borovina, 2023.

Restauratorski odjel Ludbreg

Na Restauratorskom odjelu Ludbreg zaposleno je deset djelatnika koji su 2023. godine realizirali deset programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

Ističu se završetak konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru Svetoga Trojstva iz župne crkve sv. Marka evanđelista u Jakuševcu (Grad Zagreb) te radovi na misnicama iz zbirke Bjelovarsko-križevačke biskupije i na muškim prslucima iz Etnografskog muzeja u sastavu Dubrovačkih muzeja.

Drveni polikromirani oltar Svetoga Trojstva (1625. godina) iz župne crkve sv. Marka evanđelista u Zagrebu (Jakuševac) bio je u sklopu ratne evakuacije 1991. godine demontiran i rastavljen na dijelove te smješten u čuvaonicu Gradskog muzeja Varaždin. Godine 1997. oltar je premješten u Restauratorski odjel Ludbreg, gdje je obavljena dezinfekcija drvene građe. Pregledom stanja umjetnine prije konzervatorsko-restauratorskih radova utvrđeno je da je oltar u cijelosti očuvan te da nedostaju samo manji dijelovi rezbarije, koji se ponajprije odnose na lijeve šake svetica na atici i njihova postolja. Drveni nosilac oltara nije bio znatnije oštećen djelovanjem crvotočine. Cijeli je oltar bio preslikan jednim slojem preslika, a površinski slojevi mjestimično su bili odignuti od nosioca. U 2022. godini počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru. Istraživanjima je utvrđeno da je izvorni sloj polikromije i pozlate u vrlo lošem stanju očuvanosti, no sloj iz 1863. godine (koji karakterizira marmorizirana i pozlačena oltarna arhitektura te pozlačene i lazurirane draperije na skulpturama) dobro je očuvan i kvalitetan pa je donesena odluka o njegovoj prezentaciji. Izvedena je konstrukcijska i stolarska sanacija oltara, konsolidiranje drvenog nosioca i učvršćivanje polikromije te uklanjanje preslika i lakova.

U 2023. godini završeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru. Izvedena je rekonstrukcija nedostajuće kredne podloge, rekonstrukcija nedostajuće pozlate, završni retuš i montaža oltara na izvornu poziciju u crkvi.

Zagreb, Jakuševac, crkva sv. Marka evanđelista. Nepoznati autor, oltar Sv. Trojstva, 17. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: J. Kliska, 2021

Zagreb, Jakuševac, crkva sv. Marka evanđelista. Nepoznati autor, oltar Sv. Trojstva, 17. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

U sklopu Odsjeka za tekstil završeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na misnici (DM 773a) iz zbirke Bjelovarsko-križevačke biskupije. Obavljena je sanacija oštećenja glavne, podstavne i međupodstavne tkanine te tkanih ukrasnih traka podlaganjem novih tkanina i šivanjem kombiniranim restauratorskim bodovima. Uslijedilo je spajanje dijelova misnice u cjelinu te montiranje tkanih traka. Izrađena je popuna za kutiju od beskiselinskog kartona za pohranu te fotografska i pisana dokumentacija stanja predmeta nakon radova. Misnica je vraćena vlasniku.

Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija. Nepoznati autor, misnica (DM 773a), 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2020., G. Tomljenović, 2023.

Nastavljena je i dugogodišnja suradnja s Etnografskim muzejom u sklopu Dubrovačkih muzeja. U 2023. godini počeli su cjeloviti konzervatorsko-restauratorskih radovi na muškim prslucima „jačermama“ (DUM EM 3657 i 4799). Radovima je obuhvaćeno dokumentiranje stanja predmeta te obavljenih istraživanja i postupaka, uzorkovanje tekstilnih i metalnih niti za kvalitativnu analizu, suhi postupak čišćenja, djelomično odvajanje dijelova predmeta, nabava novih tkanina za podlaganje na mjestima oštećenja te sanacija podstavne tkanine i ukrasnih traka.

Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej. Nepoznati autor, muški prsluci (DUM EM 3657 i DUM EM 4799), prijelaz s 19. na 20. stoljeće. Stanje prije radova. Snimke: I. Marinković, 2023.

Završeni su također cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na plaštu (RAČ 3) iz župne crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja u Račinovcima, kojima je obuhvaćeno iskuhavanje i bojenje novih tkanina pripremljenih za konsolidaciju oštećenja. Oštećenja su sanirana podlaganjem nove tkanine i šivanjem svilenim filamentom. Metalne kopče su površinski očišćene. Rubni dijelovi plašta obrubljeni su mrežastom tkaninom i prišiveni svilenim filamentom. Sanirana su oštećenja na ukrasnim trakama. Metalne rese površinski su očišćene alkoholnom otopinom. Na podstavi i međupodstavi djelomično je provedeno mokro čišćenje i ravnanje, a oštećenja su sanirana podlaganjem nove tkanine i šivanjem kombiniranim tehnikama. Predmet je pohranjen u kutiju od beskiselnog kartona sa sašivenim popunama te vraćen vlasniku.

U sklopu aktivnosti Tekstiloteke provedeno je preventivno konzerviranje 13 predmeta liturgijskog tekstila iz župne crkve sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu te revizija i izrada kataloga s prijedlogom za registraciju liturgijskog tekstila iz župne crkve Presvetog Trojstva u Ludbregu.

Provedeno je i preventivno konzerviranje 34 predmeta liturgijskog tekstila iz zbirke Đakovačko-osječke nadbiskupije. Radovima su obuhvaćene faze izrade grafičke, pisane i fotografske dokumentacije te valorizacija predmeta. Uslijedila je dezinfekcija u komori Restauratorskog odjela Ludbreg, suho čišćenje svih predmeta u cjelini, odvajanje i djelomično mokro čišćenje bijelih zaštitnih ovratnika te ponovna montaža na misnice, uklanjanje krutih mrlja od voska mehanički i kemijski, vlaženje i ravnanje nabora i drugih neravnina na tkaninama, ravnanje deformiranih traka, ravnanje isprepletenih resa, sanacija manjih mehaničkih oštećenja podlaganjem novom tkaninom i šivanjem te učvršćivanje šivanjem stršećih niti i oslabljenih šavova na trakama i tkaninama. Nakon izvedenih radova, predmeti su vraćeni vlasniku i pohranjeni u metalne ladičare u čuvaonici ordinarijata.

U komori za dezinfekciju, uz umjetnine iz programske djelatnosti Zavoda, tretirani su predmeti iz zbirke Centra za kulturu i informiranje u Ludbregu i crkve sv. Katarine u Zagrebu.

Restauratorski odjel Osijek

Na Restauratorskom odjelu Osijek zaposleno je dvanaest djelatnika koji su 2023. godine realizirali deset programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača te su surađivali kao dio radne skupine na nekoliko programa koji se realiziraju na drugim odjelima Zavoda.

Među radovima se ističe završetak višegodišnjih konzervatorsko-restauratorskih radova na oltarima Blažene Djevice Marije i Antuna Padovanskog iz franjevačke crkve sv. Petra i Pavla u Šarengradu koji su vraćeni matičnoj crkvi i montirani na svoje izvorne pozicije.

Završeni su i radovi na oltaru sv. Ivana Krstitelja iz crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja u Vrpolju te je oltar vraćen matičnoj crkvi i postavljen na novu menzu koja je sazidana na izvornoj poziciji nakon što je iz svetišta premještena skulptura s prikazom Ivana Krstitelja, rad kipara Ivana Meštrovića.

Na oltaru Blažene Djevice Marije iz crkve sv. Nikole u Senju završeni su radovi kojima je obuhvaćeno uklanjanje prljavštine, učvršćivanje slojeva podloge i boje, sanacija i konsolidacija sastavnih elemenata oltara te izrada nedostajućih dijelova ukrasnih profiliranih i rezbarenih letvica oltara koje su tonski usklađene s ostatkom površine. Nakon što je postavljen na svoju izvornu poziciju u crkvi, demontiran je glavni oltar sv. Nikole, na kojem je provedena dezinfekcija, a nastavak radova planiran je u 2024. godini.

Šarengrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla. Nepoznati autor, oltar sv. Antuna Padovanskog, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2023.

Šarengrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla. Nepoznati autor, oltar Blažene Djevice Marije, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2023.

Vrpolje, crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja. Dragutin Turković, oltar sv. Ivana Krstitelja (1864.). Stanje nakon radova. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Valja istaknuti početak višegodišnjih konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru sv. Franje iz franjevačke crkve Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu. Na skulpturama s prikazom sv. Elizabete Ugarske i sv. Ljudevita u 2023. godini učvršćen je drveni nosilac i nestabilni dijelovi polikromije, uklonjeni su preslici, zapunjena su oštećenja u sloju nosioca i podloge te je završen retuš inkarnata i rekonstrukcija posrebrenja.

U osječkoj crkvi sv. Mihaela provedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na dvije drvene skulpture s prikazima anđela adoranata, na skulpturi s prikazom sv. Ivana Krstitelja te na dekorativnom elementu ukrasnog okvira oltarne pale koji su izvorno bili na oltaru sv. Ivana Nepomuka. Radovima je obuhvaćeno: učvršćivanje drvenog nosioca, uklanjanje prljavština i preslika, podljepljivanje izvornog sloja tutkalno-kredne podloge i polikromije, zapunjavanje oštećenja u sloju nosioca i podloge te rekonstrukcija nedostajućih dijelova. Na obrađenu tutkalno-krednu podlogu položen je sloj pčelinjeg voska koji je ispoliran do sjaja, dok su na marmoriziranim rezbarenim konzolama retuširana oštećenja te je nanesen sloj zaštitnog laka. S dekorativnog elementa ukrasnog okvira uklonjena je površinska prljavština, a potom su izrađeni nedostajući dijelovi rezbarije, zapunjena su oštećenja u sloju nosioca i podloge te je rekonstruirana pozlata.

Nastavljeni su i višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na sakristijskom ormaru iz franjevačke crkve Sv. Križa u Osijeku. U istoj crkvi nastavljena su i arhitektonska snimanja zatečenog stanja inventara te je u 2023. godini izrađena arhitektonska snimka oltara sv. Franje.

U sklopu radova na konstruktivnoj i stolarskoj sanaciji ikonostasa iz parohijske crkve Vaznesenja Hristova u Trpinji učvršćeni su rasklimani dijelovi profiliranih vijenaca i dekorativne plastike te razdvojene i razlijepljene daske od kojih je izrađena oplata ikonostasa. Njihovi spojevi ojačani su dodavanjem drvenih moždanika i letvica sa stražnje strane.

Lijeva i desna strana parapetne zone s pripadajućim visokim postamentima je demontirana, a razdvojeni elementi su učvršćeni. Nedostajući donji dijelovi oplata parapetne zone ikonostasa s pripadajućim ukkladama i profiliranim letvicama rekonstruirani su prema očuvanim dijelovima. Nakon stolarske sanacije, demontirani dijelovi ikonostasa montirani su na svoje izvorne pozicije.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja ikonostasa iz crkve Uspenja Presvete Bogorodice u Negoslavcima izrađena je arhitektonska snimka postojećega stanja i otvoreno je 66 sondi na polikromiranim površinama. Uzeti su i obrađeni uzorci laka, veziva i pigmenata. Istraživanjima je utvrđeno nekoliko povijesnih slojeva te preslici i manji popravci na ikonama. U tijeku je izrada nacрта oltara i elaborata o provedenim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima s prijedlogom radova i smjernicama za cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove. Zbog oslabljene konstrukcije ikonostasa, stolarski je sanirana parapetna zona te su učvršćeni dijelovi dekorativne plastike i profiliranih vijenaca.

Trpinja, crkva Vaznesenja Hristova. Nepoznati autor, ikonostas, 18. stoljeće. Stanje nakon stolarske i konstruktivne sanacije. Snimka: I. Marinković, 2023.

Restauratorski odjel Rijeka

Na Restauratorskom odjelu Rijeka zaposleno je četvero stručnih djelatnika koji su u 2023. godini realizirali sedam programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

U radionici za štafelajno slikarstvo dovršeni su višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na oltarnoj slici „Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom“ iz 18. stoljeća, autora Giuseppea Dizianija, iz crkve sv. Jeronima u samostanu sv. Jeronima u Rijeci. Oltarna pala „Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom“ nalazi se na lijevom bočnom oltaru crkve svetog Jeronima, uz trijumfalni luk. Ispred pozadine koju čine oblaci i zelena draperija smještena je dinamična kompozicija s četiri lika. Bogorodica stoji bosonoga na postolju, pridržavajući i promatrajući razodjeveno Dijete, a ispred nje kleče dominikanski sveci odjeveni u crno-bijeli habit svojega reda. Sv. Dominik raširenih ruku promatra Dijete, a sv. Katarina Sijenska pogled usmjerava na raspelo u svojim rukama. Uz noge sv. Dominika leži pas s bakljom u ustima; taj je atribut nastao iz zanimljive igre riječima, prema kojoj latinski naziv za dominikance dominicani podsjeća na pojam Domini canis ili „psi Gospodnji“ koji donose svjetlo vjere.

Rijeka, crkva sv. Jeronima, Giuseppe Diziani (pripisano), oltarna slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom“. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2021., 2023.

Nastavljeni su i radovi na slikama na dasci „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan evanđelist“ iz župnog ureda u Cresu, datirane u 15./16. stoljeće. Riječ je o ostvarenju domaćega majstora koji se ugleda na ranorenesansno slikarstvo Venecije. Na slici „Sv. Ana Trojna“ 2023. godine uklonjen je preostali preslik s postolja, sa svetičine haljine i plašta (osim s medaljona) i podlijepljeni su nestabilni dijelovi bojenoga sloja na slici. Održan je sastanak stručne komisije i određen je daljnji tijek konzervatorsko-restauratorskih radova.

Također su nastavljeni konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Sv. Margareta Kortonska“ s pripadajućim ukrasnim okvirom iz 18. stoljeća, autora Johanna Michaela Lichtenreitera, iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci. Sa slike su uklonjene nečistoće i stari retuš. Slika je demontirana s podokvira, s poledine su uklonjene nečistoće i platnene zakrpe, a nosilac je izravnat. Učvršćeni su nestabilni dijelovi slikarske podloge i bojenog sloja. Gubitci nosioca zapunjeni su umetanjem novih dijelova prepariranoga platna. Nakon rekonstrukcije slikarske podloge slika je zalijepljena na novo platno i montirana na novi podokvir. S ukrasnog okvira slike uklonjene su nečistoće i preslici. Konzerviranje i restauriranje oltarne pale iznijelo je na vidjelo nove podatke o naručitelju i dinamici naručivanja slike. Nakon uklanjanja preslika u donjem lijevom kutu slike otkriven je natpis:

HAEC EST VIS TRIDVI CONGREG... MARGARITAE/ DE CORTONA FLUMINE INSTITUTI XXIII FEBRU/, MDCCLV
SUB CURA R.D. MATHIAE CUCICH, SV... P ... AE CONGRE(GATIO)NIS ... VTA ... S.

Sada znamo da je na inicijativu svećenika Matije Kučića (u onovremenim dokumentima Kucich) u Rijeci 23. veljače 1755. godine osnovana Bratovština sv. Margarete Kortonske.

Započeti su radovi na oltarnoj slici „Vizija sv. Antuna Padovanskog“ iz 18. stoljeća iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci. Izvedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja su uključivala izvedbu proba topljivosti naknadno nanesenih materijala s bojenoga sloja te sonde u sloju preslika. Analizirani su uzorci bojenoga sloja i slikarske podloge u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a. Izvedeno je RTG snimanje. Održan je sastanak Stručne komisije na kojem su utvrđene smjernice za nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova. Uklanjena je površinska nečistoća te se počelo s uklanjanjem laka i dijela preslika sa slikanoga sloja.

Također su započeti radovi na oltarnoj slici „Sv. Ana“ iz 18. stoljeća iz crkve sv. Jeronima u samostanu sv. Jeronima u Rijeci. Slika je pripisana nevelikom opusu Giuseppea Dizianija i datirana u vrijeme obnove i produženja nekadašnje augustinske crkve šezdesetih godina 18. stoljeća. Riječ je o kvalitetnom djelu, zanimljivom ne samo u kontekstu umjetničke i povijesno-kulturne baštine Rijeke nego i u kontekstu hrvatske slikarske baštine 18. stoljeća.

Slika je zatečena u lošem stanju, platneni nosilac je bio opušten, izgužvan i krt, a uz rub donjega dijela slike bila je perforacija. Uz rubove slike i vodoravno po sredini ocrtavao se otisak podokvira. Površina slikanoga sloja bila je prekrivena potamnjelim slojem laka i debelim slojem nataložene atmosferske nečistoće koja je bitno otežavala vidljivost prizora. Slika je demontirana i transportirana u restauratorsku radionicu Restauratorskog odjela Rijeka gdje je fotografski dokumentirano njezino stanje. Digitalni ispis fotografije na platnu u omjeru 1 : 1 postavljen je na oltar do povrata umjetnine. Nakon konzervatorsko-restauratorskih istraživanja uklonjeni su površinska nečistoća i lak.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na drvenoj skulpturi „Oplakivanje Krista sa svetom Marijom Magdalenom“ iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci.

Skulpturalna cjelina „Oplakivanje Krista“ pronađena je u spremištu župne crkve sv. Ivana Krstitelja na Škurinjama te premještena u sakralnu zbirku župe Uznesenja Marijina u Rijeci. Datirana je u prvu polovicu 16. stoljeća i prikazuje Bogorodicu s mrtvim Kristom položenim na njezina koljena te Mariju Magdalenu koja ljubi Kristovu ruku. Ta je skulpturalna cjelina za Rijeku iznimno važna jer uz nju na riječkom području postoje još samo tri drvene skulpture datirane od 14. do 16. stoljeća: ranogotičko drveno raspelo iz crkve svetog Vida, kip Bogorodice s Djetetom (Gospa Slunjska) na Trsatu te kip Pietà iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturi započeti su 2019. godine. Istraživanjima je utvrđeno da je skulptura bila tri puta potpuno repolukromirana. Također je otkriven četvrti, najstariji oslik na draperiji Bogorodice,

ali samo u tragovima. Odlučeno je da se na skulpturi prezentira najraniji očuvani polikromirani sloj, a s obzirom na to da skulptura više nije u funkciji, taj je sloj prezentiran muzejski, uz minimalne restauratorske zahvate. U 2023. godini dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi kojima je obuhvaćena djelomična rekonstrukcija drvenog nosioca i kredne podloge, izrada podslika, nanošenje međulaka, izrada završnog retuša i pozlate, izjednačavanje novog i starog zlata, završno lakiranje te izrada postolja.

Rijeka, župna crkva Uznesenja BDM, skulptura „Oplakivanje Krista sa svetom Marijom Magdalenom“. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2020., P. Gamulin, 2023.

Nastavljeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnim krilima glavnog oltara Uznesenja Marijina iz istoimene župne crkve u Vrbniku. Oltar je posvećen 1600. godine, a pozlaćen 1601. i 1652. godine, o čemu svjedoči natpis na postamentu lijevoga stupa predele, otkriven tijekom uklanjanja preslika 2015. godine. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su 2012. godine, a izvedeni su u fazama, zbog složene konstrukcije i dimenzija oltara. Središnji dio oltara je restauriran i montiran na izvornu poziciju 2019. godine, a od 2020. godine (uključujući i 2023. godinu) nastavljeni su radovi na bočnim krilima oltara. Dovršena je rekonstrukcija oštećenja kredne podloge na skulpturama. Potom je na drugim katovima bočnih krila oltara te na 12 skulptura i stupićima prvih katova izveden retuš, rekonstrukcija oštećenih dijelova pozlate te vizualno ujednačavanje novog i starog zlata. Na ornamentici (hrskavicama) izvedena je stolarska sanacija te su izrezbareni i umetnuti nedostajući dijelovi drvenog nosioca. Na prvim katovima bočnih krila oltara izvedeno je čišćenje poledina i kovanih čavala, uklanjanje drugog preslika, stolarska sanacija te rekonstrukcija nedostajućih dijelova drvenog nosioca kitom za drvo i rezbarenje novoumetnutih dijelova nosioca. Radovi u 2023. godini izvedeni su u suradnji s kolegama s Odjela u Ludbregu i Osijeku. Konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnim krilima nastavit će se do 2025. godine, kad je planiran povrat i montaža umjetnine u crkvi.

Restauratorski odjel Vodnjan – Juršići

U Restauratorskom odjelu Vodnjan – Juršići zaposleno je šestero stručnih djelatnika koji su 2023. godine realizirali deset programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

Uz programe cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na pojedinačnim pokretnim kulturnim dobrima (oltari, oltarne pale, drvene polikromirane skulpture), djelatnici Restauratorskog odjela Vodnjan – Juršići provode i programe preventivne zaštite pokretnih kulturnih dobara u sklopu hitnih mjera zaštite te sudjeluju u realizaciji programa kolega s ostalih odjela Zavoda. Valja istaknuti pregled i evidentiranje stanja sakralnih kulturnih dobara na području Istarske županije. Na temelju pregleda stanja, osobito ugroženi predmeti uvrštavaju se u programsku djelatnost Zavoda.

U radionici za štafelajno slikarstvo dovršeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na slikama „Trijumf euharistije“ (17. stoljeće) iz Zavičajnoga muzeja u Buzetu te „Bezgrešno začće“ i „Sveta obitelj“ iz samostana sv. Franje Asiškog u Rovinju (18. stoljeće).

Na slici „Trijumf euharistije“, prema dogovoru s nadležnim konzervatorima, 2023. godine potpuno je uklonjen preslik u gornjoj polovici slike, točnije na prikazu neba iznad predstavnika crkvene i svjetovne vlasti, dok je u donjoj polovici preslik parcijalno uklonjen. Ta je odluka donesena na temelju usporedbe rezultata stratigrafske analize, analize pigmenta s rendgenogramom i rezultata sondiranja zatečenog preslika. Naime, spomenute analize i snimke pokazale su neujednačenu očuvanost izvornog oslika u gornjem i donjem dijelu slike. U gornjoj je polovici izvorni oslik dobro očuvan, dok je u donjem dijelu očuvan tek mjestimično. Potpuno uklanjanje preslika uzrokovalo bi gubitak prizora, stoga je preslik u donjem dijelu samo parcijalno uklonjen. Nakon dovršetka uklanjanja preslika, rekonstruirani su nedostajući dijelovi platnenog nosioca te su ojačani podstavljanjem novim lanenim platnom na poledinu slike. Oštećeni dijelovi rekonstruirani su akrilnim kitom u razini podloge. Na mjestima većih oštećenja rekonstruirani dijelovi dodatno su obrađeni da bi što vjernije imitirali teksturu izvorne podloge. Slika je potom napeta na novi podokvir, a rekonstruirani gubitci u sloju podloge podložno su oslikani gvaš bojama. Slika je potom lakirana te završno retuširana.

Buzet, Zavičajni muzej. Nepoznati autor, slika „Trijumf euharistije“, 17. stoljeće. Stanje prije radova i tijekom završnog retuša. Snimke: G. Tomljenović 2021. i S. Šarić 2024.

Na slici „Bogorodica s Djetetom na prijestolju, sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“ (17. stoljeće) iz crkve sv. Petra i Pavla u Kršetama nastavljeno je uklanjanje preslika. U suradnji s nadležnim konzervatorima Ministarstva kulture i medija RH donesena je odluka o postupnom uklanjanju preslika sa svih dijelova slike, izuzev inkarnata. Budući da je uklanjanje preslika omogućilo bolji uvid u stanje očuvanosti i prezentacijski potencijal izvornoga slikanog sloja, dogovoreno je sazivanje stručne komisije koja će odlučiti o nastavku uklanjanja preslika na inkarnatima. Završetak uklanjanja preslika, rekonstrukcije oštećenja u sloju nosioca i podloge te izrada podloznog i završnog retuša planirani su za 2024. godinu.

Kršete, crkva sv. Petra i Pavla. Nepoznati autor, „Bogorodica s Djetetom na prijestolju sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“, 17. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na gotičkoj skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ (15. stoljeće) iz crkve sv. Marije od Lakuća i na oltaru Krunjenja Bogorodice iz crkve sv. Marije Karmelske u Vodnjanu (17. stoljeće).

Na temelju istraživanja slikanog sloja na skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ utvrđeno je da nema starijih povijesnih slojeva, koji bi s obzirom na kvalitetu ili stupanj očuvanosti mogli biti prezentirani. Stoga su konzervatorsko-restauratorski radovi bili usmjereni na konzerviranje zatečenoga stanja te minimalnu intervenciju na drvenom nosiocu i bojenom sloju. Nosilac je u cijelosti učvršćen, rekonstruirani su gubitci s lica skulpture na mjestima oštećenja te je izveden retuš.

Na stručnom sastanku sa župnikom, nadležnom konzervatoricom i Župnim vijećem donesen je zaključak da se skulptura iz sigurnosnih razloga izloži u župnoj crkvi sv. Silvestra pape u Kanfanaru. Dogovoreno je da se za izlaganje skulpture izradi primjerena konzola u povišenom dijelu iznad korskih klupa, na spoju istočnog i sjevernog zida apsida. Prije montaže konzole na zid izvedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja izvornih bojenih i žbukanih slojeva zidova svetišta župne crkve sv. Silvestra pape. Novoizrađena konzola montirana je na dogovorenu poziciju u crkvi te je na nju pričvršćena skulptura Bogorodice s Djetetom.

Među radovima na drvenoj polikromiranoj skulpturi izdvaja se završetak cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru Krunjenja Bogorodice iz crkve sv. Marije Karmelske u Vodnjanu. Radovi su započeti 2017. godine podljepljivanjem odignutih slojeva polikromije i pozlate te konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima.

Usljedila je demontaža oltara i plinska dezinfekcija, učvršćivanje bojenog sloja i drvenog nosioca, uklanjanje nataložene nečistoće i naslaga starog laka, uklanjanje preslika, rekonstrukcija gubitaka u sloju nosioca i podloge te radovi podloznog i završnog retuša. U 2023. godini završen je retuš bojenog sloja i pozlate na svim dijelovima oltara te rekonstrukcija gubitaka bojenog sloja i srebra na antependiju. Restaurirani dijelovi oltara transportirani su u crkvu sv. Marije Karmelske u Vodnjanu i montirani na izvornu poziciju. Minimalni radovi usklađivanja pozlate i retuša na retablu izvedeni su in situ. Tiskana je brošura o izvedenim radovima, a prezentacija izvedenih radova u crkvi sv. Marije Karmelske u Vodnjanu održana je 26. kolovoza 2023. godine.

Na procesijskoj skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ s postoljem i haljinama (17. stoljeće?) iz crkve sv. Jurja u Sovinjaku, nakon početnih istraživanja u 2022. godini, 2023. godine počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi kojima je obuhvaćeno uklanjanje preslika s postolja i primarno učvršćivanje konstrukcije. Sa skulpture Bogorodice i Djeteta odvojeni su ekstremiteti te je planirana izrada prijedloga njihova postavljanja s ciljem mobilnosti i mogućnosti odvajanja pri odijevanju, kao i njihovo zadržavanje u fiksnom položaju prilikom procesije. Izrađen je prijedlog spajanja ekstremiteta i 3D snimka skulpture s njihovim zatečenim položajem. Izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na najstarijem kompletu haljina koji pripada skulpturi.

U 2023. godini počela su konzervatorsko-restauratorska istraživanja na krstionici iz župne crkve Blažene Djevice Marije u Plominu, odnosno na strukturi ormara i zaključku krstionice te slojevima polikromije. Radovi su počeli 3D skeniranjem krstionice in situ. Izrađena je fotogrametrija na temelju koje je dobiven nacrt razvijenoga plašta ormara na kojem će biti ucrtani svi dekorativni elementi. Na zaključku ormara potom su provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja. U izradi je elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koji obuhvaća grafičku dokumentaciju s detaljnim nacrtom ormara i zaključka, ucrtanim pozicijama sondi i uzimanja uzoraka te prijedlogom izrade rekonstrukcije drvenog nosioca i idealne rekonstrukcije površinskih slojeva koji će se prezentirati. Konzervatorsko-restauratorski radovi nastavljaju se u 2024. godini.

Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske. Nepoznati majstor, oltar Krunjenja Bogorodice (1651.). Stanje prije radova. Snimka: S. Šarić, 2017.

Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske. Nepoznati majstor, oltar Krunjenja Bogorodice (1651.).
Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2023.

Služba za odjele izvan Zagreba 2

Restauratorski odjel Dubrovnik

Na Restauratorskom odjelu Dubrovnik zaposleno je 11 stručnih djelatnika, koji su 2023. godine radili na 15 programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača. U sklopu dugogodišnje suradnje konzervatorsko-restauratorski radovi provode se na kulturnim dobrima iz fundusa Dubrovačkih muzeja, Pomorskog muzeja u Orebiću te na inventarima crkava u Dubrovniku i u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. U sklopu terenskih aktivnosti valja istaknuti suradnju s nadležnim konzervatorima Ministarstva kulture i medija RH u praćenju mikroklimatskih uvjeta okoliša i stanja raspela Paola Veneziana u samostanskoj crkvi sv. Dominika u Dubrovniku tijekom građevinskih radova na objektu. Na Odjelu se posebna pozornost pridaje istraživanjima materijala i tehnika kojima su umjetnine izrađene te je za kolege iz zagrebačkih radionica Zavoda, Muzejsko-dokumentacijskog centra, Muzeja suvremene umjetnosti te Nacionalnog muzeja moderne umjetnosti održano izlaganje „Istraživanje umjetnina analizom mikropresjeka: primjeri iz prakse u Restauratorskom odjelu Hrvatskog restauratorskog zavoda u Dubrovniku“. Na Dan otvorenih vrata Restauratorskog odjela Dubrovnik održano je predavanje „Passpartout za sliku ‘Sv. Katarina Sijenska’ iz katedrale Gospe Velike u Dubrovniku“, uz predstavljanje radova Zavoda i stručno vodstvo u restauratorskim radionicama. Za članove lokalne zajednice održano je predavanje „Skriveni portret kapetana“ u Zavičajnoj kući Dubrovačkog primorja u Slanom. Predstavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Sv. Nikola“ iz crkve sv. Roka u Gregurčićima obavljeni 2022. godine.

Sustavni rad na baštinskim cjelinama otoka Korčule nastavlja se radovima na pjevalištu crkve sv. Bartula u Lombardi, djelu nepoznatog autora iz 18. stoljeća. U program rada dubrovačke radionice uvrštena su i četiri portreta znamenitih Korčulana iz Gradskog muzeja Korčula. Dogovorena je i izložba s djelatnicima Muzeja, na kojoj će (nakon završetka radova) portreti biti predstavljeni.

Dugogodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na oltarnoj pali „Sveti Hijacint kleči pred Bogorodicom“ iz korčulanske Opatske riznice su dovršeni te je u dogovoru s nadležnim konzervatorima i vlasnikom odlučeno da se pala izloži unutar korčulanske katedrale. Uz optimalnu prezentaciju djela naslikanoga rukom Domenica Tintoretta u 17. stoljeću, postignuto je i znatno poboljšanje uvjeta u kojima se djelo prezentira.

Otok Korčula, Korčula, Opatska riznica. Domenico Tintoretto, „Sveti Hijacint kleči pred Bogorodicom“, prvo desetljeće 17. stoljeća. Stanje nakon radova. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Dugotrajna i plodna suradnja s Dubrovačkim muzejima nastavljena je i 2023. godine. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na slici Carmela Reggia „Portret vladike Marije Ghetaldi“ (oko 1812. godine) dovršeni su u 2023. godini. Zanimljivo je da je na rendgenogramu slike u donjem sloju otkriven portret druge ženske osobe i natpis u gornjem lijevom kutu na kojem piše ime portretirane žene i godina rođenja.

Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej. Carmelo Reggia, „Portret vladike Marije Ghetaldi“ (oko 1812.). Stanje prije radova, rendgenogram. Snimka: Lj. Gamulin, 2023., radiografija: G. Tomljenović, 2023.

U sklopu radova na baštinskim cjelinama okolice grada Dubrovnika započeti su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru Gospe od Ružarija iz župne crkve sv. Nikole u Cavtatu.

Oltar nepoznatog autora izrađen je u 18. stoljeću od rezbarenog, polikromiranog i pozlaćenog drva. Drveni polikromirani oltari na istočnoj obali Jadrana imaju posebno značenje i vrijednost jer su slabije zastupljeni od kamenih. Tijekom 2023. godine provedena su istraživanja kojima je obuhvaćeno utvrđivanje stanja gradbenih materijala, sondiranje slojeva i laboratorijske analize mikropresjeka, pigmentata i veziva te je određena metodologija konzervatorsko-restauratorskih radova.

Na Odsjeku za papir zaposlena su četiri djelatnika koja su 2023. godine realizirala cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na sedam programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača te na jednom programu realiziranom sredstvima drugog investitora.

Višegodišnja uspješna suradnja s Dubrovačkim muzejima (Kulturno-povijesnim muzejom i Pomorskim muzejom) rezultira kontinuiranim radovima na konzerviranju, restauriranju i primjerenoj pohrani dijelova fundusa muzejskih zbirki od velike važnosti za nacionalnu baštinu i historiografiju. U sklopu programa izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na 18 crteža i pet litografija (dio knjige *Galeria di Ragusei illustri* Pietra Francesca Martecchinija koju je u Veneciji otisnuo A. Nardelli 1841. godine) na kojima su prikazani portreti

znamenitih Dubrovčana. Crteži i litografije bili su u izrazito lošem stanju, zbog kemijskih reakcija uzrokovanih lošim mikroklimatskim uvjetima u kojima su se predmeti nalazili. Provedenim radovima te primjerenom opremom za rukovanje i izlaganje postignuto je usporavanje propadanja pa su pravilno prezentirane umjetnine s galerijom portreta važnih osoba za kulturu, povijest i znanost grada Dubrovnika.

Dubrovnik, Kulturno-povijesni muzej. Pietro Francesco Martecchini, „Portret Giorgia Beglicvija“ (1841.) Stanje nakon radova. Snimka: N. Miloslavić, 2023.

Kontinuirana briga i rad na baštinskim cjelinama u Dubrovačko-neretvanskoj županiji nastavlja se suradnjom s Pomorskim muzejom u Orebiću. Iz bogatoga muzejskog fundusa 2023. godine obavljani su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na zbirci karata, diplomu i zemljopisnoj karti. Dugogodišnji rad na dijelovima fundusa Pomorskog muzeja koji čine predmeti od papira bit će predstavljen zajedničkom izložbom 2024. godine, kako bi se pažnja javnosti usmjerila na očuvanje toga vrijednog dijela pomorske baštine poluotoka Pelješca. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi provode se i na muzejskoj građi Pomorskog muzeja u sklopu Dubrovačkih muzeja. Radovi su provedeni na akvarelu „Bark Undine“ Miha Ivete iz Trpnja, Dnevniku generalnog konzula Dubrovačke Republike u Barceloni Ignatija Villavecchije, Brodskom dnevniku engleske pulake Sara kapetana Luke Klaića, Plovidbenoj dozvoli kapetana S. Masidija, Dozvoli austrijske vlade za plovidbu kapetana Vicka Jakšića i Dekretu o imenovanju Mata Katičića kapetanom duge plovidbe.

U sklopu realizacije programa financiranih sredstvima drugih investitora nastavljena je suradnja s Društvom prijatelja dubrovačke starine u obavljanju cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na tri kodeksa i dvije karte iz Državnoga arhiva u Dubrovniku.

Restauratorski odjel Split

Na Restauratorskom odjelu u Splitu zaposleno je 14 stručnih djelatnika koji su 2023. godine realizirali 13 programa zaštitnih radova na pokretnim kulturnim dobrima financiranih sredstvima osnivača.

Posebna pozornost pridaje se skrbi o kulturnim dobrima iz manjih sredina na području Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije, gdje se u suradnji s djelatnicima nadležnih konzervatorskih odjela provodi pregled, evidentiranje stanja i preventivna zaštita kulturnih dobara. U 2023. godini pregledana su i popisana zaštićena pokretna kulturna dobra na otoku Lastovu. Uz suradnju djelatnika s konzervatorskih odjela u Dubrovniku, Imotskom i Splitu te Državnoga arhiva u Dubrovniku, dovršen je popis umjetnina i predmeta u zgradi bivšega Kneževa dvora na Lastovu. Evidentirano je stanje očuvanosti svakog predmeta i određeni su potrebni konzervatorsko-restauratorski radovi. Također je provedena dezinfekcija i fumigacija cjelovitog inventara.

Otok Lastovo, Lastovo. Zgrada bivšega Kneževa dvora. Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Nakon završenih radova preventivnoga konzerviranja cjelokupnog pokretnog inventara župnoga ureda i crkve Porodjenja Blažene Djevice Marije u Skradinu, predmeti su transportirani u prostore Šibenske biskupije da bi se provela fumigacija dijela inventara. Sastavljen je popis najvrjednijih dijelova inventara te su utvrđeni potrebni konzervatorsko-restauratorski radovi za pojedine predmete. U 2023. godini dovršeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na vrijednoj drvenoj rezbarenjoj škrinji iz 18. stoljeća iz skradinske župne kuće.

Skradin, župni ured crkve Porodjenja Blažene Djevice Marije. Inventar crkve, 15. – 19. stoljeće. Stanje prije radova te nakon preventivnog konzerviranja i premještanja inventara u prostor Katoličke škole u Šibeniku. Snimke: P. Barać, 2022., P. Gamulin, 2023.

Uz redovite obilaske terena te radove preventivnog i kurativnog konzerviranja, kontinuirano se prati stanje zaštićenih predmeta i zbirki. Na temelju pregleda stanja, osobito ugroženi predmeti uvrštavaju se u programsku djelatnost Zavoda. U 2023. godini cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi obavljani su na oltarnoj pali „Bogorodica s Djetetom i svecima“ iz 18. stoljeća koja se čuva u prostorima Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru. Provedeno je podljepljivanje platnenog nosioca i bojanih slojeva, napinjanje slike na novi podokvir te nanos primjerenih zaštitnih slojeva. Nakon povrata umjetnine, vlasniku su predane preporuke za njezino čuvanje, rukovanje i izlaganje.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Nepoznati autor, „Bogorodica s Djetetom i svecima“, 18. stoljeće. Stanje tijekom i nakon radova. Snimke: P. Gamulin, 2022., 2023.

Restauratorski odjel Zadar

Na Restauratorskom odjelu u Zadru zaposleno je šest stručnih djelatnika. U 2023. godini sredstvima osnivača realizirano je sedam programa zaštitnih radova na pokretnim kulturnim dobrima.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi koji se kontinuirano provode na kamenoj plastici crkve sv. Krševana dopunjuju se i radovima na pokretnim kulturnim dobrima. U 2023. godini dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na oltarnoj pali Otta (?) Grossa „Sveta obitelj“ (1898.). Radovima je vraćen izvorni izgled zanimljivoga djela liturgijske umjetnosti 19. stoljeća, a njegovim povratom u crkveni interijer zaokružuje se bogatstvo i likovna vrijednost liturgijskoga inventara toga iznimno slojevitog crkvenog prostora.

U zadarskoj radionici provode se konzervatorsko-restauratorski radovi i na predmetima od metala. U 2023. godini nastavljeni su radovi na zbirci Viteškoga alkarskog društva iz Sinja. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na pet predmeta koji se koriste tijekom Sinjske alke, viteškoga turnira koji je 2010. upisan na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Uz dovršetak radova na pojedinačnim predmetima, važno je istaknuti kontinuiranu suradnju s nadležnim konzervatorima, vlasnicima i stručnim osobljem Muzeja Sinjske alke, koji uključuje redovite preglede fundusa, savjetovanja o održavanju, pohrani i izlaganju predmeta od metala.

Sinj, Viteško alkarsko društvo. Nepoznati autor, kubura kremenjača br. 601, 18./19. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2022., 2023.

Uz cjelovite radove na pojedinačnim umjetninama, djelatnici Restauratorskog odjela Zadar provode i programe preventivne zaštite liturgijskih cjelina i muzejskih zbirki. Tijekom 2020. godine počeo je petogodišnji program preventivne zaštite građe iz stalnog postava i čuvaonica u prostoru Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru. Pojedinačne umjetnine valorizirane i odabrane komisijskim pregledima uvrštavaju se u programsku djelatnost Odjela. Radovi se nastavljaju na djelima iz radionice Girolama da Santacrocea „Sv. Petar“ i „Sv. Pavao“ iz 16. stoljeća, kao i na dvama ulomcima drvenog stropa s prikazima evanđelista iz 15. stoljeća koji su pripisani slikaru Petru Jordaniću. Suradnja s povjesničarima umjetnosti i konzervatorima u provođenju toga opsežnog programa je kontinuirana te pridonosi novim spoznajama o slikarstvu 15. i 16. stoljeća na našim prostorima.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Nepoznati mletački slikar, radionica Girolama da Santacrocea (?), „Sv. Petar“, 16. stoljeće. Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, 2021., 2023.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Nepoznati mletački slikar, radionica Girolama da Santacrocea (?), „Sv. Pavao“, 16. stoljeće. Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, 2021., 2023.

Uz navedene radove, konzerviraju se i restauriraju najvrjedniji predmeti liturgijskoga metala iz fundusa Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru. Sveobuhvatni program pregleda, opisa zatečenog stanja umjetnina, dokumentiranja i prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova je u tijeku. Program koji se provodi od 2020. godine, u 2023. godini nastavljen je izvođenjem cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na relikvijaru (poprsju) sv. Leonarda iz radionice Emerika Krnjića iz 1400. godine te na relikvijaru (poprsju) sv. Stošije iz nepoznate venecijanske zlatarske radionice iz 1622. godine.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Emerik Krnjić, relikvijar (poprsje) sv. Leonarda (1400.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2023.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Venecijanska zlatarska radionica, relikvijar (poprsje) sv. Stošije (1622.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: P. Gamulin, G. Tomljenović, 2023.

Djelatnici Odjela specijalizirani za metal surađuju kao dio radne skupine na nizu aktivnosti i programa Zavoda te s drugim ustanovama. Obavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na pripremi umjetnina od metala za izložbu Ivana Meštrovića u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu. Obavljen je i pregled, dokumentiranje i preventivno konzervatorsko čišćenje srebrnog, emajliranog i pozlaćenog ophodnog križa iz 14. stoljeća, za koji se pretpostavlja da je rad autora glasovite škrinje svetoga Šimuna, majstora Franje iz Milana. Križ je bio ukraden 1974. godine iz samostana sv. Frane u Zadru tijekom pljačke riznice. U Hrvatsku je vraćen 2023. godine.

Restauratorski odjel Šibenik

U Restauratorskom odjelu Šibenik zaposleno je dvoje stručnih djelatnika. U 2023. godini obavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na tri programa na pokretnim kulturnim dobrima sredstvima osnivača.

Nastavljeni su radovi na arhitektonskim elementima glavnog oltara (15. – 17. stoljeće) iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Starom gradu na otoku Pagu. Radovi su se provodili dijelom u crkvi, a dijelom u restauratorskoj radionici Odjela. Na terenu je nastavljeno uklanjanje pozlate s predele i zone stupova i kapitela oltarne arhitekture te konsolidacija bojenih slojeva. U radionici se izvodi faza kromatske integracije bojenog sloja i pozlate. Završetak radova i montaža dijelova iz radionice u crkvi planirana je u 2024. godini.

U šibenskoj radionici obavljaju se i poslovi konzerviranja i restauriranja drvenog polikromiranog raspela datiranog u 16. stoljeće iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije s otoka Žirja. Taj program nastavak je kontinuiranih kurativnih i preglednih radova koji se terenski obavljaju u suradnji djelatnika Zavoda i nadležnih konzervatora Ministarstva kulture i medija. Dokumentiranje i istraživanje umjetnine rezultirali su izradom plana cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova koji će se obaviti u 2024. godini.

Otok Žirje, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, drveno polikromirano raspelo, 16. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: P. Gamulin, 2023.

Nastavljeni su i radovi na polikromiranom i pozlaćenom oltaru Imena Isusova iz crkve sv. Dominika u Trogiru koji je djelo venecijanske radionice iz 17. stoljeća. Oltar je zbog građevinskih radova u crkvi demontiran 2019. godine. Cilj konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru je vraćanje izvorne oblikovne cjelovitosti i omogućavanje povratka u funkciju toga izuzetno vrijednog djela venecijanskog manirizma u Hrvatskoj, što će pridonijeti njegovoj valorizaciji u kontekstu venecijanskih oltara s početka 17. stoljeća na istočnoj obali Jadrana. Nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja doneseni su zaključci o odgovarajućim materijalima, vrsti i načinu izrade te pričvršćivanja rekonstrukcija nedostajućih dijelova. Istovremeno je provedena i dodatna stolarska konsolidacija arhitekture oltara. Završetak radova i montaža oltara planirani su u 2024. godini.

Trogir, samostan i crkva sv. Dominka. Nepoznati autor, oltar Imena Isusova, 17. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: P. Gamulin 2021., fotomontaža: R. Ercegovic, 2021.

Trogir, samostan i crkva sv. Dominka. Nepoznati autor, oltar Imena Isusova, 17. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka i fotomontaža: P. Gamulin 2021.

Zajednička stručna služba

Zajednička stručna služba u cjelokupnom procesu konzervatorske i restauratorske djelatnosti Zavoda nedjeljivo surađuje sa službama za arheološku, nepokretnu i pokretnu kulturnu baštinu i sa svim ostalim službama u Zavodu. Obradom i čuvanjem dokumentacije pruža podršku upravnim i javnim institucijama u kulturi i znanosti, sa svrhom održivog razvoja, unapređenja restauratorskih tehnika i metoda te razvoja i unapređivanja cjelokupne službe zaštite baštine u Hrvatskoj. Unutar ZSS-a koordinira se rad arhiva, knjižnice, prirodoslovnog laboratorija, fotolaboratorija te školovanja, stručnog usavršavanja i međunarodne suradnje i njihova pružanja usluga ostalim službama unutar Zavoda.

U Službi je tijekom 2023. godine radilo 17 djelatnika, raspoređenih u Informacijsko-dokumentacijski odjel, Prirodoslovni laboratorij te Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju.

Informacijsko-dokumentacijski odjel

U Informacijsko-dokumentacijskom odjelu organiziraju se i provode potporne stručne aktivnosti odsjecima za konzervatorsku dokumentaciju, službama za arheološku, nepokretnu i pokretnu baštinu; uz to se koordinira rad s odsjecima Arhiva, Knjižnice i Fotolaboratorija.

Ujedno se na INDOK-u uređuje i upravlja informatičkom infrastrukturom Zavoda. Uz osiguravanje ispravnog i funkcionalnog stanja informatičke opreme, naročita pozornost usmjerena je na sigurnost, integritet i dostupnost svih podataka i komunikacijskih resursa.

Voditelj INDOK odjela u suradnji s pročelnikom službe i voditeljima odjela i odsjeka izrađuje planove nabave za sljedeću godinu i prati realizaciju plana nabave robe i usluga, od sitnog inventara, materijala za arhiviranje, licenci do održavanja multifunkcionalnih uređaja i usluga tehničkoga održavanja kompletne hardverske infrastrukture Zavoda i usluga podešavanja softvera i upravljanja zajedničkom infrastrukturom.

U 2023. godini nastavljena je sustavna obnova informatičke infrastrukture Zavoda. Poboljšana je serverska virtualizacija i sigurnosna kopija podatkovne infrastrukture te je osigurano proširenje diskovnog kapaciteta poslužitelja. Osigurani su specijalistički softverski programi te su ažurirani operativni sustavi na postojećim računalima da bi se omogućila njihova puna funkcionalnost u sigurnom internetskom okružju. Nastavljeno je s aktivnostima servisiranja i nadogradnje starijih stolnih i prijenosnih računala kako bi se unaprijedio njihov rad nakon zamjene operacijskog sustava Windows 7 novom verzijom Windows 10, u svrhu sigurnijeg i operativnijeg informatičkog sustava.

Postojeća baza stručne dokumentacije BREUH korištena je u postojećem obliku bez promjena i unapređivanja. Posebna pozornost posvećena je uređivanju digitalnog sadržaja na Zavodskim poslužiteljima, s ciljem što bolje pripreme za provođenje programa digitalizacije.

Radi očuvanja opsežne stručne dokumentacije nastajale u više desetljeća provedbe osnovne djelatnosti, u Zavodu se provodi program digitalizacije analogne građe. Programom digitalizacije želi se očuvati i zaštititi analogna građa te je učiniti dostupnijom djelatnicima i stručnoj javnosti. Pozitivno ocijenivši aktivnosti koje su počele na području digitalizacije, Ministarstvo kulture i medija RH nastavilo je suradnju sa Zavodom kao jednim od dionika u provedbi projekta „e-Kultura – ‘Digitalizacija kulturne baštine’“.

Arhiv

Temeljem Venecijanske povelje i Zakona o zaštiti kulturnih dobara, obaveza je Zavoda prikupljati, obrađivati i pohranjivati dokumentaciju. Radi očuvanja dokumentacije, ustrojen je Arhiv u kojem se obavljaju poslovi pohrane stručne i opće dokumentacije, organiziraju se arhivske zbirke, obrađuje prikupljena dokumentacija, priprema arhivski materijal za davanje na uvid ili ponovno korištenje pojedincima i institucijama.

Da bi se uvela poboljšanja u čuvanju, obradi i distribuciji arhivske građe, provodile su se aktivnosti na definiranju nove strukture pohrane digitalizirane dokumentacije.

Započeto je usustavljenje digitalne planoteke. Skenirana su prva tri programa (Lobor - Dvorac, Kamensko – crkva sv. Marije Snježne, Požega – crkva sv. Lovre) te kreirana radna verzija strukture za pohranu.

Na području suradnje s vanjskim klijentima realizirano je 80 zahtjeva za pristup arhivskoj dokumentaciji.

Knjižnica

Knjižnica HRZ-a je specijalna knjižnica poluotvorenog tipa čiji cilj je nabava, obrada, pohrana, zaštita, redovita posudba kao i međuknjižnična posudba te zamjena stručne građe. Namijenjena je ponajprije svim stručnim djelatnicima HRZ-a, zainteresiranim znanstvenicima, stručnjacima i studentima iz srodnih institucija te ostalim građanima.

S korisnicima se radi svakodnevno, bilo da je riječ o redovitoj posudbi knjižne građe unutar HRZ-a osobno, bilo putem e-pošte u kombinaciji s dostavom u Zagrebu ili prema vanjskim lokacijama. Ako se radi o posudbi članaka iz časopisa ili referentne zbirke na vanjske lokacije, dokumenti se skeniraju i šalju e-poštom, odnosno nabavljaju se prema potrebi međuknjižničnom posudbom unutar hrvatske knjižničarske mreže, uključujući Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu (dalje u tekstu NSK) ako se radi o domaćim izdanjima, dok se strana monografska izdanja i članci iz inozemnih časopisa nabavljaju međuknjižničnom posudbom pri NSK-u. Do kraja 2025. godine postoji mogućnost besplatne nabave članaka iz stranih časopisa i poglavlja knjiga u sklopu projekta RAPIDILL, prije svega iz sjevernoameričkih i australskih znanstvenih knjižnica.

Stručna monografska izdanja i stručni časopisi nabavljaju se prema godišnjem planu, prema prioritetima struke i raspoloživim sredstvima za nabavu stručne literature. Prijedlog plana za nabavu iznosio je 5.020,47 eura za knjige; 2.584,45 eura za domaće i strane časopise te 520 eura za međuknjižničnu posudbu knjiga i članaka iz inozemstva. Osim navedenog, novi stručni i znanstveni naslovi nabavljaju se zamjenom stručnih izdanja HRZ-a sa srodnim institucijama, odnosno redovitom suradnjom sa specijaliziranim knjižnicama u zemlji i inozemstvu.

Svi novi naslovi obrađuju se prema pravilima knjižničarske struke. Upisuju se u digitalni katalog ZAKI Knjižnice HRZ-a (koji je dostupan za pretraživanje na mrežnoj stranici HRZ-a) i pohranjuju na police centralne knjižnice na Zmajevcu, odnosno na ostale zagrebačke lokacije (14), kao i na vanjske (8), prema djelatnostima i potrebama pojedinih stručnih odjela HRZ-a. Svi naslovi koji se šalju na vanjske lokacije zadužuju se na interne reverse zbog lakše evidencije knjižničkog fonda izvan centralne knjižnice na Zmajevcu 8 u Zagrebu.

U 2023. godini obrađeno je i upisano u digitalni katalog 311 novih monografskih naslova, od kojih je 16 nabavljeno kupnjom, 78 zamjenom, 188 darom, a 29 naslova je iz vlastite naklade. Vrijednost nabavljenih knjiga je 5188,08 eura. Stanje ukupnog fonda na raspolaganju za pretraživanje i posudbu u digitalnom katalogu je 9341, čija vrijednosti iznosi 174.366,12 eura.

Osim toga, kupnjom je nabavljeno 16 godišnjih pretplata na strane i tri pretplate na domaće časopise, za što je ukupno utrošeno 2548,07 eura. Razmjenom je 2023. godine nabavljeno 35 domaćih i 12 stranih časopisa.

Stručni nadzor rada specijalne Knjižnice HRZ-a (i savjetovanje) provodi Matična služba pri NSK-u gdje se nalazi i Upisnik knjižnica RH te Sustav statističkih podataka o poslovanju knjižnica koji se upisuje od 2014. godine i koji je od 2019. povezan s Državnim zavodom za statistiku.

Tehnička i stručna podrška za obradu građe, nadzor i savjetodavna uloga (u vezi s digitalnim katalogom Knjižnice HRZ-a koji se nalazi na mreži Knjižnica grada Zagreba) povjereni su stručnoj službi KGZ-a, zajedno s tvrtkom Viva Info d.o.o.

Za godišnje korištenje programske podrške digitalnoga knjižničnog kataloga utrošeno je 548,28 eura.

U sklopu stalnoga stručnog usavršavanja knjižničara pri Centru za stalno stručno usavršavanje knjižničara (CSSU pri NSK-u), organizirani su stručni webinar i radionice prema potrebama struke.

Prirodoslovni laboratorij

Prirodoslovni laboratorij provodi prirodoslovna istraživanja za određivanje sastava materijalne strukture umjetnina i za određivanje uzroka njihova propadanja. U slučajevima u kojima Laboratorij nije opremljen za određene vrste istraživanja, koriste se usluge drugih znanstvenih i istraživačkih institucija u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Laboratorij posjeduje opremu za mikroskopske, kemijske i spektroskopske analize materijala kulturne baštine. Od mikroskopske opreme Laboratorij posjeduje polarizacijsko-fluorescentni mikroskop te nekoliko stereomikroskopa. Mikroskopi se upotrebljavaju za analizu stratigrafije slikanih slojeva, tekstila, drva i žbuka. U spektroskopsku opremu Laboratorija ubraja se UV/VIS spektrofotometar (za analizu soli i bojila tekstila). FT-IR spektroskop s mikroskopom služi za određivanje sastava organskog materijala, prije svega veziva slikanih slojeva. Laboratorij je opremljen i prijenosnim XRF spektroskopom (donacija Međunarodne agencije za atomsku energiju) koji se upotrebljava za elementnu analizu anorganskih uzoraka te neinvazivnu analizu pigmenata na slikama. Potkraj 2023. godine uložena su znatna sredstva u modernizaciju analitičke opreme Laboratorija. U sklopu toga nabavljen je novi pretražni elektronski mikroskop s energijsko-disperzivnim spektroskopom (SEM/EDS) čime je zamijenjen stari mikroskop iz 1978. godine. Također je laboratorij nabavio i naparivač uzoraka za spomenuti mikroskop te prijenosni spektroskop Raman s optičkim mikroskopom. Uz to je nabavljena i sitna oprema za metodu ELISA (Enzyme-linked immunosorbent assay). Sva navedena analitička oprema omogućit će sofisticiranije određivanje sastava materijala kulturne baštine, što će znatno pridonijeti konzervatorsko-restauratorskim radovima te povijesnoumjetničkim istraživanjima na umjetninama. Na taj će način Prirodoslovni laboratorij HRZ-a biti ravnopravan drugim laboratorijima Europske unije koji se bave problematikom materijala kulturne baštine.

Za nepokretnu baštinu određuje se sastav žbuka, veziva i pigmenata u slikanim slojevima, kao i količina štetnih soli u građevinskim strukturama. Na temelju provedenih analiza materijala te ostalih dijagnostičkih ispitivanja, Laboratorij definira, a u suradnji s odjelima i izvodi probe čišćenja, odsoljavanja, učvršćivanja te zaštite građevnog materijala. Uz to se izdaju preporuke o načinima sanacije, nakon kojih se provode kontrolna ispitivanja o uspješnosti provedenih postupaka.

Na pokretnim kulturnim dobrima određuje se sastav veziva i pigmenata slikanih slojeva, vrste i bojila tekstila, vrste drva i metala te sastav različitih organskih materijala.

U Laboratorij je 2023. godine zaprimljeno 900 uzoraka, na kojima je provedeno 1290 analitičkih postupaka. Od toga su bila 153 određivanja veziva slikanog sloja, 393 stratigrafske analize mikropresjeka, 341 analiza vrste pigmenata slikanog sloja, 54 određivanja sastava žbuke, 48 analiza količine soli u materijalu, 62 analize vrste drva, 115 analiza vrsta tekstila, 40 analiza sastava papira, 37 analiza sastava metala, 11 analiza vrsta kamena te dvije analize vrsta restauratorskog materijala. Uz uzorke su provedene i 53 neinvazivne analize pigmenata na štafelajnim slikama. Tijekom 2023. napisano je 305 izvještaja o provedenim laboratorijskim istraživanjima.

Fotolaboratorij

U cjelokupnom postupku zaštite i očuvanja kulturne baštine iznimno je važno bilježenje svih poduzetih aktivnosti na kulturnom dobru, pri čemu je fotografska dokumentacija primarni izvor podataka u dokumentiranju postojećega stanja i promjena na kulturnom dobru, u dokumentiranju poduzetih intervencija te ilustriranja završnoga stanja.

Djelatnici Odsjeka su 2023. godine unutar provedbe Zavodskih programa fotografski dokumentirali radove u službama za arheološku baštinu, nepokretnu i pokretnu baštinu u studiju i na terenu.

Djelatnost Fotolaboratorija uključuje fotografiranje sljedećim tehnikama (uz hrvatske nazive, naznačeni su engleski nazivi i uobičajene kratice):

- vidljivo svjetlo (Visible light – VL)
- koso svjetlo (Raking light – RL)
- inducirana ultraljubičasta fluorescencija (Induced ultraviolet fluorescence – IUVF)
- blizu infracrvena reflektografija (Near infrared reflectography – NIRF)
- transmisijsko svjetlo u vidljivom spektru (Transmitted visible light photography)
- transmisijsko svjetlo u blizu infracrvenom spektru (Transmitted near infrared reflectography)
- radiografija (Radiography – RTG)
- 3D fotogrametrija (3D photogrammetry).

Kontinuirano se radi na unapređenju i moderniziranju fotografske opreme te programa za obradu fotografija u skladu s današnjim standardima fotografije i s planom standardiziranja postupaka fotodokumentiranja.

Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju

Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju djeluje u sklopu Zajedničke stručne službe Zavoda. Uz voditeljicu, na Odsjeku je zaposlena na neodređeno vrijeme jedna viša stručna savjetnica u kulturi.

Odsjek je zadužen za održavanje i unapređivanje odnosa i suradnje s inozemnim stručnjacima i ustanovama, održavanje suradnje s ustanovama mjerodavnima za kulturnu baštinu i edukaciju u Hrvatskoj te za sustavno stručno usavršavanje i školovanje djelatnika Zavoda.

Djelatnice Odsjeka vode i prijavu projekata na natječajе EU fondova, Ministarstva kulture i medija RH te lokalne i područne samouprave. Ujedno sudjeluju u provođenju projekata, publicističkoj djelatnosti, organiziranju izložbi i drugih promotivnih aktivnosti Zavoda.

Programi međunarodne suradnje, stručnog usavršavanja i školovanja, publicističke i promotivne djelatnosti provode se u suradnji s drugim organizacijskim jedinicama Zavoda. Stoga ovaj izvještaj obuhvaća i programe vođene iz drugih organizacijskih jedinica, a njihov je sadržaj i cilj unutar navedenih poslova i aktivnosti.

Suradnja s inozemnim stručnjacima i organizacijama

Projekt Promocija podvodne kulturne baštine Republike Hrvatske – Italija, San Marino

Potkraj 2022. i početkom 2023. godine djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda održali su niz aktivnosti u sklopu projekta Promocija podvodne kulturne baštine Republike Hrvatske. Financijska sredstva za provedbu aktivnosti osiguralo je Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH koje je na javnom pozivu za predlaganje projekata kulturne promidžbe, javne diplomacije i međunarodne prepoznatljivosti Republike Hrvatske odabralo projekt koji je osmislio Odjel za podvodnu arheologiju HRZ-a. Cilj projekta je promicanje iznimnoga bogatstva,

raznolikosti i važnosti naše podvodne kulturne baštine te predstavljanje rezultata arheoloških istraživanja u podmorju otoka Palagruže i pličine Pupak. Promotivne aktivnosti, stručni skupovi i prigodna izložba popraćena videoprilozima održani su u suradnji s Veleposlanstvom Republike Hrvatske u Italiji. Nakon izložbi i stručnih skupova održanih u Rimu u listopadu i San Marinu u prosincu 2022. godine, programske aktivnosti nastavljene su 27. i 28. veljače 2023. godine na međunarodnoj konferenciji Lungomare Mediterraneo – Submerged testimonies of the modern Europe u Valleti na Malti. U izvedbi i pripremi programa sudjelovali su autor projekta Jurica Bezak te Krunoslav Zubčić i Pavle Dugonjić s Odjela za podvodnu arheologiju Službe za arheološku baštinu.

Suradnja s njemačkim podvodnim arheolozima

Od 2. do 14. svibnja 2023. godine provedeno je podvodno arheološko istraživanje u podmorju kasnoantičke palače u mjestu Polače na otoku Mljetu, koje je vodio konzervator savjetnik arheolog Igor Miholjek s Odjela za podvodnu arheologiju Službe za arheološku baštinu. Arheološka zona obuhvaća, osim palače, i dvije ranokršćanske bazilike iz 5. i 6. st., ostatke termi i gospodarskih objekata te dio arhitekture koja se danas nalazi u moru (pristanište i operativna obala te ribnjak). Istraživanje je provedeno u suradnji s njemačkom udrugom za promicanje i razvoj podvodne arheologije DEGUWA (Deutsche Gesellschaft zur Förderung der Unterwasserarchäologie), a sudjelovala je i tvrtka NavArchos iz Zagreba. Financijska sredstva za istraživanje osigurali su Ministarstvo kulture i medija RH i DEGUWA. Za 2024. godinu planiran je nastavak suradnje i arheoloških istraživanja.

Studijski posjet Beču, Austrija

Djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda bili su 18. travnja u jednodnevnom studijskom posjetu Beču. U sklopu sveobuhvatnih konzervatorskih istraživanja zagrebačke prvostolnice Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava te izrade konzervatorskog elaborata razgledana je bečka katedrala sv. Stjepana. Dombaumeister – voditelj katedralne radionice, dipl. inž. arhitekture Wolfgang Zehetner, u suradnji s mag. Johannom Nimmrichterom, voditeljem restauratorskih radionica austrijskoga Zavoda za zaštitu spomenika (Bundesdenkmalamt), u iscrpnom stručnom vodstvu obuhvatio je povijesni pregled gradnje, dogradnje i obnova katedrale, navodeći oštećenja i glavne izazove u obnovi te njihova rješenja, kao i prijedloge za prenamjenu i korištenje određenih prostora toga kapitalnog sakralnog objekta i glavne turističke atrakcije u Beču.

Povod za posjet Volkstheateru, djelu bečkih arhitekata Ferdinanda Fellnera i Hermanna Helmera, izrada je studije prostornih mogućnosti za zgradu Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, koja je također djelo arhitektonskog biroa Fellner i Helmer. Bečki Volkstheater nedavno je temeljito obnovljen pa je koristan komparativni primjer za cjelovitu obnovu zagrebačkoga HNK-a.

Djelatnicima Hrvatskog restauratorskog zavoda pridružili su se i kolege iz Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode te, u Volkstheateru, djelatnici Hrvatskoga narodnog kazališta.

Suradnja sa stručnjacima Kunsthistorisches Museum Wien (Beč, Austrija), Rheinisches Landesmuseum Bonn (Njemačka) i Centre de recherche et de restauration des musées de France (Pariz, Francuska)

Na poziv ravnatelja Muzeja Efeza i Antičke zbirke u sastavu bečkoga Povijesnoumjetničkog muzeja, viša konzervatorica povjesničarka umjetnosti Iskra Karniš Vidović sudjelovala je 11. i 12. rujna 2023. godine na kolokviju o istraživanju kipova apoxyomena (Lošinjski muzej / Muzej Apoksiomena u Malom Lošinj u KHM / Ephesos-Museum u Beču). Kolokvij je okupio stručnjake KHM-a, RLM-a, C2RMF-a i HRZ-a koji su već surađivali u povijesno-umjetničkim i konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima dvaju antičkih brončanih kipova te su razmotrene mogućnosti nastavka suradnje, posebno istraživanje bečkoga kipa.

Suradnja s talijanskim stručnjacima

Potkraj listopada 2023. godine obavljena su dva komisijska pregleda uz savjetovanje renomiranoga talijanskog restauratora Stefana Scarpellija iz Firence: u sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na slici Navještenje Nikole Božidarevića iz dominikanskog samostana u Dubrovniku, koje vodi Mara Kolić Pustić, konzervatorica-restauratorica savjetnica iz Restauratorskog odjela Dubrovnik, i na slici Bogorodica s Djetetom (kraj 15. stoljeća)

s glavnog oltara crkve Gospe Snježne u Cavtatu, koja se pripisuje Božidaru Vlatkoviću i njegovu sinu Nikoli Božidareviću.

Suradnja sa stručnjacima ICCROM-a

Suradnja sa stručnjacima Međunarodnoga centra za očuvanje i restauriranje kulturne baštine (ICCROM) ostvaruje se od 2020. u sklopu rada Stručno-tehničke misije za određivanje daljnijega pristupa oštećenjima nastalima na Orlandovu stupu u Dubrovniku. Tijekom 2023. godine konzervatorsko-restauratorski radovi na Orlandovu stupu provodili su se prema ICCROM-ovim smjernicama koje su dio detaljnoga izvještaja ICCROM-a iz 2022. godine za buduće radove.

Povratak ukradene umjetnine: ophodni križ iz 14. stoljeća iz franjevačkog samostana u Zadru

Hrvatski restauratorski zavod preuzeo je 27. srpnja 2023. godine procesijski križ ukraden 1974. godine iz samostana sv. Frane u Zadru. Smatra se da je srebrni, emajlirani i pozlaćeni ophodni križ iz 14. stoljeća rad majstora Franje iz Milana, autora škrinje svetoga Šimuna. Križ je pronađen zahvaljujući britanskom povjesničaru umjetnosti Donalu Cooperu, stručnjaku za srednjovjekovnu umjetnost, koji je 2009. godine u Gradskom muzeju Amedeo Lia u gradu La Speziji prepoznao križ ukraden zadarskim franjevcima. Atribuciju križa zlataru Franji iz Milana iznijela je dr. sc. Marijana Kovačević, povjesničarka umjetnosti i profesorica Sveučilišta u Zadru. Križ je u Hrvatsku vraćen iz Italije u prisutnosti ministra vanjskih i europskih poslova Gordana Grlića Radmana i ministrice kulture i medija Nine Obuljen Koržinek, a predao ga je 27. srpnja 2023. godine veleposlanik Republike Hrvatske u Italiji Jasen Mesić. Stručni pregled vrijednoga sakralnog predmeta obavila je Maša Vuković-Biruš, viša konzervatorica-restauratorica. Nakon primopredaje u Hrvatskom restauratorskom zavodu provedeno je dokumentiranje i analiziranje te preventivno konzervatorsko čišćenje križa koji je potom uručen samostanu sv. Frane u Zadru.

Organizacija skupova

Predavanje Istraživanje umjetnina analizom mikropresjeka, Zagreb, 10. svibnja 2023.

Mara Kolić Pustić, konzervatorica-restauratorica savjetnica iz Restauratorskoga odjela Dubrovnik, održala je 10. svibnja u dvorani Muzejskoga dokumentacijskog centra izlaganje Istraživanje umjetnina analizom mikropresjeka: primjeri iz prakse u Restauratorskom odjelu Dubrovnik Hrvatskog restauratorskog zavoda. Tim predavanjem zagrebačkim kolegama iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, Muzejskog dokumentacijskog centra, Muzeja suvremene umjetnosti i Nacionalnog muzeja moderne umjetnosti predstavljene su mogućnosti mikroskopskog uvida u slojeve umjetnine pod vidljivim i UV svjetlom, uključujući provedbu mikrokemijskih i histokemijskih testova koji se izvode u konzervatorsko-restauratorskom laboratoriju u Restauratorskom odjelu Dubrovnik, koji je uspostavljen i opremljen prema konceptu Carla Galliana Lallija u sklopu projekta Ruralna poučna kulturno-etnografska turistička atrakcija.

Prezentacija Multispektralno snimanje kulturne baštine, Zagreb, 12. svibnja 2023.

U organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, u dvorani Muzejskoga dokumentacijskog centra, 12. svibnja održana je prezentacija Multispektralno snimanje kulturne baštine.

Prezentaciju je održao Dániel Bedő, specijalist za sustave Phase One iz tvrtke Tripont Cultural Heritage Solutions iz Budimpešte. Djelatnicima Hrvatskog restauratorskog zavoda, Hrvatskog državnog arhiva, Ministarstva kulture i medija RH, Strossmayerove galerije starih majstora HAZU-a, Muzejskoga dokumentacijskog centra i Grafičkog fakulteta u Zagrebu predstavio je mogućnosti snimanja slika na platnu i arhivskih dokumenata u vidljivom i nevidljivom spektru. S pomoću izvora svjetla različitih valnih dužina i posebnih filtara, umjetnine su snimljene sljedećim tehnikama: IRR (near infrared reflectography), IRRFC (near infrared reflectography false color), UVIL (ultraviolet induced luminescence), UVL (ultraviolet luminescence), UVR (ultraviolet reflectography), UVRFC (ultraviolet reflectography false color), VIL (visible-induced infrared luminescence) i VIS (visible reflected).

Konzervatorski međunarodni znanstveni skup Erschütterung: Erde und Erbe in der Krise (Potresenost: Zemlja i baština u krizi), Zagreb, 28. rujna – 1. listopada 2023.

Konzervatorski međunarodni znanstveni skup Erschütterung: Erde und Erbe in der Krise (Potresenost: Zemlja i baština u krizi) održavan je u Zagrebu od 28. rujna do 1. listopada 2023. godine kao godišnja konferencija Radne skupine za teoriju i naobrazbu u održavanju spomenika (Arbeitskreis Theorie und Lehre der Denkmalpflege e. V. – AKTLD) u suradnji s Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i Institutom za povijest umjetnosti te uz potporu Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Grada Zagreba i Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda Kristina Krulić, Iskra Karniš Vidovič, Bernarda Ratančić i ravnatelj Boris Mostarčić organizirali su vođeni obilazak nekoliko objekata na kojima je Zavod provodio konzervatorsko-restauratorske radove i istraživanja u sklopu aktivnosti obnove kulturne baštine nakon razarajućih potresa 2020. godine (katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava, akademska crkva sv. Katarine Aleksandrijske, bivša zgrada Državnoga hidrometeorološkog zavoda na Griču – nekadašnja palača Jelačić, poslije gradska Realka). Također je sudionicima izložen arhitektonski projekt za planiranu novu namjenu zgrade kao prostora stalnoga postava Hrvatskoga povijesnog muzeja.

Tečaj ronilačke specijalnosti Podvodna arheologija za pripadnike Zapovjedništva za intervencije Ministarstva unutarnjih poslova RH

Djelatnici Odjela za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda, konzervator arheolog Pavle Dugonjić i konzervator savjetnik arheolog Igor Miholjek, od 22. do 28. listopada 2023. godine pripadnicima Zapovjedništva za intervencije Ministarstva unutarnjih poslova RH održali su tečaj ronilačke specijalnosti Podvodna arheologija prema standardima ronilačke asocijacije Scuba Schools International (SSI).

Tečaj je održan uz logističku pomoć Kristijana Tahtlera, pomoćnika zapovjednika ATJ Lučko za ronilački centar MUP-a, te Nenada Starčića, predavača na tečaju i ronilačkog instruktora iz Ronilačkog centra Subseason iz Malog Lošinja. Polaznicima je predstavljeno sedam nastavnih cjelina (uvod u podvodnu arheologiju i povijest podvodne arheologije, orijentacija i navigacija pod vodom, izrada nacrtne dokumentacije pod vodom i primjena fotografskih tehnika za podvodno fotografiranje, podvodni iskop i podizanje tereta na površinu te postupanje s nalazima pod vodom i na kopnu). Praktični dio nastave proveden je na poligonima koji su simulirali stvarne uvjete s kojima se podvodni arheolozi susreću u obavljanju svojih istraživačkih aktivnosti (pet praktičnih vježbi u moru).

Skup Srednjovjekovna drvena korska sjedala istočne obale Jadrana – funkcija, obnova i prezentacija, Split i Trogir, 7. – 9. prosinca 2023.

Hrvatski restauratorski zavod, Institut za povijest umjetnosti, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci i Icono-STALLA Misericordia International organizirali su međunarodni znanstveno-stručni skup o srednjovjekovnim drvenim korskim sjedalima istočne obale Jadrana.

Skup se održavao od 7. do 9. prosinca 2023. godine u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i Trogiru, uz mogućnost sudjelovanja i online.

Drveni liturgijski namještaj imao je važnu ulogu u opremanju crkvenih interijera od 14. do kraja 16. stoljeća, a važan dio toga namještaja bila su drvena korska sjedala, izrađivana za brojna svetišta katedralnih i redovničkih crkava, osobito franjevačkih. Na hrvatskoj obali od Poreča do Lopuda sačuvano je petnaest primjera te vrijedne a malo poznate baštine, dok arhivski zapisi svjedoče o više nestalih primjera.

Djelatnošću Hrvatskog restauratorskog zavoda dosad su obnovljeni rapski, zadarski i trogirski kor iz sredine 15. stoljeća, a u tijeku su istraživanja i radovi na najstarijim očuvanim drvenim korskim sjedalima, onima iz splitske katedrale sv. Dujma iz druge polovice 13. stoljeća.

Tijekom dva radna dana skupa održano je 18 predavanja, dvije prezentacije baza podataka i nalaza te dvije izložbe. Predavanja su bila podijeljena u šest sesija (Istraživanja; Drvena korska sjedala istočne obale Jadrana; Istra, Kvarner i sjeverna Dalmacija; Trogir; Split; Južna Dalmacija). Samo je jedno izlaganje izvedeno daljinski

(online), dok su sva ostala izlaganja održana uživo. Na kraju skupa organizirana su dva posjeta s izlaganjima in situ – u katedrali sv. Dujma u Splitu te sakralnoj zbirci i katedrali sv. Lovre u Trogiru.

Na skupu je uživo sudjelovalo devedesetak sudionika, a pedesetak osoba pratilo je skup online. Sudjelovanje je omogućeno bez plaćanja kotizacije.

Uz organizacijski i znanstveno-stručni odbor skupa, voditeljica programa bila je Žana Matulić Bilač, u suradnji s Iskrom Karniš Vidović, Janjom Ferić Balenović i Ivanom Svedružić Šeparović.

Skup je financiran sredstvima Ministarstva kulture i medija RH, Ministarstva znanosti i obrazovanja RH, Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatskog restauratorskog zavoda, Instituta za povijest umjetnosti, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci i Icono-STALLA Misericordia Internationala.

Školovanje i stručno usavršavanje

Tijekom 2023. godine više djelatnika Zavoda sudjelovalo je u nekom obliku stručnog usavršavanja. Izlaganja na skupovima i predstavljanje posterom održala su 33 djelatnika na osam skupova u Hrvatskoj i devet skupova u inozemstvu, a 69 djelatnika sudjelovalo je na 23 skupa u Hrvatskoj i na tri skupa u inozemstvu, od kojih su neki održani virtualno.

Radionice programa Conserving Canvas Zaklade Getty

Posebno treba istaknuti sudjelovanje konzervatorice-restauratorice Jelene Zagore iz Restauratorskog odjela Split na radionici programa Conserving Canvas Zaklade Getty i istraživanje teme slika dubliranih nizozemskom metodom u Hrvatskoj. Nastavno na radionicu The Dutch Method Unfolded, održanu u Amsterdamu u lipnju 2022. godine, od ožujka do srpnja 2023. godine održana je radionica Fusion 1: mare nostrum – Digital Teaching Workshop – Minimal Invasive Methods for the Conservation of Textile Support of Paintings u organizaciji Instituta za konzervatorsko-restauratorsku znanost iz Kölna.

Program je objedinio povijest metode, procese starenja voštano-smolnih smjesa, utjecaj na izvorne materijale slika te konzervatorsko-restauratorsku problematiku. Sudionici su prezentirali povijest i problematiku metode u svojim zemljama: SAD-u, Kanadi, Engleskoj, Češkoj, Hrvatskoj, Sloveniji, Rusiji, Indiji, Meksiku i Južnoj Koreji. Kao predstavnica Hrvatske, Jelena Zagora prezentirala je istraživanje povijesti uvođenja i razvoja metode u Hrvatskoj (Zagreb i Split) te rekonstrukciju splitske varijante nizozemske metode, s opisom karakterističnih primjera iz programa Restauratorskog odjela Split Hrvatskog restauratorskog zavoda. Studiju je proširila prijavom gelerima oštećene oltarne pale Bogorodica sa svecima (Francesco di Maria, oko 1680. godine) dublirane voštano-smolnom smjesom iz dubrovačkog dominikanskog samostana, jedine slike dublirane nizozemskom metodom, koja je bila prijavljena s namjerom očuvanja izvornog i dublirnog platna. Sudionici radionice i njihove ustanove ostvarili su i vrijednu donaciju – mikroskop, pribor i materijal.

Stjecanje temeljnih i viših stručnih zvanja

Od 2020. godine, odnosno od stupanja na snagu Pravilnika o stručnim zvanjima za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 104/2019, 103/20, 16/22 i 107/23), Zavod je preuzeo organizaciju stručnih ispita za temeljna stručna zvanja. U godini 2023. održana su dva ispitna roka. Prvi ispitni rok stručnih ispita održan je 21. travnja za sedam pristupnika, od čega su dvoje djelatnici Zavoda. Drugi ispitni rok održan je 7. studenoga 2023. godine za 17 pristupnika, od čega su četvero djelatnici Zavoda. U listopadu su završene prijave za ispitni rok koji će biti održan u svibnju 2024. godine. Stručni ispit prijavilo je 13 pristupnika (među njima su i tri djelatnika Zavoda).

Djelatnici Zavoda angažirani su i kao članovi povjerenstva i izvjestitelji u postupku dodjele viših stručnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti, što ga provodi Ministarstvo kulture i medija RH.

Temeljem Pravilnika o stručnim zvanjima, Zavod vodi opću evidenciju o stečenim stručnim zvanjima.

Suradnja sa srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj i inozemstvu

U sklopu redovite djelatnosti, Zavod surađuje s brojnim kulturnim, znanstvenim i obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj. Valja istaknuti suradnju s fakultetima i akademijama u realizaciji prakse studenata konzerviranja i restauriranja umjetnina te prakse studenata povijesti umjetnosti i zaštite spomenika.

Tijekom 2023. godine na Odjelu za tekstil, papir i kožu u Zagrebu studentica s Odjela za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku odradila je studentsku praksu u trajanju od 80 sati. Na Restauratorskom odjelu Vodnjan – Juršići studentica s Tekstilno-tehnološkog fakulteta odradila je studentsku praksu u trajanju od 120 sati. Na Restauratorskom odjelu Split studentica L'École nationale supérieure des arts visuels de La Cambre (ENSAV) iz Bruxellesa u Belgiji odradila je studentsku praksu u trajanju od četiri tjedna.

Program Europske unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport Erasmus+

U sklopu programa Erasmus+ za mobilnost Europske unije, više konzervatorice-restauratorice Nataša Miloslavić i Majda Begić Jarić, s Odjela za papir i kožu iz Dubrovnika i Zagreba, od 24. do 26. listopada 2023. godine tijekom studijskoga posjeta akademiji Escuela de Arte y Superior de Salamanca u Španjolskoj održale su nekoliko predavanja i radionice za studente od prve do četvrte godine smjera restauriranje umjetnina na papiru i koži.

Tijekom posjeta posjetile su i Centro de Conservacion y Restauracion de Bienes Culturales de Castilla y Leon i Archivo General de Simancas u Valladolidu.

Studentica konzerviranja-restauriranja papira s Politehničkog instituta Tehnološke škole u Tomaru, Portugal, obavila je studentsku praksu u sklopu programa mobilnosti Erasmus+ u trajanju od dva mjeseca na Odsjeku za papir Restauratorskog odjela Dubrovnik.

Studentica konzerviranja-restauriranja s Visoke škole za primijenjenu znanost i umjetnost iz Hildesheima, Njemačka, odradila je šestomjesečnu studentsku praksu od početka listopada 2022. do kraja ožujka 2023. godine u restauratorskim odjelima u Dubrovniku, Vodnjanu – Juršićima, Zagrebu, Ludbregu i Šibeniku.

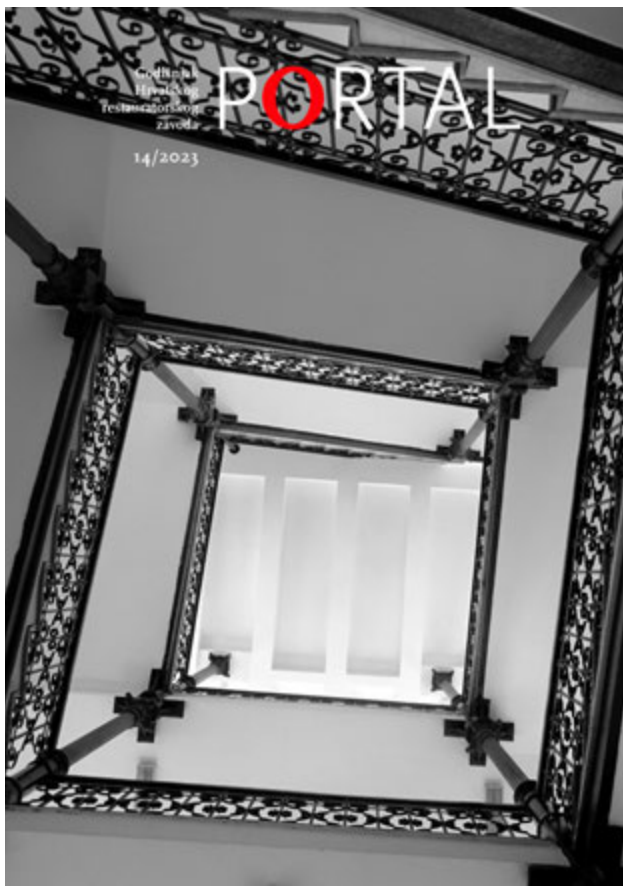
Posjeti učenika i studenata Zavodu

Učenici i nastavnici Škole primijenjenih umjetnosti i dizajna iz Pule posjetili su Restauratorski odjel Rijeka i Restauratorski odjel Vodnjan – Juršići. Restauratorski odjel Rijeka posjetili su i studenti i profesori Akademije primijenjenih umjetnosti u Rijeci. Odjele i radionice Zavoda u Zagrebu posjetili su studenti i profesori Odsjeka za povijest umjetnosti i Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu te Tekstilno-tehnološkog fakulteta Zagreb. Potonji su posjetili i Restauratorski odjel Ludbreg. Restauratorski odjel Zadar posjetili su studenti i profesori Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru.

Članstva

U 2023. godini Zavod je bio učlanjen u sljedeće organizacije: International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), International Council of Museums (ICOM), Institute of Conservation (ICON), Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphik- Restauratoren (IADA) i Centre international d'étude des textiles anciens (CIETA).

Pojedinačne članarine uplaćene su Hrvatskoj komori arhitekata, Hrvatskoj komori inženjera građevinarstva, Divers Alert Network Europe, Hrvatskom zavodu za norme i Hrvatskoj udruzi za promicanje zaštite.

Publicistička djelatnost

Časopis Portal,
godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda

U 14. broju časopisa Portal, godišnjoj znanstveno-stručnoj publikaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, okupljeno je dvanaest znanstvenih i stručnih tekstova posvećenih temama zaštite kulturne baštine; šest je izvornih znanstvenih radova, dva teksta su prethodna priopćenja, jedan je pregledni rad, a tri teksta su stručni radovi. Četrnaesti broj časopisa Portal ostvaren je sredstvima Ministarstva kulture i medija RH i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Digitalno izdanje objavljeno je na mrežnim stranicama Zavoda.

Predstavljanje priručnika Dioklecijanova palača i srednjovjekovna jezgra grada Splita – priručnik za održavanje povijesnih građevina i postupanje u kriznim situacijama

U prostorijama splitskoga Gradskog kotara Grad 9. ožujka 2023. godine predstavljen je priručnik dr. sc. Vinke Marinković, više konzervatorice-

restauratorice za kamenu plastiku. Priručnik sadrži prikaz nastanka povijesne jezgre Splita i analizira suvremene probleme i rizike koji ugrožavaju navedeni prostor i ljude koji u njemu aktivno borave, žive ili rade. Uz objašnjenje zakonskih propisa, priručnik donosi i stručne i tehničke smjernice za održavanje i uređenje povijesnih građevina, ali i upute za postupanje u slučaju nepredviđenih situacija i nepogoda (poplave, požari, potresi).

Monografija Ladanje u Trstenom

Monografija dr. sc. Krasanke Majer Jurišić i Ane Škevin Mikulandre Ladanje u Trstenom prikazuje povijest gradnje ladanjske cjeline obitelji Gučetić u Trstenom, kao i rezultate konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je provodio Zavod. Tijekom 2023. godine dovršen je prijelom i grafičko oblikovanje, a sredstvima Ministarstva znanosti i obrazovanja RH monografija je otisnuta.

Stručno-znanstvena knjiga Oltar Presvetog Sakramenta i dvojica protomajstora šibenske katedrale

Tijekom 2023. godine grafički je oblikovana i prelomljena knjiga o oltaru Presvetog Sakramenta i o protomajstorima katedrale sv. Jakova u Šibeniku – Jurju Dalmatincu i Nikoli Firentincu, autora Branka Pavazze, konzervatora-restauratora savjetnika u mirovini. Tisak je predviđen za 2024. godinu.

Izložbe i izložbeni katalogi

Izložba Sjeti se mene, Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, 28. srpnja – 30. listopada 2023.

Izložba je realizirana u suradnji Hrvatskog restauratorskog zavoda i Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka. Autori izložbe, dr. sc. Andrej Janeš (viši konzervator arheolog) i Jasna Ujčić Grudenić (viša kustosica), predstavili su nabožne predmete – devocionalije (medaljice, medaljone, križeve, brevare i krunice) koje se čuvaju u arheološkom odjelu Muzeja, a prikupljene su arheološkim istraživanjima oko župnih crkava u Rijeci i Mošćenicama. Posebno se govorilo o riječkim i trsatskim medaljicama, za koje se pretpostavlja da su izrađivane u lokalnim radionicama.

Izložba Na raskrižju promjena – Međimurje u brončanom dobu, Čakovec, Muzej Međimurja Čakovec, 16. prosinca 2022. – 5. veljače 2023.

Muzej Međimurja Čakovec i Hrvatski restauratorski zavod organizirali su izložbu posvećenu brončanodobnim nalazima otkrivenima u arheološkim istraživanjima i predmetima iz fundusa Muzeja. Autorice izložbe su kustosica Muzeja Branka Marciuš te dr. sc. Lea Čataj i dr. sc. Marijana Krmpotić iz Službe za arheološku baštinu Zavoda. Izložba interpretacijom i valorizacijom prethodno prikupljene muzejske građe i novih brončanodobnih arheoloških nalaza popularizira arheologiju i arheološku baštinu te upoznaje javnost s arheološkom slikom Međimurja u brončanom dobu.

Izložba Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora, Senj, tvrđava Nehaj (24. travnja – 20. kolovoza 2023.) i galerija Arheološkog muzeja u Zagrebu (21. kolovoza – 13. rujna 2023.)

Izložba Muzeja grada Šibenika i Hrvatskog restauratorskog zavoda iz 2018. godine postavljena je 2023. godine i u tvrđavi Nehaj u Senju u sklopu proslave Dana grada Senja i blagdana svetog Jurja te u galeriji Arheološkog muzeja u Zagrebu. Tijekom obiju izložbi održana su i predstavljanja izložbenog kataloga autorice Vesne Zmaić, konzervatorice savjetnice arheologinje.

Izložba Knez iz Bojne – novo poglavlje hrvatske povijesti, Nova Gradiška, Gradski muzej Nova Gradiška (12. listopada – 6. studenoga 2023.) i Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika (8. studenoga 2023. – 31. siječnja 2024.)

Izložba u organizaciji Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Hrvatskog restauratorskog zavoda, Arheološkog muzeja u Zagrebu, Gradskog muzeja Sisak i Instituta za antropologiju postavljena je 2023. godine u Gradskom muzeju Nova Gradiška te u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

Izložba predstavlja rezultate višegodišnjih arheoloških istraživanja nalazišta Bojna – Brekinjova Kosa na području grada Gline u Sisačko-moslavačkoj županiji, posebno vrijedne ranosrednjovjekovne nalaze, neprocjenjive za poznavanje najranije hrvatske povijesti, od 7. do 9. stoljeća.

Promotivna djelatnost

Dani europske baštine (rujan i listopad 2023.)

Dani europske baštine 2023. godine bili su posvećeni temi Živa baština. Zavod se uključio u obilježavanje virtualnim predstavljanjima 21 programa konzervatorsko-restauratorskih radova na nepokretnoj, pokretnoj i arheološkoj baštini, objavljenih na mrežnim stranicama Zavoda.

Predstavljanja konzervatorsko-restauratorskih radova i programa Zavoda

U Osoru su 2. studenoga 2023. predstavljeni dotadašnji rezultati arheoloških istraživanja u radovima na vodovodno-kanalizacijskom sustavu. Konzervatorica arheologinja Mateja Baričević održala je vodstvo po arheološkim iskopinama u gradu.

Predavanja o rimskoj nekropoli u Osoru, koja je temeljito istražena tijekom obnove ceste Nerezine – Osor, održao je 23. studenoga 2023. godine viši konzervator arheolog dr. sc. Andrej Janeš u Lošinjskom muzeju u Malom Lošinj u 20. listopada 2023. godine u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka.

Konzervatorica povjesničarka umjetnosti Irena Pauk Sili s Restauratorskog odjela Osijek održala je predavanje o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima i radovima na kapeli Sveta tri kralja u Gorjanima na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku 15. prosinca 2023. godine.

U Župi sv. Blaža u Vodnjanu održano je 25. kolovoza 2023. godine predstavljanje konzervatorsko-restauratorskih

radova na oltaru Krunidbe Bogorodice u crkvi Gospe Karmelske u Vodnjanu.

U povodu obilježavanja Dana Hrvatskoga državnog arhiva i 110. obljetnice izgradnje zgrade današnjega Hrvatskog državnog arhiva, 18. studenoga 2023. godine ravnatelj Zavoda Boris Mostarčić, djelatnica Edita Šurina (viša konzervatorica povjesničarka umjetnosti) i bivša djelatnica Zavoda Vladanka Milošević (konzervatorica savjetnica arhitektica u mirovini) održali su predavanja o povijesti i okolnostima gradnje zgrade Kraljevske sveučilišne knjižnice i Kraljevskoga zemaljskog arhiva na Trgu Marka Marulića, o konzervatorsko-restauratorskim radovima na vanjštini i u unutrašnjosti zgrade pod vodstvom Zavoda osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća i početkom dvijetisućitih godina te o radovima koji su poduzeti nakon zagrebačkoga potresa u ožujku 2020. godine.

Nagrada Hrvatskog arheološkog društva

Hrvatsko arheološko društvo dodijelilo je Nagradu Josip Brunšmid za promociju arheološke struke dr. sc. Tajani Pleše i suradnicima za projekt Arheološki park Iovia, Ludbreg.

Arheološki park Iovia otvoren je 2021. godine u Ludbregu kao nalazište koje ima interpretacijsko-didaktički postav i Centar za posjetitelje. Projekt je proveden u suradnji s brojnim stručnjacima iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, Arheološkog muzeja u Zagrebu, Instituta za antropologiju, Instituta za arheologiju, Centra za kulturu i informiranje Dragutin Novak iz Ludbrega, Gradskog muzeja u Varaždinu te uz potporu Ministarstva kulture i medija RH i Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH.

Mrežne stranice Zavoda i društvene mreže

Mrežne stranice Zavoda dostupne su na e-adresi www.hrz.hr, a Facebook profil na <https://www.facebook.com/hrvatski.restauratorski.zavod?fref=ts>. Tijekom 2023. godine na mrežnim stranicama dodano je ili promijenjeno 337 članaka na hrvatskom jeziku i 97 na engleskom jeziku, novi broj godišnjaka Hrvatskog restauratorskog zavoda Portal i informacije o stručnim ispitima.

Suradnja u projektima znanstveno-istraživačkih ustanova

Institut za povijest umjetnosti

Zavod je partner na projektu Eugen Savojski (1663.–1736.) i gradovi-tvrđave jugoistočne granice Habsburške Monarhije. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost, a traje od 20. rujna 2018. godine. Tijekom završne godine projekta dr. sc. Petar Puhmajer sudjelovao je od 19. do 23. travnja u terenskom obilasku i istraživanju arhitekture u Italiji (tvrđava, dvoraca i crkava) građenih između 1663. i 1736. godine u mjestima Alessandria, Villanova di Mondovi, Bra, Vallinotto, Torino i Stupinigi. Na završnoj prezentaciji projekta Hrvatske zaklade za znanost na znanstvenom skupu održanom 5. svibnja 2023. u Osijeku održao je izlaganje o stambenoj i vojnoj arhitekturi u gradovima tvrđavama.

Pravo na pristup informacijama Zavoda

Zavod je kao javna ustanova u kulturi proveo sve propisane aktivnosti u skladu sa Zakonom o pravu na pristup informacijama (NN 25/13, 85/15 i 69/22). Na mrežnim stranicama Zavoda 2023. godine ažurno su objavljivani svi potrebni službeni dokumenti (Program rada, Godišnji izvještaj o radu Zavoda, financijski planovi i izvještaj, informacije o postupcima javne nabave i o dokumentaciji za nadmetanje te informacije o izvršavanju ugovora) uz već objavljene strateške dokumente, opće akte i odluke, informacije o uslugama i ponovnoj uporabi informacija i drugo. Sredinom siječnja 2024. godine predan je povjereniku za informiranje izvještaj za 2023. godinu o provođenju Zakona o pravu na pristup informacijama, koji je objavljen i na mrežnim stranicama Zavoda.

Tijekom 2023. godine imenovani službenik za informiranje obradio je i riješio 80 zahtjeva za pristup i ponovnu uporabu informacija. Zavod je u provođenju postupaka uvažavao suradnju sa znanstvenicima i stručnjacima iz drugih institucija, kao i ograničenja koja proizlaze iz nereguliranih autorskih prava, opsega tražene dokumentacije i drugih okolnosti.

Zavod je kao javna ustanova u kulturi proveo sve propisane aktivnosti u skladu sa Zakonom o pravu na pristup informacijama (NN 25/13). Na mrežnim stranicama Zavoda 2022. godine ažurno su objavljeni svi potrebni službeni dokumenti (Program rada, Godišnji izvještaj o radu Zavoda, financijski planovi i izvještaj, informacije o postupcima javne nabave i o dokumentaciji za nadmetanje te informacije o izvršavanju ugovora) uz već objavljene strateške dokumente, opće akte i odluke, informacije o uslugama i ponovnoj uporabi informacija i drugo. Potkraj siječnja 2022. godine predan je povjereniku za informiranje izvještaj za 2022. godinu o provođenju Zakona o pravu na pristup informacijama, koji je objavljen i na mrežnim stranicama Zavoda.

Tijekom 2022. godine imenovani službenik za informiranje obradio je i riješio 89 zahtjeva za pristup i ponovnu uporabu informacija. Jedan od zahtjeva riješen je izvan roka, a svi ostali zaprimljeni zahtjevi riješeni su u zakonskom roku. Zavod je u provođenju postupaka uvažavao važnost suradnje sa znanstvenicima i stručnjacima iz drugih institucija, kao i ograničenja koja proizlaze iz nereguliranih autorskih prava, opsega tražene dokumentacije i drugih okolnosti.

Pregled programske djelatnosti

BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA

Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Podgarić, Stari grad Garić-grad – središnja i sjeverna kula	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka – četiri skulpture (DM 2103, 2104, 2105 i 2106)	završetak konz.-rest. radova
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka – misnica (DM 773a)	završetak konz.-rest. radova
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka – misnica (DM 261a)	početak konz.-rest. radova
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija – Čazmanski dekanat, pokretna kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i izrada prijedloga konz.-rest. radova
Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene – sakralni inventar	nastavak konz.-rest. radova
Križ Gornji, kapela Sv. Križa – glavni oltar – skulptura anđela	konz.-rest. radovi
Ladislav, crkva sv. Ladislava – skulpture „Sv. Ladislav“, „Sv. Emerik“ i „Sv. Kazimir“	nastavak konz.-rest. radova
Nova Rača, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – slike „Sv. Josip“, „Sv. Ivan Nepomuk“, „Sv. Apolonija“ i „Sv. Barbara“ s ukrasnim okvirima	završetak konz.-rest. radova

BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA

Slavonski Brod, srednjovjekovna utvrda Vukovac	mirovanje
Slavonski Brod, tvrđava Brod (Kavalir) – istočno krilo	mirovanje
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija, Sibirski i Velikokopanički dekanat – pokretna kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i izrada prijedloga konz.-rest. radova
Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva – oltar sv. Franje Asiškog	početak konz.-rest. radova
Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva - slika „Sv. Antun Padovanski“ s ukrasnim okvirom	cjeloviti konz.-rest. radovi
Vrpolje, crkva Rodenja sv. Ivana Krstitelja – oltar sv. Ivana Krstitelja	završetak konz.-rest. radova

DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Mljet, Pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac – zidne slike	konz.-rest. radovi
Dubrovnik, crkva sv. Spasa	građevinski i konz.-rest. radovi
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, riznica	hitne intervencije
Dubrovnik, Orlando stup	nastavak monitoringa i konz.-rest. radovi
o. Lastovo, zaštićena kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i prijedlog konz.-rest. radova
o. Mljet, Babino Polje, crkva sv. Vlaha	mirovanje
o. Šipan, Suđuređ, crkva sv. Đurđa i sv. Nikole - zidne slike	konz.-rest. radovi
Ston, crkva Gospa od Lužina - zidne slike	hitne intervencije
Trsteno, crkva sv. Vida, Modesta i Kresencije - zidne slike	mirovanje
Cavtat, crkva Blažene Djevice Marije Snježne – glavni oltar Blažene Djevice Marije Snježne – slika „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova
Cavtat, crkva sv. Nikole – oltar Gospe od Ružarija	istraživanja
Cavtat, Muzej i zbirka Baltazara Bogišića – grafike „Nimfe pri kupanju i dva fauna“ i „Žena pruža desnu ruku prema žrtveniku“ (ZBB 201 i 207)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, crkva sv. Đurđa – oltar sv. Đurđa – slika „Sv. Đurđe ubija zmaja“	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva Sv. Spasa – glavni oltar Uzašašća Gospodnjeg – oltarna pala „Sv. Vlaha pred Raspećem“ s ukrasnim okvirom	završetak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej – dva muška prsluka (DUM EM 3657 i 4799)	početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – dva otiska, 18 crteža i 5 litografija na papirnatom nosiocu	cjeloviti konz.-rest. radovi

fali broj stranice

Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – slike „Portret Bože Sarake“, „Portret vladike Marije Ghetaldi“ i „Portret mlade žene“ s ukrasnim okvirima (DUM KPM SL 191, 207 i 361)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – zastava bratovštine kamenara (DUM KPM SL-138)	konz.-rest. istraživanja
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – akvarel, dva rukopisa i tri dokumenta na papirnatom nosiocu (DUM PM 391, 208, 1036, 119, 340 i 1693)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku – skulptura „Raspelo“	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina – oltarna pala „Sv. Bernard kleči pred Bogorodicom“	početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina – zabilješke na papirnatom nosiocu o relikvijama	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Muzej samostana sv. Dominika – slika „Navještenje“	nastavak konz.-rest. radova
o. Korčula, Korčula, Gradski muzej – slike „Portret kapetana Vicka Zaffrona“, „Portret muškarca iz obitelji Andrijić“, „Portret kardinala Ivana Karla Boschi“ i „Portret muškarca iz obitelji Boschi“ s ukrasnim okvirima (inv. br 122, 98, 150, 83)	početak konz.-rest. radova
o. Korčula, Korčula, Opatska riznica – slika „Sveti Hijacint kleči pred Bogorodicom“	završetak konz.-rest. radova
o. Korčula, Lumbarda, crkva sv. Bartula – pjevalište	nastavak konz.-rest. radova
o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja – oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	završetak konz.-rest. radova
o. Lopud, Lopud, crkva sv. Marije od Špilice – triptih „Bogorodica sa svecima“	istraživanja
Orebić, crkva Gospe od Anđela – oltar Sv. Križa – skulptura „Sv. Ivan“	nastavak konz.-rest. radova
Orebić, Pomorski muzej – zbirka karata, diploma i zemljopisna karta (PMO 30, 235 i 31)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Popovići, crkva sv. Đurđa – lekcionar fra Ivana Bandulovića	cjeloviti konz.-rest. radovi
Slano, crkva sv. Jeronima – oltar Blažene Djevice Marije	nastavak konz.-rest. radova

GRAD ZAGREB

Zagreb, Banski dvori, sjeverno dvorište - pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Zagreb, Stari grad Medvedgrad - pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Zagreb, Dolac, župna crkva Pohoda BDM - kamena plastika	konz.-rest. radovi
Zagreb, Banski dvori - glavno stubište	konz.-rest. radovi
Zagreb, Katarinin trg bb, crkva sv. Katarine Aleksandrijske	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Zagreb, kompleks zgrada "Hrvatskog sokola" i "Kola"	izrada dokumentacije
Zagreb, Nova Ves, Kapela Majke Božje Žalosne	hitne konz.-rest. mjere zaštite zidnog oslika
Zagreb, Opatička 10, Palača bogoštolva i nastave (Hrvatski institut za povijest) – zidne slike	konz.-rest. radovi
Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – kamena plastika – oltar Majke Božje Remetske	konz.-rest. radovi
Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – zidne slike	konz.-rest. radovi
Zagreb, Kaptol, katedrala Uznesenja BDM i sv. Stjepana i Ladislava	izrada dokumentacije
Zagreb, Banski dvori – dvije kaljeve peći	završetak konz.-rest. radova
Zagreb, Čučerje, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije – skulpture „Bogorodica s Djetetom“ i tri anđela	početak konz.-rest. radova
Zagreb, Dolac, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije – glavni oltar Pohoda Blažene Djevice Marije – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	završetak konz.-rest. radova
Zagreb, HAZU, Kabinet grafike – osam umjetnina na papirnatom nosiocu (1124-II, 1872, 3458, 6939, 7728, 10243, 14473, 18187)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora – slika „Sv. Antun Padovanski sa Isusom“ (SG-190)	završetak konz.-rest. radova
Zagreb, Hrvatski glazbeni zavod – dvije kaljeve peći	početak konz.-rest. radova
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – slike „Mrtvi Krist“ i „Portret Dežmana“ (HPM/PMH 8899 i 31958)	konz.-rest. radovi
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – četiri umjetnine i jedna isprava na papirnatom nosiocu (HPM-MRNH-C-853, 963, 818, 846; HPM-PMH-7515)	cjeloviti konz.-rest. radovi

Zagreb, Jakuševac, crkva sv. Marka evanđelista – oltar Sv. Trojstva	završetak konz.-rest. radova
Zagreb, crkva sv. Katarine Aleksandrijske – klupe	početak konz.-rest. radova
Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – bursa, velum i dalmatika (T-259/1 i T-212/B)	početak konz.-rest. radova
Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – tapiserija „Rujan-listopad“	nastavak konz.-rest. radova
Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti – šest umjetnina na papirnatom nosiocu (MSU 710, 1650, 1655, 1724; MSU BH-476, 598)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog – glavni oltar sv. Franje Ksaverskog	nastavak konz.-rest. radova
Zagreb, Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog – glavni oltar sv. Franje Ksaverskog – slika „Čudo sv. Franje Ksaverskog“	cjeloviti konz.-rest. radovi

ISTARSKA ŽUPANIJA

Krnica (sv. Teodor), ostaci crkve sv. Teodora	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Paz, kaštel Paz	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velih vrata i četverokutne kule	konstruktivna i građevinska sanacija
Beram, kapela sv. Marije na Škrilinah	građevinski radovi i izrada dokumentacije
Draguč, crkva sv. Roka	dovršetak građevinskih i konz.-rest. radova
Pazin, župna crkva sv. Nikole sa zvonikom - štuko	nastavak konz.-rest. radova
Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina)	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Roč, župna crkva sv. Bartola – štuko	nastavak konz.-rest. radova
Rovinj, crkva BDM od Zdravlja	istraživanja i izrada dokumentacije
Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije – kamena plastika – oltar Gospe Karmelske	nastavak konz.-rest. radova
Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi) – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Žminj, kapela Sv. Trojstva - zidne slike	mirovanje
Buzet, Zavičajni muzej – slika „Trijumf Euharistije“	završetak konz.-rest. radova
Čepić, crkva sv. Marije Snježne – reljef „Bogorodica s Djetetom i sv. Veronikom“	nastavak konz.-rest. radova
Draguč, župna crkva Sv. Križa – bočni oltari sv. Fabijana i sv. Sebastijana i Sv. Obitelji – slike „Sv. Fabijan i sv. Sebastijan“, i „Sv. Obitelj, sv. Valentin i sv. Antun opat“ s ukrasnim okvirima	završetak konz.-rest. radova
Fažana, župna crkva sv. Kuzme i Damjana – tri skulpture bez cjeline	završetak konz.-rest. radova
Kanfanar, crkva sv. Marije od Lakuća – gotički kip „Bogorodica s Djetetom“	završetak konz.-rest. radova
Kršete, crkva sv. Petra i Pavla – slika „Bogorodica s Djetetom na prijestolju sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“	nastavak konz-rest. radova
Lanišće, župna crkva sv. Kancija, Kancijana i Kancijanile – kazula i komplet (kazula, velum, stola i bursa)	mirovanje
Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar sv. Marije Magdalene	završetak konz.-rest. radova
Plomin, župna crkva Blažene Djevice Marije – krstionica	konz-rest. istraživanja
Plomin, župna crkva Blažene Djevice Marije – bočni oltar Blažene Djevice Marije od Karmela	početak konz.-rest. radova
Poreč, Porečka i pulska biskupija, Porečki dekanat – pokretna kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i izrada prijedloga konz.-rest. radova
Roč, župna crkva sv. Bartola – slike „Ekstaza sv. Franje Ksaverskog“ i „Vizija sv. Antuna Padovanskog“	početak konz.-rest. radova
Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog – slike „Svadba u Kani“, „Raspeće“ i „Sv. Jeronim“	nastavak konz-rest. radova
Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog – slike „Bezgrešno začće“, „Sveta Obitelj“ i „Navještenje“	početak konz.-rest. radova
Rovinj, kompleks bolnice dr. Martin Horvat, crkva Presvijetle kraljice mora – slika „Vizija sv. Antuna“	završetak konz.-rest. radova

Rovinj, Muzej grada Rovinja – oklop samuraja (MGR-EW 131, 136-150)	završetak konz.-rest. radova
Rovinj, Muzej grada Rovinja – oslikana vrata	završetak konz.-rest. radova
Senj, crkva sv. Nikole – oltar Blažene Djevice Marije	završetak konzerviranja i stolarske sanacije
Senj, crkva sv. Nikole – oltar sv. Nikole	početak konzerviranja i stolarske sanacije
Senj, crkva sv. Nikole – oltar sv. Nikole – slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Nikolom, Kuzmom i Damjanom“	početak konz.-rest. radova
Sovinjak, župna crkva sv. Jurja – procesijska skulptura „Bogorodica s Djetetom“ s postoljem i haljinama	početak konz-rest. radova
Umag, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije - slike „Krštenje Isusovo“ i „Uznesenje Blažene Djevice Marije“	početak konz.-rest. radova
Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske – oltar Krunjenja Bogorodice	završetak konz-rest. radova
Vrh, župna crkva Uznesenja Marijina – liturgijsko ruho	preventivna zaštita

KARLOVAČKA ŽUPANIJA

Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Vinkovci-Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamensko, r. Kupa, rimski brodolom	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Mali Cetin, ruševine franjevačkog samostana	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Barilović, Stari grad Barilović	nastavak izrade dokumentacije i građevinskih radova
Lipnik, župna crkva sv. Ilije Proroka – štuko – glavni oltar sv. Ilije Proroka	nastavak konz.-rest. radova
Karlovac, Nacionalno svetište sv. Josipa – liturgijski tekstil	preventivno konzerviranje
Svetice, crkva i samostan rođenja BDM - glavni oltar	mirovanje

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA

Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja – zidne slike	dovršetak konz.-rest. radova
Križevci, crkva Majke Božje Koruške – zidne slike	konz.-rest. radovi
Kuzminec, crkva sv. Kuzme i Damjana – zidne slike	mirovanje
Trema, crkva sv. Julijane	građevinski i konz.-rest. radovi
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija	građevinski radovi
Hlebine, Muzej grada Koprivnice, Galerija naivne umjetnosti – slike „Prošecija“ i „Selo Levača – Markitin konak“ (MGK-HLB 420 i 433)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Hlebine, Muzej grada Koprivnice, Galerija naivne umjetnosti – slika „Verestivanje“ (MGK-HLB 428)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Trema, crkva sv. Julijane – oltar sv. Jelene Križarice – skulptura „Sv. Jelena Križarica“	početak konz.-rest. radova
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas	završetak konz.-rest. radova
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – proskinetarij	početak konz.-rest. radova
Vojakovac, pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija – ikonostas – šest ikona	početak konz.-rest. radova

KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA

Belec, stari grad Belecgrad	mirovanje
Kostel, Stari grad Kostel – arhitektura	konz.-rest. radovi
Krapina, franjevački samostan i crkva sv. Katarine	mirovanje
Martinšćina, crkva sv. Martina	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Trški Vrh, crkva sv. Marije Božje Jeruzalemske	nastavak građevinskih i konz.-rest. radova
Budinšćina, Stari grad Milengrad – arhitektura	nastavak građevinskih i konz.-rest. radova
Gotalovec, kapela sv. Petra – oltar sv. Roka	nastavak konz.-rest. radova
Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije – korska klupa	početak konz.-rest. radova
Strmec (Veliko Trgovišće), kapela Blažene Djevice Marije – glavni oltar Blažene Djevice Marije – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova i istraživanja oltara

LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA

Plitvice Selo (Široka Luka), ostaci crkve sv. Marka	arheološko istraživanje
o. Pag, Novalja, župna crkva sv. Katarine Djevice Mučenice – kameni oltari	nastavak istraživanja i konz.-rest. radovi
Brinje, Stari grad Sokolac	građevinska sanacija i konz.-rest. radovi
Karlobag, kapucinski samostan i crkva sv. Josipa – slike „Portret cara Josipa I. Habsburškog“, „Portret cara Karla VI. Habsburškog“, „Portret cara Leopolda I. Habsburškog“, „Sv. Bernard iz Corleona“ i „Evangelist sv. Luka“	početak konz.-rest. radova

MEĐIMURSKA ŽUPANIJA

Domašinec, arheološki park Turčišće Goričan	mirovanje
Sv. Martin na Muri, arheološka zona naselja	mirovanje
Čakovec, Muzej Međimurja, keramičke posude – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Lopatinec, župna crkva sv. Jurja – cinktor	nastavak građevinskih radova
Štrigova, crkva sv. Jeronima – arhitektura	mirovanje
Štrigova, crkva sv. Jeronima – propovjedaonica	nastavak konz.-rest. radova

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA

Gorjani - arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Osijek, Kuhačeva 27, kuća Raiht	istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Strossmayerova 33, Zgrada Procesualnog suda (stambena katnica)	istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Tvrdča, Franjevačka 1, stambena katnica	istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Trg Presvetog Trojstva, kužni pil	monitoring i konz.-rest. radovi
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija – zbirka liturgijskog tekstila	preventivno konzerviranje
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija – crteži Alexandra Maximiliana i Ludwiga Seitza	početak konz.-rest. radova
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija – fragmenti arheološkog tekstila, metalnih traka i niti	konzerviranje
Osijek, crkva sv. Mihaela arkandela – oltar sv. Ivana Nepomuka – tri skulpture i dekorativni element s ukrasnog okvira	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, franjevački samostan Sv. Križa – sakristijski ormar	nastavak konz.-rest. radova
Osijek, franjevački samostan Sv. Križa – sakralni inventar	arhitektonsko snimanje inventara
Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – slike „Prinašanje žrtve“, „Lot i njegove kćeri“ i „Pejsaž sa starom kućom“ (S-207, 881 i 1052)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – jedanaest crteža na papirnatom nosiocu (MLU-G-19, 124, 143, 152, 369, 410, 412, 416, 417, 419 i 4935)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, Muzej Slavonije Osijek – deset umjetnina na papirnatom nosiocu (MSO-P-463, 509, 527, 1073, 182, 187, 207; MSO-227289, 217857 i 156153)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, Muzej Slavonije Osijek – posvetna tkanina s natpisom (MSO-U-2249)	cjeloviti konz.-rest. radovi

POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA

Čečavac (Rudina), ostaci benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela – arhitektura	nastavak revizijskih istraživanja i građevinskih radova
Požega, zavjetni pil Sv. Trojstva	mirovanje

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA	
o. Krk, Baška, crkva i samostan sv. Nikole na Ogrulu	mirovanje
Novi Vinodolski, utvrda Lopar	dovršetak arheoloških istraživanja i konz.-rest. radova
Klana, ostaci crkve sv. Marije Magdalene	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Krk, Krk, kompleks katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i crkve sv. Kvirina	izrada dokumentacije i ishođenje dozvola
o. Krk, o. Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina – kamena plastika – oltar sv. Franje Asiškog	dovršetak konz.-rest. radova
o. Krk, Vrbnik, župna crkva Uznesenja BDM	završetak konz.-rest. radova
o. Lošinj, Veli Lošinj, župna crkva sv. Antuna Opata	istraživanja i izrada dokumentacije
Lovran, župna crkva sv. Juraja – zidne slike	završetak konz.-rest. radova
Rijeka, Guvernerova palača	izrada dokumentacije
Rijeka, Tarsatika, rimski luk	izrada dokumentacije i početak konz.-rest. radova
Rijeka, bivša tvornica "Rikard Benčić", upravna zgrada – štuko	mirovanje
Severin na Kupi, dvorac Severin na Kupi	istraživanja i izrada dokumentacije
Belgrad, kapela Majke Božje Snježne – glavni oltar Majke Božje Snježne	mirovanje
Brseč, župna crkva sv. Jurja – glavni oltar sv. Jurja	konz.-rest. istraživanja
Kraljevica, župna crkva sv. Nikole, župni dvor – slike „Oplakivanje Krista“ s ukrasnim okvirom i „Oplakivanje Krista“ „Veronika pruža Kristu rubac“	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Cres, Cres, župni ured – slike „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan evangelist“	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – oltar Sv. Križa – skulpture „Sv. Marija Magdalena“ i „Raspeti Krist“	završetak konz.-rest. radova
o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – slika „Gospa Karmelska“	završetak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, crkva sv. Franje Asiškoga, oltarna pala „Sacra conversazione“	mirovanje
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – propovjedaonica i dva ukrasna okvira	demontaža
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije, sakristija – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Barbarom i sv. Antunom opatom“	početak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – predoltarnik i gremijal	početak konz.-rest. radova
o. Krk, Vrbnik, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	nastavak konz.-rest. radova
o. Rab, Kapor, franjevački samostan i crkva sv. Bernardina Sijenskog – oltar Majke Božje	početak konz.-rest. radova
o. Rab, Kapor, franjevački samostan i crkva sv. Bernardina Sijenskog – slike „Sv. Pavao (?)“ i „Sv. Kristofor“	početak konz.-rest. radova
o. Rab, Rab, crkva sv. Justine, zbirka sakralne umjetnosti župe Rab – skulptura „Raspeti Krist“	završetak konz.-rest. radova
Rijeka, crkva sv. Jeronima – oltarna slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom“	završetak konz.-rest. radova
Rijeka, crkva sv. Jeronima – oltarna slika „Sv. Ana“	početak konz.-rest. radova
Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	početak konz.-rest. radova
Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – slika „Sv. Ana Trojna“	završetak konz.-rest. radova
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka – slike „Uznesenje Bogorodice“ s ukrasnim okvirom i „Povratak škrinje zavjetne (Slavlje Davidovo)“ (PPMHP 2893 i 2340)	cjeloviti konz.-rest. Radovi
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka – dvije klupe s naslonom (KPO-ZGP 73/2 i 73/3)	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – slika „Sv. Margareta Kortonska“ s ukrasnim okvirom	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – oltarna slika „Vizija sv. Antuna Padovanskog“ s ukrasnim okvirom	početak konz.-rest. radova
Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – skulptura „Oplakivanje Krista sa sv. Marijom Magdalenom“	završetak konz.-rest. radova

SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

Bojna (Brekinjova Kosa)	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Popovača, Stari grad Jelengrad – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Popovača, Stari grad Jelengrad – arhitektura	nastavak građevinskih radova
Topusko, ostaci cistercijske opatije	nastavak građevinskih i konz.-rest. radova
Zrin, crkva sv. Marije Magdalene	mirovanje
Sisak, Gradski muzej Sisak – 24 crteža na papirnatom nosiocu Ive Antolčića (37664 – 37686 i 37689)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Velika Ludina, crkva sv. Mihaela arkanđela – glavni oltar sv. Mihaela arkanđela sa svetostraništem	nastavak konz.-rest. radova

SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA**KO Split**

o. Palagruža, pličina Pupak	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Solin (Salona), Hortus Metrodori	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Splitsko-dalmatinska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Vis, Vis, antičke terme	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Splitsko-dalmatinska županija, o. Vis, uvala Labotovo – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
o. Brač, Postira, arheološko nalazište Lovrečina – mozaici	mirovanje
Omiš, arheološko nalazište Brzet – mozaici	mirovanje
Solin (Salona), k.č. 4919, antički mozaik	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Split, Arheološki muzej Split – antički kameni spomenici	cjeloviti konz.-rest. radovi
Split, Dioklecijanova palača, Arhiđakonova i Buličeva ulica – mozaici	nastavak konz.-rest. radova
Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata i crkva Gospe od Zvonika	nastavak izrade dokumentacije, građevinskih i konz.-rest. radova
o. Hvar, Hvar, Franjevački samostan i crkva sv. Marije od milosti, kapela Sv. Križa - kamena plastika	istraživanja i izrada dokumentacije
o. Šolta, Grohote, starokršćanska bazilika – mozaici	nastavak konz.-rest. radova
Vranjic, crkva sv. Martina biskupa - zidne slike	istraživanje, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Zaostrog, franjevački samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – kameni sakralni inventar i zidne slike	mirovanje
o. Brač, Pučišća, crkva sv. Jeronima – oltar sv. Jeronima – skulptura „Sv. Jeronim u špilji“	nastavak konz.-rest. radova
o. Hvar, Hvar, benediktinski samostan sv. Ivana Krstitelja i sv. Antuna opata – misnica	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Hvar, Stari Grad, crkva sv. Nikole – skulptura „Sv. Jakov stariji“	nastavak konz.-rest. radova
Makarska, crkva sv. Marka – oltar Sv. Križa – skulpture „Bogorodica“, „Sv. Ivan“ i „Sv. Marija Magdalena“	nastavak konz.-rest. radova
Sinj, Viteško alkarsko društvo – pet metalnih predmeta (br. 16, 506, 536, 577 i 601)	završetak konz.-rest. radova
Split, Arheološki muzej u Splitu – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	početak konz.-rest. radova
Split, crkva i samostan sv. Dominika – oltarna pala „Obrezanje Isusovo“	završetak konz.-rest. radova
Split, crkva i samostan sv. Dominika – slika „Otajstva Presvetog Ružarija sa sv. Dominikom i sv. Franom Asiškim“	početak konz.-rest. radova
Split, katedrala sv. Dujma – korske klupe	nastavak konz.-rest. radova
Split, Muzeji Ivana Meštrovića – reljefi „Scene iz Kristova života“	nastavak konz.-rest. radova
o. Vis, Komiža, župna crkva i samostan sv. Nikole (Muster) – liturgijski komplet (kazula T-7, velum T-7a, bursa T-7b) i bursa (T-5c)	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Vis, Vis, crkva Sv. Duha – slika „Silazak Sv. Duha“	nastavak konz.-rest. radova

KO Imotski	
Kula Norinska, Borovci, crkva i groblje sv. Nikole	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Opuzen, Gradska knjižnica - kamena skulptura carice Livije	izrada dokumentacije
Imotski, Zbirka franjevačkog samostana – predoltarnik (257 – br. B-5)	početak konz.-rest. radova
KO Trogir	
Trogir, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Seget Donji, crkva Gospe od Sniga - zidne slike	konz.-rest. radovi
Trogir, Gradska loža - kamena plastika - retabl Pravde Nikole Firentinca	istraživanje, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Trogir, katedrala sv. Lovre – kapela Orsini	nastavak konz.-rest. radova
Kaštel Novi, župna crkva sv. Petra Apostola – glavni oltar sv. Petra Apostola – oltarna pala „Bogorodica s Djetetom, sv. Petrom i sv. Ivanom Krstiteljem“	početak konz.-rest. radova
Trogir, crkva i samostan sv. Dominika – oltar Imena Isusovog	nastavak konz.-rest. radova
Trogir, katedrala sv. Lovre – luster	početak konz.-rest. radova
Trogir, katedrala sv. Lovre – pluvijal (B77)	završetak konz.-rest. radova
ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	
Šibensko-kninska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Murter, Betina, crkva sv. Frane - glavni oltar	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Šibenik, katedrala sv. Jakova	konz.-rest. radovi
Šibenik, crkva i samostan sv. Lovre	izrada dokumentacije
Šibenik, crkva sv. Julijan	konz.-rest. radovi
Šibenik, Nova crkva s dvoranom bratovštine	izrada projektne dokumentacije i konz.-rest. radovi
Šibenik, portali profanih i sakralnih objekata	nastavak istraživanja, izrade dokumentacije i konz.-rest. radova
Skradin, crkva Porodenja Blažene Djevice Marije, župni ured – inventar	preventivno konzerviranje
Skradin, crkva Porodenja Blažene Djevice Marije, župni ured – inventar – škrinja	cjeloviti konz.-rest. radovi
Šibenik, benediktinski samostan i crkva sv. Luce – slika nepoznatog sveca	nastavak konz.-rest. radova
Šibenik, Eparhija dalmatinska, zbirka – felon (220)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Šibenik, Eparhija dalmatinska, zbirka – portret episkopa Benedikta Kraljevića	cjeloviti konz.-rest. radova
Šibenik, Eparhija dalmatinska, zbirka – žezlo episkopa Benedikta Kraljevića i ručni križ	početak konz.-rest. radova
Šibenik, crkva sv. Dominika – glavni oltar Bogorodice od Presvetog Ružarija – skulptura anđela (lijevi)	nastavak konz.-rest. radova
Šibenik, crkva sv. Dominika – glavni oltar Bogorodice od Presvetog Ružarija	nastavak konz.-rest. radova
Šibenik, crkva sv. Frane – slike „Posljednja večera“ i „Oplakivanje Krista“ s ukrasnim okvirima	završetak konz.-rest. radova
o. Zlarin, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije - oltar sv. Fortunata – predoltarnik	mirovanje
o. Žirje, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – drveno polikromirano raspelo	početak konz.-rest. radova
o. Žirje, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – ikona „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirom	nastavak konz.-rest. radova

VARAŽDINSKA ŽUPANIJA

Jalžabet, Bistričak – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Ludbreg, Sigetec Ludbreški, Loke-Kroglice	geofizička i arheološka istraživanja
Križovljan, crkva Sv. Križa	mirovanje
Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – bivša knjižnica, štuko	nastavak konz.-rest. radova
Marčan, dvorac Opeka – Vrtlareva kuća	mirovanje
Varaždin, Stari grad	izrada konzervatorske studije
Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja, bivša ljekarna	izrada dokumentacije i nastavak konz.-rest. radova
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – slika „Majka i dijete“ s ukrasnim okvirom i slike „Elizabeta Salm-Reifferscheid“ i „Hugo III. Salm-Reifferscheidt“ (GMV 79014, 42871 i GMV-GS 475)	konz.-rest. radovi
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – pet umjetnina na papirnatom nosiocu (GMV 62199, 65250, 65299, 65306 i 65485)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Varaždin, kapucinski samostan i crkva Presvetog Trojstva – slike „Zanos sv. Franje Asiškog“ i „Mučeništvo sv. Fidelija iz Simaringena“ s ukrasnim okvirima	cjeloviti konz.-rest. radovi
Vukovoj, kapela sv. Wolfganga – propovjedaonica	završetak konz.-rest. radova

VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA

Orahovica, ostaci plemićke kurije	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Duzluk, manastir i crkva sv. Nikole	građevinski i konz.-rest radovi

VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA

Šaregrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla	arheološka istraživanja
Ilok, dvorac Odescalchi	građevinski radovi
Borovo, parohijska crkva sv. Prvomučenika I Arhidakona Stefana – ikonostas	mirovanje
Negoslavci, crkva Uspenja Presvete Bogorodice – ikonostas	konz.-rest. istraživanja
Račinovci, župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja – plašt (RAČ 3)	završetak konz.-rest. radova
Račinovci, župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja – misnica (RAČ 11)	početak konz.-rest. radova
Šaregrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla – oltari sv. Antuna Padovanskog i Blažene Djevice Marije	završetak konz.-rest. radova
Trpinja, parohijska crkva Vaznesenja Hristovog – ikonostas	konzerviranje i stolarska sanacija
Vukovar, Gradski muzej Vukovar – osam umjetnina na papirnatom nosiocu (ZB-1102, 1104, 1725 i 1472; P-52, 53, 54 i 559)	cjeloviti konz.-rest. radovi

ZADARSKA ŽUPANIJA

Nadin, Gradina – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
o. Pag, Stari grad, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	mirovanje
Zadar, crkva sv. Krševana – kamena plastika	nastavak konz.-rest. radova
o. Pag, Stari grad, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	nastavak konz.-rest. radova
Ražanac, župna crkva Gospe od Ružarija – ophodno raspelo	početak konz.-rest. radova
Zadar, crkva sv. Krševana – slika „Sveta Obitelj“	završetak konz.-rest. radova
Zadar, SICU – građa iz stalnog postava	nastavak konz.-rest. radova
Zadar, SICU – predmeti od metala iz stalnog postava	preventivna zaštita i konz.-rest. istraživanja
Zadar, SICU – dva ulomka s prikazom evanđelista	nastavak konz.-rest. radova
Zadar, Zadarska nadbiskupija, SICU – slika „Bogorodica s Djetetom i svecima“	završetak konz.-rest. radova
Zadar, Zadarska nadbiskupija, zbirka – 11 predmeta liturgijskog tekstila	završetak konz.-rest. radova

ZAGREBAČKA ŽUPANIJA

Okešinec (Sipčina), vila rustika	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Kalje, crkva sv. Mihovila	mirovanje
Kloštar Ivanič, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja	mirovanje
Jastrebarsko, crkva sv. Nikole Biskupa - zidni oslik	konz.-rest. radovi
Žumberak, crkva sv. Nikole Biskupa	mirovanje

ZAJEDNIČKE STAVKE

Evidencija stanja i izrada troškovnika (SAB)
 Evidencija stanja i izrada troškovnika (SNB)
 Hitne intervencije
 Hitne intervencije
 Praćenje uvjeta i stanja pokretnih kulturnih dobara, izrada prijedloga konz.-rest. radova
 Stručni nadzor nad konz.-rest. radovima
 Tekstiloteka – obrada povijesnog tekstila

Tekstovi: B. Mostarčić / dr. sc. A. Azinović Bebek, A. Škevin Mikulandra, mr. J. Ferić Balenović, I. Ljubičić / E. Anušić, S. Aumiller, M. Jurišić, dr. sc. K. Majer Jurišić, B. Milković, mr. art. A. Pedišić, D. Ivić, I. Pranjić, I. Svedružić Šeparović / M. Begić Jarić, D. Bergant, K. Bin Latal, mr. art. G. Bulić, D. Buljan Cypryn, D. Cvitan, dr. sc. L. Čataj, P. Dugonjić, R. Ercegovac, dr. sc. A. Gluhan, S. Hodak, I. Jengić, I. Karniš Vidovič, L. Kreš, dr. sc. M. Krmpotić, K. Krulić, R. Ledinek, N. Lučić, Z. Lujčić, dr. sc. D. Mudronja, mr. art. M. Pavličić, R. Perić, mr. sc. D. Požar, S. Radić, T. Šaina, O. Šuman, E. Šurina, mr. umj. T. Trputeć Strčić, dr. sc. J. Višnjčić, dr. sc. M. Wolff Zubović